
RÓHEIM
GÉZA
A
csuringa
népe

RÓHEIM GÉZA

A CSURUNGA NÉPE

LEBLANG KÖNYVKIADÓVÁLLALAT
BUDAPEST

Tolnai-nyomda nyomása, Budapest

Őfensége
Mária görög királyi hercegnőnek
hálája jeléül ajánlja munkáját

a Szerző

ELŐSZÓ

1928 elején Ferenczi Sándor dr. telefónhoz hívott és felolvasta Mária görög királyi hercegnő levelét. A levélben a hercegnő azt kérdezi, hogy hajlandó volnék-e egy pár évre elutazni bármely szabadon választandó primitív nép vagy törzsek felkutatására? Az expedició célja az volna, hogy a pszichoanalizis szempontjából figyeljem meg a primitív ember életét és lelki világát, főleg mindazokat a dolgokat, amelyeket a nem-pszichoanalitikus ethnológia annyira elhanyagolt, hogy alig tudunk róluk valamit, így a szexuális életet, az álmokat, a gyermekek életét stb. Természetesen kapva-kaptam ezen a lehetőségen, mert ez nem kisebb dolgot jelentett, mint hogy a pszichoanalitikus ethnológia most már a teóriából gyakorlattá változik át.

Valóban az expedició szervezése, előkészítése és egész lebonyolítása rendkívül szerencsés körülmények között folyt le. A királyi hercegnő (leánykori nevén Bonaparte Mária) jól ismert pszichoanalitikus és amint művei bizonyítják, a pszichoanalizis ethnológiai vonatkozásai iránt különösen érdeklődik. Képzelhető, hogy ez a személyes és szakszerű érdeklődés, valamint az expedició anyagi részét illetőleg adott szabad kéz, mennyire megkönnyítették helyzetemet.

Az 1928-ik év legnagyobb része az előkészületekkel, valamint készülőfélben levő könyvem befejezésével telt el. Az expedicióra csak feleségemet vittem magammal, aki közben egy és más dolgot még megtanult, aminek az expedición hasznát láttuk. 1928 végén útnak indultunk Londonból a Peninsular and Oriental Line „Mooltan" gőzösén a Szuezen át. Adenben félbeszakítottuk útunkat és Francia-Szomáliföldön, a szomálik tanulmányozásával kezdtük meg a tulajdonképpeni munkát. A szomáliaknál töltött rövid előjáték után újból Adenben értük el a Mooltan testvérhajóját, a Maloját és ez vitt minket le Adelaidebe.

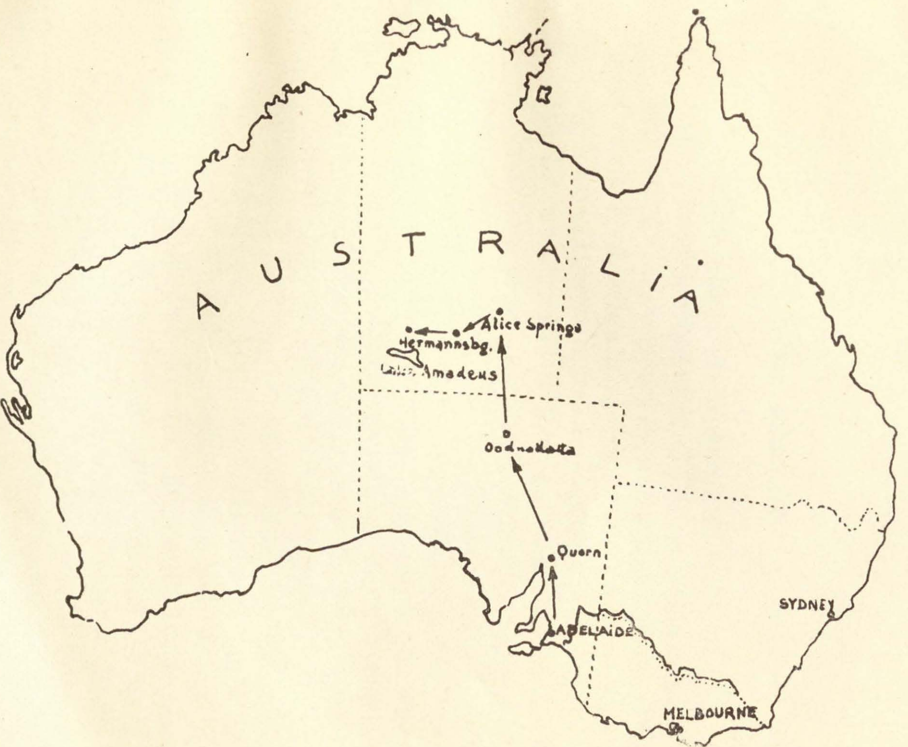
Az expedició többi részéről, a szomáliakról, valamint az ausztráliai munka után következő pápua-melanéz és juma-indián kutatásokról később fogok beszámolni. Ebben a könyvben csak az a célom, hogy a közönségnek általános képet adjak egy igazi kőkorszakbeli társadalom lelki életéről. Mellőzöm tehát először is az ethnológiai teljesség követelményét. Gyüjtésemben például százharminc középausztráliai mese van és nem tudom hány monda és dal, amelyek mind közlésre várnak. Nem foglalkozom nagynevű elődeim munkájával. Spencer és Gillennek a keleti arandák között, valamint Strehlownak a nyugati arandák és a szomszédos ngatatarák között végzett kutatásaival. A nagyközönség szempontjából elég annyit megjegyezni, hogy úgy Spencer, mint Strehlow munkáinak nagy hasznát vettem. Ismert területről mentem át ismeretlen területre, munkám tehát ethnológiai szempontból folytatás és egyszersmind új kezdés.

A könyv néhány fejezetében hivatkozom „analizisekre“. Ezt a szót nem kell klinikai értelemben venni, csak jobb híján használom ezt a kifejezést. Valójában azokról az esetekről van szó, akiket álmaik és az álmaikhoz fűződő asszociációk, elbeszéléseik meg a velük való gyakori érintkezés alapján, mint analitikus személyesen ismerek. Erről különben, valamint egyáltalában a munka technikájáról az „Imago“-ban írok részletesebben.

Mindazoknak, akik munkámban, illetve a munka ausztráliai részében segítettek, itt köszönöm meg mégegyszer közreműködésüket. Mária görög királyi hercegnőnek az expedició anyagi részét és végig nem szűnő érdeklődését, Freud professzornak és Ferenczi Sándor dr.-nak az expedició létrejötte körüli fáradozásukat, feleségemnek mindazt a türelmes munkát, ami egy ilyen expedicióval már velejár, Seligman londoni egyetemi tanárnak, hogy tanácsaival átsegített a szervezés első nehézségein, Basedow dr.-nak és feleségének az adelaidei fogadtatást és mindenre kiterjedő kollégiális támogatást, a lutheranus misszziónak, Albrecht és Heinrich uraknak jóindulatukat és az aranda nyelvoktatást. Köszönöm végül aranda, jumu és piccsentára barátaimnak, akik közül ma már nem egy visszatért a szent barlangokba, a mondabeli ősökhöz, Jirrambának, Wapitinek, Kanakanának, Pukutiwarának, Urantukutunak és a többieknek bizalmukat a messziről jött fehérember iránt és mindazt, amit tőlük tanultam.

Budapest, 1931 február havában.

A SZERZŐ

Ausztrália

— A vonal jelzi az expedició útját. —

Az utazás

Útban vagyunk Ausztrália felé. Amint a hajó elhagyja Ceylon-szigetét, az olvasótermekben kezdik kiteregetni az ausztráliai ujságokat. Persze kíváncsian böngészem őket, milyen az az új földrész, amely felé hajózunk. Az ujságokból az ember igazán kedvező benyomást kap. A politika alig szerepel bennük, úgy kell kihámozni valahol a lepedőnagyságú lapok közepe táján. Ellenben tele van az ujság lóversennyel, úszással, crickettel. A sport után következnek olyasféle rovatok, mint baromfitenyésztés, fajmarhák, kertészet és több efféle. A személyi hírek rovata mulatságosan terjedelmes, azt hiszem, itt az emberek az ujságokból tudják meg, hogy barátaik hová mentek nyaralni. Valami mucsai vonás van ebben a legifjabb földrészben: itt mindenki híres ember. Ceylonig az ördög sem törődik velük a hajón, Ceylon után a „purser" (olyan hajótitkár-féle tiszt) körben járt és összeállította a hajón utazó „nevezetes emberek" listáját, mert az ausztráliai lapok minden hajónál közlik az ilyen névsort. Így hát minket is „felfedeztek", aminek azután az volt a szomorú (vagy mulat-

ságos?) következménye, hogy Perthbe érve, mikor mindenki kitódult a partra, ujságírók és fotografusok állták el az utunkat. Az egyik aziránt érdeklődött, hogy a missing link-et, a majom és az ember közötti átmeneti lényt keresem-e Közép-Ausztráliában? Természetesen jóban kell lenni a sajtóval, másként kedvem lett volna neki azt mondani: köszönöm, azt hála uraságod jelenlétének, már megtaláltam.

Mondom, hogyha az ember az ujságok után ítél, Ausztrália valóságos paradicsom. De ha az ember a hajón utazó megcsontosodott angolokkal vagy a Peninsular and Oriental Line tisztjeivel, matrózaival beszélget, egészen más képet kap a helyzetről. Megkérdeztem az egyik matrózt, igaz-e, hogy vasárnap nem rakják ki a poggyászt, ha a hajó véletlenül vasárnap érkezik.

— Nem tudom, uram — mondotta — de Ausztráliában minden lehetséges.

A brittek Ausztráliát a sztrájkok örökös hazájának tekintik. Annyi bizonyos, hogy a szakszervezetek befolyása itt igen erős, bár Dél-Ausztrália államban, amelynek fővárosából Adelaideből indul majd útjára az expedíció, jelenleg* a liberális párt van uralmon.

A hajó Freemantlenél éri el az ausztráliai partot. Freemantle, Perth kikötője, az érkező utasra nem tesz valami kedvező benyomást. A sablonosan épült házak vas-, beton- és bádog-

---

* 1929-ben.

lapjai szinte szuggesztív erővel fokozzák a forróságot, amely már reálisan is meghaladja a 110 fokot (Fahrenheit). Egy taxiban bemegyünk a városba. Mindenütt épülőfélben levő házakat látunk, valamennyi egy kaptafára készül. Perthbe özönlenek az emberek, Nyugat-Ausztrália most kezd fellendülni. Beljebb a város már egészen másként fest. Széles uccák, nagy üzletek, egy híres park, amelyben érintetlenül megmaradt Ausztrália ősi állat- és növényvilága, a csónakokkal, uszodákkal megrakott Swan folyó deltája már hazai emlékekeket keltenek az emberben Afrika után. Perthből még visszamegyünk a hajóra és pár nappal később Adelaideben szállunk partra.

Basedow dr. és felesége fogadnak minket igazán „magyaros“ (azaz „ausztráliai“) vendégszeretettel. Estélyek, tennisz partiek egymást érik. Kiderül, hogy még sok mindent kell beszerezni, mielőtt nekivágunk Közép-Ausztráliának. Közép-Ausztráliában az ember magával viszi az ennivalóját konzervek formájában, különösen mostanában. Régente, vagyis tíz évvel ezelőtt, minden évben volt egy esős évszak, amikor fű, bokor, virág lepte el a sivatagot és volt mit enni a „bush“ vadjainak és a fehér ember marhájának. Manapság az esős évszak csak emlék és ha akad is itt-ott egy kenguru vagy emu, erre számítani nem lehet.

Tíz napig vásároltunk mindenfélét. Végre február huszonnyolcadikán elindulunk. Csak

pár szendvicset pakkolunk be, mert a hotelben mindenki azt mondja: kérem, hisz ez egy modern vonat, van ott minden, ami szem-szájnak ingere. Mivel pedig tényleg váltunk hálókocsi jegyet, elhisszük, hogy étkezőkocsi is lesz.

A vonat csütörtök reggel indul és menetrend szerint szombat reggel érkezik. Mindjárt kiderül azonban, hogy más az elv és más a gyakorlat. A kalauz időnként felveszi a lajstromba, hogy ki óhajt ebédet, vacsorát, reggelit. Az állomásokon előre meg kell mindent rendelni, különben nem kapunk semmit. Tény azonban, hogy többnyire így sem kapunk semmit, mert a vonat nem a menetrend szerint érkezik az állomásokra, hanem amikor jól esik neki. Mire megérkezünk, nincs mit enni — megették a helybeleik vagy megromlott.

Még kínosabb probléma a rémes forróságban: az ital. A benszülött ausztráliaiak rohannak a korcsmába és öntik magukba a forró sört és whiskyt. Ezt már nem veszi be a gyomrom ebben a melegben, akkor még inkább az üvegben árult limonádészerű valamit, a „lime-juice"-t. Az egyik ilyen állomáson, ahol vettem egy üveg „lime-juice"-t, utánam jött a kocsmáros még egy üveg „lime-juice"-al. Fogadjam el ajándékba. Most jött rá, látta a fotográfiámat az ujságban, hogy én vagyok az a budapesti tudós, aki a vadakhoz utazik. Húsz éve vándorolt ki Hamburgból: a német-magyar barátság nevében fogadjam el az ajándékot. A limonádét átadta, a vonat már in-

dult is. Még ezt a forró limonádét is megbecsültük, mert a utolsó huszonnégy órában egyáltalában nem volt mit enni, ital pedig csak valami poros, meleg víz egy vászontartóból. A vonat mindenhová fél napi késéssel érkezett.

Végre megérkeztünk! Rumbalara a végállomás, azaz aranda nyelven: szivárvány. Homok- és bádogházak. De legalább kapunk valami ennivalót és megkapjuk a poggyászunkat a rengeteg konzervvel. Igaz, hogy a háziaszony nagyon piszkos és fésületlen haja majdnem belelóg az ételbe. Légy is akad bőven és a feleségemben a kultúra erősebb volt az éhségnél. Én bizony megettem, amit csak elém tálaltak. Innen teherautóval megyünk tovább, azaz mennénk, ha itt volna a táviratilag rendelt két teherautó. Végre előkerülnek és elindulunk Horseshoe Bend felé. De nem soká tart az öröm. Az egyik autó hamarosan megreked, kiderül, hogy az autónak valami baja van, a sofőr pedig részeg. Ma sem értem egészen, hogy estére miként jutottunk be mégis Horseshoe Bend-be.

Horseshoe Bend egy bádogépület. Még melegebb van a szobában, mint a szabad ég alatt. Itt mindenki egyenrangú és mindenki ingujjban mászkál. Mind nagyon barátságosak és mind azt mondja, hogy töviről-hegyire ismeri a benszülötteket. Akkor még nagyon is újonc voltam ebben az országban, elhittem nekik, amit mondtak, pedig a valóság az, hogy a legtapasztaltabb „bushman“ sem tud annyit a ben-

szülöttekről, akikkel együtt él, mint a legifjabb diák, aki ethnológiát hallgat a londoni egyetemen. Szóval igyekeztem velük szóbaállni, ennek pedig az volt a szomorú következménye, hogy innom kellett a forró söröket és egyéb gyalázatos italokat.

Végül a sofőrök kijelentették, hogy az autókkal mehetünk tovább. Közben megismerkedtünk egy vasúti mérnökkel, aki rábeszélt; hagyjuk a teherautókat utánunk jönni a pogygyásszal és szálljunk az ő autójába. A felesége vár minket a sátorban, ott megteázunk, pihenünk és közben a teherautók majd befutnak.

Ember tervez, a sivatag végez. Olyan szélvész támadt, hogy alig lehetett előrejutni. A forró homok csak úgy vágódott a szemünkbe és vízzel sem voltunk kellően ellátva. Végre benn voltunk a sátorban, de nem este, hanem valamikor reggel felé. A földön elaludtam, úgy, ahogy voltam és még reggel is hiába sétálgattunk ide-oda, hogy jön-e már a mi autónk a holminkkal. Alig lehet menni a legyek miatt. A legyek itt rajokban röpködnek egyenest az ember szemének. Az egyik fajtának a csípése végzetes, ezért látni több vak embert az országban, mint bárhol. Feleségem mindjárt működésbe léphetett az egyik budapesti kórházban elsajátított ápolónői tudományával, mert az egyik vasúti munkás szemét megcsípte a légy.

Végre mégis csak megjöttek az autók és mi eljutottunk Alice Springs-be. Innen más-

nap kellett volna tovább menni, de most megeredt az eső. Egyszerre megváltozott a kép. Amikor megérkeztünk, a Todd folyó medrét mutatták, homok, két oldalt eucalyptus fákkal. Az eső után zúgott a víz és az autókkal nem lehetett volna átkelni. Még pár napi késés után érkeztünk a misszióra. Hermannsburg, a lutheránus misszió székhelye kétségkívül alkalmas hely a munka megkezdésére. Mindenekelőtt itt többé-kevésbbé letelepedve egy csoportban találunk háromszáz benszülöttet. A mostani kilenc éve tartó szárazság rettentő pusztítást végzett az ember- és állatvilágban egyaránt és a végtelen sivatagokon nem könnyű dolog a négyesével-ötösével kóborló benszülötteket megtalálni. Tehát az első előny mindjárt az, hogy a benszülöttek után itt nem kell futkározni. Azért az ősi kóborló ösztön itt is megnyilvánul és a misszió vezetője, nagyon helyesen, nem helyezkedik mereven szembe hívei kívánságaival. Hétfőtől szombatig a lakosság legnagyobb része elmegy „ndullabumára", azaz „vakáció"-ra, ahogy angolra fordítják. Mégis a vének, az asszonyok, gyermekek otthon vannak és ezekkel mindig lehet dolgozni.

A másik nagy előny a nyelvi nehézségek leküzdése. Itt mindig találni benszülöttet, aki folyékonyan beszél angolul és van alkalom a nyelvet megtanulni. Ezzel szemben vannak bizonyos nehézségek. A benszülöttek két csoportra oszlanak. Körülbelül kétszázan aran-

dák. Ezek kevés kivétellel keresztények és a törzs hagyományai részükre nem annyira élő valóság, mint inkább gyermekkori emlék. A másik, kisebbik csoport tagjai nyugatról bejött lurittyák.* A törzs területeit elvették a fehérek, aki még életben maradt közülük, itt tengeti életét a misszió kenyerén. Ezek még százszázalékos pogányok és a misszió meg sem kísérli a „bush“ hagyományaiban felnövekedett vének térítését. Munkám legnagyobb részt ezekkel hozott össze, de azért mégis szerettem volna ott tanulmányozni a benszülötteket, ahol teljes függetlenségben élik őseik életét.

Hát ez nem ment olyan könnyen, ahogy az ember gondolná. Minden hetven-nyolcvan mértföld távolságban lakik egy fehér ember. Ezek a „bushman“-ok az ausztráliai romantika hősei, a „civilizáció úttörői“. Teljesen megbízható benszülöttek mesélték nekem, hogy ez vagy az a fehér ember lőtte le az apjukat. Egy esetben úgy történt a dolog, hogy az egyik törzs hadba szállt a másik ellen és a fehérek elhatározták, hogy az ilyesmit nem tűrik. Kiruccantak tehát a környékre és lelőttek minden feketét. Kérdezem Kana-kanát, hogy az ő apja is részt vett-e a hadjáratban? Dehogy is vett, mondja ő, hiszen annyira sántított, hogy alig tudott elmenni a kunyhójából.

Szóval ezek a tisztelt úttörők a helyzet korlátlan urai. Törvény szerint a benszülöttektől nem lehet elvenni azt a jogot, hogy a forrá-

* Pontosabban: ngatatarák. (Lásd a következő fejezetben.)

A tüskés fű, amelyből a bennszülöttek kunyhója készül, a sivatag jellemző növénye

Tuma, a kisfiával

sokhoz jöjjenek vizet inni. Csakhogy a törvény Canberrában van, a puska meg itt közel! Teljes volna tehát a bushman gyöngyélete, ha nem volna misszió. A misszió, ahová benszülött munkásaik menekülhetnek, ha nagyon rosszul bánnak velük, a misszió, amely itt a „bush“-ban valahogyan mégis csak a közvéleményt, a lelkiismeretet jelenti. Gyűlölik is a missziót kimondhatatlanul. „A misszió elrontja a feketéket“ — mondják — (mert emberszámba veszi őket). „Én fel nem fogadnék a szolgálatomba olyant, aki a misszión nevelkedett“ (amellett most is olyan van a szolgálatában).

Különös azonban, hogy a misszió maga nincs teljesen tudatában ennek a helyzetnek. Heinrich, a misszió tanítója ajánlkozik, hogy ő majd megszerzi az igazi „vad“ törzseket. Ezek mind szívesen jönnek látogatóba Hermannsburgba, voltak is már többször, csak olyankor éppen nem volt ott ethnológus. Kiküldtünk három-három lurittyát a misszióról, egyik csoportot nyugatra, másikat északra a „vadakért“. Talán rendben ment volna minden, ha Heinrichnek nem támad az a szerencsétlen ötlete, hogy mindegyik csoport vezetőjének ad egy „levelet“. A terra incognita és a misszió között északra és nyugatra is egy-egy fehér ember földje terül el. Ezekhez szólott a levél, elmagyarázva a küldetés célját és kérve jóindulatú segítségüket. No, több se kellett nekik! Örültek, hogy árthatnak valakinek, aki a misszióval van kapcsolatban! Embereinkre puskát

fogtak és kijelentették, hogy a kormányzó rendelete, amely megengedi nekem a „vadak“ behívását, nekik ugyan nem imponál. Nem részletezem, hogy még mi mindent próbáltam meg, hogy elérjem célomat. Sehogyse ment a dolog. Voltak, akik azt ajánlották, hogy állítsam össze a tevekaravánt és induljak neki a sivatagnak. Majd ott messze nyugaton, ahová a fehér ember nem jut el, csak ráakadok a vad törzsekre. Ez a megoldás azért nem látszott valami célszerűnek, mert mindent a véletlenre bízott. Könnyen megeshetett volna, hogy hónapokig kóborolunk ide-oda, megesszük az utolsó konzervet és még mindig nem találkozunk „vadakkal“. Mégis már meg akartam kockáztatni ezt is, mikor a jó szerencse két szomszédos „bushmant“ hozott be a misszióra. Ezek persze már hallották, hogyan jártam, hiszen a „bush“-nál nagyobb pletykafészek nincs. Ezek nem voltak olyan „vadak“, mint a többi fehérek és vállalkoztak rá, hogy segítségünkre lesznek. A fő dolog ugyanis az volt, hogy az egyik közülük jól ismerte P u k u t i - w a r á t. Pukuti-wara volt a még szabadon élő piccsentárák híres főnöke. Mikor a misszió benszülöttjeivel beszéltünk arról, hogy nyugat felé megyünk, azt mondták:

— Oda ne menjetek. A lurittyák vad fickók. Nem tudni, mire képesek. De ha Pukuti-warát megtaláljátok, azzal mehettek. Pukuti-wara a fehér ember barátja és mindenki hajlik odakünn az ő szavára.

Mivel pedig Pukuti-wara és népe kétségtelenül a legérintetlenebb törzseket jelentette, kapva kaptam a „bushman“ ajánlatán.

Az volt a tervünk, hogy a két telepes könnyű fölszereléssel azaz csak a nyerges tevékkel megkeresi Pukuti-wara lábanyomát. Itt ugyanis a lábnyomról ismerik fel az embert nemcsak a feketék, hanem a fehérek is. Ha azután Pukuti-warát megtalálják, ő majd tudni fogja, hol kóborolnak a többiek. Akkor azután valamelyik forrás mellett letelepítik a „vadakat“, megmondják nekik, hogy most várjatok itt, mert jön egy fehér ember, aki hoz nektek minden földi jót, azaz lisztet, teát, cukrot és azután visszalovagolnak miérettünk.

Nagyon soká nem jött semmi hír, úgyhogy már kezdtünk aggódni, hogy mi lett velük. Végül egy este befut két benszülött, egy fa meghasított ágába dugott levéllel. A levélben embereink megírták, hogy Pukuti-warát megtalálták és szedik össze lassanként a többieket. Csak az a baj, hogy a szárazság folytán minden forrás kiapadt és ők maguk alig találnak annyi vizet, amennyi az ő tevéjüknek elég. Szó sem lehet arról, hogy huszonöt tevéből álló karaván behatoljon a nyugati sivatagba. De azért mégis megoldhatjuk a kérdést. Az egyik bushman területe éppen az utolsó telep nyugat felé. Odáig előrenyomulhatunk a tevékkel. A James Rangesben megyünk és a hegyekben mindenütt akad víz. A sivatag szélén megállunk, ott vár minket Pukuti-wara és törzse.

Végre mehetünk! A tevéket bérbe vettem, a felszerelést összeállítottam. Teve nélkül sehová sem lehetne jutni, mert a ló számára nincsen elegendő víz. Tevén utazni nem is olyan rossz, én például jobb szeretem, mint az autózást. Minden reggel előre lovagoltunk a feleségemmel meg a egyik bushmannal, vagy egy félvérrel, aki tudta a utat. Rendszerint déltájban már ott voltunk a forrásnál, ahová a „string“, azaz az egymásba orrukon át fűzött fonállal kapcsolt teherhordó tevék csak estefelé érkeztek. Akkor jött a teafőzés, konzervek kibontogatása. Mire elkészültünk az ebéddel, kicsit pihentünk, körülnéztünk, már hallottuk a kolompok csilingelését. Jött a derék had, tevék, benszülöttek. Tüzet raktak, megfőzték a teájukat, megették az estebédet és azután hozzáfogtak, hogy felállítsák a mi sátrunkat. Csak az a baj a tevéknél, hogy az ember az utazás tempóját kénytelen reájuk bízni. A teve ugyanis napközben keveset eszik és ezt éjjel pótolja. Ilyenkor az állatokat mind szabadon eresztik. Mármost, ha van elég bokor a közelben, azt legeli le és reggel könnyen megtalálható. De ha nincs, addig kocog nagy lomhán, amíg jól lakik bokrokkal. Megesik tehát, hogy a tevék 10—12 mérföldnyire (15—20 kilométer) is elvándorolnak egy éjszaka. Persze, minden karavánnak és így nekünk is vannak „boy“-jai, azaz a feketék, akiket az ember reggel a tevék után küld. A lábnyomon indulva, meg is találják az állatokat, de néha tíz óra már, mire

visszahozzák. Akkor azután felrakni a sok terhet, mindennap egyensúlyba hozni mindegyik teve hátán a megterhelést, összeállítani az egész menetet: ehhez idő kell. Némelyik teve megmakacsolja magát és béklyóval a lábán valóságos haditáncot lejt, míg be lehet fogni. Végül mégis rendbejön minden és a karaván elindul.

Megismerkedünk Pukuti-Warával

Tevegelni kisebb tudomány, mint lovagolni, de azért egynémely dolgot mégis jó tudni, mielőtt az ember felül a tevére. A gyeplőt, vagyis inkább noselinet (orr-kötél) az ember egész lazán tartsa, mert az állat orrán át fűződik a vége és így sokkal érzékenyebb reakciót vált ki egy kis rándítás, mint a lónál. Az ember rájön magától. Meg ne próbálja az „angolozást", mert könnyen kirepülhet a nyeregből. A teve úgyis lendít az emberen, amint üget, itt mindig úgy kell ülni, mint lóháton a vágtánál. Végeredményben az egész nem boszorkányság. Három napi „tevegelés" után elérkeztünk L t a l a l t u m á b a. Itt a James Ranges szomszédos magaslatairól kisebb zuhatagokon át tócsákban megmegrekedve ömlik le egy hegyi patak a sivatagba. Közép-Ausztráliában, ahol minden hagyomány — a mesét kivéve — helyhez fűződik, az ilyen csobogó víz nem kerülheti el a mythos glóriáját.

L t a l a l t u m a a szerelmi bűvölések leghatalmasabbikát jelenti. Az arandák a szerelmi

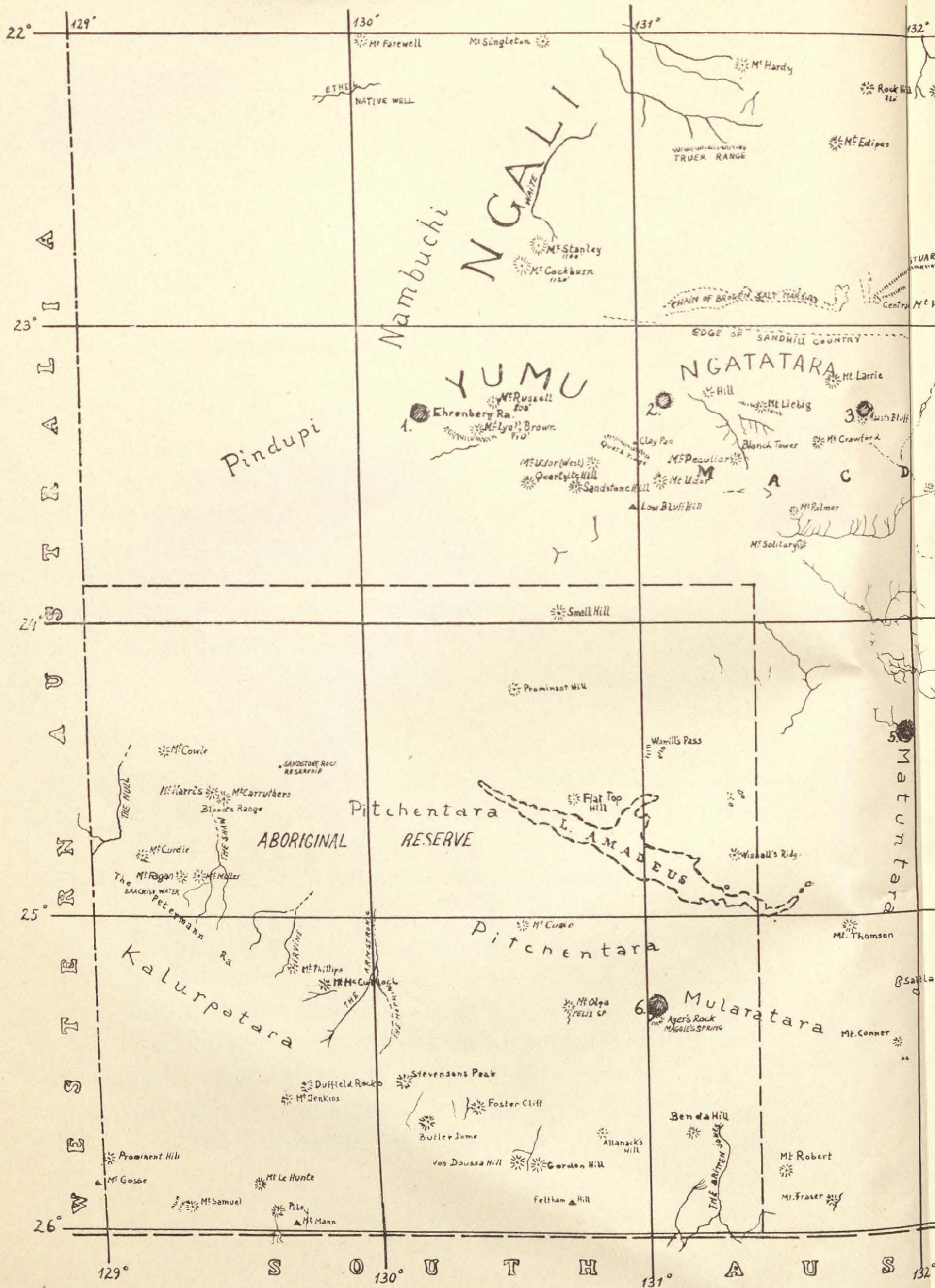
varázsigét ilpindzsának, azaz körülbelül „gátlásnak, akadályozásnak“, nevezik. Az ilyen megbűvölt nő senki más iránt nem érez vonzalmat, csak a bűvölő iránt. Más férfiakkal szemben „gátlása“ van, ahogy az analitikus irodalomban szoktuk mondani. Álmában megjelenik a bűvölő férfi és ő rohan feléje árkon-bokron át. Jellemző, hogy Ltalaltuma, a vadmacska ősök totemhelye, egyszersmind a szerelmi varázslat szülőföldje. Az ugyanis mindenki tudja, hogy a vadmacska-népnél mindnek óriási volt a phallosa. A varázslást a vadmacskák ritusa szerint kell csinálni, akkor nincsen nő, aki ellenállhatna a dalnak. A hegytetőn felállítanak egy nátandzsát, azaz emberi hajjal és sastollakkal díszes ceremóniális lándzsát. Először megéneklik a lándzsát, mire az emberré változik. A lándzsa tetején lebegő toll a feje, maga a lándzsa a teste. Az így támadt árnyékember maga is bűvölővé változik és most a varázsige megindítójával együtt dalol.

De még ez sem elég. A szerelmes férfi most megbűvöli a holdat és a hold korongjából is leválik egy holdember. A holdember minduntalan megjelenik a asszonyoknak álomban és látomásban. Azt hiszik, hogy egy idegen törzsbeli ember az, aki életükre tör és futnak ész nélkül, de mindig a bűvölő irányában. Míg a kisebb varázsigékkel az ember egy bizonyos nőt szerez meg, a vadmacskák nagy ilpindzsája nem individualizál. Tömegre megy a dolog és a bűvölő az odaáramló nők sokaságából 3—4

darabot megtart magának, a többit szétosztja barátai között.

Ltalaltumát elhagyva, a karaván Amuldánál kettészakad. Mi meg akarjuk nézni az amuldai forrást, ahol a kenguru-ősök vonultak el és a sok sivatag után „alpesi" tájakat látni. De a teherrel megrakott tevék nem jöhetnek át a hegyi szakadékon, sőt egy helyen nekünk is le kell szállni a tevéinkről. Keskeny ösvény visz ott el a szakadék felett, ha a teve félrelép, halálra zúzza magát. Nagy kedvem volna a sziklák alatt beülni a jéghideg vízbe, de tovább kell sietnünk, hogy estére találkozzunk a karavánnal. Összesen hat napig voltunk úton, a hatodikon, amint a folyó kiszáradt ágyában lovagolunk, messziről feltűnik egy magas, száraz, magábamélyedt alak.

— Ez Pukuti-wara — mondják kísérőink. Az indián regényekből jól ismert törzsfőnöki nyugalommal fogadja a jövetelünket, bár jól tudjuk, hogy már türelmetlenül várt minket, azaz a tea, liszt, cukor hármas egységet, ami a benszülöttnek a civilizáció minden áldását jelenti. Másnap lesz a fogadtatás és felvonul az egész törzs hadi díszben. Aki nem tudja, hogy miről van szó, könnyen dühös támadásnak vehetné a dolgot. Testüket derékből ide-oda lengetik, hadonásznak a lándzsákkal, körben futkároznak és szakadatlanul kiabálnak: „pau, pau". Mellüket bekormozzák faszénnel és a fekete rész széleit beszegik fehér tollakkal. Ez a díszítés, a narkapala jelzi, hogy

Közép-Ausztrália

133° 134° 135°

22° 23° 24° 25° 26°

Ennugen Mts
Quarz Hill
Crowea Hill
Mt Gardine
Mt Thomas
Mt Skinner
Arno's Peak
The Waite Ck
Mt Dunkin
Mt Lucy
Stuarts Bluff Range
Reaphook Hills
Mt Ewart
Mt Byrne
Salt Marsh
Mt Wedge
Coracal Hill
Bluff
Telegraph Line
Mt Milton
Mt Chapple
O N N E L L
Aranda
Alice Springs T.S.
The Todd
Hermannsburg
The Finke
The Hugh
Larapinta
Mt Santo
Chambers Pillar
Idracowra
Mt Ebenezer
Ippia Hill
Engordina St.
Matuntara
Jankurpatara
Mt Kingston
Lilla
One Tree Point
Crown Point
Mt Townsend
Mt MacGowan
Mt Daniel
Mt Beddome
The Duffield
Coglin
Charlotte Waters Stn
Mt Grundy
Mt Barrow
Mt Reynolds
Mt Sir Henry
Mt Cecil

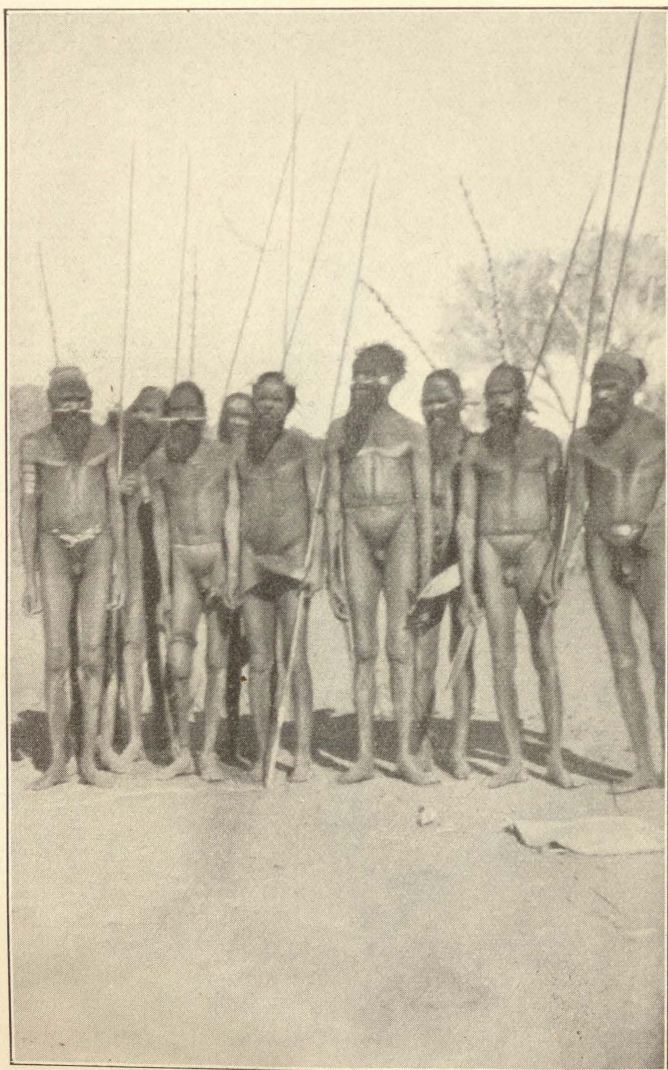
SCALE
0 4 8 12 16 20 30 40 50 60
MILES

T R A L I A

nyugati törzsei

Pukuti-wara hadi díszben

A haditánc

az illető gyilkolt vagy gyilkolni akar. Amikor a „meritnya“, vagyis haditánc a komoly háború (warpmala) bevezetője, a „narkapala“ tényleg ezt is jelenti. A fogadtatásnál rendezett haditáncnál persze már csak értelmét vesztett „csökevény“. A fejüket sapkaszerű faforgáccsal, meg az „ilyn“-nek nevezett vérbemártott ágacskákkal ékesítik.

Feleségem utólag megvallotta, hogy az egész nagyon félelmetesen hatott rá. Ezt azért említem meg, hogy rehabilitáljam az előadás valószerűségét, mert énreám, megvallom, egyáltalán nem tett ilyen hatást. De hát, mondom, hol van olyan „vad“, aki ki tudja elégíteni egy ethnológus igényeit vadság dolgában? Még új volt az egész tömeg, igyekezni kellett velük megismerkedni és azután nem összezavarni az egyes neveket. Csakhamar kiderül, hogy az a körülbelül 50—60 ember, akit sikerült a nyugati pusztákról összetoborozni, nagyjából négy törzsre oszlik. Az eddig ismert és helytelenül lurittyának nevezett (helyesen n g a t a t a r a) törzs szomszédai nyugat felé a j u m u k. Ezek Ilpiláig terjednek, Ilpilától nyugatra, bár ugyanazt a nyelvet beszélik, p i n d u p i-nak hívják őket. Ilpilától északra laknak a n a m b u c s i k. Nyelvük bár egy nyelvcsaládba tartozik az előbbiekkel, gyakorlati szempontból mégis teljesen elütő. Ez a három törzs az északiak, körülbelül 20—25 ember. Harmincon felül vannak a p i c c s e n t á r á k. A messze délről a Lake Amadeus túlsó oldalán húzódó

Musgrave Rangesből jöttek. Azt a szerencsét, hogy ezeket elcsíphettük, egy igazi „warpmalá"-nak köszönhettük. Egy ilyen kiruccanás alkalmából pár évvel ezelőtt Pukutiwara megölt valakit és most nem mer visszamenni hazájába. A hozzá csatlakozott piccsentárák azóta a fehér ember által megszállott föld szélétől kóboroltak a jumu földig és most már alig várják, hogy az inséges időkben megnyissam nekik a bőség szaruját.

Van azonfelül még mularatara is a táborban, ami a piccsentárákhoz áll legközelebb. Továbbá a nők között egy nguntiankunta és egy ngali. Mindezek a törzsek eddig jóformán ismeretlenek, a pindupiknak és nambucsiknak még a létezését sem sejtettük.

A benszülöttek egész beállítása a fehér emberrel szemben más itt a „bush"-ban, mint a missziós-telepen. Ott sohasem történhetett volna meg, hogy a kis Wili-kutu barátsága jeléül megfogja mindkettőnk mellét és végigtapogat minket. Ott a gyerekekbe belepofozták, hogy minden fehér ember Mister; itt az egész népség „kuntili"-nek (apa nővére) nevezi a feleségemet és „kamuru"-nak (anya bátyja) engem.

A gyerekekkel való játék itt hasonló eredményeket hoz, mint a misszión, de kevesebb fáradtsággal, mert ezek bizony nem szégyenlik magukat. Minden ujjonnan előhozott játéknál ugyanazok a problémák; hol eszik, hol defekál és főleg penise van-e vagy vaginája.

A szexuális szimbólizmust itt egyenesen megjátsszák. A papírtrombitára először csak rámondták, hogy penis, azután már a saját penisükre húzzák és megpróbálják penis gyanánt használni. Az asszonyoktól is megtudok sok új dolgot. Az egyik elmond egy varázsigét, amit csak női társaságban szabadna elmondani, mert arról szól, hogy a nők hogyan szerzik meg egy férfi szerelmét. Később azután felolvastam ennek szövegét az öreg Csincse-warának, hogy meggyőződjék leírásom helyességéről.

— Ki volt az az ördögasszony, aki ezt elmondta? Ilyet elmondani egy férfinek! Az az asszony nem volt normális.

Szó szerint így mondta már, természetesen kukata nyelven. Pedig szegény Tuma teljesen normális volt, csak éppen nem ragaszkodott a konvenciókhoz. Hát bizony az ilyesmi máshol is megtörténhetik.

A gyermek születése

Alice Springsben vagyunk. Itt végződik a fehér ember világa és itt kezdődik az arandák földje. A kenguru totemhez* tartozó Knalluma elmondja, hogy miből lesz a gyermek. A mythikus korszak valamelyik herosza kiszemel magának egy asszonyt. Veszi a csurungát, mint egy sétapálcát és arra támaszkodva odabiceg az asszonyhoz. Azután a zsinórra fűzött csurungát a levegőben megbúgatja, a csurungából a ratapa bemegy az asszonyba. A méhében hordja és megszüli, vagyis inkább a mythikus őst újjászüli.

Tisztában vagyunk vele, hogy a „nyájas olvasó“ ezt így meg nem értheti: Először el kellene mondanom, hogy mi az a csurunga és mi a ratapa. A csurunga két végén hegyes ellipszis, vagy még inkább halalakú fa vagy kő. A „mulga“-fa törzséből vagy puha kőből faragják ki kőkéseikkel és kaparóikkal. A laposra símított felületbe különféle ábrákat vésnek. Ezek az ábrák értelmesek, jelentenek valamit, de csak a beavatott tudja őket „el-

*) Totem-nemzetség, altörzs, amely egy állatfajjal rokoni kapcsolatban levőnek képzeli magát. (Ethnológiai műszó).

olvasni". A kész csurungát a nők és avatatlanok elől gondosan elrejtik a szent barlangokban. Minden középausztráliai benszülöttnek van csurungája, hiszen ebből keletkezett, ebben élt, mielőtt megtalálta az utat az anyaméhbe. De csak a férfi juthat el a szent barlangokig, csak ő láthatja szemtől-szembe saját eredetét. Azonkívül a férfi az avatási szertartás után még egy csurungát kap. Ez a második csurunga, a n a ma t u n a, az, amit az ethnológusok búgófának (bull-roarer, Schwirrholz) szoktak nevezni és amely majd minden primitív nép avatási szertartásaiban olyan fontos szerepet játszik.

Magát a szót Strehlow, nyilván a benszülöttektől nyert felvilágosítás alapján a következőképpen magyarázza: c s u = titkos, rejtett, r u n g a = saját, valakihez sajátlag tartozó. Az én embereim csak részben fogadták el ezt a magyarázatot. Szerintük „csu"" felkiáltó szó, a szertartásokon egymást figyelmeztetik vele, hogy halkan, „pszt!", avatlanok megtudhatnának valamit. Hogy jobban megértsem, miről van szó, azt mondták „csu" annyi, mint „b o r e r a m a", azaz valamit szégyenleni. Mivel a két magyarázat között alapjában csekély az eltérés, beérhetjük annyival, hogy a csurunga valami, ami az ember belső lényéhez egészen közel áll, de titkolni, rejtegetni, szégyelni való.

Könnyebb lesz elmagyarázni, hogy mi a r a t a p a. Ratapa arandául: gyermek. A világ-

got ilyen öröktől fogva létező láthatatlan gyermekek rajai népesítik be. Ahol az ősök szent fákká vagy kövekké (csurunga) változtak, a ratapák kifogyhatatlan tömegei rakódtak le a csurungákban. Egy csurunga elvesztése mindenkor fájdalmas esemény, a összes csurungák elvesztése pedig egyenesen a törzs kihalását jelentené.

Egyszóval a középausztráliai benszülöttek, tehát nemcsak az arandák, hanem mindazok az eddig ismeretlen törzsek is, akikkel Közép-Ausztráliában dolgoztam, „hivatalosan" azt vallják, hogy a gyermek keletkezéséhez két dolog kell: egy ős (csurunga) és egy anya, nem pedig, amit mi vélnők, egy apa és egy anya. De ezt a hivatalos álláspontot nem mindenki hiszi el, még azok között sem, akik soha fehér embert nem láttak. De mellőzzük egyelőre az egyéniség kérdését és mindazt a jogos szemrehányást, amit az eddigi ethnológiának tehetnénk az egyéni differenciák elhanyagolásáért. Maradjunk azoknál, akik tényleg és komolyan vallják azt a felfogást, hogy a férfi közreműködése nélkül is támadhat gyermek.

Az öreg Jirramba annyira ment a hagyományos álláspont képviseletében, hogy egyszer kijelentette, hogy még férfi is szülhet gyermeket, ha a ratapa a csurungából belemegy. Az első hét vége felé a következő álmot mesélte el a „páciens":

— Tegnap éjjel egy csomó szép asszonyt láttam. Fejükön ott volt a kanta (zsinór), arról

lógott az alpita (bandicoot farka) és mindegyiknek a fején uricsa (vízhordó tál) volt.

Itt félbeszakítja az álmot és elkezdi felsorolni a különféle tálakat. Végül, mikor ezt a témát kimerítette, folytatja az álmot:

— Felmentem egy hegyre, úgy néztem az asszonyokat. Azután hoztam nekik magvakat és a magvakat együtt megettük. Azután egy másik férfi jött, aki mindenféle gyikókat hozott. Az asszonyok közül kettő „knarrentora arakutya“, azaz: „nagyasszony“, „főnöknő“ volt. A fiatal asszonyokat magvakért küldték, míg ők a szertartást előkészítették. Én a fiatal asszonyokkal mentem és azután együtt körültáncoltuk a két főnökasszonyt. Csurunga volt az asszonyok fején. Felállítottam a nátandzsát (a szertartásokhoz tartozó lándzsa) és a lándzsa körül futottunk. Azután kivettem a lándzsát a földből és lejöttünk a hegyről. Lefelé jövet a namatunát (búgó fa) búgattam.

Még associációk nélkül is szembetűnő ebben az álomban, hogy eltörli a nemek közötti különbséget, sőt meg is fordítja a társadalmi helyzetet. Férfi sohasem gyűjt magvakat és nő nem láthatja a szent lándzsát (natandzsa). A főnöknők, akik középen ülnek, míg a többiek körülfutják őket, éppenséggel csak az álomban fordulhatnak elő. A valóságban ez a pozíció a törzs véneit illeti meg, asszony még a közelben sem tartózkodhat ilyenkor. Az álomhoz fűződő megjegyzései és későbbi álmai elárulják, hogy miért szakította meg az álom elmondását a kü-

lönféle edények leírásával. Itt nyilván erősen elfojtott és indulattal telített képzetekhez érkeztünk. A faedények a nők fején ugyanazok, amelyekben az újszülött gyermekeket tartják. Az álomban látott nők az öreg embert egy másik nőre emlékeztetik, aki bár fiatalabb nála, de ugyanabba a csoportba tartozik, mint az ő anyja és akit ennek folytán anyjának nevez. Ha ezzel a nővel találkozik nagyon boldog, megcsókolja, szereti. A namatunához megjegyzi, hogy ezzel bűvölik meg a legények a leányokat. Amikor a legény megzúgatja a búgófát, a fából a lélek kiszáll és belemegy az asszony méhébe. A nő rohan a férfi után és a szeretőjévé válik. A lélek pedig, amely kijött a búgófából és amely voltaképpen azonos a legény ősével, illetve saját lelkével, az asszony méhében gyermekké változik. Nyilvánvaló tehát, hogy az álombeli knarrentora arakutya (igen nagy asszony) az álmodó anyja, akit ő maga ejtett teherbe a „búgófával" azaz, ha a szimbólumokat mellőzzük, a penis-szel. Az élő emberből kiszáll valami a valóságban és teherbe ejti a nőt. De nem ennek tulajdonítják az eredményt, hanem egy ugyanakkor párhuzamosan végbemenő természetfeletti „kiszállás"-nak. Az álom meg is magyarázza az elfojtásokat. A nő, akit voltaképpen teherbe akar ejteni, a saját anyja. Ez az igazi „örök emberi", de az elfojtás „formulája" a középausztráliai törzsek pszichológiájának legjellemzőbb vonása. Az egész „gólyahit" analítikus szempontból „sűrítve" így hang-

zik: „Nem igaz, hogy az anyát akarom az apától elvenni. Sőt, én nem is tudnám őt megtermékenyíteni, nem is tudnék apává lenni és az apa helyét elfoglalni. Erre csak a mythikus kor apái képesek.“

Ez volna az elfojtás első lépése, amelyben egy egész nép letagadja felnőtt voltát. A második lépés a nővel, az anyával való azonosításban rejlik. Még nyomatékosabban tagadja az elfojtott incesztus vágyat a homoszexuális beállítással: „Nem igaz, hogy az apa helyét akarja elfoglalni, sőt ellenkezőleg: az anyáét.“ Most már megértjük azt is, hogy az öreg Jirramba miért tette azt a meglepő és egyedül álló kijelentést, hogy még a férfi is szülhet gyermeket, ha a szellem megszállja. Nyilvánvaló, hogy tudattalanul azonosította magát az anyjával és az apa az a szellem, akitől gyermeke született. Az egész törzs pszichológiáját illetőleg pedig leszegezhetjük:

1. Hogy a természetfeletti „reinkarnációs“ képzetek az Ödipus-komplexum elfojtásából erednek.

2. Hogy a „csurunga“ azaz a szégyelnivaló, „titkos“ valami, amely a szerelmi varázslás eszköze és a gyermek eredete, voltaképpen a phallos, a nemzés szimbóluma.

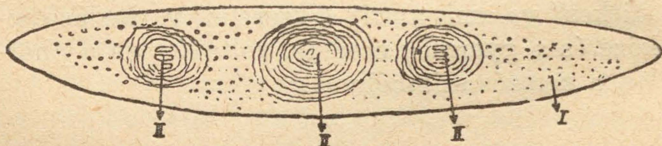
Csurungák

Facsurunga vörös földdel bevonva. Nambucsi törzs. A csurunga neve Kunka muranta. (Coitátó nők.) Helye: Taliwara. I. Waluwana, azaz a zsinór, amelyet a nők viseltek. II. Ipi, a nők keble. III. Manna, anus, ahogy ültek a homokban. Hossza 43 cm., maximális szélesség 10 cm. Mulgafa.

Facsurunga vörös földdel bevonva. Alknenara (tücsök) csurunga. Hely: Ungwamina (Palm Paddock, egy napi járás a missziótól). I. Intalindzsa, azaz a saspelyhekből álló szertartásos díszítés, amely a tücsökemberek testét borította. II. Arknanaua. A tücsök totem szent barlangja. III. Imbacsa. A tücskök vándorútja, illetve ennek nyoma a homokban. Aranda ulpma. Hossza 35 cm., maximális szélesség 7 cm. Mulgafa.

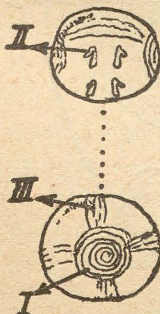
Vörös földdel borított facsurunga. A csurunga egy alknenara maliara, azaz ifjú tücsökember. Hely: Ungwamina. I. Intalindzsa. II. Yalka, a gumós növény neve, amelyben a tücsökemberek pondrói éltek. Aranda ulpma. Hossza 35 cm., szélesség 6.6 cm. Mulgafa.

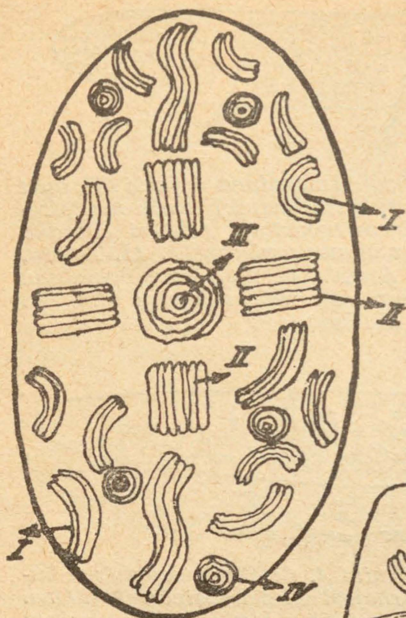
Vörös földdel bevont kis búgófa (namatuna = füvöt ütő, mert először a fűre csapják, azután búgatják) a nők megigézésére való. Neve: alknarincsa namatuna (szemet elfordító nők búgófája). I. Ipi, az alknarincsák melle. II. Tmara, a hely ahol táboroztak, Aranda ulpma. Ez a namatuna nincs átlyukasztva. Hossza 17 cm., szélessége 3.3 cm. Mulgafa.

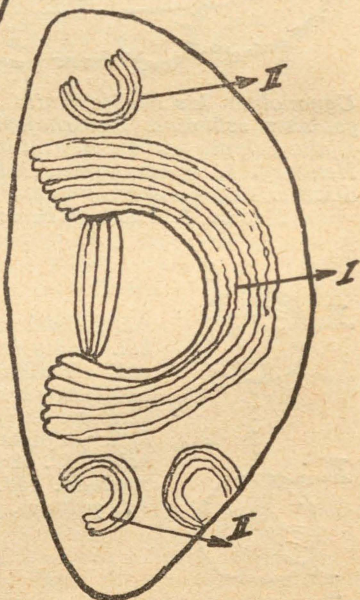
Ugyanolyan kis búgófa, mint 4, de átlyukasztva és a búgatáshoz szükséges emberhajból készült zsinórral ellátva. Ljalta kalpala namatuna (mithikus kígyó búgófa). Helye: Henbury. I. Apma kurka, fiatal kigyók. II. Intalindzsa, díszítés. III. Quacsa, víz amelyben eltüntek. Déli aranda. Hossza 17.5 cm., szélessége 3.4 cm. Mulgafa.

Gömbalakú csurunga, igen kemény fából. Eddig ismeretlen típus, csak a nyugati törzseknél fordul elő. Piccsentára törzs. A csurunga egy malungambu, azaz kenguru heréje. I. Malu piti, „kenguru lyuk“, a piccsentárák híres kenguru totem helye. II. A kenguru lába nyoma a homokban. III. Urpma amellen végigfutó behegedt seb, mint díszítés. 13 cm. kerületben.

Nagyon szép régi kőcsurunga. Tnurrungacsa, azaz kukac. A hely ismét Ungwamina. I. A kukacok. II. Ugyanazok, mint lárvák. III. A fa, amelynek gyökereiben éltek. IV. A fű, amelyet a kukacok ettek. Vörös földdel bevonva. Hossza 24.5 cm., maximális szélesség12 cm. Aranda ulpma.

Félholdalakú régi kőcsurunga. Taia csurunga (hold). Hely: Annapiti. I. Ahol a holdember ült. II. Oposszumok, a holdember ezekre vadászott. Aranda. Hosszúság 25.5 cm., szélesség 14.5 cm.

A nagy gyermekszoba

A megismerés folyamata ellenkező irányban halad, mint az egyén fejlődése. Először volt a felnőtt; azaz azt hittük, hogy ismerjük embertársainkat, mikor még csak a felnőttet láttuk bennük. Most már tudjuk, hogy nincsenek is felnőttek, csak gyermekek, akikre az ostoba világ rákényszeríti, hogy a felnőttek szerepét játsszák. Sohasem felejtem el azt a mély benyomást, amit egy hatvan éven felüli öreg tudós mondása tett reám. Az illető az életben típikusan jó apa, kedves, bölcs, egy kicsit fölényes. Ebben az időben éppen analízisben volt egy hírneves berlini analitikusnál. Vacsorautáni beszélgetés közben egyszerre csak azt mondja: „Én nem tudom, mit akarnak az embertől? Azért, mert idestova hatvanöt éves leszek, én lényegileg semmit sem változtam. Ma is az vagyok, aki hatvan év előtt voltam“.

Ma már mindenki tud annyit a pszichoanalízisről, hogy minden ember aktuális konfliktusai mögött a gyermekkor analóg élményei lappanganak. A gyermeknél rá lehet jönni legtitkosabb vágyaira, ha az ember elkezd vele játszani.

Megjátssza azt, amit kíván, ámbár a lelki cenzurától többé-kevésbé módosított formában.

Az arandák és a tőlük nyugatra lakó kisebb törzsek: jumuk, piccsentárák, nambucsik nagyjából kétféle játékot ismernek. Az egyiknek neve alcsira, a nyugatiaknál tukurpa. Úgy az alcsira, mint a tukurpa szó játékon kívül álmot jelent. Alcsirerama (tukurpmananyi) annyi, mint álmodni. Játszani, ezt rendesen így fejezik ki: arkanerama (örülni), de használják arkanerama helyett az alcsirerama igét is. Az alcsira-játékot nagyobb részt leányok és asszonyok játsszák; néha egy-egy kisebb fiú is belevegyül a társaságba. Leülnek a leánykák a homokba, a kezükkel megtisztítják a teret, azután felhalmozzák a homokot, míg egy hosszúkás vagy félköralakú dombocskát kapnak. A homokdombot azután teletűzdelik az eukaliptuszfa leveleivel, vagy ha éppen van, a levelekhez hasonló szerepet játszó halalakú fácskákkal. A fácskákat vagy leveleket azután görbe pálcikákkal (mani) ide-odapöckölik.

Az egyik levél, mondjuk, egy asszony, a másik például a férje, a harmadik a huga, a negyedik a szeretője. A leány kezdi pöckölni a levelet és például a férjet jelző levelet rápöcköli az asszonyt jelzőre. „A férjem meg fog verni“ — mondja hozzá. Megint egy pöckölés. „Azután elszaladok egy másik férfival“. Megint egy a „férj“ levéllel. „A férjem pedig a hugomat veszi el“. Amit a leány így megjátszik, az tényleg meg fog vele történni, mikor már asz-

szonysorban lesz. Az ethnológus szeretné tudni, hogy ez jósjel-e, vagy varázslat, hogy a játék előre jelzi, vagy előidézi-e a későbbi eseményt. Nem lehet erre a kérdésre megfelelni, az arandáktól csak azt a választ kaphatják: „ahogyan a dolgok a játékban történnek, úgy lesz később a való életben". Azt mondtam előbb, hogy erre a kérdésre nem lehet megfelelni, most hozzáteszem hogy nem is kell. Mert a benszülött válaszában sokkal mélyebb bölcseség rejlik, mint a jóslás-varázslás skatulyázási szándékában. Pszichológiai nyelvre lefordítva, azt mondhatjuk: az „álom"-nak nevezett játékban mindenki megjátssza, amit kíván és csak a vágyak teljesednek az életben. A vágy formálja sorsunkat, az álom és a játék, ahogy Freud mondta, vágyteljesülés.

A vágyteljesülésnek a legkülönfélébb fokozatai vannak. Az analítikus a realitáshoz, a külvilághoz való viszonyuk szerint osztályozza őket. Minél távolabb áll a vágyteljesülés formája a valóságtól, minél inkább szorul hallucinációs, elképzelt kiélésre, annál távolabb áll az illető az analítikus értelemben elképzelt egészségtől. A teljesen egészséges embernek nem kell az ábrándozás, vágyai a valóságban elégülnek ki. Ebből a szempontból nézve, a második játék egészségesebb. Ennek a neve a női részen „asszonyosdi", vagy „anyásdi", a fiúk részéről „férfiasdi". A leányok a „bush"-ban csinálnak egy kis kunyhót. Tüzet raknak és kezdik gyűjteni a különféle magvakat, ahogy az idősebbek-

től látják. Vagy ássák a „witchetty“-t a sivatag lakóinak csemegéjét. A bush nyelvén a witchetty a gyűjtőneve mindenféle pondrónak. Ezek a pondrók különféle fák, bokrok gyökereiben élnek és később átmennek a lárva és a repülő stádiumba. Nagy zsírtartalmuk miatt fontos szerepet töltenek be a benszülöttek életében. Ha az ember figyeli őket mindennapi életükben, ott látja a pöttöm kis jószágot, aki még fel se tud kelni ültéből, amint piszkálja a földet egy nála kétszer nagyobb bottal. Az egyik csöppség, akit megkínáltunk eperízzel, az új csemegét méltányolva, azt mondta: „maku“ (pondró!). Szóval gyűjtik az élelmet már, az apróbját: pondrót, magvakat, gyíkokat. Gallyakból formálnak egy babát, fakéregből egy picike bölcsőt. Ezt a bokorbabát ápolják „szoptatják“. A nagyobb leányok a bokorbabát egy kis igazi babával váltják fel.

Ezalatt a fiúk „férfiasdit“ játszanak. Az egyik gurítja a fakérget, a másik apró lándzsával gyűjtik az élelmet már, az apróbbját: pondfutó kenguru, vagy wallaby. Igy tanulják játszva az életet. És itt egy fontos tényt kell kiemelni. A mi gyermekeink is dobálóznak mindenfélével, de hogy később felnőtt korukban megéljenek, ahhoz nem elég ez a dobálási ügyesség. Mást kell tanulniok, amit sohasem játszottak. Az ausztráliai őslakó boldogabb ember, mindvégig ugyanazt játssza.

A lándzsadobáló kisfiú lassanként áttér egerekre, patkányokra, gyíkokra, meg a kisebb

Aldinga, Pukutiwara fia

fajta erszényesekre. A zsákmányt vagy hazahozza, vagy elviszi jövendőbeli feleségének a játékkunyhóba. Az „asszony“ azaz (kisleány) megsüti a magvakat, a „férfi“ a „vadat“ és együtt elfogyasztják. Papát-mamát játszanak a szó legszorosabb értelmében. Láttam már hároméves kis kölyköt, amint egy egyéves babán coitusmozdulatokat végzett, míg a nagyobb leányok „wanti-wanti“ (hagyjad, hagyjad) kiáltásokkal leszedték róla.

Hogy a következőket megérthessük, még valamit kell mondanom. Azok, akik a gyermek, különösen a háromtól ötéves gyermek analízisével foglalkoznak, kifejlesztették az analítikus játék technikáját. A játékokat az analítikus szolgáltatja, a gyermek ruházza fel azokat szimbólikus jelentőséggel.

Igyekeztem, amennyire lehetett, ezt a technikát a primitívek gyermekeire alkalmazni. Vettem tehát Adelaide-ben a következő játékokat: Egy álló gorillaszerű majmot fába kapaszkodva, kis kecskegidát, gumiból készült kígyót, hosszú cifra papírtrombitát, gumipisztolyt, amiből vizet lehet fecskendezni, skatulyából kiugráló babát, nyomásra kiugró papírnyelvet, nyomásra visító gumibabát, tükröt, labdát. Az új játékok eleinte óriási szenzáció erejével hatottak, szinte kiváltották a tudattalan fantáziákat. Az egyik tízéves aranda fiú kézbeveszi a majmot és rögtön a nemiszervekre fordítja a figyelmét. Miután a mi játékkészítő iparunk a kultúra álszemérmes álláspontját képviseli, vagyis a nemiséget egy-

szerűen letagadja, a szerencsétlen majomnak persze nincs sem penise, sem vaginája. De a vaginát mégis könnyebb odaképzelni, mint a penist, mert a helyzet körülbelül az, ami egy meztelen bennszülött nőnél, ha összeszorítja a lábát. A majom tehát a kisfiú szerint arakutya (asszony), még pedig arakutya knara („nagy“ azaz öregasszony).

— Ki volna hát a majom? — kérdem.

Mond egy nevet, kiderül, hogy az illető a nagyanyja. Megjegyzem, hogy a kisfiú anyját már évek óta nem látta, mert apja halála után máshoz ment férjhez és a fiút idehozták a misszió iskolájába. A kígyó nagyon érdekli őket. A kisfiú nekiböki a kígyót a leányoknak, azok szégyenlősen kacagnak. Most megfogja a kígyót és odateszi a majom melléhez „worra ipacsa indzsuma“ (a fiú tejet szopik). A kígyó tehát a fiú, a majom az „öregasszony“, a „nagymama“, nyilván a kígyó anyja. Most elveszi a kígyót a mellről, bedugja a majom lába közé és boldogan kijelenti: „a kígyó megcoitálja a majmot“. Ha még hozzáteszem, hogy a kisfiú az analízis folyamán később nyiltan azonosítja magát a kígyóval, akkor talán az analízis legmakacsabb ellenfele sem vonhatja kétségbe, hogy a fiú a játékban a saját Ödipus-komplexumát játssza meg.

Mert a gyermek és a felnőtt élete között, különösen a primitíveknél, nincsen szakadék, csak lassú átmenet. Az első nő, aki éhségét kielégíti és akinek mellével gyönyör eljátszadozni, az

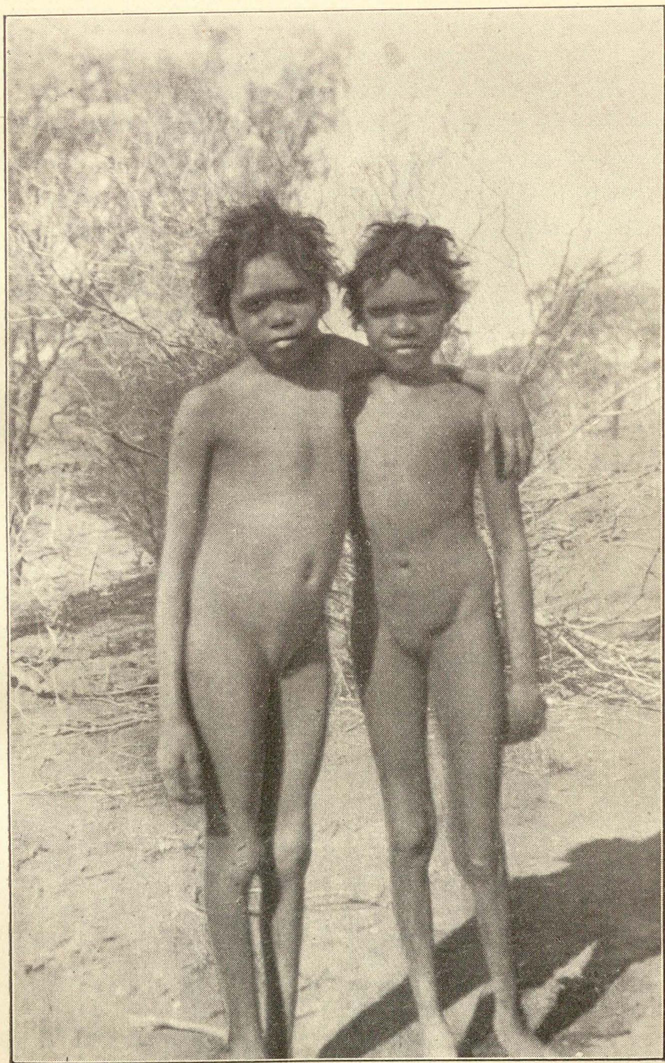
anya, prototípusává válik minden megkívánt nőnek. Az anya mellett ott van egy nagy darab felnőtt valami, az apa, aki szintén magának akarja lefoglalni az imádott anyát. Az első vetélytárs; és minden férfira, akivel az életben találkozik, átviszi az ember mindazt, amit az apa iránt érzett. Ebben a tekintetben nincs különbség kultúrember és vadember, beteg és egészséges között.. A különféle típusok úgy adódnak, hogy az „erkölcsi-én“ meg a „reális-én“ különféleképpen reagálnak az „ösztön-én“-ből eredő impulzusokra.

Azt is tudjuk, hogy az úgynevezett „erkölcsi-én“ vagy „felettes-én“ miképpen keletkezik. A gyermek akarata bizonyos pontokon összeütközésbe kerül a felnőttek, elsősorban a szülők kívánságaival. A kisfiú folyton anyjába kapaszkodna, az emlővel játszana, de anya néha eltolja magától, akár azért, mert ő maga nem bírja, akár azért, mert a férj követeli a maga jogait. Föltehető tehát, hogy a szülők viselkedése erősen befolyásolja a felettes-én kifejlődését. Minél neurotikusabbak a szülők, azaz minél többet tiltanak meg a gyermeknek, annál többet tilt meg a gyermek saját magának, annál szigorúbb felettes-én fejlődik ki a serdülő emberben, vagyis annál neurotikusabb lesz a következő nemzedék.

Olyan szülőt, aki megveri a gyermeket, igen ritkán látni az ausztráliai sivatagban, ellenben olyan gyermeket, aki kövekkel dobálja, vagy bottal veri apját, anyját: annál gyakrabban.

Persze, ennek vannak határai. Az anya vagy apa eleinte mulat a dolgon, később eltolja magától az apróságot, végül, ha a gyermek már erősebb, vagy a bot vastagabb, odavág neki ő is egyet. De nem azért, hogy a gyermeket „nevelje“, hanem csak azért, mert a kicsi kezd komolyan kellemetlenné válni. De egy gyermeket megverni azért, hogy a viselkedését módosítsa, a gyermeket valamire kényszerítse, hallatlan és felháborító dolog az ő szemükben. A misszió alapítása óta a misszionárius élete csak egyetlenegyszer forgott veszedelemben, amikor a misszionárius az iskolából makacsul elmaradó gyermeket szíjjal elverte.

Az európai kisgyermek fejlődésében nagy probléma a tisztaságra való szoktatás. Ez itt igazán nem okoz nagy gondot, mivel a felnőttek igényei is minimálisak ezen a téren. Kiviszik ugyan a gyermeket a kunyhóból, hogy odakünn végezze a vizelést, vagy a defekálást, de nem ragaszkodnak túlságosan szigorúan ehhez a szabályhoz. Ezen a téren is példaadásból áll a nevelés, nem büntetésből. A gyermeknek nincsenek kötelességei. Amit tesz, azért teszi, mert utánozza apját, anyját, egyszóval azokat, akiket szeret. Eleinte a kisfiú és a kisleány anyját kíséregeti és részt vesz ennek mindennapi életében. Bogyókat gyűjteni, turkálni a homokot, míg megtalálják a gyökereket, kukacokat: ez voltaképpen nem más, mint a homokban játszani. Ha azután a nagyobb fiú apjával mehet vadászatra, ezt nevezhetjük sportnak, de semmi-

Entinika, Pacsili leánya és unokanővére, Witala

Wili-kutu és Muluru

esetre sem munkának. A mi gyermekkorunkat a felnőttkortól élesen elválasztja a munka fogalma, hiszen a gyermeknek meg kell tanulni dolgozni, vagy iskolába járni, azaz valami kényszerű kellemetlen tevékenységet, amely ellentétben áll a játékkal. A sivatag gyermekei boldogabbak, fejlődésüket a töretlen egyenes vonal jellemzi. A társadalom berendezkedése nem állítja őket ilyen nehéz feladat elé, ahhoz, hogy megélhessenek, sohasem kell leszokni a játékról.

De még a paradicsomban is volt tilalom, még az aranda gyermek szabadsága sem korlátlan. A mi polgári társadalmunkban a gyermekszoba börtönné válik, amelynek ajtaját a szülők neurotikusan túlzott szeretete és leplezett aggresszívitása reteszeli el.* Felnőttek álmaiban a börtön gyakran a gyermekszobát jelenti, amelyben a családi rögzítés tartja bilincseiben a már látszólag felnőtt embert. A sivatag egy nagy-gyermekszoba, amelynek küszöbét a kis pindupi gyermeknek sohasem kell átlépnie. „Ez bölcsőd s majdan sírod is, mely ápol s eltakar". De még ennek a nagy gyermekszobának is vannak határai térben és a lélekben egyaránt.

* Lásd Bálint Alice: A gyermekszoba pszichológiája. 108.

Az onániáról

Miért nem „illik“ erről a témáról beszélni? Vagy mondjuk: miért illetlenebb ez a téma még a coitusnál is?

Valóban nehéz erre a kérdésre felelni. A legtöbb ember úgy megijed ettől a témától, hogy nem is mer tovább gondolkozni. Feltétel nélkül helyesli a nevelők állásfoglalását, akik az onániában magát a pokolbeli ördögöt látják és semmitől sem riadnak vissza, hogy a gyermeket erről leszoktassák. „Meg fogsz hülyülni, levágom a p......et, a kezedet“, vagy más efféle fenyegetések igen gyakoriak.

Az analízisben inkább ezeknek a fenyegetéseknek látjuk a nyomait, mint az onánia állítólagos káros hatását. Egy huszonöt éves leány arról panaszkodik az analízisben, hogy éjjel nagyon fél. Mindig azt képzeli, hogy az egész lakásban mindenki onanizál. De hát miért olyan borzasztó az? Mert ha mindenki teszi, akkor neki is muszáj, pedig az bűn. Az egyik mellette levő szobában a szülei alusznak, a másikban az öccse. Álmainak analízise itt is az ősjelenetet*

* Ős-jelenet = „Urszene“, a szülőknek a gyermek által meglesett coitusa.

mutatja, mint az onánia eredetét. Kétségkívül megleste a szülők coitusát, mint kisgyermek és ilyenkor onanizált. Bűnös voltát pedig az onánia a kísérő fantáziából veszi. Az anya haljon meg, hogy ő foglalhassa el helyét a szülői ágyban. Ezért jelenik meg álmában az anya és mutatja fel neki a három ujját, amellyel onanizálni szokott.

Nem maga a fizikai aktus az, amellyel szemben oly elszántan szállnak síkra a földi hatalmak, hanem az aktust kísérő, bár többnyire tudattalan fantáziák. Ezeknek lényege, hogy a gyermek részt kér az ősjelenetben rejlő gyönyörűségből, realizálni akarja incesztuózus vágyait. Mivel azonban ez keresztülvihetetlen akadályokba ütközik, az onániában és a fantáziában keres vígasztalást.

Az onániával, illetve az onánia mögött lappangó fantáziákkal szemben tehát az egész emberiség védekező álláspontot foglal el. De ennek a védekezésnek a fokai, élessége, intenzitása igen változó. A penissel való onanisztikus játék a benszülötteknél igen gyakori, ahogy az ember azt egy mezítelen népnél fel is teheti. Ezt csinálta a fiú bánatában, mikor az avatásra vitték. A kis Aldingát is láthatjuk ebben a helyzetben. Mikor még nem voltunk jó barátságban és a fotografálás éppen nem volt kedvére való dolog, így keresett vígaszt a bajban. Tankai, az anyja egyébként is igen gyakran szokott vele így játszani. De már magát, a komolyan véghezvitt onániát felnőttek részéről mégis

tagadják. Mikor a p u l l a t u m á-ról kezdtem kérdezősködni, az öreg Jirramba csak úgy gurult a nevetéstől. Kijelentette, hogy ilyesmit nem tesz senki, legfeljebb a déli arandák. Azok annál inkább: egyebet sem csinálnak. Ez nem valami súlyos elítélés, mert hiszen a coitust is hasonlóképpen tárgyalják. „Menjetek az asszonyokhoz coitálni, ne zavarjatok minket!" — mondta Kanakana az újonnan jötteknek, mikor vele dolgoztam. Vagy az öreg Jirramba azt mondja: nekünk nincs nagy penisünk, csak a mbicsánáknak, azok egész nap coitálnak! A kölcsönös masturbációról többet lehet megtudni. Egyrészt nyilván azért, mert ez szokásos, tipikus dolog és nem egyéni akció, másrészt, mert a csoportban elkövetett „bűn" a felettesén, a bennünk levő „erkölcsi" tényezők szemszögből nézve, mindig enyhébb megítélés alá esik. Hanns Sachs írta meg egy kitünő tanulmányában, hogy a művész az, aki a bennünk levő elfojtott vágyakat a „cenzura", azaz a köztudat számára elfogadható formában bevallja és ezáltal a többieket is bizonyos pótkiéléshez juttatja.

A férfiak együtt ülnek egy csoportban és egymást masturbálják. Közben összehasonlítják az elért eredményeket és a bűntudat enyhítését szolgáló mechanizmus abban nyilvánul meg, hogy mindegyik a másiknak mondja: „tied nagyobb". Az onániát, illetve a hozzá fűződő tudattalan fantáziák kiélését lehetővé teszi a projekció; nem is igaz, a másiknak van-

nak ilyen fantáziái! A piccsentárák és mularatárák szerint az ilyen játék főleg két unokatestvér között szokásos. Beszélgetnek egy kicsit egymással, azután egyik a penisét mutatva, mondja: az enyém egész kicsi! Most mindegyik saját magát masturbálja és azután a második megszólal: „a tied mamu nagy" (azaz akkora, mint a mamuké).* Azután kölcsönösen mutogatják egymásnak az araltát (subinciziós nyílás a penisen)** és mondják: „a tied nagy, az enyém kicsi!". Folyik tovább az onánia és az egyik megszólal: „amikor te coitálsz, a tied akkorára nő, hogy szétszakad". Mire a másik: „a tied olyan kemény, mint a csont" és megtapogatja. Az első válaszol: „te olyan vagy, mint a muruntu (vízikígyó, sárkány), illetve a penised olyan, mint a muruntu." Válasz: „a te subinciziós nyílásod akkora, mint a lándzsahajítófa". Látjuk tehát, hogy az onániát illetőleg a sivatag fiai hasonlók hozzánk abban, hogy ezt többé-kevésbé szégyelni való dolognak tartják. De már a titkolódzás fokában, az elítélés súlyosságában igen nagy a különbség a totemizmus és a civilizáció között.

Mindezekről a dolgokról az ethnológia édeskeveset tud. Nem is csoda, hiszen Freud előtt az európaiakról, szomszédainkról, magunkról sem tudtunk semmit ebben a tekintetben. A pszichoanalízis fedezte fel a gyermeki szexualitást, illetve a szexualitás két időszakát.

* Mamu = ördög.
** V. ö. az avatásról szóló fejezetben.

A kisgyermek szexuális vágyai a harmadik vagy negyedik életévig a felnőttektől, főleg a szülőktől eredő visszautasítások folytán, főleg autoerotikusan, azaz a saját testén találnak kielégülést. Később a felnőttek ellenséges magatartása folytán lemondanak erről a kielégülési módról is. Ezt a korszakot, melynek intenzitása és időtartama egyénenként igen különböző lehet, a lappangás korszakának nevezzük. (Latenzperiode.) A lappangási időszakban látszólag nincsenek a gyermeknek szexuális vágyai és ehelyett a játékban leli gyönyörűségét. Pfeifer Zsigmondnak sikerült kimutatnia, hogy ezek a játékok pót-aktivitások, amelyek hajtóerejüket tudattalan szexuális tartalmukból merítik. A pubertás idején, amikor a libido újból eredeti célpontja felé tör, a játékok iránt való érdeklődés fokozatosan csökken. Azt lehet mondani, hogy a gyermek szerelmi vágya, libidója először akkor veszít csatát a külvilág hatalmaival szemben, amikor nem sikerül birtokba venni az anyát. Másodszor, amikor annyira azonosította magát a felnőtt környezettel, hogy az autoerotikus pótkielégülésről (onánia) is lemond és eredetükben felismerhetetlen pótkielégülésekkel (játék) éri be. Klein Melanie gyermekanalízisei még egy lépéssel tovább mennek, mint Pfeifer. Nemcsak azt sikerült kimutatnia, hogy a gyermekjáték szexuális jelentőségű, hanem azt is, hogy lappangó tartama éppen az onánia fantáziával azonos.

Ezután a vargabetű után visszatérhetünk

ausztráliai tapasztalatainkhoz. Már említettem a gyermekekről szóló fejezetben a játéktevékenység fejletlen voltát. Nézzük most, hogy mit játszanak a gyermekek, ha én magam adom kezükbe a játékokat.

Középen ül Depitarinja és intézkedik. Nyikinek adja a majmot* „ana arakutya umkwanga“ (ez a te asszonyod). Az egyik kislány kapja a kígyót; ez a te embered! Nyiki felemeli a kecskét, mutatja az „atna alcsurát“ (exitus ani) és félreérthetetlenül jelzi Depitarinja állítólagos szokásait a coitus terén. Depitarinja hasonló mesékkel válaszol, amelyeknek tárgya Nyiki és az ördögök közötti perverz coitus. Fáradhatatlanul ismétlik egymás ellen az efféle vádakat.

Változik a szín és kint vagyunk a piccsentárák és jumuk között. Wili-kutu veszi a papírtrombitámat, amit ők kalu-kurari- (penis fiué)-nak neveznek és saját peniséhez illesztve, mutatja a muranyit (coitus). Az események azután érdekesen mutatják, hogy valóban onániával kapcsolatos fantáziákról van szó és nem a voltaképpeni coitusról. Illetve, ha úgy tetszik, hogy a fantáziával velejár a szorongás, a vaginától való félelem. Odajön Lelil-tukutu és nevetve mondja Wili-kutunak: „Ha ez egy kalu kurari, keress hozzá egy lyukat és dugd be!“ Mire rögtön eldobja a kalu kurarit és azt mondja: „Wanti!“ (hagyd). A kis Aldinga szomorúan ül

* Az öregasszony, az anya jelképe. L. „A nagy gyermekszoba”

ott egy sarokban. Kiderül, hogy a lányok elvették tőle az egyik kalu-kurarit. A gyerekek ugrálnak, örülnek, a labdával játszanak, nevetve kiabálnak n g a m b u, Aldingának kijött a ngambuja! (testis). Végre a kis Aldinga visszakapja a kalu-kularit és ráhúzza a papírtrombitát a saját penisére. Leírhatatlan gőggel, hasát és a k a l u t kidüllesztve fel és alá jár, mint egy győzelmes hadvezér.

Itt igazán nem kell hozzá pszichoanalízis, hogy az ember felismerje a játékok szexuális tartalmát. A libido, amely az elfojtás folytán szublimálódik és játékká lesz, itt még igen csekély mértékben alakult át vagy tolódott el más tárgyakra. Más szóval: mi következik ebből? Hogy ezeknél a benszülötteknél nincs, vagy csak igen kis mértékben van meg a lappangási időszak. Vannak ethnológusok, akik azt állítják, hogy egyenesen rákérdezni a dologra nem szabad, mert akkor a benszülöttek mindenre igent mondanak. Ezt kereken tagadom. Ha valamely szokás vagy intézmény ismeretlen előttük, meg sem értik, hogy miről van szó és ha megértik, számtalanszor előfordult, hogy azt mondották: „Lehet, hogy a fehér embereknél így van, de mi ilyesmiről nem tudunk.“ Sokkal valószínűbb, hogy letagadják azt, ami van, minthogy olyant valljanak be, ami nincs. Valahányszor elmagyaráztam nekik, hogy a fehér embereknél hogy áll ez a dolog, hogy a kisfiúnak van erekciója vagy onanizál, de későbben abbahagyja, majd ami-

kor felserdül, akkor újra kezdi — mindannyiszor azt felelték: „Nálunk ez nincs így, elkezdi, mikor kicsi, próbálgatja a maga módján, de mindig csinálja.“ A közvetlen megfigyelés is megerősített ebben a felfogásban. Nem ritka dolog, hogy egy hároméves kisfiú leteperjen egy egyéves leánykát és coitus-mozdulatokat végezzen rajta. Igaz, hogy a nagyobb gyerekek, ha jelen voltak, közbeléptek, de az ilyesmi egyáltalában nem keltett feltűnést. Kétségkívül, az ausztráliai kisgyermek sem teheti meg mindazt, amit szeretne. De amikor a szülőknél úgy érzi, hogy visszautasításban volt része, nem reagál oly mélyreható elfojtással, mint európai kortársai. A szexuális ösztön csak kis részben szublimálódik, ehelyett csak az ösztön tárgyában, célpontjában áll be az eltolódás. A kisfiú az anya helyett a kislányokhoz megy.

Mi lehet ennek a különbségnek a magyarázata? A különbség egyszerűen az, ami egy nagyon szigorúan nevelt, agyonterrorizált gyermek viselkedését megkülönbözteti egy olyantól, aki sohasem részesült a nevelés „áldásai“-ban. A felnőttek kevésbé „idegesek“, hagyják, hogy a gyermek úgy tegyen, ahogyan akar és így a gyermeknek nem kell annyira módosítani „énjét“, hogy megtarthassa a felnőttek szeretetét.

Az elfojtást, illetve a latencia korszakot a kasztrációs fenyegetés előzi meg. Igaz, hogy az arandáknál és nyugati szomszédaiknál a kasztrációs fenyegetés nem irányul az onánia

ellen, de hogy megvan, azt mégis kétségkívül bizonyítottnak vehetjük. A gyermekek játék közben gyakran mondták egymásnak, kihúzom a penisedet vagy a testes-eidet és alig lehet kétséges, hogy csak azt mondták játszótársaiknak, amit szüleiktől hallottak.

A kasztrációs komplexumot, illetve az elfojtást világosan mutatja a két nembeli ifjúság között szokásos incselkedés. Van egy virág, amelynek neve „fiúk virága" és egy, amelyet „leányok virágának" hívnak. A leányvirágból, ha eltörik, tejszerű folyadék ömlik ki, a fiúk növényének pedig vörös a virága és olyan a formája, mint a glans-penis. Játékos háborúkat vívnak, amelyben letörik egymás virágait. Megvan mindkét nemnek a maga madara is. A fiúk madarai a hosszú vörös csőrű nyenga és a kalaturuma (Painted finch). A madárnak vörös a feje és ez természetesen megint a glans-penist szimbolizálja. A leánymadár az ilpelturaltura. Fehér fekete pettyes madár ez, kis vörös fejjel. Éppúgy, mint a növények, a madarak is a két nembeli ifjúság nemi szervét (illetve a leányoknál a madár a mellbimbót, a növény a vaginát) szimbolizálják. A leányok azt szokták mondani a fiúknak: para ala nyenga (penis orr nyenga), a fiúk a leányoknak: „atna ilpelturaltura nanga tataka nyera" (vagina ilperturaltura madár mellbimbó vöröshöz hasonló). Mindez szidalomnak számít ugyan, de végeredményben incselkedés.

Elfojtás természetesen itt is van, de nem megy olyan mélyre, mint minálunk. Hogyha az előbbi hasonlathoz akarunk visszatérni, azt mondhatjuk, hogy a fejlődő szexualitás elveszíti ugyan az első csatát, de már a második ütközetben, amely az onánia körül folyik le, megállja a helyét. Nincs olyan korszak a benszülöttek életében, egészen az aggkorig, amelyben nem volna meg a tudatos szexuális élvezet.

Érdekes volna most már azt is megtudni, hogy ezeknek az onániás fantáziáknak mi a tartalma. A játékokból természetesen könnyen rekonstruálható az Ödipus-komplexum. Depitarinja persze önmagáról nem mondaná el, hogy ugyanazzal a nővel akar coitálni, aki szoptatta. De a kígyóról, amelyben olyan könnyű felismerni Depitarinja szimbólumát, elmondja és a kigyóval eljátssza. Ebből a szempontból rendkívüli jelentőséggel bír az onánia kapcsolata a totemisztikus szertartással. A totemisztikus szertartás célja többféle lehet. Az egyik csoport profán jellegű tánc, a másik többé-kevésbé szoros kapcsolatban van a férfivá avatással, végül a harmadik csoport a totemállat szaporítását célozza. Így például a kenguru totemszertartása szaporítja a kenguruk számát, a víz totem tagjai esőt csinálnak és így tovább.

Itt-ott azonban előfordul egy „nemi vágy", illetve libidónak fordítható totem is, illetve a totem-gyarapító szertartások sorában akad olyan is, melynek célja a libido fokozása. A gyarapító szertartások aranda neve m b a t j a l-

katiuma. A szó jelentése a „lábnyomok feldobása“ Imbatja = lábnyom. Katiwuma = feldobni, felfrissíteni, megujítani. A teljes, illetve értelem szerinti fordítás ez volna: „megújítjuk az ősök lába nyomát“. Az ilyen dolgokban járatos vének elmagyarázták, hogy ez a kifejezés kettős értelemben veendő. „Megújítjuk az ősök lábanyomát“ sok kenguru lábnyom lesz a homokon, ami azt jelenti, hogy bőven lesz kenguru. Megjegyzendő, hogy itt a totem állat lépett a félig emberi, félig állati mondabeli ős helyére. A második értelme a mondatnak az, hogy megújítjuk az ősök lábanyomát t. i. az emlékezetben; gondolunk rájuk. A kettő voltaképpen egy, mert ha megemlékezünk a kenguru-ősökről, az ő viselt dolgaikat eltáncoljuk, elénekeljük; azáltal gyarapodik a kenguruk száma is. Ebből pedig nyilvánvaló, hogy minden szaporító szertartásnak van mondai háttere, azaz a libidót fokozó szertartás is az ősök emlékezetének fölfrissítése. Lássuk a mondát.

Arolbmolbma közelében van egy szikla. Azon a sziklán élt az ősidőben alknarincsa.* Rá-olvasott saját testére és kidíszítette magát.

*Leányok füve** ékesítsd magad*
Neki tetszik! ékesítsd magad!

---

* Szemet elfordító = coitust megtagadó (Lásd: „A vágyak asszonya”).

** Lásd fentebb.

Ez volt a ráolvasás. Ott volt közel az alknarincsa-leány apja és ő is ékesítette a testét és énekelt:

Tnyelingabokor fogd keményen
Ádámcsutka fogd keményen

Ő volt a mézes hangya totem főnöke. Odament a leányához és coitált vele. Azután visszament a hegyre, a leány is a maga hegyére és ott mind a ketten csurungává változtak. A sziklán mutatták a lenyomatát a leány testének, ahogy az apa térdelt a hanyatt fekvő leány előtt,* amikor coitáltak, úgy térdel ma is a szikla elé, aki a szertartást végzi. Tüskés füvet dug a kő hasadékaiba és mbakarilama azaz coitus-mozdulatokkal felizgatja magát. Ha a sziklát, amely a leány testéből lett,** kővel dörzsölik, a benne lappangó ratapák*** kiszállnak és az asszonyok méhébe hatolva reinkarnálódnak.

Ugyancsak a misszió területén van egy Szunyog nevű szikla, amelyhez a következő monda és szokás fűződik: Egy Szunyog ember elindult Panga tumától (Száraz-fű ... üsd) és elérkezett Intarindamához (Tüskés-fű aludni), Tüskés-fűből (juta) szélfogót csinált és elaludt (indama). Innen eljutott Inimbához. Ott látott két alknarincsa asszonyt, mire pollucioja támadt

---

* A coitus helyzete a benszülötteknél. Az ádámcsutka mutatja a sexuális izgalmát.

** Az elbeszélő nem fejezte ki magát helyesen, mikor a leány csurungává változásáról beszélt, voltaképpen sziklává lett.

*** Gyermekek: Lásd „Miből lesz a gyermek".

(semen = inimba). Az egyik asszony az ő „feleség" volt, a másik az „anyósa". Az asszonyok lába nyomát követve utólérte őket Indutakunguguránál (induta = szép ember, ngura = hely), ahol mindkettővel közösült. Először a „feleségével", azután az „anyósával". Most már együtt mentek mind a hárman. Elérkeztek Iwinjiwinjibe és ott mind csurungává változtak.

Így szól róluk a mondát megörökítő dal:

A hideg földön, a hideg földön ülnek
Az ősök mennek, anyaméh!
Sorban mennek az ősök
Reszket a méhe a hideg földön
Hűs a szél!
A földön közösül
Ó vérfertőzés!
Fuj a hűs szél!
Ó vérfertőzés, ó rojtos penis-fedő
Ébren fekszenek, szunyog, szunyog!

Amikor ehhez a sorhoz érnek: „sorban mennek", akkor a szertartásban szereplők mennek egy sorban. Ezt azért emelem ki, mert érdekesen mutatja a dal multat és jelent egybefoglaló, sűrítő jellegét. A mondában egészen addig, míg a férfi utóléri a két nőt, csak egy ember szerepelhet, tehát nem mehetnek sorban. Sorban a szereplők mennek, akik a monda hőseit a szertartáson ábrázolják. Mikor ehhez a sorhoz érnek: „ó vérfertőzés", kis köveket dörzsölnek a szu-

nyog-sziklára éppen úgy, mint Arolbmolbmánál. A szertartás célja a libido fokozása, de míg Arolbmolbánál a szertartás jellege individuális, addig a Szunyog-szikla „mbatjalkatiumaját" még a nankuruval* kapcsolatban is bemutatják. A tüskés fű döfködése a szikla réseibe meg a coitusmozdulatok a szikla előtt ugyanúgy folynak le, mint Arolbmolbmánál.

Már most mit tanulhatunk ebből a két szertartásból? Először is azt látjuk, hogy az állatokat szaporító szertartás voltaképpen embereket szaporító szertartás, azaz az állatvilágra kivetített szimbolikus coitus. Talán azt mondhatja az olvasó, hogy ebből a két esetből még nem vonhatjuk le ezt a következtetést. Miért ne lehetne a kengurut szaporító szertartás régebbi, mint a libidót fokozó ritus? Nos, mellettünk tanuskodik maga a monda. Aranda hagyomány szerint a szertartás feltalálói a vadmacska-ősök voltak. A vadmacska-ősök szertartásai nyomán a mithikus korban nem az állatok, hanem az emberek szaporodtak, ratapák rajzottak mindenfelé. Valóban tekintve a vadmacska-ősök phallikus mivoltát, érthető, hogy „szertartásaik" szorosan kapcsolatosak az emberiség szaporodásával. Természetesen már ez a szaporodás is akceszorikus jellegű, másodlagos valami, a kiinduló pont maga a libido, a coitus. A szaporodásnál itten nem a természetes folyamatra, hanem a „gyermekszellemek" (ratapa) rajzására kell gon-

---

* Az avatás befejező része.

dolnunk. Ámde, hogyan érik ezt el? Egy kővel, vagy csurungával dörzsölik a sziklát. A kapcsolatból egészen világos, hogy a dörzsölés az onániának szimbólikus formája. A természetfölötti szaporodásról szóló fejezetben láttuk, hogy a szaporodás azért „természetfölötti“, nem libidinózus, mert a mondák lappangó tartalma az incesztus. Nyilvánvaló tehát, hogy a szaporító, termékenyítő szertartás egy csoportban elkövetett és ezáltal enyhített onánia, hiszen mindkét libidót fokozó szertartás incesztus mondán alapszik. A libidót fokozó szertartás pedig voltaképpen onánia csak a kéz szerepét tolta át a szikla dörzsölésére. A pszichoanalítikus tapasztalat az onániával kapcsolatban számtalanszor földerítette a lappangó incesztuozus fantáziát, itt pedig a coitusmozdulatok incesztus mondákhoz fűződnek. Az ősökre áttolva udvarképessé, illetve tudatképessé válik a bűn és az olymposi istenek megtehetik mindazt, mire a görögök csak vágyódni mernek.

A szertartást a profán tánctól a csurunga (bugó fa), az andatta (sastoll) és az asszonyok távolléte különbözteti meg. Az apró sastollak felragasztásának csak egy módja van. Ehhez vér kell, még pedig a szertartáson résztvevő férfiak vére. A vér a testükre folyik, akkor bedugdossák a tollakat és mire a vér megalvad, az egésznek olyan kabátformája lesz. Ezt a vért a férfiak a penisükből veszik. Az avatásnál ugyanis a circumcisión kívül még egy műtétet hajtanak végre, a subincisiót, azaz az urethrá-

nak kőkéssel való megnyitását. Az így támadt résből veszik a szertartáshoz szükséges vért. Egész kis ágakat törnek le a fáról, mint egy vastagabb fogpiszkáló és azzal beleszúrnak a véredénybe vagy pedig apró kőkéseket használnak. Mikor már nagyon sok vér folyt el ilyen módon, égő botokkal füstölik a penist, hogy a vérzést elállítsák. Ámde mindez csak akkor vihető keresztül, ha a penis már erekcióban van. Ezt pedig úgy érik el, hogy minden szertartás előtt csoportokban onanizálnak. Asszonynak pedig nem szabad jelen lennie, mert hiszen, ha a nők is ott volnának, akkor nem lenne onánia, hanem coitus és nem volna miből kiindulnia az elfojtásnak és szimbólumképződésnek. Ha egy asszony meglátja a férfiak kiömlő vérét vagy megölik, vagy a férfiak egész csoportja coitál vele egymásután. Ha az asszony apja jelen van, megmentheti leányát azzal, hogy a saját penisét a férfiak kezébe teszi.

Azt mondtuk, hogy a fehér ember világában a libido két csatát veszít a külvilággal szemben. Először: mikor lemond az Ödipus-vágyak megvalósításáról; másodszor: mikor lemond az Ödipus-vágyakat pótoló onániáról. E két fokozat közé most még egy harmadikat toldunk be. Az incesztuozus vágyakat a gyermek először elfantáziálja és ezek a fantáziák kapcsolatosak az onániával. A fantáziák elfojtása után marad az onánia fantáziák nélkül és az átalakult fantáziákból származó képzetek a mondák és szertartások. A harmadik lépés volna az,

amikor az onanisztikus tevékenység a lappangási időszakban játékká alakul. Ez az, amit a kőkorszak fokán álló ember nem tesz meg, illetve későbben tesz meg. Amikor a reális szexualítás, a tárgyszeretés már valósággá lett, mellette fennmarad az onániából lett játék is a csurunga (penis-szimbólum) dörzsölésében.

Mi a tartalma ezeknek a lappangó fantáziáknak? Mondákban továbbélő utódaikból és a gyermekek közvetlen megfigyeléséből arra következtettem, hogy a fantáziák témája a gyermek első, azaz incesztuozus, szerelme. Az okot is tudjuk, amelynek folytán ezek a képzetek a tudatküszöb alá süllyednek. A fiú vágyfantáziái nem teljesednek, egy nálánál hatalmasabb lény ellenállásán akadnak meg. Feltámad benne a kasztrációs szorongás: a genitaliák, vagy a nemi élvezet elvesztésének félelme. Nem ő akarja az apa helyét elfoglalni az anyjánál, hanem a levegőbe repülő ördög-kutyák (apa-anya) akarják őt megölni.* Az őslátomásra, a coitus meglesésére a gyermek szexuális izgalommal, fantáziáktól kísért onániával reagál. Ezeknek a fantáziáknak szorongásos formáit találjuk meg azután a démon-hitben. A phallikus ördögök kiveszik az ember szemét, belét, lelkét vagy az eredetihez legközelebb álló formában; megfosztják az egyik heréjétől. Ez tényleg megtörténik a piccsentára varázslóval az avatásnál és ezt ismétli meg azután másokon álmaiban. Vegyük most közelebbről szemügyre a totemisz-

* Lásd: „Ördögökről".

tikus szertartások bevezetését. Onánia, erekció és utána egy fájdalmas valami, egy önbüntetés, a vér csurgatása, a minden embertől annyira féltett genitaléből.

Az ember mindenütt hű marad önmagához. Vágyai a társas együttélésben teljesíthetetlenek és végül még önmagát bünteti meg a vágyakért, amelyeket magáénak vallani nem mer. De itt a kőkorszak színvonalán legalább könnyen kinyomozhatjuk a szellemi fejlődés rugóit, láthatjuk: „Unde parentur opes quid alat, formatque poetam.“

Ördögökről

A csurunga, az ősök és az egész totemisztikus eszmekör olyan, mint nálunk a politika — a férfiak dolga. A mindennapi életben nincs róla szó, a gyermek és az asszonynépség legalább hivatalosan mit sem tud róla. A gyermekek egészen más természetfeletti lényekről hallanak a szüleiktől. Forgószél támad és a varázslók különös mozdulatokkal láthatatlan köveket dobálnak egy szintén láthatatlan ellenség felé, a szülők mutatják nekik ott! ott! nem látod a mamu knuljaka nimba (kutyaforma ördög), vagy az emuhoz hasonló ördög vagy a knulja erkurindzsa (összetapadt kutya), most öli meg Csuva-tukutu, a nagy varázsló, aki maga is félig-meddig ördögfajzat. Látod, ne menj messzire, mert jön az óriás, a bankalanga és elvisz téged a barlangba. A bankalanga a barlangban lakik, ott megsüti és megeszi a gyermekeket. Vagy pedig jön a nyipandipandi, a vad asszony, bedug a nagy tánába,* elvisz titeket és az ő gyermekei lesztek. Soha többé nem látjátok apát, anyát; ti is

*Fatál.

olyanok lesztek, mint a nyipandipandi. Előfordul, hogy az elkószáló gyermek tényleg nem kerül vissza szüleihez, ilyenkor persze a mamu, az emberevő ördög vitte el őket.

Ismerkedjünk meg tehát az ördögök mindenféle fajtájával. „Prodeunt vexilla regis inferni". A patiri a hosszú, kiálló fogaival rágja a gyermek belsejét. Az anyatejjel együtt jut a gyermekbe. Elviszi a gyermeket az anyától és felfalja. Újabb keletű ördög lehet, mert a formája olyan, mint a macskáé. A macskát a fehérek hozták Ausztráliába, ahol azután elvadult és önállóan bekóborolta az ismeretlen tájakat. Az emberevés szokása a tangará-nál is meg van, de más formában. A tangarák saját országukban élnek barlangokban és ha megéheznek, megeszik a saját kezüket vagy lábukat. De a kezük-lábuk újból kinő és így nincs semmi baj. Ha valódi ember téved országukba, barátságosan fogadják. Adnak neki húst, de azután összekötözik és megeszik.

A mi benszülötteink szerint nyugatra van az ördögök igazi hazája. Az arandáktól keletre ugyanis üres, lakatlan terület következik. Mivel pedig az ördögök fogalma többé-kevésbé mindig összeolvad a szomszéd törzsbeli benszülöttekével, a félelmetes nyugati szomszédok az igazi tekintélyek az ördögöket illetően. Hallgassuk meg tehát Urantukutu és a többi pindupi démonológiáját. Démon az mamu, de ugyanez a szó sokat, nagyot, rendkívülit is je-

lent. Ez egyik ördög neve manta-lurpa (homokhoz hasonló) és a formája is olyan, mint a homok. Az ember testéből a varázsló szívja ki. Egy másik ördög neve csicsi ngangarpa, azaz „gyermekhez hasonló". Gyermeknek persze kissé különös. A testén nincs szőr, nagy a szeme, orra, a feje olyan, mint egy síma fehér kő. A mangukurata, azaz ördögevő a démonokat eszi meg. Nagyon vékony, rúdformájú, anusnyílás nélkül. A többi ördög eszi meg a kisgyermekeket, de a felnőtteket nem bántja. Igen nevezetes démonfajta a ngaluru pungutu (összeragadt). Ezek olyanok, mintha egy hosszú madzagon ülnének egymáshoz tapadva és úgy repülnek a homokzivatarban. Voltaképpen kutyák, akik penisükkel és farkukkal vannak egymáshoz ragasztva, azaz a himkutya coitálja a nőstényt. Amikor harapnak, egyszerre kettéharapják az embert.

A piccsentáráknál megfelel ennek az ördögtípusnak a kuna muruli (összeragadt vagina). Ez egy hím, meg egy nőstény kutya, amelyek a coitusban összeragadtak. Csak a legerősebb varázslók, amilyen például Pukutiwara, képesek vele megbirkózni. Már Kanakana, aki szintén varázsló, nem merne erre vállalkozni és el is mondja egyik kalandját a „kuna muruli"-val.

Kanakana akkor Tempe Downsban volt egy fehér ember szolgálatában. A gazdája azt mondta neki, hogy kergesse el a „vad" benszülötteket, mert ezek elzavarják a legelésző

marhákat. Egyedül volt és az egész vállalkozás nem látszott valami biztonságosnak. Nem találkozott senkivel, visszafordult tehát hazafelé. Valami nyögést hallott — ilyesformát, — aaa! Hátranézett, hát lát egy egész falka kuna murulit és mind jön ő utána. Felnéz, hát az égen még egy csoport kuna murulit lát, a levegő meg tele volt vöröscsíkos fekete madár-ördögökkel. Elbújt a bokrok mögé és a kuna murulik elmentek mellette. Éjjel pedig arról álmodott, hogy a lelke követte a kuna murulikat a házájukba, de nem tudta őket utólérni. Emlékszik rá, hogy kisfiú korában nagyon sírt, mikor a valódi coitáló kutyákat látta. Anyjáé volt a kankutya is, meg a szuka és mivel a coitus soká tartott, ő attól félt, hogy a kan megöli a nőstényt. Nyilvánvaló, hogy ennek a fedőemléknek félelmetes volta egy még régebbi, de elfojtott jeleneten alapul.

Hagyjuk egyelőre az ördögök természetrajzát, már amennyiben az általánosan elfogadott hitbeli adatokon alapszik. Megközelíthetjük ugyanezt a témát az individuális pszichológia szempontjából is. Mit mondanak a kicsinyek „véletlenül", önkénytelenül játék közben és mit mondanak a felnőttek? Amikor a piccsentára gyermekekkel játszottam a homokban, a magammal hozott játékok közt volt egy üveggolyóbis és az üveg alatt két gyík csuszkált ide-oda. A játék természetesen elromlott és a két gyík nem mozgott többé. Egymás fölé kerültek az üvegbura alatt. Mikor Wili-kutu, meg a

többiek ezt meglátták, felkiáltottak: „nézd, coitálnak a mamuk!“

A misszión voltunk még, amikor Nyikinek megjelent álmában egy erincsa (mamu, arandául). Ceruzát adtam neki, meg papirost, hogy rajzolja le. Depitarinja közbeszólt: „Hosszú penist rajzolj neki, amint coitálja a feleségét.“

Urantukutu álmodott legtöbbet a démonokról. Nem csoda, hiszen a varázsló és a démon úgy tartoznak egymáshoz, mint a nagy detektív és a híres betörő. Az álmokat nem nehéz magyarázni, a bennük előforduló összes ördögök Urantukutu legközelebbi rokonait, családtagjait jelentik. Ezeket most nem közöljük, de elmondok egy-két egyszerűségében mindennél meggyőzőbb álmot.

Ankili, egy öreg matuntára asszony, a Kanakana anyósa a következőket álmodta:

Egy ördög férfi négykézláb mászott egy idősebb asszony felé. A férfi megragadta, az asszony széttárta a lábát. A férfi közösült az öregasszonnyal, azután mindketten felkeltek és elmentek. Ő követte a két „mamut“, míg csak el nem tűntek.

Kihez hasonlítottak? Nem emberek voltak azok, hiszen mondtam, hogy ördögök. De mégis a férfi hasonlított Csimintihez, a nő pedig Csinkumánához. Csiminti a testvérbátyja, Csinkumána a nénje. Mindkettőről azt meséli, hogy nála jóval idősebbek, úgyhogy szülei halála

után apa-, illetve anyaszerepet játszottak a kisleány életében.

Tankai (Pukuti-wara felesége) azt álmodta, hogy a testvérével, Csimilkurával coitált. Két nap mulva ismét álmodott, még pedig azt, hogy két mamu hosszú karokkal, nagy fülekkel üldözik és megölik a Csimilkurát. Az ördögök kivették a szívét, veséjét, máját és megették! Hasonló ehhez Pacsili álma. Valami kijön a földből. Hasonlít Palanpanguhoz, a bátyjához, de mégis mamu. Ez a valami coitál az álmodóval. Azután ott van egy másik, hosszúfülű, nagyszemű, nagyfogú ördög és ez megöli az első számú ördögöt.

Minden analízisben igen nagy szerepet játszik a szülők coitusának meglátása. A csecsemő ösztönösen sokkal hamarabb fogja fel vagy inkább érzi meg a látottak jelentőségét, mint ahogy azt a felnőttek gondolják. A szexuális izgalomra minden organizmus ugyanazzal a libidinózus impulzussal reagál, ezért minden ilpindzsa (szerelmi bűvölés) lényege magának az izgalmi állapotnak leírása. Ámde a gyermek csak szemlélő, izgalma kielégítetlen frusztrán izgalom marad. Fantáziákban éli ki magát, de ezeket a fantáziákat később a velük kapcsolatos szorongás, félelemérzetek miatt elfojtja. A fantáziák kiindulópontja, alapformája a fiúgyermeknél mindig ugyanaz; megölni, eltávolítani az apát és elfoglalni helyét az anyánál. Így tehát az ősjelenet (Ur-szene), azaz a szülők coitusának meglátása voltaképpen az Ödipus-

komplexummal kapcsolatos traumák legfontosabbika. Egy harmincéves asszony a következő álmot mondja el az analízisben:

„Azt álmodtam, hogy az apámmal coitáltam. Amint megcsókolt, a szájában volt egy cucli, azt áttolta az én számba. A cucli vége olyan volt, mint a penisnek a vége, de egészen össze volt rágva, mint egy cigaretta. Én is mindig úgy ébredek cigarettával a számban, mint az apám. Pista nézte az ablakon át és úgy elszomorodott, hogy öngyilkos lett. De mi szándékosan csináltuk a dolgot, hogy ő lássa és fájjon a szíve úgy, mintha a karácsonyfát felállítják, de nyitva hagyják az ablakot. Hozták Pistát holtan, vörös volt, mintha paradicsomszószba lenne mártva. Én elborzadtam és azt mondtam: Hát még az analízis sem segít! Mentem egy vendéglőbe, hogy telefonáljak az analitikusnak. Sokan voltak, a kiszolgáló személyzet engem gúnyolt, mintha tudták volna, hogy miről van szó. No, majd a férjem ad maguknak! — mondtam. — A férjem ott ült egy asztalnál és én belekarolva, nyugodtan távoztam.“

Két fontos élmény tartozik az álomhoz. Az egyik az, hogy az illető a testvérével gyermekkorában együtt onanizált. Ennek igen nagy hatása volt egész életére. A bűntudat a családjával való szakításra vezetett és élete további alakulását is befolyásolta. A másik, hogy tízéves korában az apa egy „nyelves puszit“ adott neki. Rögtön szaladt anyjához megmutatni: „mama, nézd, hogy csókolt meg a

papa“, amiből azután nagy családi skandalum lett.

A kisleány elérte célját, féltékennyé tette a mamát. Nyilván ugyanaz lehetett a célja a testvérével elkövetett onániának is; féltékennyé tenni az apát. Az álomban megfordítva, de a tudattalanhoz közelebb álló átírásban találjuk meg ugyanezt, ő coitál apjával, hogy féltékennyé tegye testvérbátyját. A felkiáltás: Hát már az analízis sem segít! világosan mutatja a szerepcserét, hiszen ő van az analízisben, nem a testvére. Az álom és a hozzáfűződő asszociációk jeligéje bosszú! Fájjon másnak, ami neki fájt. Kiindulópontja az ősjelenet, amikor a szülők coitusát ellene irányuló gonoszságnak érezte. Meg kell halni, mert nekem ebben nincs részem, a szülők gonoszak, megölnek engem. Majd szomorúak lesznek, ha engem véresen hoznak haza (paradicsomszósz). Az öngyilkosság mindig valaki ellen irányul, egy önmaga ellen visszafordított gyilkosság. Ez esetben, amint más álmok mutatják, az anya ellen.

Az ős-jelenet élménye analízisének leglényegesebb része: „hát még az analízis sem segít“. Ellenben, legalább a pillanatnyi konstelláció szerint, segítség és önigazolás a házasság. Férje karján nyugodtan távozik.

A cuclival kapcsolatos dolgok még mélyebb rétegek felé visznek, amelyekben a penis és a mellbimbó összeolvadnak és amelyek a nő receptivitását a coitusban a szájerotika folytatásának mutatják. Egyszersmind időben deter-

minálják az álmot; illetve az álom lappangó tartalmát, az ősjelenetet, a csecsemő a szopásban keresett kárpótlást a szülőktől megtagadott genitális élvezetért. Az összerágott penis viszont a csecsemő érzelmeit, fellépő aggresszivitását mutatja.

Az ausztráliai apróságnak jóformán mindent szabad. Üti az öregeket, lármázik és a defekáció körül is a legmesszebbmenő szabadságot élvezi. De a szülők csak akkor coitálnak, amikor a gyermek alszik, illetve amikor ők azt hiszik, hogy az apróság alszik. Férfiak és nők mezítelenek, de a férfinak egy harmadik jelenlétében támad erekciója, azt szégyenli és dühében képes megölni a hivatlan harmadikat. Ezt a dühöt érzi meg a kisgyermek és így az első fantázia helyét egy második kép foglalja el: nem én akarom megölni az apát és elvenni tőle az anyát, hanem az apa akar engem megölni. Még pedig olyképpen, hogy ez a megölés egyszersmind szeretés azon módon, ahogy a csecsemő, akinél a száj a legfontosabb szerv, a maga érzelmeit kifejezi, megölni annyi, mint megenni, bekebelezni. A patiri ördögöt a gyermek az anyatejjel szívja magába és ez azután belülről rágja az embert. A tálió büntetéstől fél az „emberevő gyermek", így válnak „emberevőkké" a szülők. De mivel ez az egész fantáziaképződés a tudatban meglevő „normális" vonzódáson, azaz szublimált erotikán alapuló családi érzéssel sehogy sem fér össze, elfojtás alá esik és csak a cenzura megkerülésével ki-

vetített, eltorzított formában válhatik tudatossá. Nem a szülők coitusát látom, hanem a kutyaördögökét, nem a szülők az emberevők, hanem az óriások, ördögök. Nem véletlen, hogy a Kanakana víziójához fűződő gyermekkori fedő-élményben* éppen az anyja kutyái közösülnek.

Régi barátunkat, az „összeragadt kutyát" a matuntáráknál is megtaláljuk. Itten a neve t i n c s i r i (ragadva) p u n g u t a (össze). Két kutyából áll, amelyek a coitusban egymáshoz ragadtak. Egyenesen nekimegy az embernek és kettéharapja áldozatát. Az egyik kutya neve mamara (apához hasonló), a másik jakura (anyához hasonló). A kutya-ördög harapásának módját is meg lehet érteni. A gyermek volt az, akiketté akarta választani a coitusban összetapadt szülőket és ezért fél attól, hogy az apa kutya, meg az anya kutya, őt harapják ketté.

Amit a gyermeknek nem volt szabad látni, aminek a látását elfojtotta, azt látja most elváltozott alakban. De a szorongás megmaradt, illetve új alakban tért vissza. Tévedés azt hinni, hogy csak a kereszténység változtatta sátánivá, bűnné a szexualitást és hogy azelőtt az emberek nektárt és ambrosiát ittak, félelem nélkül szeretkeztek az Olymposon. Minden ördögnek

---

* Fedő-élménynek az analizisben azokat a gyermekkori emlékeket nevezzük, amelyek az általános amnéziában való fennmaradásukat annak köszönheti, hogy egy másik lappangó élmény helyébe léptek.

nagy a penise, minden nőstényördögnek nagy a vaginája. A nőstényördög folyton „nyitogatja“, azaz coitusra hívja a férfiakat. Az ősjelenetben rejlik a baj, innen indulnak el a levegőben repülő összetapadt kutyák. Mások élvezete az ö r d ö g ö k j á t é k a.

Az alknantama és a kézrátevéssel való megállítás

Totemisztikus színjáték

Vannak szerzők, akiknek nem kell közönség — vagy legalább is nem mindenféle közönség. Vannak színészek, akiknek nem kell gázsi — vagy legalább is nem pénzben. Igaz, hogy térben és időben messzire kell mennünk, hogy ilyen csudabogarakat találjunk. Térben: a középausztráliai homoksivatagig, ahol a homokbuckák között csak elvétve akad egy kis tüskés fű, a spinifex. Az állat nem eszi meg, de arra jó, hogy egy pár ágra támasztva, szélfogónak szolgáljon az alvó benszülött fejénél. Időben: a kőkorszakig olyan emberek közé, akik még ma is úgy élnek, mint feltevésünk szerint dédapáink élhettek vagy tízezer évvel ezelőtt.

Spencer Herbert írt, illetve munkatársaival íratott egy sorozat nagyon terjedelmes könyvet az egyes népcsaládok szociológiájáról. Nemrégen adta ki Torday az afrikai részt a Spencer-örökség kamataiból. Ezeknek az anyaggyüjtéseknek célja, hogy a kultúrát, mint differenciálódási folyamatot érzékeltessék. Ami az ősi társadalmakban egyféle volt, a mi

agyonbonyolult kultúránkban sokfelé ágazik. Ilyen egység volt valamikor színház és vallás.

A középausztráliai kóbor törzsek kultusza egy monda eljátszása. Vagy legalább is azt kell mondani, hogy ez az egyetlen jelenség életükben, amit kultusznak lehetne nevezni. Mert hogy milyen nagy a különbség a primitív ember élete és a kultúrember beállítása között, arra csak azóta eszmélek rá, mióta visszajöttem a fehér ember világába. Ismerőseim szoktak tőlem kérdezni dolgokat, amelyek rávezetnek ezekre a különbségekre. Mit imádnak a vadak? Válasz: semmit! — Milyen áldozatokat mutatnak be? Válasz: semmilyeneket! És így tovább.

Minden aranda, vagy piccsentára vagy yumu egy t o t e m h e z tartozik. Totemnek nevezi ocsibwé indián szóval az ethnológia a primitíveknél igen gyakori nemzetségfogalmat, ha a nemzetség magát rokonságban lévőnek véli egy állatfajjal. A kutyaembereknek címerük, ősük, testvérük a kutya, a kígyóké a kígyó, a kenguruké a kenguru. A kapcsolat nem egy ember és egy állat, hanem egy emberi csoport és egy állati csoport viszonyára vonatkozik.

Az arandáknál és a többi középausztráliai törzsnél tehát minden ember egy totemhez, vagy ahogy ők mondják, k n a n i n d z s á h o z (eredet) tartozik. A fiatal legény, ha átesett az avatási szertartáson, kezdi tanulni az ő knanindzsájához tartozó ősök viselt dolgait, azaz a mi fogalmainkra lefordítva: n e m z e t i t ö r-

A wallaby totem szertartása. Piti-piti mint apa-wallaby, előtte Kanakana mint wallaby-kölyök

ténelmet és theológiát. Mert az ősök is emberek voltak, de valahogy mégis másfajta emberek, mint kései utódaik. Felemelkedtek a levegőbe, elsüllyedtek a földbe, átalakultak állatokká, szóval sok mindent megtettek, amire ma legfeljebb a varázsló vállalkozik. Ezeknek az ősöknek földi vándorlását háromféle módon tanulja az ifjúság. Az öregek eléneklik és elmondják a dalok tartalmát, azaz a mondát. Megmutatják a fából vagy kőből faragott csurungát, az ősök symbolumát. A csurunga felületére vésett körök vagy félkörök mind jelentenek, jelképeznek valamit, egy eseményt az ősök életéből. Végül leglényegesebb a szemléltető oktatás, ezeknek az eseményeknek az eljátszása: a dráma. Igaz, hogy az arandák jobb pedagógusok, mint európai kollegáik. Az iskola, színház és a tananyag nem olyasvalami, amit a gyermeknek muszáj megtanulni, hanem olyasmi, amit csak a felnőttnek szabad látni.

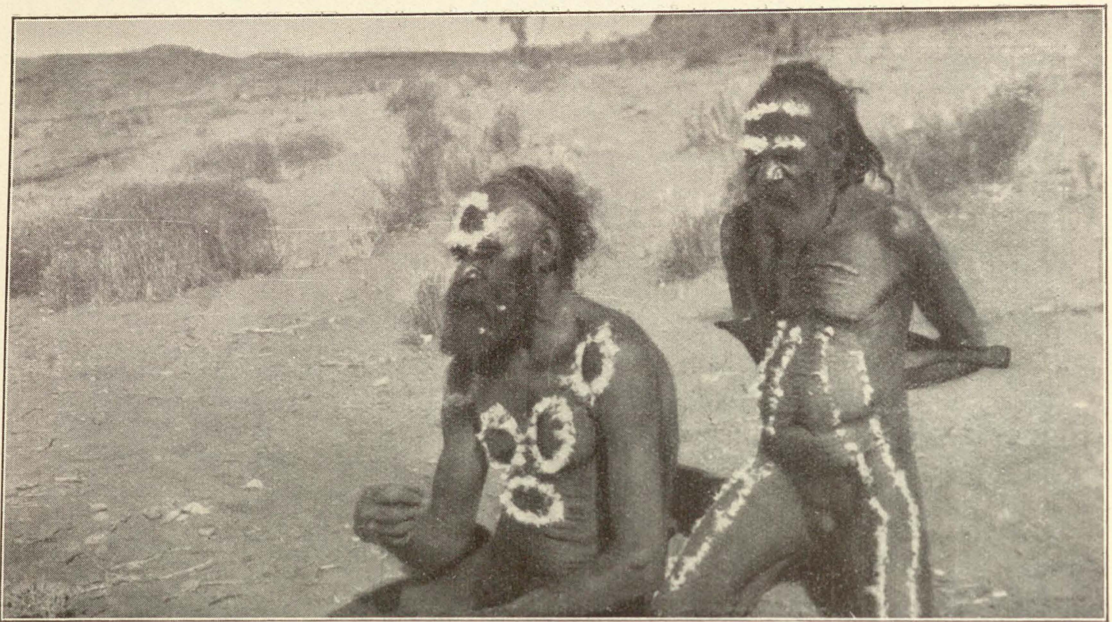
Dehát milyen is ez a színjátszás? Nézzük egymásután a dráma szövegét, az előadás stílusát és a kellékeket. A szöveg európai szemmel nézve olyan egyhangú és egyforma, mint maga a sivatag. A kenguruősök felkerekednek, illetve keletkeznek, mondjuk, Ilpilánál. Kengurukat vadászva mennek dél felé és elérkeznek egy helyre, ahol más kenguru-emberek laknak. Itt végre akarták hajtani a fiúkon az avatási szertartást, de már nagyon fáradtak voltak és ezért nem tették. Ezt a helyet nevezték Fáradtnak.

Tovább vándoroltak délnek és az egyik leült, mert fáradt volt. Ahol ült, egy eukaliptuszfa nőtt ki a földből és a fa még ma is ott van. Friss kengurunyomokat láttak és nyugat felé mentek. Itt megint láttak kenguruembereket és ezeknek szertartásokat mutattak be. A fiúkat férfivé avatták, azaz végrehajtották rajtuk a circumcisiót és egyéb operációkat. Már nagyon fáradtak voltak és érezték, hogy közelednek Putatihoz. Putatinál bementek a barlangba és ott csurungákká változtak.

A mondából sok mindent kihagytam, ami a pusztában egészen természetes, de a civilizáció szempontjából nem megírni való. Azonban induljanak el bárhonnan, érkezzenek bárhova az ősök, a végén mindig c s u r u n g á v á válnak. A különös a dologban az, hogy nem lehet biztosan megállapítani, hogy mi a monda vége. A hős tragikus bukása vagy pedig happy-end? A csurungává való átváltozás befejezi a hős életét. A lélek is ezekbe a barlangokba költözik a halál után. Eszerint a csurungává változás volna a halál. Igen ám, de ha kérdezed, meghaltak-e az ősök, azt mondják, hogy nem. Az ősök örökké élnek a szent barlangokban és onnan, azaz a csurungákból rajzanak ki a nőkbe, hogy újjászülethessenek. Ha a csurunga és az ős egy és ugyanaz, akkor talán kerülő úton ismerkedhetünk meg az ősök lényegével, ha tudjuk, hogy mi a csurunga. Az aranda-mondák nem egymással koordinált, egyenrangú elbeszélések. A hangyaősök mondaköre például

Urantukutu mint anya-wallaby, várja gyermekét, Kanakanát

A wallaby totem szertartása. Az álló alak az idősebb „testvér", aki a többit bevezeti a szertartásba

fontosság dolgában nem fogható a vadmacskaősök mythosához. A vadmacskaősök igazi „Kulturheros"-ok, ahogy a német mythológusok mondják, azaz olyan lények, akiktől a monda szerint intézmények, szokások származnak. Az aranda-mythológiában a szokások kútforrása a vadmacska mondakör és minden vadmacskaős egy phallikus lény. A vadmacskák apja pedig Malpunga, akinek csurungája maga a phallos volt. Ez volt az első csurunga, a többi mind ezt utánozza.

Nézzük már most az előadás stílusát. A szín közepén az öregemberek; ezek az előadók. Körülöttük táncol a kórus, azaz a közönség, lévén a kettő egy és ugyanaz. Az előadás stílusa a legnagyobb mértékben modern és stilizált. Semmi ósdi naturalizmus! Az a guggoló ember ott a gallyakból készült fejdíszszel egy kenguru, így magyarázza a dolgot a szakértő. De tegnap is láttam egy olyant és akkor azt mondtad, hogy egy galamb? Igen, a tegnapi galamb volt. És mit csinál, miért guggol ott? Fél az ördögöktől. De a tegnapi is így guggolt és arra azt mondtad, hogy fügét eszik? Igen, az fügét evett.

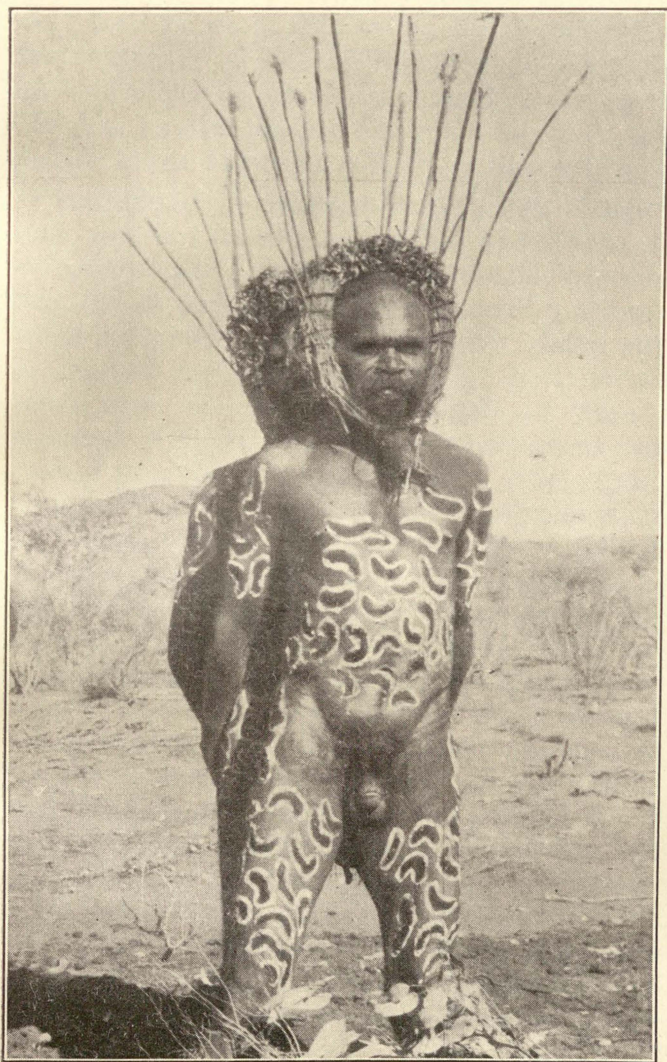
A magyarázat végtelen sokféle, de a cselekmény mindig ugyanaz. Már ez is világosan mutatja a racionalizálást a kommentárban. Racionalizálásnak azt nevezzük, ha valamit, amit nem értenek, érthetővé, racionálissá akarnak tenni. Ha Józsua megállítja a napot Gibeon felett és a modern bibliaolvasó azt

mondja, hogy bizonyára napfogyatkozás volt, ez a tipikus racionalizálása az érthetetlennek.

Az arandáknál tehát feltehető, hogy a ritus más jelent, mint amit tudatosan ábrázol. Ha már most a mozdulatokat nézzük, rájövünk, hogy voltaképpen igen kevés táncfigurával van dolgunk. Csak a sokféle értelmezés által válik lehetővé, hogy ez a szűkös mozdulati elem fedje, ábrázolja az egész mondai tartalmat. Voltaképpen csak négyféle mozdulatelemből áll a ritus, vagy legalább is ezek adják a ritus vázát. 1. A szökdelés ide-oda ingatott fejjel. 2. A lábak között való átbújás. 3. A torony, azaz egymásrahalmozás. 4. A rezgés.

A negyedik mind között a legfontosabb, kulminációja a drámának éppen úgy, mint ahogy a csurungává válásban csúcsosodik ki a dráma szövege, a monda. A lurittyák úgy is hívják ezt a mozdulatot, hogy kuntankuringanyi, azaz kuntankává (csurungává) válás. Az arandák ezt a rezgést alknantamának nevezik és azt mondják, hogy ez a rezgés vagy reszketés ugyanaz, mint az erooma. Erooma pedig az az állapot, mikor az embert a szerelemtől, a vágytól rázza a hideg. A monda szerint az ősidőkben, mikor a vadmacskaősök csinálták az alknantamát, a rángatózó mozdulatoktól a vérrel testükbe ragasztott saspehely lehullott, illetve lerepült és az asszonyokba behatolva, azokat teherbe ejtette.

Most már megérthetjük a színjátszás, a dráma tudattalan rugóit. A fiúk, a fiatalság

Minguri és Junpaja mint apa és anya-wallaby együtt rezegnek (alknantama)

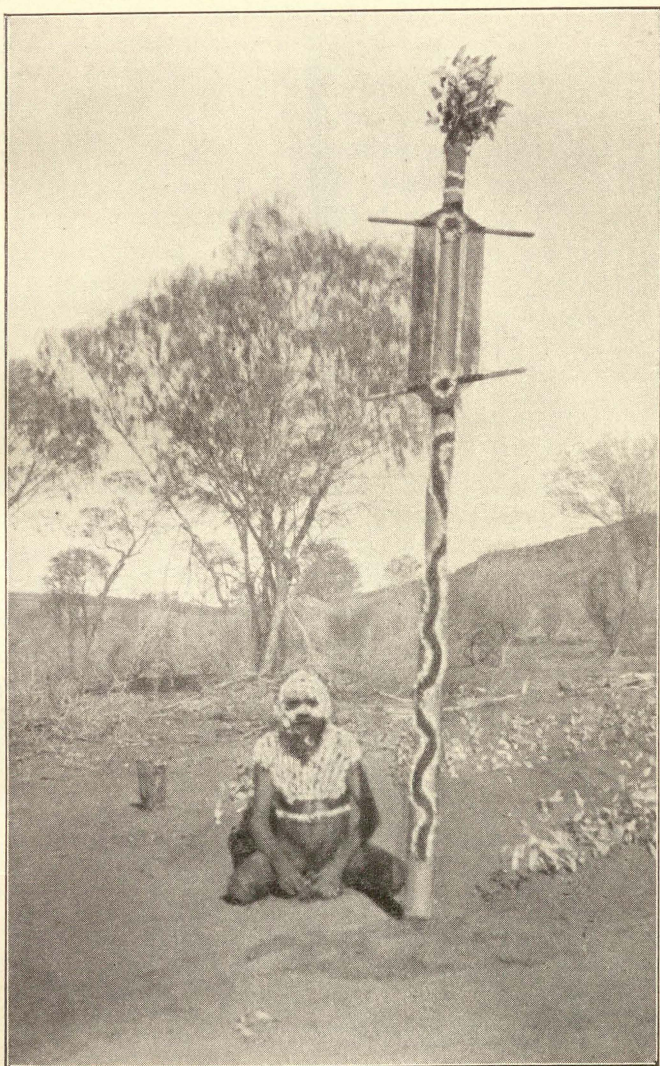
most már férfivé serdült. Szabad látnia azt, amit mutatni senki sem szeret. Míg ezek a szertartások vagy előadások folyamatban voltak, a szereplők elmondták nekem álmaikat. Az egyik álomban az álmodó (Lelil-tukutu) elérkezik egy helyre és ott tanujává válik egy házaspár szeretkezésének. A házaspár mellett egy kisgyermek alszik. Az első asszociáció az álomhoz az volt, hogy azon a helyen az apa megölt egy embert. De őt nem akarták megijeszteni és a valóságot letagadva, azt mondták neki, hogy egy kengurutól eredtek a vérnyomok. Nyilvánvaló tehát, hogy az apa valamit csinált ott, amit a gyermek előtt titkolnak, amit a gyermeknek nem szabad látni és ez a valami aligha lehet egyéb, mint az álom főjelenete. Az alvó gyermek maga az álmodó. Arra a kérdésre ugyanis, hogy apa és anya szeretkeznek-e a gyermek jelenlétében, mindig azt a választ kaptam: megvárjuk, míg elalszik. Csakhogy az európai analízisekből nagyon jó tudjuk, hogy a gyermek ilyenkor nem alszik. Felébred, de a szülőktől félve, alvónak tetteti magát, csak egy kicsit mer odanézni és amit lát, annak élménynyomait azután álmokban dolgozza fel. Az álommal kapcsolatban megkérdeztem Lelil-tukututt, hogy látott-e már coitust? Azt nem, de egyszer kiskorában meglesté, mikor az apja egy szertartáson szerepelt.

Valóban csak két dolog tilos egy benszülött gyermeknek. Meglátni a szülők coitusát és meglátni a csurungákkal, a szertartásokkal összefüggő dolgokat. Kezdjük sejteni, hogy a két

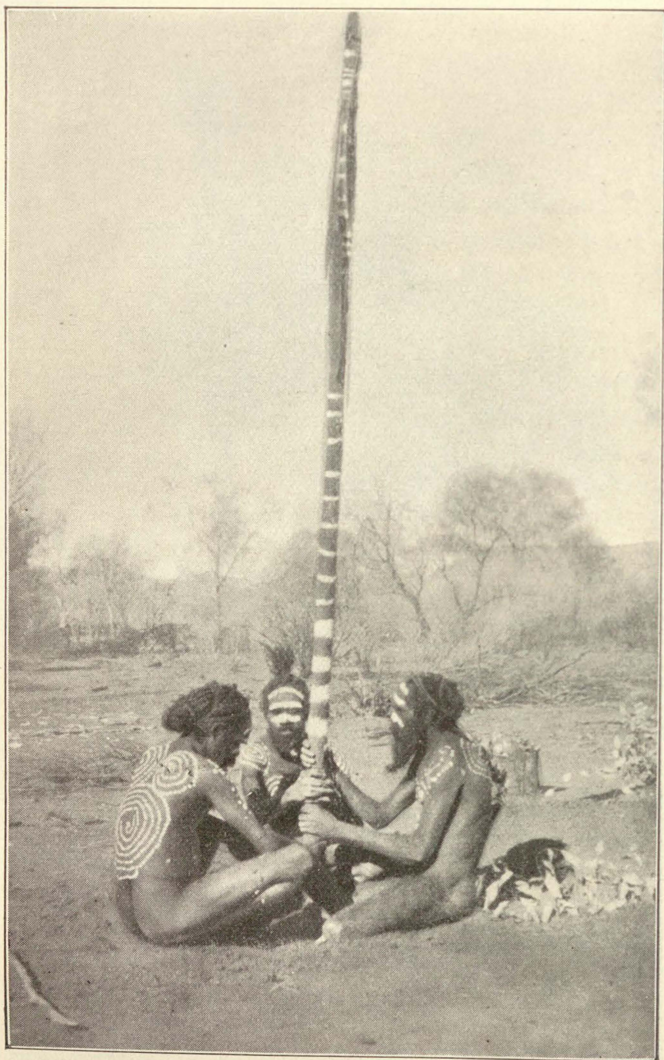
tilalom csak egy tilalom, de egyszer közvetlen, másszor szimbólikus formában. Mert hiszen a férfivéavatás célja, hogy az érzelmi kötelékeket apák és fiúk, öregek és ifjak között szorosabbra fűzze. Most már férfi vagy, már láthatod azt, ami a kisfiúnak tilos volt; az apát, amint az a l k n a n t a m á t csinálja. Sőt nemcsak láthatod, hanem részt is vehetsz benne. Mert a szereplő mellett a közönség a kórus szerepét tölti be és w a - w a kiáltásokkal buzdítja a hőst, hogy jól csinálja a vonaglást, az alknantamát. Eredetileg a kisfiú irígységgel, haraggal reagált a látványra, hiszen ő maga vágyódott az apa szerepére. De játékká, színdarabbá szublimált formájában a látvány megbírja a közönséget, a direkt szexuális cél kikapcsolásával az együttjátszás, együttélvezés lehetővé válik.

Mondtuk, hogy vannak szereplők, akiknek nem kell a közönség. Legalább is nem kell a hölgyközönség. Csak férfiaknak és tizenhat éven felülieknek! Amiből máris nyilvánvaló, hogy a tartalom aligha olyan ártatlan, amilyennek a naiv ethnographus vélhetné. Azonnal megölnék a nőt, aki az ilyen szertartások színhelyére merészkedne. Persze, a fehér ember az egészen más és így a feleségem elmondhatja magáról, hogy ő az egyetlen nő a világon, aki ilyesmit látott.

De hát miért kell a nőt kizárni az előadásból, amelynek valójában ő a primadonnája? Nos, éppen ez az, amit elfojtásnak nevezünk, egy belső folyamat, amely által konfliktusokra

Urantukutu térdel egy waningával kombinált rúd (nátandzsa) előtt

Totemisztikus szertartás a nátandzsával. A férfiak hátán látszó dekoráció az apmoara, az uterus jelképe

alkalmat adó lelki tartalmak úgy alakulnak át, hogy felismerhetetlenekké és ezáltal „ártatlanokká“ váljanak. Belül is működik egy színházi cenzura. De — semper aliquid haeret. — Ha kitiltották a nőt, ottmaradt a színpadon az ilpintira, a szent ábra. Ezeket a homokra festett koncentrikus köröket ugyanis egyenesen uterusnak, anyaméhnek nevezik. Ahhoz, hogy a fiúk és apák békén megférjenek egymással, ki kellett zárni, el kellett fojtani vetélkedésük tárgyát, az anyát. De a lenyomata ott maradt a sivatag homokján.

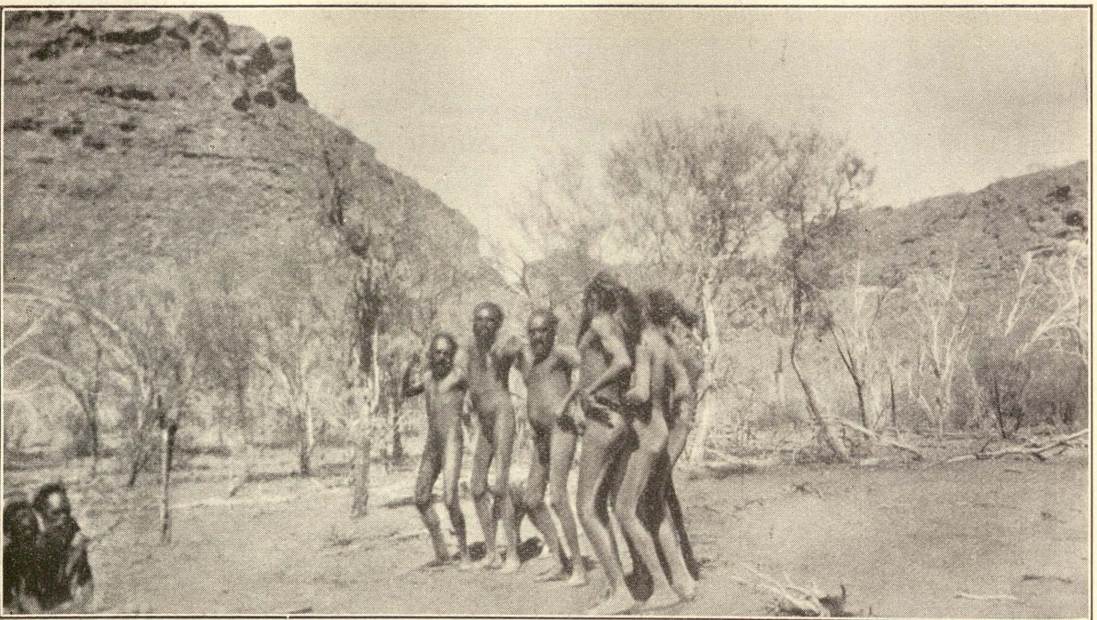
Minden színdarab szerelmi történet. De a bölcs rabbi, aki fiát le akarja beszélni a színházbajárásról, nem volt jó pszichológus. Az öreg ugyanis azt mondta a fiának: Minek mész a színházba? Ha a hős nem kapja meg a leányt, a szíved fáj, ha megkapja, neked mi hasznod ebből? Ez éppen a tévedés; megengedett formájában vele élvezni azt, amit a gyermeknek nem volt szabad látni, ez nem olyan csekélység.

A pszichikus átdolgozás teszi megengedhetővé a tilos tartalmat, a művészet játssza ki az éberen őrködő belső cenzura figyelmét. Az ifjú szerelmes éjjel tanujává válik annak, ami a híres színésznő és a színész között történik és az ezután következő egész színjátszás csak arra való, hogy látszólag „ártatlan“ pótlékot adjanak a látottak helyett. „Játék a kastélyban“ — a színjátszás eredete.

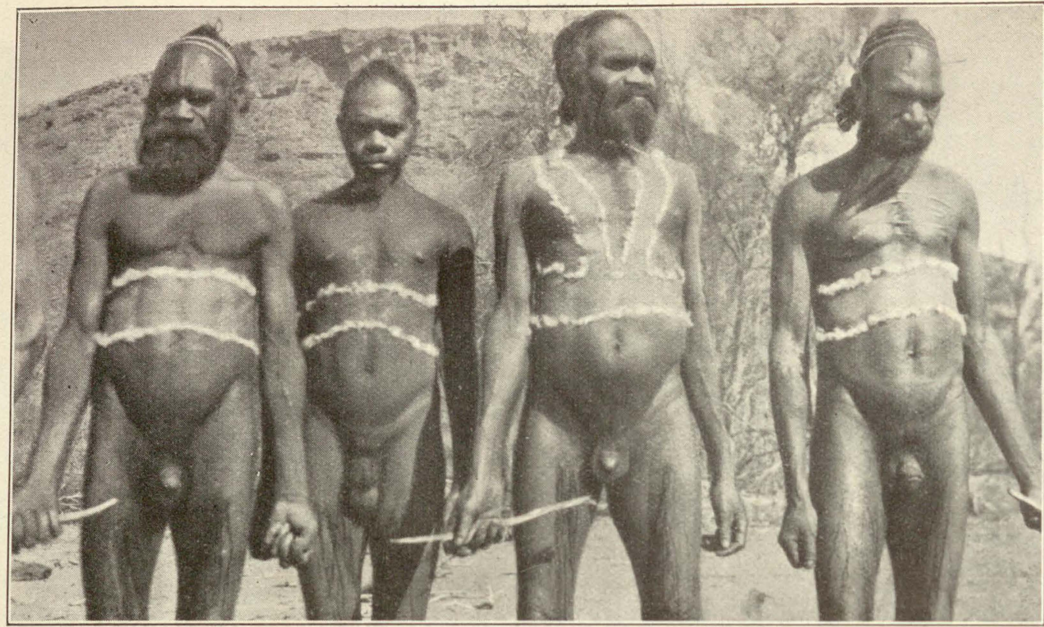
A férfikor küszöbén

Az ausztráliai felnőtt egészen másképpen viselkedik a serdülő nemzedékkel szemben, mint — mondjuk — a fehér ember vagy a kínai, szóval a kultúrnépek. Közismert dolog a kínaiak merev patriarchatusa, amely a szülők részéről csak jogokat ismer, a gyermek részéről csak kötelességeket. Udvariasság, szertartások és megalázkodás igen fontos elemei a keletázsiai kultúráknak. Észak-Sziámban arra tanítják a gyermekeket, hogy minden felnőtt előtt leguggoljon és így köszöntse: „A rabszolgád üdvözöl téged." A középkori nevelés alapelve a virgács. Geiler von Kaiserberg írja, hogy a kisfiúnak a büntetés után át kellett ugrania és megcsókolnia a virgácsot. A középkorban egyenesen hallatlan dolognak tartották, hogy a gyermek testi fenyíték nélkül nőjön fel.

Mindez ma már múlófélben van. De a szellem azért ma is ugyanaz. Bálint Alice érdekesen írja le nemrégen megjelent könyvében, hogy a felnőttek beállítása a gyermekekkel szemben alapjában véve milyen fonák. A felnőtt, ha egy apróságot lát, rögtön nevelővé,

A hátrafelé futás, vagyis ngallunga

Kanakana, Nananana, Tankati és Lelil-tukutu füstöléssel állítják el a penisből ömlő vért

azaz elnyomóvá válik. Tudsz-e szépen köszönni? Jársz-e az iskolába? Milyen volt a bizonyítvány? Szóval, csupa olyan kérdés, ami a gyermeket „kötelességei“-re figyelmezteti.

A másik végletet a primitív ember képviseli. A gyermek azt teszi, amit jónak lát. A büntetés vagy nevelés, az átalakítani akarás: ismeretlen fogalmak. Helyüket legfeljebb egy pillanatig tartó dühkitörés foglalja el. Viszont Ausztráliában a társadalom aggresszívitása a serdülő nemzedékkel szemben robbanásszerűen tör ki a férfikor küszöbén.

Nem lehet mondani, hogy a fiúk nagyon vágyódnának a férfivéavatás dicsőségére, hogy nagyon sietnének azzal a maturával. Ott, ahová a fehér ember hatalma még nem jutott el, nincs módjukban kitérni a dicsőség elől. De a két világ szélén, ahol már vannak egyes szétszórt fehér telepesek, de a nagy pusztán még szabadon kóborolnak a törzsek töredékei, bizony igen gyakran megesik, hogy a nagyobb fiúk elszöknek a törzstől és a fehérek szolgálatába állnak. Meg is mondják, hogy miért. Tudják ők nagyon jól, hogy mi vár rájuk és azt szokták mondani, hátha egészen elrontják a penist? (Tudniillik a circumcisiónál).

A férfivéavatással kapcsolatos szokások sorozatát nagyjában három csoportra lehet osztani. A circumcisiót követi a subincisió, ezt pedig a nankuru. Ezzel tulajdonképpen csak a szokások csúcspontjait jeleztem, mert mindegyik műtéttel a tote-

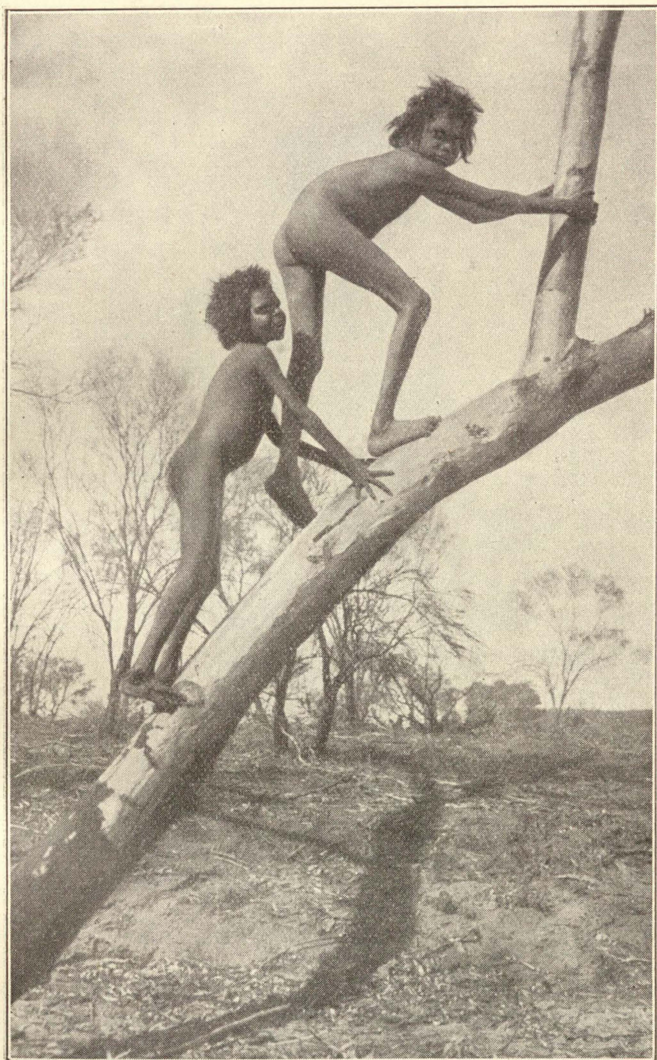
misztikus szertartások sorozata jár együtt. A nankuruban a kínzásos elem (az ifjak tűztaposása vagy tűzrefektetése) kevésbé fontos és az egész inkább a szertartások bemutatásából áll.

A circumcisio

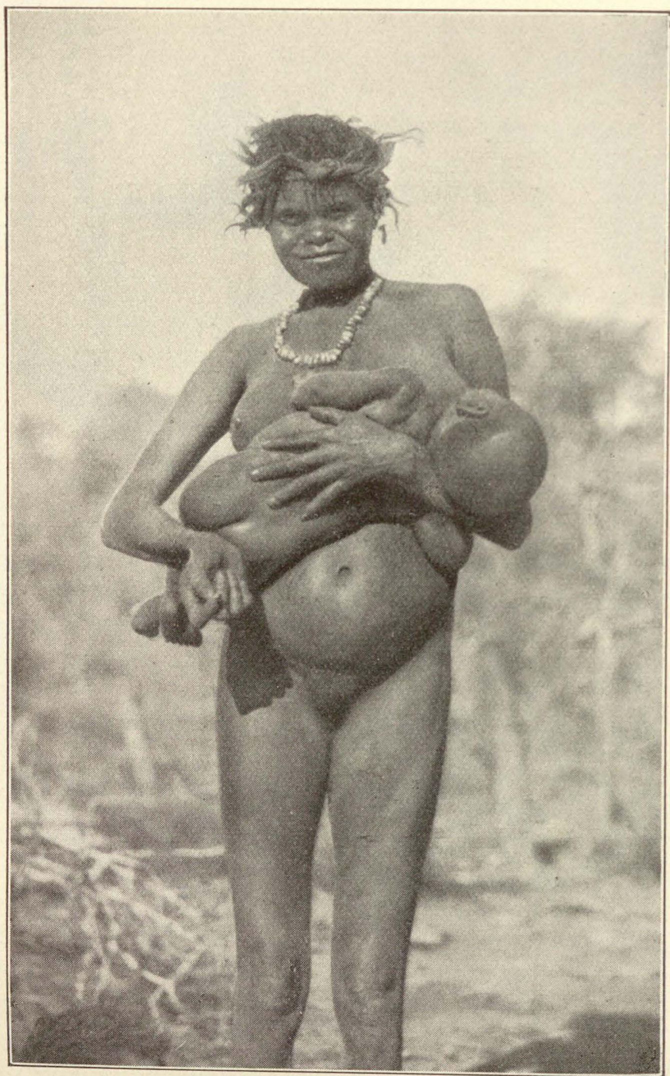
A misszió tűzzel-vassal küzd az avatási szertartások ellen és a saját területén nem is tűri őket. A körülmetélést, mint bibliai szokást, a lutheránus misszió el nem tilthatja, de már a vele kapcsolatos ünnepségeket és összejöveteleket nem engedi meg. A misszió szempontjából ez teljesen érthető. A nemzeti vallás lényege, gerince az avatás. A csurunga, meg a kereszt között nincs kompromisszum. De azért az arandák el-elszöknek a misszióról, hogy még szabadon élő testvéreik avatási szertartásán résztvehessenek. Már tudniillik a felnőttek szöknek el, mert a fiúkat legfeljebb cipelik.

Leírom tehát az avatási szertartás első részét, ahogy azt a piccsentáráknál láttuk. Ez a férfivéavatás két pontban tér el minden elődétől. Feleségem volt az első és egyetlen asszony, aki valaha látott ilyesmit, mert a maguk asszonyainak halálbüntetés jár érte, ha a ngomai (avatási terület) közelében találják őket. Segítségére nagy szükségem volt, mert míg ő fotografált, én beszélgethettem az emberekkel.

A második pont még lényegesebb. A szertartáshoz nemcsak a külső eseményeket és a

A sivatag fiai felsétálnak a legmagasabb eukaliptusz fákra

Kanturi gyermekével

hozzájuk fűződő mondaanyagot jegyeztem fel, hanem azonkívül a szereplők álmait is. Az álomanalízisekből azután kiderül a szertartás tudattalan jelentősége és így elmondhatjuk, hogy ez volt az első pszichoanalitikus avatási szertartás.

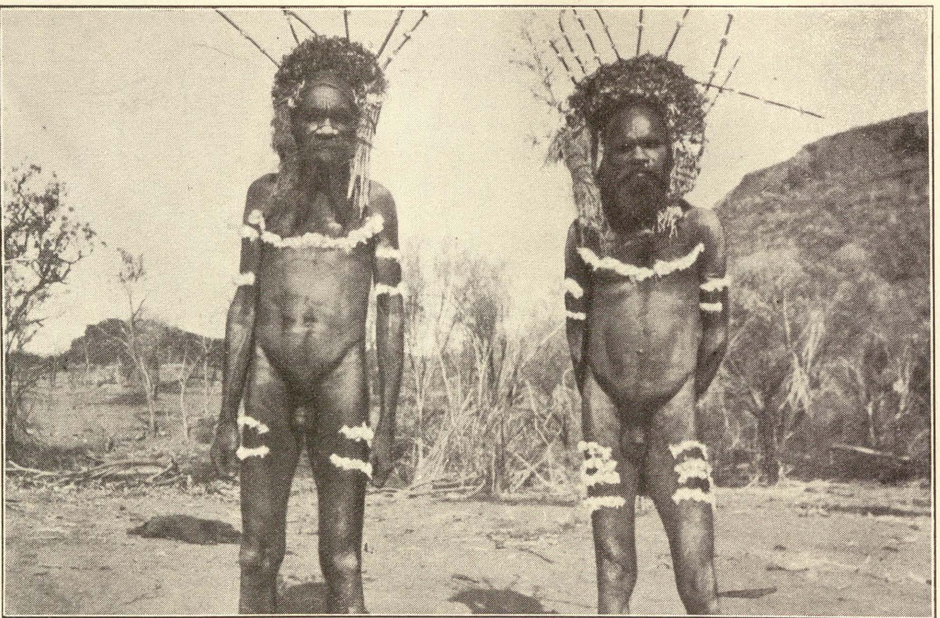
Strehlow és Spencer egyértelműen azt mondják, hogy az avatási műtéteket kísérő szertartás szövegét bármilyen totem mondaköréből vehetik és hogy ebben a tekintetben csak az határoz, hogy a jelenlévő tekintélyesebb vének melyik totemhez tartoznak. Ez már az arandákra vonatkoztatva is tévedés, mert itt is csak bizonyos mondák szerepelnek, mint voltaképpeni avatási mondák. Amit még azonfelül az avatással kapcsolatban bemutatnak, az afféle ráadás és ebben a tekintetben csakugyan az dönt, hogy milyen totemhez tartoznak a jelenlevők. Az aranda anyagot ezúttal mellőzöm és az áttekinthetőség kedvéért a jumu-piccsentára vagy röviden luritty a-mondából indulok ki. Az összes lurittyául beszélő törzsek az avatási mondát ngallunga néven különböztetik meg a többi mondától. Hiába volt Strehlow huszonnyolc évig Hermannsburgban, hittérítő lévén, sohasem bírta annyira megnyerni bizalmukat, hogy ezt a szót előtte kimondják. Ez csakugyan a titkok titka, a féltve őrzött, súgva mondott misztérium. A jumu-pindupi törzsek avatási mondája Unami és Jurgna története. Unami (here) és Jurgna (semen), két kenguru-ember elindult Papuntából (Füst) és eljutottak Nga-

tingába (mons pubis). Igen sok kengurut láttak, ezeket elejtették és megették. A csurungát a zacskójukban vitték és innen kivéve, a szent barlangba helyezték. Azután Ngurunkuba mentek (ngurunku = kék galamb, mert a galamb hangja ngu, ngu), ahol már vártak reájuk a kengurufiúk. Itt rendezték az első nankurut. A mondában ezután következik a nankuru részletes leírása.* A végén a két kenguru-ember még egyszer bedörzsölte a csurungákat vörös földréteggel és azután a kenguru-ifjakkal együtt csurungává válva, mind bementek a barlangba. Ott fekszenek most is a csurungák, a két nagy csurunga, amelyik a többiek tetején fekszik, az Unami és Jurgna.

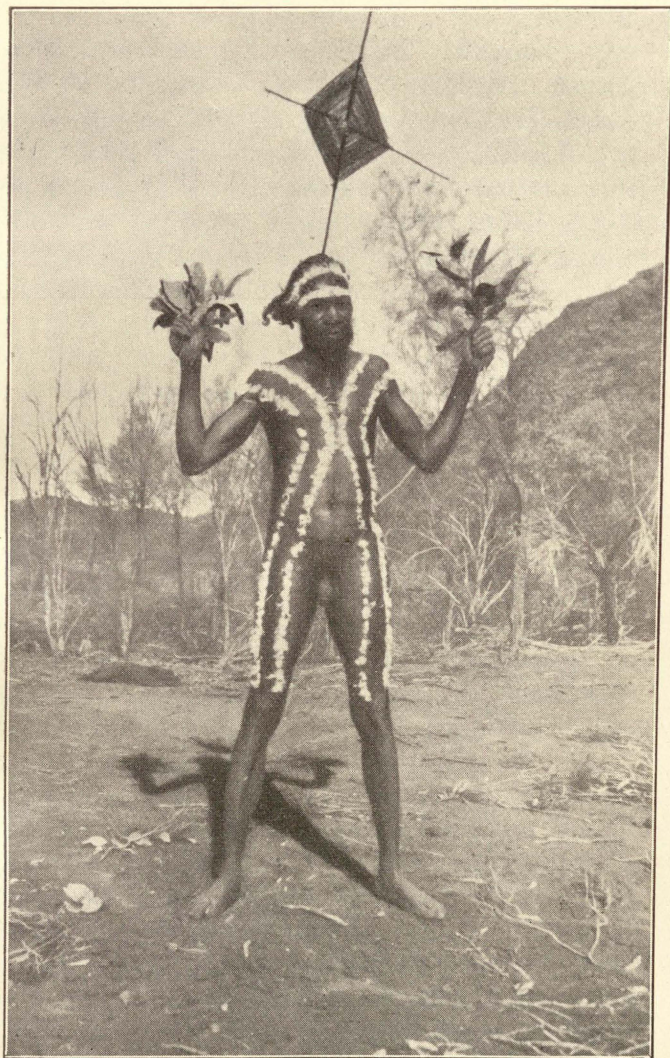
Ugyanennek a mondának másik verzióját későbben jegyeztem le. Unami és Jurgna mentek Ilpilából (tea-fa)** és elérkeztek Miltangába (Fogak). Itt kivették a fogaikat és tábort ütöttek. Nagyon sok gyík volt itt. A gyíkokat megették, visszajöttek. Tovább vándoroltak, elérkeztek Kutu-kutuba (Szív). Itt készítették az első jó kampós lándzsákat és igen sok kengurut ejtettek el velük. Innen eljutottak Winpiribe (jinbira = a bokor, amely a lándzsának való fát adja). Azután Tipungába érkeztek (Szűk). Itt egy kevés vizet ittak, de a víz nagyon szűk nyíláson át csörgedezett. Matatiba mentek és itt tették fel legelőször a matatit (penis fedő

* A mondák sokkal hosszabbak, de a helynevekre vonatkozó ismétléseket kihagyom.

** Az előbbi monda Ilpiláig viszi hőseinket (Ngurunku Ilpila mellett van) és ott csurungává változtatja őket. Mindennek dacára a vándorlás folytatását leíró mondában megint ott vannak.

Az avatás első napja. Urantukutu és Pana

Lelil-tukutu, fején a waningával

rojt). Innen Kunába mentek (Excrementum) és defekáltak. A következő állomás neve Kumpu (Vizelet) és itten vizeltek. Azután Mullacsitibe érkeztek (Erek megnyitása). A karjukon levő ereket megnyitották és addig folyatták a vért, amíg teljesen be voltak borítva vele. Útközben gyíkokat, oposszumokat ettek. Egyik ér megszakadt a testükön, összekötözték zsinórral. Azután Ngokungnába mentek (Haj), a víz csurgott a hajukról. Ezután eljutottak Kulurknába (here), ahol kivették a saját heréjüket és megint visszatették. Mentek tovább Parába (penis); megnézték a penisüket és megcsinálták az első subincisiót. Először Semen vágta fel Herének a penist, azután megfordítva. A műtét után egy ideig le kellett feküdniök, mert fájt a műtét helye. Tovább mentek és megint elérkeztek egy Excrementum, utána egy Vizeletnek nevezett helyre. Azután eljutottak Csiwiriwiribe, ahol vizeltek (csiwiriwiri: a subincisio folytán előálló zaj a vizelésnél. Hangutánzó). Végül eljutottak Putatiba és ott a barlangban csurungává változtak.

A piccsentárák és szomszédaik a következő mondával avatnak: Wipupa-pari-ból (Farok üsd) indultak el a szirti galambok a nagy tó (Lake Amadeus) másik oldaláról. Elérkeztek Cseng (Flatus) nevű helyre, majd Kumpunduruba, ahol szénnel kifestették magukat. Felmentek egy hegyre, ott készítettek egy csomó apujut.* A lábuk nyoma most is látszik,

*Búgófa.

ahol felmentek a hegyre, de az asszonyoknak azt mondják, hogy az ősök ott kengurukat fogtak. Eljutottak Kantangu csikilába (arc-iszik) és itt lehajolva ittak és meglátták egymás araltáját (subinciziós nyílás = helyette „arc“ mint euphemizmus a helynévben). Innen Ilpilitába mentek (Teafa; valódi neve Minilana = érnyitás), ahol megnyitott ereikből csurgott a vér. Azután Kuru-wakantába mentek („szem szúrd meg“ = valódi neve kalu wakanta = „penis szúrd meg“), ahol a penisükből ömlött a vér. Egy kengurut öltek és további kengurunyomokat találtak. A kengurunyomokat követve átmentek a nagy tavon és közben különböző szertartásokat mutattak be. A nagy tó másik oldalán egy új országba érkeztek.

Apjukat Wipupa-pariban hagyták, mert nem tudott velük lépést tartani. Ezért nagyon haragudott reájuk és nyomukat követve jött utánuk. A másik országban megint volt egy Cseng nevű hely. Itt az apa utólérte őket és a helynévben jelzett módon bűvös erővel megölte fiait. A rontó varázserő oly nagy volt, hogy ő maga is belehalt.

Ez volna tehát a két legfontosabb ngallunga monda. Valahányszor ezt a kérdést szóvá tettem, embereim mindig hangsúlyozták, hogy a ngallunga-monda csak egy kenguru vagy a hegyi kengururól szóló elbeszélés lehet. Az északi mondakör némelyik változatában a két főhős neve egyenesen Kenguru és Hegyi Kenguru. Hogy lehet akkor mégis, hogy a piccsen-

tárák, még hozzá egy kengurufiú avatásánál egy galamb mondával avattak? Mert a Wipupaparitól kiinduló monda volt a „szövege“ annak az avatási szertartásnak, amelyet Tapaltarin a piccsentára fiún jelenlétünkben végrehajtottak? Kanakana erre azt felelte, hogy a galambok a mondai időkben barátai, cimborái voltak a kenguruknak és így a galamb-monda is kenguru-mondának számít. Ha a mondát közelebbről megnézzük, mindenképpen el kell fogadnunk ezt a magyarázatot. Ugyanis minden középausztráliai mondának van egy közös vonása. A mézhangya-emberek mézhangyákat esznek, a kutya-emberek kutyahúst és aki kengurura vadászik, az csak kenguru-ember lehet. Továbbá a Wipupa-pari név is igen gyakran fordul elő a kenguru-mondákban és a mondákat ábrázoló szertartások. Magát a szertartást kétszer is láttuk. Mindkét ízben maga Pukutiwara volt az öreg kenguru vagy kenguru-apa, aki farkával (wipu) terelgette, hajtotta kenguru-fiait. Ágakból készült a wipu és utólag elmagyarázták, hogy voltaképpen nem az állat farka, hanem penise értendő ezen. A monda vége a fiúkenguruk vándorlása. Az apa alakját a monda kétszer vetíti elénk. Egyszer mint embert, mint vezért a nagy penisszel, aki a fiai mögött megy, őket terelgeti, egyszer mint állatot, amelyet a fiúk üldöznek. Ennek a kettősségnek megfelel a monda kettős végződése is. A fiúk megölik az apát, az apa megöli a fiúkat. Míg az ausztráliai népek pszichológiájának

általában jobban megfelelne az a megoldás, amelyben a szadizmus a nemi szervhez fűződik, itten az aggresszív impulzus inkább „európai", azaz az analízisekből ismert módon az analis zónához kapcsolódik. (Cseng = Flatus.)

Ezenfelül még egyéb is van a mondában a helynevekhez fűződő részleteken kívül, tudniillik a penisen végzett műtéteknek és a kiömlő vérnek hangsúlyozása. Ugyanez a témája a másik mondának is, amelynek phallikus jellegét a két szereplő neve eléggé igazolja. Kiveszik a fogakat, a szívet, a herét és újból visszateszik. A karból és a penisből kiömlik a vér és a testből mindenféle egyéb váladék. A helynevek sorrendje, Fogtól Penisig testrészeket jelöl és ezekhez a testrészekhez a kivevés-betevés különös játéka fűződik. A monda kapcsolata az avatandó fiú helyzetével nyilvánvaló. A fiú fél, hogy elvesznek tőle valamit (a penist), a mondában az elvesztések mind kompenzálódnak. Jellemző, hogy egyedül a Penis nevű helynél nem adja a monda magyarázat gyanánt ezt a kivevés-visszatevést, hanem ehelyett a penisen végzett operációt. A mondai bevezetés után nézzük talán az eseményeket.

1929 augusztus hetedikén, végre megkezdődött az avatás. A dolog nem ment valami könnyen. Két nagyobb fiú, akiknek Ilpilából kellett volna bejönnie, megszökött vagy a fehérektől, vagy pedig a műtéttől való félelmükben. Tapaltari, Talkarara és Punata fia, a kiszemelt áldo-

zat. Olyan tizenegy évesnek látszik, néha még elvegyül a játszó gyermekek közé, máskor a férfiakat kíséri el a vadászatra. Bajsza már mutatkozik. Piti-piti és a többi vének nézete szerint még lehetne várni a dologgal, de a fehér ember kedvéért meg is lehet csinálni a szertartást. Mikor azután apja is beleegyezett, a dolog határozatba ment. Értünk küldenek, hogy most kezdődik az avatás. Mikor megérkezünk, mindenki úgy tesz, mintha semmi sem lógna a levegőben. Megmagyarázzák nekünk, hogy ez arra való, hogy a fiú gyanuját eloszlassák. A fiú ugyanis megtudta, hogy mi készül ellene és megszökött. Hát most mit csináljunk? Az egyik azt ajánlja, hogy jelentsük ki, hogy csak közönséges pulapa (táncmulatság) készül, mire a fiú majd magától visszajön. A másik azt gondolja, jobb lesz azt mondani, hogy a fehér ember hozott sok ennivalót, jöjjön haza, egye meg a részét. Közben Kalpari és Nananana leegyszerűsítik a dolgot. Elindulnak, hogy ők majd hazahozzák a fiút. Ott ül a fiú, nem is olyan messze, egy fa tövében. Kis vártatva jönnek vissza, csuklójánál fogva hozzák a fiút. Közben egy kis baleset történt a rendezésben. Az asszonyok, továbbá a fiú apja és bácsija már hozzáfogtak a halotti üvöltéshez, ami ugyan kijár az avatásra vitt fiúnak, de csak akkor, amikor már „kézben" van. Csend legyen, hiszen a fiú meghallja és elszalad! — mondják nekik. De hát hiába, ha egyszer megkezdték az üvöltést, ők nem hagyják abba.

Közben megérkezik a fiú és van nagy izgalom a táborban. A férfiak mind körülveszik és nekünk is szólnak, hogy segítsünk mi is, mert meg fog szökni. Rendkívül fölöslegesnek látszik ez az óvatosság, hiszen tíz-tizenöt férfi veszi körül a fiút. Ehhez járulna még szükség esetén a mi segítségünk; én magam, a feleségem és vagy három aranda a misszióról. A fiú áll a kör közepén nagyon elkeseredetten. Az egyik keze a penisén, talán mert félti, talán mert félelmében onanizál. A férfiak kört formálnak; p a u, p a u, rázzák a lándzsát és lehetőleg ijesztőek igyekeznek lenni. A fiút futva ráncigálják előre, pedig most már menne magától is. A férfiak mind itt vannak, kivéve a fiú apját és bácsiját. Ezek előre mentek az avatás terére, ahol hasra kell feküdniök és mozdulatlanul maradniok, úgy, mint a fiúnak. Ezt nevezik „irka-pari"-nak. Olyan „szimpátia-fekvés" ez. Ottan a férfi az asszony iránti együttérzésből mímeli a szülés fájdalmait, itt az apa és a pótapa azonosítják magukat a fiúval* A hátul csúcsformán összekötözött hajat leeresztik, szabadon lógatják, mert ezáltal a fiú előbőre is könnyen, szabadon fog leválni. A p o k u t i-nak nevezett frizura ugyanis a férfiak kiváltsága. A körülmetélés után Kanaka és a többiek szépen megcsinálták a fiúnak a kontyot. Ha már most apa és nagybácsi újból lemondanak a kontyról, ez nyilván azt jelenti, hogy a fiúval együtt akarnak ők is az avatáson átesni.

* Az anya is ugyanígy fekszik, de otthon a táborban, a nők között.

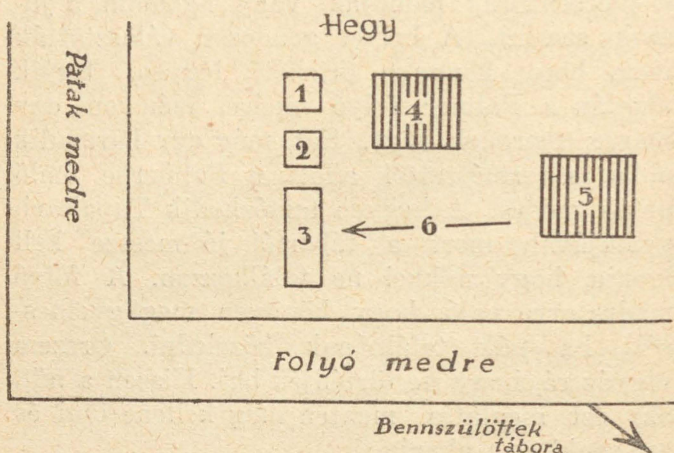
De folytassuk tovább az eseményeket. Megfogják a fiú kezét, lábát és feldobják a levegőbe. Ez jó fiú volt, engedelmes és így nem történik semmi baja. Ha a férfiak közül egyik vagy másik haragszik rá, bumerángjaikkal jót húznak rá, amíg a levegőben repül. Tapaltarinál inkább jelezték az ütéseket.

Azután tovább rohantak az avatási térség felé. Nehéz lett volna velük lépést tartani a süppedős homokban, de időnként megálltak és p a u, p a u! kiáltásokkal körülfutották a fiút.

Végre ott vagyunk a m b o o n t á n, ahogy a piccsentárák mondják, vagy ngomain, a jumuk szerint. A helyet gondosan választották meg, hogy könnyen őrizhető legyen. Egyik oldalán a Palmer folyó medre, másikon egy magas, meredek hegy. Sőt, még egy harmadik oldal is természettől adott, a Palmerbe ömlő patak medre. A hegyen tartózkodik Tapaltari, gyámjával, mert a tábortól jó messze kell lennie, hogy nőkkel ne találkozzon. A folyó medre arra való, hogy könnyen megfigyelhessék, ha nők találnának közeledni. Őrszem vigyáz rá, hogy ne történjék baj. Hiszen a nőt, aki ezt meglátja, menten meg kellene ölni és ezt senki sem akarja.

Egy facsoport, illetve bokrok alatt ül a publikum vagy ha úgy tetszik, a vezérkar, de azt is mondhatnám, hogy a kórus. Itt vagyok én és a többiek, akik nem vesznek aktív részt a szertartásban. A főcsoporttól kissé balra a hason fekvő és csak néha felpillantó fiú, a mel-

léje kirendelt gyámmal. Tovább balra a hegy felé ugyancsak hason a fiú apja és bácsija, mint „irkapari“. A hegy felé húzódik egy másik fás rész, ez a színfal, emögött festik ki magukat a szereplők. A vezérkar bokrai előtti tisztás a színpad, amelyen a cselekmény lefolyik. A szereplők a tisztás másik végén levő bokrok felé mozognak. A cselekmény eleinte lassú, a végén gyorsabbodó és mindig a „vezérkar az, ahová a szereplők „befutnak“. Háttal a folyónak áll a feleségem a fotografáló- és mozigéppel. Tehát:

1. Apa és nagybácsi.
2. A fiu és a gyámja.
3. A vezérkar.
4. A kulisszák.
5. Ahonnan jönnek.
6. A szinpad.

Következik tehát a szertartások sorozata, minden nap egy monda három-négy jelenete. Megjegyzendő, hogy a jelenetek száma tetszés-

szerinti. Voltaképpen egy mondát kellene elő-adni az ősök elindulásától a beérkezésig, azaz, amíg egy barlangba „befutnak“ és csurungává változnak Ennek felel meg a mindennapi cselekmény is; indulás egy erdőből és befutás oda, ahol a vének várják őket. De a monda jeleneteinek száma végtelen, úgyhogy mindig többé-kevésbé rövidítve ábrázolják. Itt a kimerítő tárgyalás helyett csak egy nap eseményeit adom.

Augusztus 7. Első nap.

A fiú a hasán fekszik, vigyáznak, hogy ne nézzen oda. Feleségemet kérik, hogy menjen egy kissé távolabb és fordítson hátat. A szereplők a „kulisszá“-nak nevezett kis erdőben csoportosulnak. Az első jelenetre való előkészülés ugyanis abból áll, hogy masturbatióval erekciót csinálnak és a fákról letördelt kis pálcikákkal megdöfik a subincisiós nyílásban az eret. Az érből ömlik a vér, csurog le a lábukon vagy a szomszédjuk hátára. Most sorba állnak, kezdődik az első jelenet, a gyám megmondja a fiúnak, hogy nézzen oda.

A jelenet neve Ampi-jangu (Mindkét csípő), mert csípőjüket mozgatva futottak hátrafelé. Ezért hívják a helyet Ampi-jangunak. Ampi-jangu egész közel van Kuru-walkantához. („Szem szúrjad“, illetve voltaképpen „penis szúrjad“, ami az előkészítésben meg is történt.) A szereplők tehát, mint a galambősök, csípőjüket mozgatva hátrafelé futnak, de olymódon, hogy penisüket felfelé lendítik, hogy a

fiú lássa a subincisiós nyilást és a nyílásból csurgó vért.

A második jelenet ugyanezt a helyet ábrázolja. Egymás mögé állnak sorban széttárt lábakkal és egyik keresztülfut a lábak között. Ezt a szertartást is Ampi-janguban mutatták be az ősök. Az első két jelenet díszítése: vörös agyaggal bemázolt test és vérrel ragasztott saspehely (wamulu). Délelőtt ezt a két szertartást mutatták be. A délutáni szereplők fején volt a lyanpa, vagy ahogy az arandák mondják, ilin. A fejen félköralakban koronaszerű dísz, meghajlított ágakból és ebbe dugdosva a sugárszerűen széthajló száraz ágak. A kérget késeikkel lehántották és forgácsszerűen rajtahagyták. Mind a hajlított, mind a sugárszerű ágak vérbe mártottak. Négyen lépnek fel ebben a jelenetben, még pedig két pár. Kanakana Kalparival, Urantukutu Panával. Először négykézláb nézelődnek jobbra-balra, kezükben ágakkal, majd a hátul levő átbújik az előtte levő lába között, majd összeölelkezve ide-oda ingának, vonaglanak. Ez a híres a l k n a n t a m a. Négykézláb szökdelve ugrálva, befutnak Kanakana és Kalpari, a Piki (Piszkos víz) nevű hely szertartását játsszák, mert a galambősök Pikinél ezt a játékot adták elő. Amikor a galambősök ezt eljátszották, voltaképpen a kengurut utánozták, amiből világosan látszik mondamagyarázatunk helyessége, tudniillik, hogy a galamb-monda tulajdonképpen kengurumonda. A másik fontos vonás monda és szer-

tartás szigorú helyhez kötöttsége. Urantukutu és Pana Pikit reprezentálják, Kanakana és Kalpari egy másik kis csincsirát (mocsár, talajvizes hely) Piki mellett.

Az előadásban nem ragaszkodnak szigorúan a mondabeli sorrendhez. A Pikit követő jelenet a mondában közvetlen Piki előtt történik. Mikor a galambősök a telt holdat meglátták, egyikük felállt egy waningá-val* és ahol állott, egy csincsulu bokor támadt. A szertartásban Lelil-tukutu játszotta ezt a jelenetet. Hajába dugta a hosszú póznára erősített fehérsarkú waningát és két kezében ágakat tartva, rezgett ide-oda. Karját lyanpa és sastollak ékesítik. Tegnap ugyanis komoly veszélyben forgott az egész szertartás folytatása, mert Lelil-tukutu kijelentette, hogy kevés a toll. Míg ezen tanakodtunk, éppen egy nagy barna sas kóválygott a fejünk felett. Nagy volt az öröm, mikor lelőttem a sast és Lelil-tukutu azonnal annektálta a farktollakat, másnapi kosztümje javára.

Míg Lelil-tukutu csak ide-oda rázza az ágakat, körülötte ugrál guggolva Nananana, akinek hátát két félköralakú rajz díszíti. Mindkét félkör sastollakkal szegélyezett, de a felsőnél a közbülső üres teret fehér, az alsónál vörös festék tölti ki. Ennek megvan a maga jelentősége, a felső félkör jelenti a kengurut, az alsó a kutyát. Szóval az előttünk ugráló Nananana, a kenguru-emberek kutyája. Egy kenguru-

---

* Keresztalakú vázra emberhaj-zsinórból font rombus. Szakrális jelentősége talán még a csurungánál is nagyobb.

ember küldte őt avégből, hogy megharapja a waningával álló galamb-embert. Nananana realisztikusan megjátssza a kutyát. A füle mellett a haja kétoldalt fel van kunkorítva, ez a kutya füle. Kezére támaszkodva ugrál ide-oda, majd a homokot kaparja, a fejét billegetve ugat, u-u-u! Lelil-tukutu a fülénél fogja és megrázza, játékosan, ahogy az ember szokta tenni a kutyával. Az ilyen realisztikus jelenetek: kutya-, kenguru- vagy emu-utánzás általában ritkák, a konvencionális, stilizált elem túlnyomó. A kenguru-kutya átfut az ember lába között, megugatja, hátulról megint előre jön, kaparja, dobálja a homokot, visszaszalad, vinnyog és messziről ugat. Lelil-tukutu áll és rázza a lombokat.

Hasonló jelenetek sorozatát látja a fiú napról-napra. Illetőleg voltaképpen nem is látja, mert az idő legnagyobb részét hason fekve, arccal lefelé tölti. Időnként mégis szabad odanéznie, így például, amikor a véres penist mutogató férfiak hátrafelé futnak.

Ezalatt a táborban is történik valami. Esténként a nők járják a maguk táncát az avatandó fiú tiszteletére. Libasorban, szorosan összetartott térdekkel, a nézőknek hátat fordítva ringatják csípőjüket. A fiú, akinek tiszteletére történik mindez, megint nem lát semmit, mert egy j u (szárnyék) mögött fekszik, hason. Csak annyit tud, hogy a nők most az ő tiszteletére táncolnak.

Az asszonyok tánca is szakrális jellegű, amennyiben szintén egy monda dramatizálása.

Ngalipi-tara volt a hely neve, ahol az egér-asszonyok éltek. (Ngalipi-tara = hajzsinórral. Ezt a zsinórt viselik a nők.)* Mielőtt útjukra indultak, a galamb-emberek itt tanyáztak és éppen avatták az egyik galamb-fiút. Volt ott egy kenguru-ember is. A nők nanpinyi (táncoltak) a fiú tiszteletére. A kenguru-ember elment Pili-pilibe (bumeráng). De mielőtt elment volna, mind a nőket összegyűjtötte és kőkéssel felvágta a vaginájukat. Ez a nők avatása, a vagina tágítása, megfelel a penis felvágásnak, a subincisiónak. Hogy mennyire megfelel egymásnak a két ritus, azt a név is mutatja. Arandául a nőkön végrehajtott műtét neve: atna araltakama (vagina felvágása), a subincisioé pedig: para araltakama (penis felvágása). A „lurittya" nyelveken „ngankarpunganyi" a neve mindkét műtétnek. Ngankara = urethra, punganyi = ütni. A mondában azonban más néven nevezik a dolgot. A kenguru-ember ugyanis kunkanyi, azaz „asszonnyá teszi" a leányokat. A vagina kőkéssel való kitágítását a coitus követi és a kenguru-ember a nők kuri-jává (férj) válik. A felvágás után a nők kutyákká változtak, a kenguru-ember pedig átalakult valóságos kenguruvá. A kutyák most elkezdték hajtani a kengurut, mert a felvágás némelyiknél rosszul (görbén) sikerült. A kutyák mindig haraptak egyet rajta és így kergették egészen Ampijanguig. Próbálta őket visszakergetni, de nem

* Köznyelven waluwana.

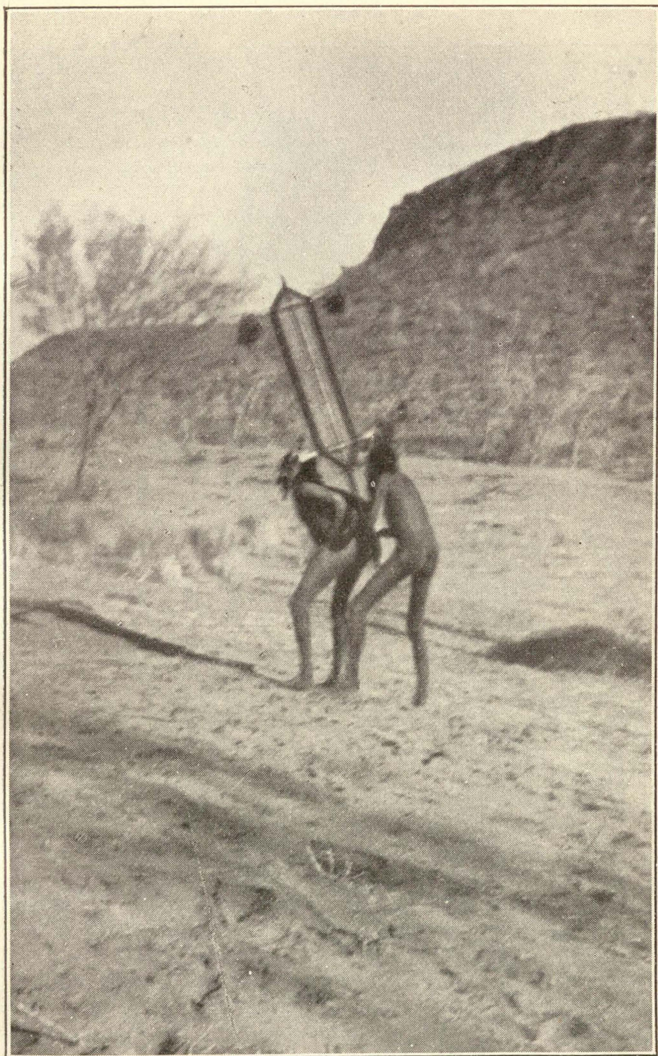
tudta. Megfordult és Ngalipi-tarától északra Malu-katuba (Kenguru-atya) érkezett. Közben a kutya-nők folyton kergették. A nők egy részét nem vágta fel és ezek nem is változtak kutyákká. Ezeket most védőpaizsnak tartotta maga elé és velük együtt Malukatuban sziklává változott.

A fiút még éjjel visszaviszik a sziklák közé, ahol a napot a mellé rendelt gyámmal tölti egész délutánig, míg őrzője nem viszi őt el az avatás területére. A fiú maga is vadászik közben wallabykra, meg más apróbb állatokra, továbbá a gyámja is segíti. Végül eljött a körülmetélés napja, 1929 augusztus tizennyolcadika.

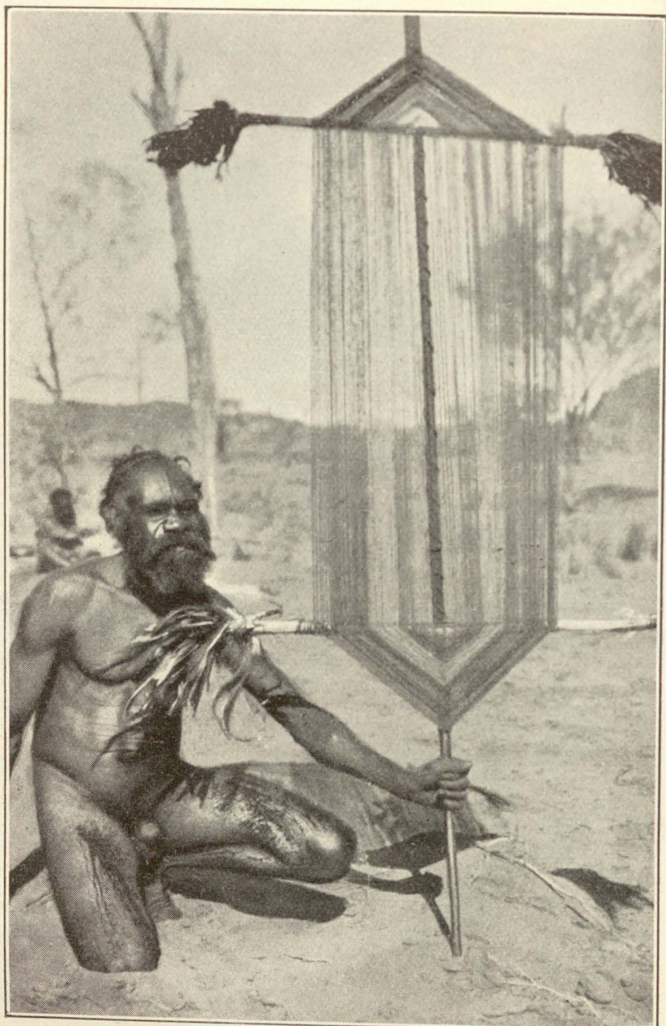
Mindenekelőtt feláll két ember egy sorban. Nincsenek kifestve, ellenben annál nagyobb pazarlással bántak a penisből vett vérrel. A ngallungának nevezett szökdécselő hátrafutás következik. A penisek félig erekcióban vannak. Kezüket felemelve h a u ! kiáltással befutnak. Hozzák a vörös és fehérre festett nagy waningát, a waninga warambalkanát.* Kanakana veszi át a vezetőszerepet és így őt fotografáljuk le a nagy waningával. A szélben a waninga felfordul és ez nagy megdöbbenést vált ki a jelenlevőkből.

Egy kis tüzet raknak a tér közepén és a tűz körül táncol beleugrálva, beletaposva a tűzbe három ember a waningával. Most ki kell festeni a két körülmetélőt és míg ezek az előkészü-

* Wara=hosszú rúd, mbalkana=keresztrúd.

A circumcisio előtt erősen rezegve (alknantama) körülviszik a nagy waningát

Kanakana a nagy waningával a circumcisio előtt

letek folynak, elmagyarázzák nekem az avatás terminológiáját.

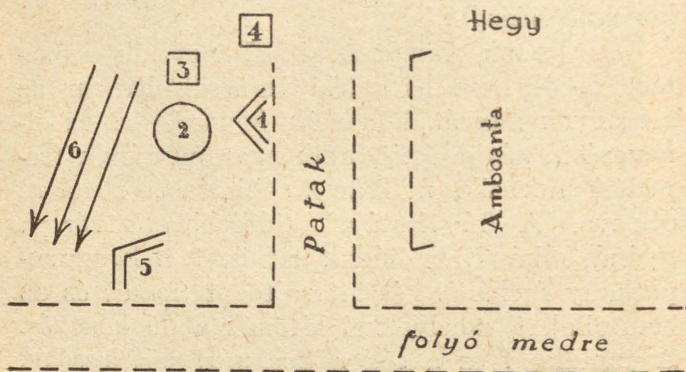
A piccsentárák három néven ismerik az avatásnak fentartott teret.

Amboanta = tisztás, megtisztított terület, a legszokásosabb kifejezés. Ez a hátrafutásra vonatkozó célzás, mert a ngallunga szertartáshoz, azaz a penismutogatáshoz szükséges a síma terület. Nevezik ezenfelül még walupurkunak = tűzhamu, mert a tűznek el kell hamvadnia, mielőtt a circumcisiót végrehajtják. A harmadik név kaltuka, azaz a „bulldog"-hangya lyuka. Igen mérges, harapós hangyafajta. Az avatás területe azért a bulldog-hangya lyuka, mert itten „megharapják" a penist a körülmetélésnél.

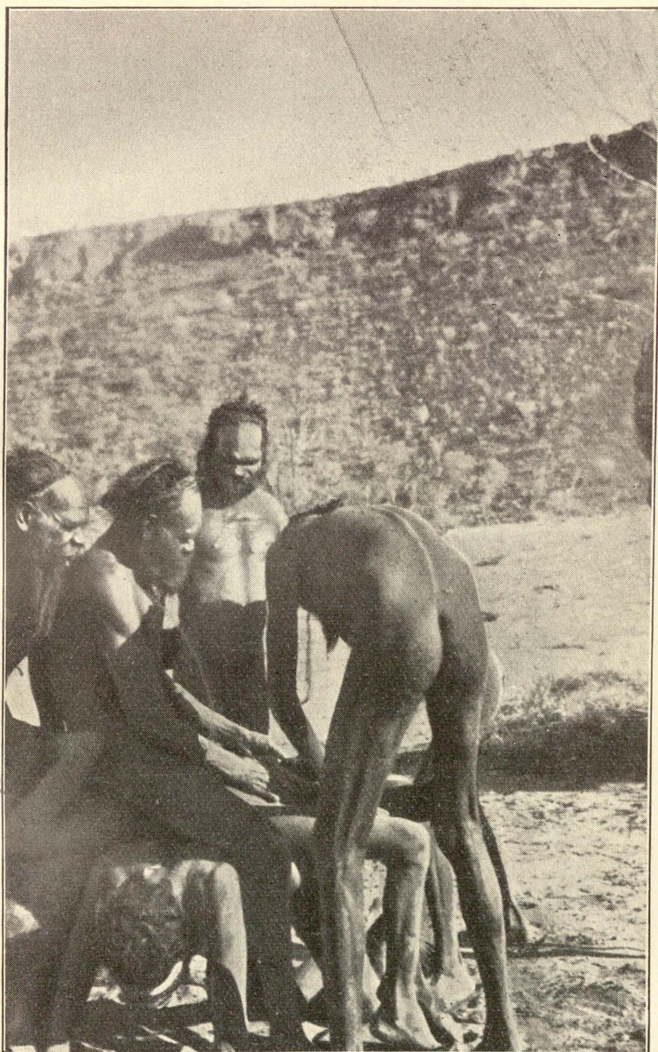
A jumuk ngomaii-nak nevezik a tisztást, de ők nem hátrafelé futással, hanem az asszonyok táncával hozzák kapcsolatba az elnevezést. Végül a pindupik ngarangarának (repedés) nevezik, nyilván a subincisiós nyílásra célozva. A fiú „kutája" (idősebb testvér, a gyám) elkészíti a fiúnak az övet, a kengurupatkány farkából készült rojtokat (mani) és az emutollakat, amelyekkel kitömik a fiú kontyát. A jumuknál ez a sógor (marutu) kötelessége, a pindupiknál a sógor csak elkészíti a dolgokat, de az apa adja át.

Míg ezeket és ehhez hasonlókat magyarázzák, megkezdődik a circumcisiót végrehajtó funkcionáriusok feldíszítése. Hivatalos nevük „purka" (fáradt), de a fiú úgy hívja őket,

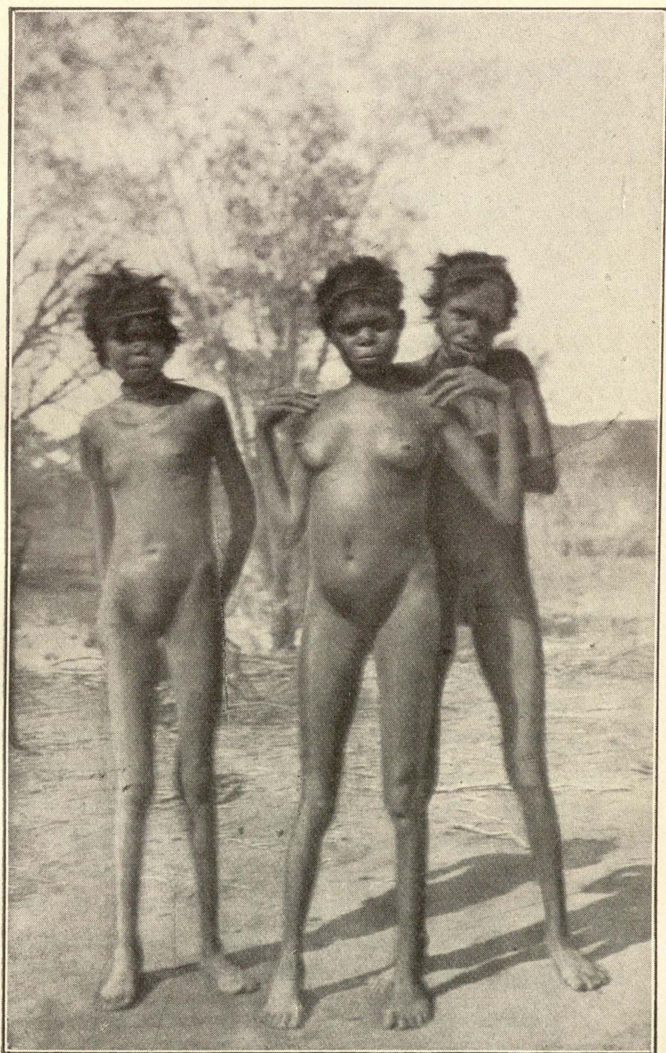
hogy „p i k a t a“ (fájdalomcsináló). Waru-tukutu és Pana a két kijelölt. Pana a fiúnak „apja“ (katu), Waru-tukutu „öccse“ (amba). Orrukon végighúzott vörös vonal jelzi méltóságukat. Szakállukat szájukba gyűrve harapják, rágják. Ennek a mozdulatnak is van neve és jelentése: harag, izgalom. Kissé távolabb állnak fel, fontosságuk teljes tudatában. Minden rendben van már és a férfiak most elszaladnak a nőkért. Jön vissza futva az egész társaság. A nők elől, mögöttük, mintha kergetnék őket, derékban hajladozva, lándzsáikat rázva, pau! pau! üvöltéssel a férfiak. A helyzet most a következő:

1. A fiú, sűrűn összehajlított bokrok mögött hason fekve.
2. A férfiak.
3. Az apa és nagybácsi, mint i r k a p a r i ugyancsak hason fekve.
4. A purkák (körülmetélők) állva.
5. Kanakana egy bokor mögé hasal, kezében a búgófa.
6. A táncoló nők vonulása.

A circumcisio. Arukula vágja le az előbőrt, Pana nézi és rágja a szakállát, Kanakana ül a fiú mellén

A nők utoljára táncolnak a fiú tiszteletére

Utoljára táncolnak a nők a fiú tiszteletére, mert a circumcisio után már nincs tánc. Mind itt vannak és ringatják a csípőjüket a legvénebbtől a legapróbbig. Most Kanakana megszólaltatja a búgófát és az asszonyok hanyatthomlok menekülnek. Szaladnak hazafelé és a közben üvöltenek, siratják a fiút.

A férfiak közül többen közrefogták a nap „hősét", aki éppenséggel nincs hősies hangulatban. A purkák mind félelmetesebben rágják szakállukat. Az amboanta közepén nagy tüzet raknak és két ember négykézláb állva „a s z t a l t" formál. A férfiak odaráncigálják a fiút és arccal felfelé rádobják az asztalra. Mindegyik végtagját egy férfi fogja, mert erősen kapálózik ijedtében. Kanakana ráül a mellére, a praeputiumot előrehúzza és Pana az operációt az egyik aranda zsebkésével hajtja végre. Azt mondják, jó, hogy itt vagyunk és a zsebkést odaadhatjuk, mert a kőkéssel a dolog nagyon fájdalmas. Ezzel megint megdől egy legenda, amelynek tárgya a primitívek merev konzervativizmusa. A fiút most leveszik az asztalról és a tűz mellé a földre ültetik. A tűz mellé ültetés arra való, hogy a füst elállítsa a vérzést. A fiú nyög, sír, dörzsöli a szemét. A férfiak mind vígasztalják, különösen Kanakana. „Nekem is el kellett ezt viselnem." Kanakana, aki eddig is a vezető szerepet játszotta, mindent megtesz, hogy a fiút vígasztalja. „Látod, most neked is van lendzsád,* úgy mint nekem" és

* A glans penis alatti rész. (Sulcus coronarius penis.)

mutatja neki a saját penisét. „Most jót fogsz enni“ (mert ma még nem evett a fiú). De ő csak sír és nézi a peniséről a földre csurgó vért. Közben egy membát (hajzsinórból készült kis vánkos) illesztenek hátul a fejéhez és a saját haját erre illesztve, megcsinálják neki a kontyot, a pukutit és ezzel megkezdődik az avatás második időszaka.

De mielőtt erre rátérnénk, még egy mondát kell leközölnünk az avatással való kapcsolata miatt. A circumcisióval egyidőben a következőket éneklik:

Malu katulunta csurina pilpanangu! (Kenguru, ifjú him kenguru: húzd! fénylik!)

„Húzd“ tudniillik a praeputiumot, „fénylik“ tudniillik a lendzsa. Ez azonban nem önmagában álló pár szó, hanem része egy mondának, illetve mondát megörökítő dalnak. Ezzel a mondával avatják a fiúkat a walarinkunták, piccsentárák, csicsentárák és mularatárák, szóval a déli lurittyák ismert és még ismeretlen törzsei. A mondában három személy szerepel; Kenguru, Hegyi Kenguru és a Csurki (egy kis madár). A csurki csak járulékos szereplő, a két főhős, Kenguru és Hegyi Kenguru valószínűleg megfelelnek az északi mondában szereplő Semen és Testesnek, legalább is erre vall a fogkivevés motivuma. A monda olyan, mint a többi, az ősök vándorlásáról szóló monda, lényeges eleme azonban a hátra felé futás, azaz a pe-

nisek kölcsönös mutogatása, amely a szertartásban is megelőzte a circumcisiót.

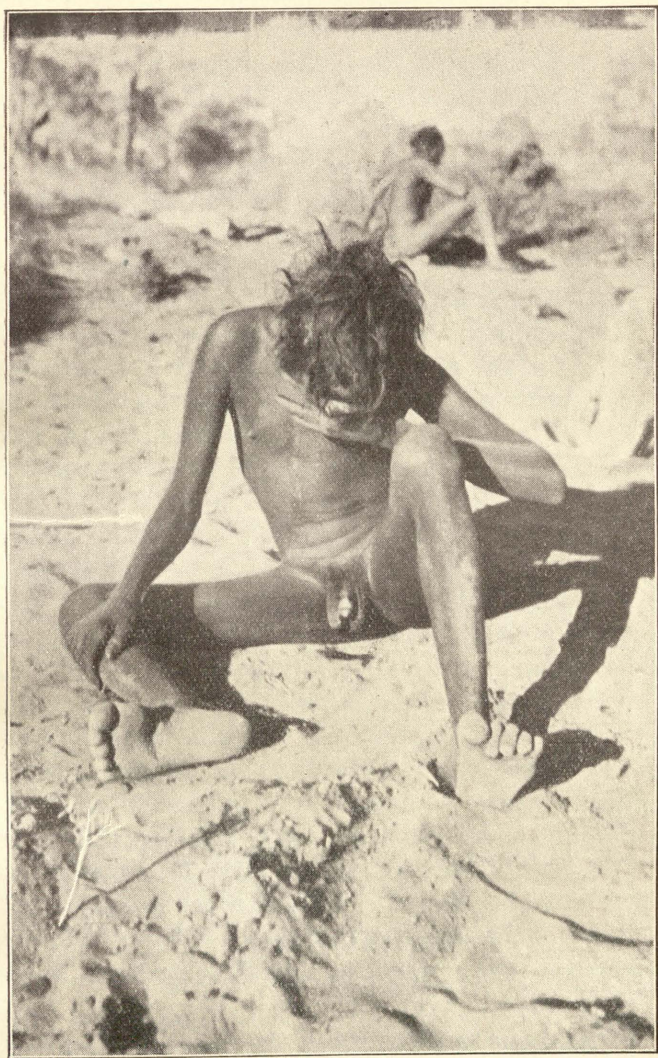
A fiú most már férfisorba lépett. Nemi élete ezután felszabadul, most már „hivatalosan“ is szabad közelednie a nőkhöz. Tulajdonképpen a dolog nem ilyen egyszerű. Az élet a szabadon lefolytatott gyermeki játékokkal kezdődött. Mikor a fiú nagyobb lett, az öregektől egyre több fenyegetést kellett hallania a nemi élettel kapcsolatban és talán kapott is egy-két ütést a bumeránggal vagy lándzsadöfést a lábába. Ez nem marad hatástalanul, mert serdülő korában a fiú elkezdi magát „szégyelni“, azaz a nőket kerülni. Ilyenkor következik be azután az avatás időpontja, amellyel megkapja a szexualitás a vének szankcióját.

Egyelőre azonban az avatás második periódusánál tartunk és ezzel megkezdődött a tanítás. A mellé rendelt kísérő megmagyarázza a fiúnak, hogy nem szabad kiabálni, mindig a sötétben kell ülni. Felállni egyáltalában nem szabad és mindig négykézláb kell neki mászkálni. Ezek a tabuk arra valók, hogy senki meg ne lássa, hiszen a fiú hivatalos neve ilyenkor „t a t a t a“ (bokorban rejtőző). Azonkívül nem szabad neki fát vágni, csak a földről szedheti fel a tüzelőnek valót. A lándzsahajítóval tüzet gerjeszteni a rendes módon nem szabad és így állandóan égő fával kell járnia. Nagyon melegen nem eheti az ételt, mert megfájdulna a penise. Nem eheti a tüskés hangyászt, mert a penise merev lesz és a subincisiónál nehéz lesz

felvágni. Az anyja erszényéből kivett fiatal wallaby is tilos, mert a homloka durva lesz és szőrös. A fekete gyíkot (nyincsiri) nem eheti, mert kialszik a tüze.

Mindezt és még más fontos tudnivalókat a melléje kirendelt idősebb férfiaktól tanulja. Most, hogy már nemsokára férj lesz, először veszik a fiút komolyan. A mandagit (búgófa) nem kapja meg a körülmetélés után, csak az első vércsurgató szertartásnál. Ugyanekkor megmondták neki, hogy nincsen „apuju“,* hanem a férfiak azok, akik a búgófával a kísérteties zajt csinálják. Ezentúl ő is használhatja a mandagit és ha a zsinórt megfogja és feje fölött megforgatja, ő lesz az ördög, aki a nőket ijesztgeti, később pedig, mikor a circum- és a subincisio sebei begyógyultak, ugyanezzel a búgófával asszonyt fog bűvölni. Amíg a sebe be nem gyógyult, a fiú nem járhat úgy, mint más halandók. Vérnek kell borítania egész testét és ezt a vérből készült kabátot az avatást végrehajtó férfiaktól kapja. Ezúttal a karon levő véredényből veszik a matériát, mivel igen nagy mennyiségekre van szükség. Míg az előkészületek folynak, kiderül, hogy a gyermek megszökött, illetve elkószált valamerre. Pana megtalálja és éppen úgy, mint első ízben az avatáshoz, csuklójánál fogva hozza a „vesztőhelyre“. Letördelik a kis ágakat a fákról és nekilátnak. Némelyik igen kevés vért tud pro-

* Az avatatlanok a búgófát apuju-nak nevezik és ördögnek tartják.

A circumcisio után. A sebből csurog a vér

dukálni, van olyan is, aki egészen belesápad a vérveszteségbe. Ütögetik a mellét, hogy magához térjen. Kanakanából csak úgy csurog a vér a négykézláb álló fiú hátára. Nagy műgonddal végzik a szertartást, hogy a testén egyetlen folt se maradjon beborítatlan. Azután a fiú megfordul, arccal felfelé. Különösen ügyelnek arra, hogy a vér befedje a penist, ugyanúgy csurog le a penisen, ahogy a fiú saját vére csurgott a circumcisio után. A napra állítják a fiút, hogy a vér szépen megszáradjon rajta. Ezalatt újabb vérvételek folynak, mert a fiúnak innia is kell az avatók véréből. Edényről igen egyszerű módon gondoskodnak, letépik egy nagy eukaliptuszfa kérgét. Ebbe csurgatják vérüket Kalpari és a többiek. Közben a fiú megszáradt a napon. Megint odavonszolják a vérriváshoz. Nagyon útálja a dolgot, meglehetős biztatásra van szükség, hogy megtegye. Megjegyzendő, ez a szertartás nem az amboantán folyt le, hanem körülbelül ott, ahol a „patak“ a „folyóba“ „ömlik“,* de az amboantával ellenkező oldalon. Először Kanakana iszik, illetve eszik a vérből, mert közben a vér összekeveredett a kéregben levő porral és részben megszilárdult. Utána jön Matalcsi, de a szakálla tele lesz vérrel, mire onnan szopogatja le a vért. Feleségem és a misszióról hozott keresztény aranda kísérő kezdenek sápadozni, nem tetszik nekik a dolog. A fiúnak se nagyon, de miután a

* Tudniillik, ahol a patak a folyóba ömlene, ha volna bennük víz.

férfiak előljártak a jó példával, ő is lehasal négykézláb és iszik a vérből.

Ezt a szertartást voltaképpen minden nap meg kellene ismételni, de mivel a férfiak nincsenek valami sokan, meg a kenguruhúsban is hiány van, hát csak minden két-három napon ismétlik, arra ügyelve, hogy a vörös kabát mindig teljesen beborítsa a fiút. A felajánlott húskonzerveket elfogadták ugyan, de azt mondták, hogy az elfolyó vért mégis csak véres, nyers hússal lehet igazán pótolni. A szertartás célját illetőleg azt mondták, „hogy a fiú teste nagy legyen“ és ahhoz hasonlították, hogy a véneknek vagy gyengélkedőknek is szoktak vért adni, hogy megerősödjenek.

A subincisio

Eddig terjed a szertartás első része, amelynek szemtanuja lehettem. A második részt, a subincisiót csak elbeszélésből tudom, mert a kiszemelt „áldozatok“ megszöktek. Négy vagy hat hétig tart, amíg a seb begyógyul. Ezalatt a fiúra a kuta („testvérek“), tamu („nagyapák“) és a waccsira („unokatestvérek“) vigyáznak, de az apának nem szabad vele beszélnie. Először is becitálják a fiút az egybegyűlt férfiak elé „ad audiendum verbum“. Az egyik ráül a mellére, megfogja a haját és többször odaveri egy paizshoz. Ez a büntetés a múltért, mert sokszor engedetlen volt az öregekkel szemben. Azonkívül pedig figyelmeztetés a jövőre, baj

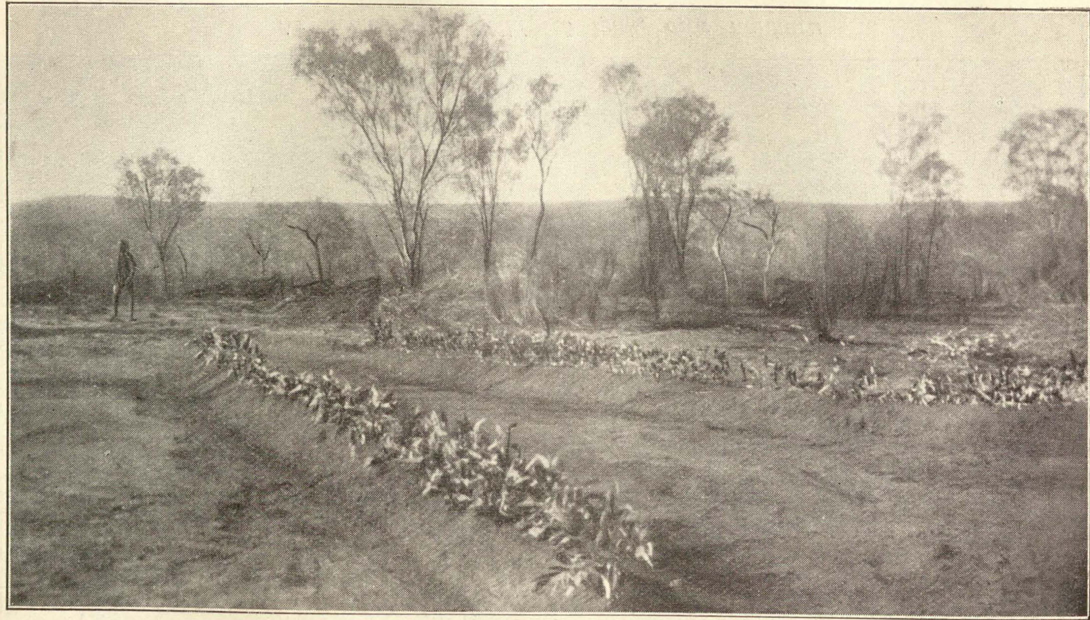
A fiú hátát vérrel borítják

lesz, ha a vadászzsákmányból nem adja le az öregeknek járó részt. Az egyik kuta („testvér“) két-három fürtöt levág a saját hajából. Ebből zsinórt, a zsinórból pedig szeméremfedőt készít. A kis rojtot azután a fiú szőrözetére (crines pubis) kötik. A fiú hason fekszik, várja a pujutunanyi-t (megfüstölés). Amíg a fiút füstölik, két unokanővére áll mellette. A füstölés a következőképpen történik: A földbe ásott lyukban tüzet gyujtanak és a lyukat azután a tulpurba bokor gallyaival takarják be és a fiút ezekre a gallyakra fektetik. A füstölés után megoldják a pokutit összefűző zsinórt és a fiú testvérének adják. Mostantól kezdve a fiú neve katapokuti (fejkonty). A vért letörlik testéről és vörös földdel kenik be. A ngatatáráknál ez a fiú nénjének a kötelessége. Ezután a fiút a vének elé viszik, ahol a következő utasítást kapja: „Most már együtt fogsz kóborolni a fiúkkal, de ne menj a nők közelébe, mert ha ez kitudódik, a tűzbe dobunk! Ne igyatok a vízből, ahonnan az öregek veszik a vizet, mert ha ezt a vizet isszátok, hamar megvénültök!“ De ez még nem jelenti azt, hogy visszajöhet a táborba. Ilyenkor a legények kergetik és neki vissza kell szaladnia a sivatagba.

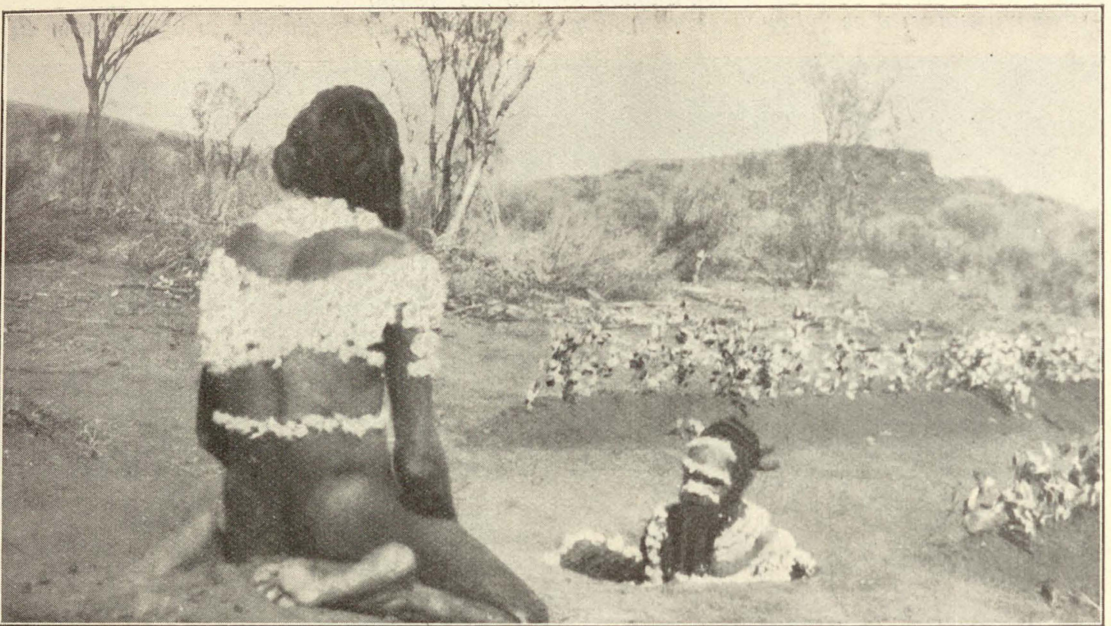
Kis idő mulva megint visszahozzák a fiút. Az emutollakból készült hajvánkost (wipi) kiveszik a kontyból és egy igazi emberhajzsinórból készült hajvánkossal (lunkaia) pótolják. Ilyenkor a fiú neve kata-ara (fej-vedd-el). Mikor a wipit kiveszik, a hajat szabadon hagy-

ják lógni és a férfiak beleharapnak a fiú fejébe, hogy hosszúra nőjjön. A testvér leveszi a matatit a saját peniséről és a fiú szájába adja, hogy szorítsa erősen a fogával. A férfiak megint „asztalt“ formálnak és ráteszik arccal fölfelé a fiút úgy, mint a circumcisiónál. A „waccsira“ ráül a mellére és felemeli a penist. Mindegyik karját, lábát fogja valaki. A műtétet a leendő após hajtja végre, még pedig két metszéssel. Az első vágással a bőrt vágja fel, a másodikkal megnyitja az urethrát. A wacsira, aki a fiún ül, kétfelé nyitja szét a penist, lehet hallani, amint reped a bőr. Ez arra való, hogy az urethra jó nyitott legyen a vizelés miatt. A penisből kicsurgó vért két férfi paizsban fogja fel; ezek a kuticsilani (paizs-emberek). A fiú ezután úgy tiszteli őket és úgy bánik velük, mint az apjával. Rokonsági fokuk omari (anyós testvérei).

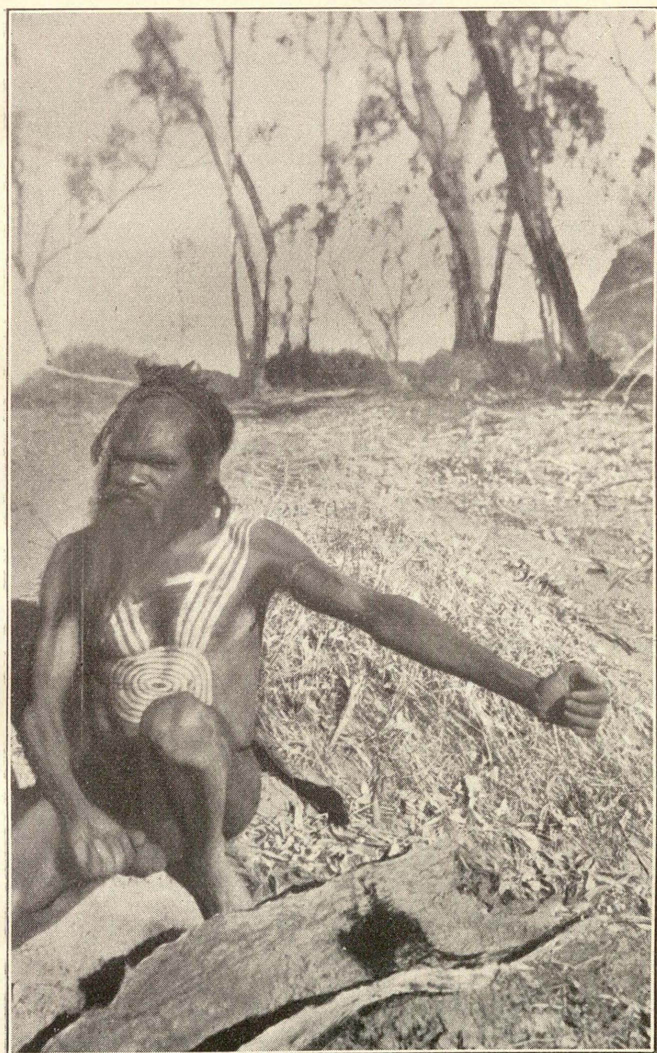
A nankuru alkalmával megismétlik a subincisiót, de nem a fiún, hanem a férfiak önmagukon. A piccsentárák a nankurut előbb tartják, mint a subincisiót, az északiak (ngatatara, jumu, pindupi) később. A férfiak ilyenkor egymást vágják igen mélyen fel, egészen a herékig, hogy a fiú ne érezze annyira a fájdalmat. A fájdalom megoszlik, azt mondják. A lelógó bőrt is levágják kétoldalt és eldobják, mint mikor az ember eldobja a húscafatokat. Most adják át a fiúnak a mandagit, a kis búgófát, amelyet bőségesen megkennek a subincisiós nyílásból vett vérrel. A kis búgófa erejét ez a vér adja, ezzel

Az avatás végén az eukaliptusz levelekkel díszített dombok között mutatják be a totemisztikus szertartást. Ezt nevezik nankurunak

Az avatás végét jelképező lyuk, azaz nankuru

Fakéregbe csurgatják a vért

tud a fiú nőket bűvölni. A kontyban elrejtve viseli.

Természetesen a subincisiónak és a vele kapcsolatos ritusoknak is megvan a maguk mondai háttere. A füstölésnél a lalumba dalt éneklik, hiszen a fiú nemsokára mutatkozni fog a nők előtt. Jaricsiti dalnak is nevezik, „kar fogd“, mert karjánál fogva hozzák a fiút a füstbe. A dal a következő mondához fűződik:

Kígyó-Szem volt a hely neve és élt ott egy wanampi (óriáskigyó). Az óriáskígyó még kicsi volt és a vadhangyák* lyukában élt. Két „éjjeli sólyom“-fiú meglátván a kígyót, dél felé mentek Imanpiba (Éjjeli Sólyom). Itt sokan voltak együtt éjjeli sólymok és a két fiú csatlakozott hozzájuk. Itt énekelték a jaricsiti dalt, de a két fiú külön maradt. Folyton nézték, hogy jön-e a kígyó és látták a villámlást. A kígyó közben óriásira nőtt és ő villámlott. A fiúk mondták egymásnak: nézd csak! Visszamentek Kígyó-Szembe és amint hátranéztek, látták mögöttük az óriáskígyót. „Most mit csináljunk?“ — kérdi az egyik. — Elhatározzák, hogy forgószéllé változnak. Az egyik forgószél északról jön, a másik délről és úgy ragadják meg a kígyót. Eldobták a kígyót messze nyugatra, bele a nagy tóba (Lake Amadeus). A dal pedig (rövidítve) így szól:

---

* Nagyon harapósak. Ezért nevük: ajari iknura (vadhangya), vagy papapapa (kutya-kutya).

A patakból cs! cs! énekelnek,
A jalalanpák együtt jönnek.*
Csurog a vér, csurog a vér,
*A csuklófogóval** oldalán,*
Szállt a füst! Ó bátyám
*De jó a kezed!****
Simítsd ki a hajamat!
*Karból a vér hogy fröccsen ki!*****
Ó Irawa, látod a sok fügét,
Látod a szálló füstöt!
Hozd rendbe a matatit!
Szép egyenesre.

A dalban két momentum köti le érdeklődésünket. Először a konty és a penisre vonatkozó utalások váltakozása. Mikor a fiúnak megoldják a kontyát, a kata-ara = fej-vedd-el nevet kapja. De ez voltaképpen szimbólikus és igazi értelme az, hogy „penis vedd el“, mert a haj „feloldása“ előjátéka a penis „feloldásának“.

A másik momentum az „Ó Irawa“ sor magyarázata. Irawánál egy menstruáló nőt láttak, aki a vérzés elállítása végett füstöli magát. Ezért hozzák rendbe a „nyakkendőt“, azaz hogy a matatit. Magát az operációt megint másik

---

* Megjelenők.
** A jaricsiti közvetlen mellette jön.
*** T. i. azé, aki majd a subincisiót végzi.
**** Karból való vérvételről itt nincs szó. Valószínüleg euphemizmus a penisből csurgó vér helyett.

vers kíséri, amely az előbbi kenguru-mondához tartozik.

A cső ! repedés vágjad,*
Repedés vágjad.

Eddig volna tehát a tényállás vázlatos leírása. Megpróbáljuk ezután kinyomozni, hogy mit jelentenek ezek a dolgok? Mit jelentenek az anyának, mit a fiúnak és főképpen mit jelentenek azoknak, akik az avatást végrehajtják?

* Urethra.

Az avatás pszichológiája

Mert azzal eleve tisztában kell lennünk, hogy az ember ok nélkül semmit sem cselekszik. Elmondottuk a különös és sokszor hihetetlenül fájdalmas szokások sorozatát. Vajjon az olvasó kérdezte-e magában: hogy dehát miért, mire való mindez? Nem tudom, de ha kérdezte, akkor mindenesetre tovább jutott a hivatalos ethnológiánál, mert annak soha eszébe sem jut ilyesmit komolyan kérdezni.

Punata, a fiú anyja, a szertartás kezdetekor és a szertartás alatt is álmodott. Az avatás előtti éjjel azt álmodta, hogy a fiút a férfiak megfogják és elviszik. Sírva ébredt fel, mert azt hitte, hogy meg akarják ölni a fiát.

Mikor aztán tényleg elvitték, azt álmodta, hogy mindenfelé keresi a fiút. Végül egy ju (szárnyék) mögött fekve találja. A férfiak botokkal állnak körülötte és fenyegetik. Elszaladt és erre felébredt.

Az asszociációk hiánya miatt inkább csak az álom tudatos tartalmát használhatjuk fel. Az első álomból azt látjuk, amit a ritus is mu-

tat. A férfiak meg akarják ölni a fiút. Hiszen az anya és az asszonyok mind a halotti üvöltést hallatják, mikor a fiút viszik az avatáshoz. A második álomhoz megjegyzi, hogy a férfiak között, akik fiát botokkal fenyegetik, ott látta Kuntarit és Intalkit. Ezek mindketten arról voltak nevezetesek, hogy igen szemtelen gyerekek voltak és anyjukat verték, ha az nem hozott rögtön nekik vizet. A férfiak tehát, akik a fiút ütik, őt ütik. Megint azt mondhatjuk, hogy eddig eljut maga a ritus is, mert hiszen a fiúval a hasonfekvésben hárman azonosítják magukat, apa, anya és nagybácsi. Nehezebb kérdés, hogy min alapszik ez az azonosítás. Talán ezt is megtudjuk majd a harmadik álomból.

Augusztus huszonegyedikén éjjel Punata a következő álmot hozza:

„Két mingalpindzsi asszonyt (emberevő ördögök) láttam álmomban. Visszaszaladtam és hívtam Onkalpit. Dél felé mentünk együtt, de megint láttunk ördögöket. Mutara-pati volt ez az asszonyával. A teste olyan volt, mint egy férfié, de vörös és farka volt, mint a patkánynak. Az ördögök hívtak minket és mi követtük őket. Egy rúdon másztunk át egy szakadékon a barlangba. A rúdon lejöttünk a barlangból, ott volt egy másik ördög, a Mamu Pipila. Rövid ember, féllábú. Dél felé futottam, de megint ott volt, csakhogy most gyík formájában. Azután Nulpinkát láttam, de kígyóvá változott. Azután Anawarával voltam és amint mentünk, egy

k a n c s i l p a* szaladt el előttünk. Visszafordultam, ott maradt Anawara egy nyenkával (serdülő fiú). A nyenka fején egy csomó rőzse volt. Azután ott volt Targuna és mind a ketten szaladtunk, mert a fiú ördög volt. Ástuk a földet, kiszaladt egy egér. Leültem és mellettem ült a testvérem, Ujungu. Erre felébredtem."

Az ördögökről tudjuk, hogy mit jelentenek. A hím ördögnek mind nagy penise van, a nősténynek nagy vaginája, így hát, ahol egy ördögöt látunk, tudjuk, hogy miről van szó. Nézzük először a hím ördögöket. Mutara-pati olyan volt, mint a nagyapja. A nagyapa együtt szokott vadászni az apával, mindig kapott tőle húst. A mamu pipila Piti-pitihez hasonlított, aki neki „apja" (apa-testvére). Feltűnő, hogy Piti-piti, aki az avatásnál a vezető szerepet játssza, az álomban úgy jelenik meg, mint az avatás ördöge (az apuju), t. i. kis, féllábú ember.

A barlangban, ahol az ördög felesége várja őket, valóban élete nagy részét töltötte. Ott élt mint kislány a nagymamával, Wankutával. Wankuta volt Matata felesége, Matata pedig az a nagyapa, akihez a patkányfarkú, szőrös ördög hasonlít. Tudjuk, hogy mit jelent Ausztráliában, ha egy nő szalad a férfi elől. A futás: hívás. Ha nincs valódi férfi, aki üldözze őket, a nők képzelnek maguknak üldözőt. Ilyen üldöző a „nagyfarkú" (farok mindkét értelemben) ördög, a nagyapa. A kisleány fantáziában menekül a

---

* Ismeretlen kis állat, olyan mint a patkány „de a lába olyan mint a szamáré".

„barlangba“ (uterus) az „üldöző“ nagyapa elől, illetve az ördögök nyomában menekül az üldöző ördögtől. Ámde az a két ördög, aki az egész futási álmot megindítja, Yaminti és Incsilana, a nénje és a húga, akikkel egy „barlangból“ (uterus) láttak napvilágot. Eszerint a nagyanya-ördög és a nagyapa-ördög az álomban, mint olyan gyakran az anyát és az apát jelképezik és a vágyat meneküléssé a gyermekkori, azaz incesztuózus szexualitás változtatja át. Ez az, amire vágyódik (be a barlangba), ez az, amitől menekül (ki a barlangból). A gyermekkor vágyai és félelmei élednek újból az avatásnál. Piti-piti az apa, az avatás démona, aki elveszi tőle a fiát. Az álomban megjelenő fiatal ördög a fiára, Pinkarira hasonlít. Pinkari ugyan nem a valódi fia, hanem a nővérének fia, de az álomban nyilván a saját fiát szimbólizálja, aki most az ördögök között van, hiszen avatják. Arra, hogy a fiú rőzsét visz a fején, megjegyzi, hogy a füvet szokta így vinni a fején, mikor játékkunyhót csináltak a gyerekek. A gyerekek az ilyen kunyhóban „felnőttesdit“, papát-mamát játszanak. Most már megérthetjük, hogy miképpen azonosítja magát az anya az avatásra vitt fiával. Az azonosítás gyökere a közös (tudattalan) bűn, az incesztuózus vágyak és az anya szorongásos álmainak lappangó tartalma, „az apa meg akarja ölni fiamat, mert én a fiút szeretem“.

Nézzük már most, hogy mit mond maga Tapaltari. Sokat nem lehet belőle kivenni.

Folytonosan „wanapákat“ (gyilkolásra induló ellenség) lát és nagyon meg van ijedve. Nem érti az egész dolgot. A piccsentára szertartás itt ugyanis eltér az arandától. Az arandák elmagyarázzák a fiúnak a látottakat, de a piccsentáráknál ez csak retrospektive történik meg, jóval később, talán csak a nankuruval egyidőben. Így a látottak ijesztő hatása még nagyobb. Megkérdeztem a fiút, hogy mit látott, mikor a hátrafelé szaladó embereket és a véres peniseket látta. „Sohasem láttam ilyesmit és azt gondoltam, most, hogy a férfiak ezt megmutatták, utána biztosan meg fognak ölni.“ A látottak tehát olyasvalamire emlékeztetik, amit nem lett volna szabad látnia (aminek látását tagadja) és amiért csak halállal lakolhat. Természetesen, hiszen a szokásjog szerint megölik az avatatlant, aki a szertartásokat meglátja.

Nézzük már most a helyzetet a férfiak szempontjából. Az anyag itt bőségesebb és ennek megfelelően következtetéseink is biztosabbak lesznek. Az avatás első napja után Pukuti-wara a következő álmot hozta:

„A füst jött nyugatról, olyan volt, mint két láng, közöttük egy forgószéllel. A forgószél felszaladt az égre. Azután odajött, ahol aludtam, majd megint eltűnt. A füstben és a forgószélben három kurunpa (démon, varázsló lelke) volt. Mind a három kurunpa megragadott engem, még pedig úgy, hogy a penisükkel fogták meg a fejemet. A fejükön waningák voltak.

Felrepültek és elvittek engem Teputába. Onnan Alice Springsbe repültünk és a rudakon ültünk.* Sok fehér embert láttunk, amint a fákat kivágták. Azután egy idegen helyre repültünk. A mulga fákon lógott az emberek szíve, tüdeje, mája. Nekem is adtak belőle. Hallottam, hogy sírtak az asszonyok — bizonyosan most temetik azokat a gyerekeket. Azután visszarepültek, a három kurunpa peniseikkel egymás hajába kapcsolódva, én pedig a végén hozzájuk kapcsolódva. Leszálltunk erre a hegyre. Ott még adtak nekem egy kis zsírt és maguknak is megtartottak belőle. Megfőztem a zsírt és felébredtem."

Ez az álom sokat elárul. Alice Springs annyi, mint fehér ember. Pukuti-wara volt már ott egyszer. Mindenféle szertartásokat mutattak be a fehéreknek. Most is itt van egy fehér ember, aki nézi, hogy ők mit csinálnak. A másik hely, Teputa, útközben van Alice Springs felé. Az asszony, akit az álomban lát és aki a gyermekeket siratja, Tumához hasonlít. Tuma a Kanakana felesége és neki „nővére". A három kurunpa a következőkre emlékezteti: Kanakana, Tankati és Talkarara. Ezek mind résztvesznek az avatási szertartáson. Talkarara az avatandó fiú apja, neki pedig „fia". Pontosabban Pukuti-wara testvére volt Talkarara apja, de Pukuti-wara is úgy gondoskodott róla, mintha saját fiáról lenne szó. Az avatással való kapcsolatra utal még a waninga is, amelyet

* Telegráfrudak.

circumcisio előtt hordanak körül. Az asszonyok úgy üvöltöttek, mint a kutyák vagy ahogy tegnap üvöltöttek a táborban az asszonyok a fiú miatt. Nyilvánvaló tehát, hogy a tudattalan ugyanazt a sorsot szánja a férfivá avatandó fiúnak, amelyet az álombeli gyermekek elszenvednek, szívet, tüdőt kivenni, megenni, elpusztítani. Ezt a pusztítást az avatók végzik démonok alakjában. Az összeragadt ördögök, különösen pedig a penisüknél fogva összeragadt ördögök jelentősége nem lehet többé kétes. Most emlékszünk rá, hogy mit is mondott a fiú. Valami hallatlant látott és mivel látta, a férfiak meg fogják ölni. Nyilvánvaló, hogy az avatók által bemutatott színjáték az ősjelenet megismétlése és mert ezt látta, a fiúnak el kell szenvednie a (szimbólikus) halált. De ha a három ördög az ősjelenetet jelenti, akkor az álmot bevezető jelenés is érthetővé válik. Két láng (a szülők) és közöttük egy forgószél (az álmodó, a gyermek). Ehhez a látomáshoz, illetve fantáziához fűződik azután az álombeli repülés a penisen, azaz az erekció.

Lelil-tukutu három nappal az avatás előtt a következőket álmodta:

„Vándoroltam a férfiakkal és ott állt két férfi, mint tegnap, mutatták az araltát (subincisiós vágás). Ezek egy sziklán álltak. Volt ott egy fenyőfa, annak a magvát ették. Vizet ittak és azután sokan felálltak és mutatták az araltát, mint tegnap a szertartásnál. Volt ott egypár fa, amelyeket a villám kettéhasított. Csuk-

lómnál fogva vittek engem fel a hegyre. A hegyben volt egy mély hasadék, abban folyt a víz. Egy görbe eukaliptuszfánál táboroztunk. Ott közönséges táncot mutattak, de nők nem voltak, csak én voltam a közönség. Megint mutatták az araltát. Ott volt egy ember, aki a feleségével aludt. Elkergették az asszonyt és megint nekem mutatták ugyanazt a táncot. Nagy táborhoz értünk és engem vállukon vittek az amboantára. Nagy fényt láttunk, meg táncoló asszonyokat. Nekem le kellett feküdnöm. Azután újból felkeltem és feldobtak az ég felé.

Egy másik amboantához értünk és hallottuk a búgófát. Megfogtak engem, a férfiak fölé raktak és kezdődött a circumcisio. Ketten fogták a penist, egy húzta a praeputiumot és vágta. Egy fa mellé fektettek és mire megint felkeltem, nem volt ott senki, felébredtem.“

A szikla, melyen a subincidált penist mutogatják, Ulturpmára emlékezteti, de az emberek, akiket lát, ugyanazok, akik a mostani avatásnál szerepelnek. Ulturpmához egy nevezetes esemény fűződik. Kengurura vadászott ottan és az állat nyomán menve, talált egy régi kuntanka anangut („test csurunga“, azaz nagy csurunga). A csurunga el volt hasadva, ezért tűzbe dobta és elégette. Különös recsegő-ropogó hangot adott, mikor elégett. Lelil-tukutu nagyon megijedt, azt hitte, hogy ördög és elszaladt. A csurunga Naninicsi tulajdona volt, aki neki anyai nagyapja.

A fenyőfához is jelentős emlék fűződik, de ez régebbi keletű. A hely Putatira emlékezteti, ott volt egy ilyen tócsa a hegy mellett és a víz partján. Anyjával volt ott, mint kisfiú, de azután otthagyta anyját és egyedül kószált. Meglátott egy magányos, meredek sziklát és arra ült. Éppen hazajött a bátyja, Puna-tari és jól elverte őt. A szikla a hangya-totem csurungasziklája volt, amelyet avatatlannak nem szabad megközelítenie.

A villám által kettéhasított fákhoz hasonlókat Kaltatatában látott. Oda, mint követ ment, hogy a szomszédos törzset egy férfivéavatáshoz meghívja. Nem volt tüze és a villám felgyujtotta fából szerzett új tüzet. A hegy, meg a hasadék Mikantit juttatták eszébe, ahol egyszer nagyon szomjas volt, de a vízikígyótól úgy félt, hogy nem mert inni.

Az alvó házaspár Mutanakura és feleségére hasonlítanak. Mutanaku egyike az avatásnál szereplőknek.

Az álom további részei azután teljesen visszavisznek minket abba az időszakba, mikor Lelil-tukutu maga volt a férfikor küszöbén. Csak a nők körül van egy kis eltérés. Wangapai első felesége, akit otthagyott, jut először eszébe. Azután egy másik fiatalabb asszony, aki neki „anyja“, most pedig egy fehér ember konyháján dolgozik.

Maga a műtét úgy folyik le, mint a valóságban. Mondták neki, hogy szorítsa össze a

fogát, mert nagyon félt. Puna-tari ült a mellén, az apósa vágta. Ordított az ijedtségtől, mikor a lábát szétfeszítették.

A saját avatása előtti napon is megálmodta a műtétet. Az álomban attól félt, hogy egészen levágják a penisét és mikor felébredt, nézte, hogy megvan-e még. Akkor megnyugodott, de az álmot senkinek sem merte elmondani.

Lelil-tukutu tehát egy visszatérő kasztrációs álmot álmodott. A kasztrációs szorongás nyilt formában úgy tér vissza álmaiban, mint sok esetben minálunk a betörőkkel kapcsolatos szorongásos álom. Lelil-tukutu, amikor a fiút avatja, újból átéli és újból lereagálja a maga kasztrációs szorongását. Így már kezdjük sejteni, hogy mit jelentenek ezek a szertartások funkcionálisan, hogy mi a szerepük a pszichikus és szociális egyensúly fenntartásánál. A subincisióval egyidőben vagy a nankurunál a férfiak újból megcsinálják maguknak, illetve kimélyítik a penisen a bevágást, a „fájdalom megoszlása enyhíti a fiú fájdalmát". Ámde az álomból azt is látjuk, hogy a kasztrációs szorongás a bűn és bűnhödés képzeletével kapcsolatos. Lelil-tukutu elégetett egy csurungát és ettől nagyon megijedt. Érthető, hogy miért. A csurunga a nagyapjáé volt, ami ugyanannyi, mintha azt mondanók, a csurunga a nagyapja volt. Átlátszó racionalizálása aggresszív tettének, hogy a csurunga el volt hasadva. Amint a szent fa égni kezd, rögtön megijed, hogy mit cselekedett és mamu! (ördög) kiáltással elszalad.

Ide tartozik a gyermekkori fedő emlék is. Sémája: egyedül az anyával, bűn az apa (ősök) ellen, büntetés egy apa-pótlék (idősebb testvér) részéről. Talán a szertartás maga is beleillik ebbe a sémába? Hiszen az avatók mindig újból tanúivá, illetve részeseivé lesznek egy jelenetnek, amelyet gyermekkorukban nem volt szabad látniok. „Ha ezt megmutatták nekem, biztosan megölnek" — mondta Tapaltari. — Az álom azt is megmutatja, hogy mit lát az avatandó fiú. Az avatók egyike „alszik" ott a feleségével — és azután ennek a jelenetnek helyébe lép a szertartás. Az avatás maga egy megjátszott „ősjelenet" és aki ezt látja, aki benne részvesz, annak meg kell bűnhődnie. Az álomhoz fűződő emlék, „amikor nem volt tüze", valószínűleg szintén az élvezőképesség elvesztésének félelméhez fűződik. A második hasonló emlék az ivás körüli szorongást jelenti. Inni annyi volna, mint szopni, az anyát birtokába venni, de az „óriáskígyó" miatt ezt nem meri megtenni.

Ezzel még távolról sincs kimerítve az álom tartalma. Mindazonáltal, mielőtt a hasadt fák és sziklák jelentőségét tárgyalnók, érdemes lesz Lelil-tukutu következő álmával foglalkozni:

— Messze elmentem a tábortól — mesélte — és egy nőstény egeret láttam a fiaival. Mikor közeledtem feléjük, eltűntek a bokrok között. Azután a wallabyt hallottam: „cs, cs!" A wallaby és az egér együtt mentek be egy lyukba, majd egy másik lyukból együtt kiszaladtak.

Egy fügefa és egy „desert oak“ mellett ittam egy kis vizet és a vizet a testemre fecskendeztem.

Láttam egy „nyitaját“ (fiatalember) egyedül egy quendzsában (szélfogó, szárnyék). Célzott a lándzsával, de nem dobta el. Én is ugyanezt tettem. Sashéjjává változott, felrepült egy fára. Én is és a vele szemben levő fára ültem. Megint lejöttünk a fáról és a „nyitaja“ a víznél elejtett egy undzsari madarat (hosszúnyakú kék madár). A fiú elfutott a madárral, én utána. Mind a ketten felrepültünk a fára. Elvettem tőle a madarat, tüzet raktam, megettem. Verekedtünk, orromra ütött egy bottal, majd a hátgerincemet ütötte és belelökött a tóba. Hideg volt, felébredtem, tüzet raktam és vizeltem.

A hozzáfűződő emlékek megint világosan mutatják a csurunga-kultusz jelentőségét. A csurungával bánni a kisfiú számára annyi, mint a felnőttek jogait élvezni, apává válni és éppen ez az, amit a törzs erkölcse, a „nagyok“ társadalma megtagad tőle. Ilpiráról meséli, hogy ez az egértotem főhelye és itt tényleg igen sok egeret látni. Gyermekkorukban itt csináltak egy nagy csurungát, betették a tartójába, mint a nagyok és mindent megcsináltak, ami a szertartáshoz tartozik, úgy, mint a férfiak. Azután sok egeret és wallabyt ejtettek el, anynyit, hogy még el is tettek belőle. Előfordul ugyanis, hogy a férfiak egy szertartást „átengednek“ az avatatlan ifjúságnak és ilyen volt

ez a gyíkszertartás is, amelyre Lelil-tukutu emlékszik.

Az álom második része a fügefa, a „desert oak“ és a víz, nyilván összefügg az elsővel, a lappangó álomtartalomban. Illetve helyesebben úgy fejezhetnők ki a dolgot, hogy a két jelenet ugyanazt a lappangó tartalmat kettéhasítva más-más oldaláról ábrázolja. A második rész, tudniillik maga a hely, ugyanis Kamburarknát juttatja eszébe. Itt ugyanezt a szertartást csinálták, mint Ilpilában, sőt még be is tették a csurungákat a barlangba. Ijesztgették az asszonyokat és a kisebb fiúkat. Kamburarknáról továbbá a következőket meséli:

— Én az anyámmal voltam és Puna-tari feleségével, aki akkor nagy lány volt. Egyszerre csak hallok egy nagy sikítást. Puna-tari hajszolta a menyasszonyát és a lány szaladt. A bátyám utólérte. A leány belekapaszkodott a bokrokba, de a Puna-tari ráütött a karjára és ott rögtön megcoitálta. Azután elment egy kenguru nyomában. Így hát én ettem meg a hangyákat mind, pedig a leány ásta ki őket. Azután arra futott egy kenguru. Ez volt az a kenguru, amelyet Puna-tari riasztott fel. A kutyánk megharapta, én meg a kis lándzsával megdobtam. Végül anyám agyonütötte egy bottal. Elkezdtem sírni, hogy az állat beléből a zsírját akarom. De ezt nem lehet, ez az apádé, mondta az anyám és elvert, mert bőgtem.

Azután hazajött az apa és megkapta a jó falatot. Puna-tari is kapott a kenguruból és a

húsból adott a leánynak, illetve „feleségének“.* De ekkor Lelil-tukutu anyja (a leány anyósa) elvette tőle a húst és azt mondta: „coitáltál az én emberemmel (Puna-tarival, a fiával), ez éppen elég, nem kell, hogy még a húst is megedd!“ Az apa is beleavatkozott a dologba és lándzsát vágott a leányba.**

Ebben az emlékcsoportban nyilvánvaló az ellentét a vének és a fiatalok között. Puna-tari követeli jogait, saját apja, anyja és a velük tartó leány ellenszegülnek. Lelil-tukutu még kisfiú, a libido még erősen oralis és a küzdelem a legjobb falatért folyik. Azt nem kaphatja, az az apáé!

Persze ez a legjobb falat nemcsak magát a zsírt jelenti, hanem az anya szeretetét. A fiú szemben találja magát a sokkal hatalmasabb apával éppen úgy, mint a serdülő leány az anyóssal. Az anyós esetében világos, hogy az erkölcs alapja a féltékenység. „Coitál az én emberemmel...“ mintha a férjéről lenne szó és nem a fiáról.

Míg tehát ezekből látjuk, hogy az álom latens tartalma, mint mindig, úgy most is az infantilis helyzet a n y i t a j á-val való harc a most folyó avatásra utal. A „nyitaja“, azaz fiatalember, aki átesett az avatáson és most követeli a szexuális jogait, az örök ellenség a törzs életében. Ez a nyitaja az álomban Kal-

* A leány Puna-tari jegyese. De egyelőre még nem adják oda neki, bár már anyósával van és nem saját anyjával.

** Az előbbi „apa“ az apa testvére volt. A most említett az igazi apa és ez az, aki az emut elejtette. (Lásd lejjebb.)

parihoz hasonlított. Kalpari az unokatestvére, akivel gyermekkorában egyszer összeverekedett, az ennivaló hangyák miatt.

Fontosabb útmutatást ad ennél a fa. Walungurunál volt egy ilyen fa és erre nagyon jól emlékszik, mert itt látott életében először emut. Ő a fa árnyékában ült és apa hozta a madarat. Kiabált „Apa! Apa!“, mert nagyon érdekelte őt a dolog. Eszerint tehát a madarat elejtő nyitája voltaképpen az apa, akitől ő akarja elvenni a „madarat“. De az apa az igazi ellenfél, akit utánoz és akivel együtt szeretne „repülni“. Mert a repülés, illetve sassá-változás lényegét a következő asszociáció determinálja. Elkezd a vízről beszélni, amelybe az apa, illetve az ellenfél őt belelöki. Ennél a víznél egyszer elfogott egy leányt, akire már régen fájt a foga. A leány többször elszökött tőle, de mindannyiszor visszaszerezte.

A sashéjja-tollal borított férfiak azok, akik az apával együtt „repülnek“ (coitálnak), sashéjjává változnak. Az azonosítást a szertartásban mindig meg kell csinálni és érte vérük folyatásával bűnhödni. Az örök ellenfél az apa, az örökké elérhetetlen célpont az anya. Az avatásnál már van a férfinak csurungája, de ezt az ősöktől veszi el, éppen úgy, ahogy az álmodó az apa-ellenféltől elveszi a madarat, amelynek hosszú nyaka alighanem a penist szimbólizálja. Kalpari fiatalabb ember, mint Lelil-tukutu, még nincs is felesége. Az ifjúság ellen azért kell védekezni, mert akik ma felnőttek, valaha

csurungákat égettek el, és most félnek a *talio* büntetésétől.

Lényegileg az álom teljesen világos. A fiú és az apa örök ellenfelek, ezért kell mindig újból szimbólikusan ismételni a bűnt (coitus, szertartás, alknantama) és a bűnhödést (kasztrációs szimbólizmus). A szertartással való kapcsolatot az álom bevezetése közvetíti. Állatalakban jelképezve látja magát és anyját Lelil-tukutu az álom elején; a nőstény egér és a kis egér. Mert hiszen az avatás arra való, hogy az anyát és a fiút elválassza egymástól és a fiúért az anya és a régi feleség járja a búcsútáncot. Ilpila nagy egérhely és ő is Ilpilában töltötte ifjúsága nagy részét. Ámde az egér alakja mellett, tehát ugyanazt szimbólizálva, ott látjuk a wallabyt is. A tegnapi szertartás ugyanis egy wallabyszertartás volt és tartalma az volt, a kis wallaby anyjához akar menni, de az öreg hímwallaby nem engedi. Végeredményben erről szól a ritus és álom egyaránt.

Az álmokban nem csalódtunk tehát. Igazán napnál világosabban mutatják meg, hogy mi rejlik a ritus és a mythos mögött. Nézzük még az öreg Piti-piti álmait, aki legidősebb lévén a jelenlevő férfiak között, az avatásnak is voltaképpen vezére. Az első álmot mingyárt az avatás első napján álmodta és benne a hegyi galambok mondáját éli át újból.

— A hegyi galambokkal vándoroltam Csengnél és mindegyiknek a penise erekcióban volt. Az enyém is. Csengből Kalicsiribe men-

tünk, onnan Tarulkitába, meg Ilpilitába, Ultutarába jutottunk, ott felébredtem.

A vándorlásban résztvevők a mostani avatás szereplőihez hasonlítanak. Különösen kiemeli közülük Tankatit, akin ő hajtotta végre a circumcisiót és aki most vele együtt avatja Tapaltarit. Az álomban említett helyekről megjegyzi, hogy ez csupa víz nélküli hely. Sohasem lakják ezeket a helyeket, csak a szertartásokban szerepelnek.

A hegyi galambok mondájának tartalmát már ismerjük. Az apa megöli a fiúkat és velük önmagát. Piti-piti ismét fiatal, együtt van azzal, akit ő avatott. Felébred az ifjúkori konfliktus, a penis erekcióban van és ő egyike a fiúknak, akiket az apa öl meg. A második álomban két héttel később az öregember megint „mondában álmodik".

— Yalkából indultam és igen sok embert hátrahagyva, Ilcsirinbe (Kis forrás) érkeztem. Onnan mentem Milkutarába (Kitépett gyökerű fa), ahol egy wallabyt ejtettem el. Azután Ilpilitába jutottam (Teafa). Ott volt egy ember, akinek nem volt penise, csak két heréje. Aludt, mikor odaértem. Azután Lamarba (Lehasadt kő) mentem. Ott láttam két asszonyt, akik pondrókért túrták a földet. Ezek voltak a penis nélküli ember feleségei. Wilu-uluba jutottam (Wilu: angolul „curlew",* ulu = kiált), ott csupa rövid penisü ember volt, meg egy pár nő. A férfiak táncoltak. Wilu-ulu mellett van

* Egy kis madárfajta.

Kunka-tunkunta (Nő fektesd le), oda is elmentem és erre felébredtem.

A penis nélküli ember Kulpirihez hasonlított. Kulpiri óriáskengurut jelent és ez a „wipu mutu“ (rövidfarkú) ember Malu-pitiben (Kengurulyuk) él. Kulpiri neki „kata“, azaz a „fia“. A kenguru-totemhez tartozik. A dolog úgy áll, hogy némely kenguru-totembeli ember penis nélkül születik. Mikor a kenguruk vándorlásának végén „tarpanyi“ („bementek“), azaz csurungává változtak, az egyik beletalpalt a másik kenguru penisébe és így letépte az egészet. A kenguru-emberek, akiknek ratapái ettől a kengurutól származnak, penis nélkül születnek. Ennek a Kulpirinek nem volt szakálla, nem volt haja a mons pubis-on, úgy nézett ki, mint egy kisleány. Az arca is síma volt, mint a homok. Mikor férfivá avatták, csak a kontyát csinálták meg, mert nem volt semmi, amit levágni lehetett volna. Jellemző a középausztráliai felfogásra és egyszersmind arra, amit a pszichoanalizis szublimálásnak nevez, hogy míg a mesék phallikus hőse a „m a l p a k a r a“, mindig mint vadászatra alkalmatlan ember szerepel, a hermaphroditákra azt mondják, „ha nincs penis, a kengurut megfogja“. Kulpiri is igen jó harcos és jó vadász. Hosszú matatit visel, hogy a penis hiánya ne tűnjön fel.

Kulpirit együtt avatták Tankatival, aki Piti-piti első álmában is szerepel. Tankatit ugyanis Piti-piti metélte körül. Úgy vehetjük tehát Kulpiri megjelenését az álomban, mint

amely elárulja az avatók igazi célját, tudniillik a fiú kasztrálását.

A penis nélküli embert Ilpitiában látja meg. Ehhez fűződik egy reminiszcencia és egy mithológiai adat. Kana-kana apja és Piti-piti apja ott összeverekedtek egy kutya miatt. Ilpila továbbá arról nevezetes, hogy a galambősök ott eresztették a vért a karjukból. A két asszony közül az egyik Kanakana felesége. Eszerint tehát Kanakana, akivel együtt eresztették és itták egymás vérét, az apa ellensége (ellenségének fia) volna az, akit Piti-piti kasztrálni akar. Viszont azt is mutatja ez a kapcsolódás, hogy maga a vérereszt és a férfiak önkasztrálása, az áldozat, amelyet a fiú javára, az ő aggresszívitásának kielégítésére hoznak. A táncoló rövid penisü emberek közül az egyiket Akalitához hasonlítja, a másikat Csirpmilkurához. Akalita az ő anyai nagyapja, Csirpmilkura pedig Akalita „testvére". Már most az történt, hogy Csirpmilkura feleségül vette Akalita vérszerinti hugát, vagyis a saját „hugát" és ezáltal a testvére sógorává vált. A kasztráltak tehát azok, akik az incesztust elkövetik, más szóval: a fiút tudattalanban elkövetett incesztus miatt kell kasztrálni, megbüntetni.

Az álom végéhez még egy kis magyarázatot fűzhetünk. Kunka-tunkuntába érkezve, Piti-piti felébred. A helynév azt jelenti: „fektesd le a nőt", tudniillik coitálás végett. A helynév a női avatásmondából ered, ahol a Kenguru-atya felvágja a nők vaginájat és feleségeivé teszi őket.

A női avatás és a férfiváavatás között a párhuzamot a tánc adja meg, mert ennek a mondának tiszteletére táncolnak a nők a fiú avatásánál. A deflorálást a nő kasztrálásnak érzi, innen ered a párhuzam a monda és a fiúk avatása, azaz szimbólikus kasztrálása között. Az eljárás neve a nőknél „kunkanyi“ = nővé változtatni, tudniillik a clitoris szexualitást átváltoztatni vaginális szexualitássá. Ámde azt már sokszor láttuk, hogy az avató maga is átéli mindazt, ami az avatottal történik. Sejthetjük tehát, hogy a kasztrációs szorongás ébreszti fel ezen a ponton Piti-pitit, illetve az, ami evvel még jár, mert kasztráltatni annyi, mint nővé változni.

Ha már most ezek után mintegy madártávlatból nézzük az avatási szertartást, lehetetlen észre nem venni a hasonlatosságot az avatás és egy belső pszichikus folyamat között. Az újszülött csecsemő pszichikus struktúrája még egészen egyszerű. Nem ismer belső okokat, amelyek vágyairól való lemondásra késeríthetik. Csak lassanként a külvilág részéről tapasztalt ellenállás, illetve visszautasítás révén ismeri meg az elveszített öröm, a teljesítetlen vágy fájdalmát. A kisfiú életének első szakában az anya jelent minden teljesedést, az apa minden akadályt. Ez az akadály legyőzhetetlennek bizonyul és a vágyat követi a kasztrációs szorongás. Formulaszerűen, a tudattalan nyelvén: a fiú fél, hogy az apa levágja penisét, mert ezzel akarta elvenni tőle az anyát. Az Ödipus-komplexum csúcspontját alkotó élmény, vagy ha úgy tet-

szik, a komplexumban rejlő konfliktus élményalapja az ősjelenet, élvezet, amelyben a fiúnak nincsen része, amelyben szeretné elfoglalni az apa helyét, magát az apával azonosítani. Tényleg nem tudja megcsinálni ezt az azonosítást, de fantáziában igen. A légvárak ősének sémája; azt csinálom az anyával, amit az apa, én vagyok az apa. Ámde ezt nyomon követi a szorongás, ha ilyesmit akarok, az apa levágja a penisemet. Ez a szorongás azután oly elviselhetetlen, hogy egy belső elfordulási folyamattal, az úgynevezett elfojtással megtagadjuk létezését és vele azokét a vágyakét is, amelyek a szorongáshoz vezettek. A gyermek most már mindkét fázisban azonosítja magát az apával, szeretné azt tenni, amit az apa tesz, de önmagának, mint apa, megtagadja vágyai teljesedését. Ezt a kívülről befogadott irányító, fékező, önbüntető tendenciát, ezt a magába vetített apát nevezzük felettes- vagy erkölcsi énnek. A felettes-én kialakulását követi tehát az elfojtás, az Ödipus-komplexum tudattalanná válása. De a tudattalannáválás nem jelenti azt, hogy ezek az erők elvesztették volna hatásukat, megszüntek volna működni. A folyó, ha nem tudja áttörni a gátat, új medret ás magának. Az ösztön, a vágy új célpontok felé törve keresi a régi kielégülést. Az ős ösztön származékait ott találjuk a szerelmi életben, a munkában, szórakozásban, társadalmi és vallási formákban. De ezek a származékok, az objektumváltozás folytán olyanok, hogy a felettes-én, a belső cenzúra engedélyezi

őket, más szóval, nem veszélyeztetik az erkölcsöket, a társadalom fennállását. Sőt az Ödipus-komplexumnak ezek a szublimált formái az együttes pótkiélés biztosításával erősebbre fűzik, az azonosítás szálait nemcsak hogy nem veszélyeztetik, hanem most már ők biztosítják a társadalom fennmaradását.

Az ausztráliai kisgyermek majdnem mindent megtehet, amit akar. Az aranyszabadság két ponton ütközik a nagyok által felállított tilalmi sorompókba. Meglátni a coitust és a kultuszt: ezt a két dolgot nem szabad. Ámde mi a kultusz? Ceremoniális vonaglás (alknantama), azaz coitusmozdulatok, játék a csurungákkal, vagyis penisjelképekkel, befedése a testnek a penisből vett vérrel.

Mikor a fiú felserdült, kezdi „szégyelni" magát. Ugyanekkor a társadalom, a vének, az apák kénytelenek állást foglalni az új riválissal szemben. Ha ezt az állásfoglalást, az avatási szertartást, közelebbről megnézzük, észrevesszük, hogy ez voltaképpen a minden egyes egyénben végbemenő fejlődési folyamat dramatizálása. Az avatás a fiú megbüntetése, mert nem engedelmeskedett az öregeknek. Mellékes, hogy tényleg engedelmeskedett-e vagy nem, azért még mindig marad megbüntetnivaló a tudattalanban. És hogy kezdődik ez a büntetés? A fiú tényleg átéli a kasztrációs szorongást, sőt megközelítőleg átéli magát a kasztrációt is. Miért mondjuk, hogy t é n y l e g átéli? Mert az elfojtás a vággyal együtt a szorongást is eltüntette

a tudatból és mindegyiknek csak pótlékait hagyta meg. A fiú nem fél tudatosan a penis elvesztésétől, hanem mondjuk az ördögöktől. De most a kasztrációs szorongás tudatossá vált, az öregek mégegyszer kézzelfoghatóan megmutatják hatalmukat. A rosszul gombolt kabátot újból kigombolják, az egész folyamatot újból megindítják. „Ha ezt (tudniillik a szertartást) megmutatták nekem, utána biztosan meg fognak ölni“, mondja a fiú, tudattalanul megérezve, hogy a szertartás éppen az, amit tilos látnia, tudniillik a szülők coitusa. Itt indul meg a felettes-én képződésének folyamata, a tiltó apával való azonosítás. Ezentúl ő is egyike a felnőtteknek, akiknek szabad csinálni az „alknantamát“ (coitus) és akik ezt másoknak eltilthatják, akik ennek látásától másokat távoltarthatnak.

Ahogyan a gyermekkorban a fantáziákban való kiélés és a valóságban való tiltás (kasztrációs szorongás), egyszóval a felettes-énképződés megkezdődött, úgy válik a fiú férfivé a szublimált ősjelenet és a szimbólikus kasztráció révén. Az elfojtás folyamatát a ritus két síkon játssza meg. A tilalmak egész sorozatát kapja ilyenkor a fiú, amelyek sajátságosképpen majdnem mind a táplálékra vonatkoznak, majdnem mind az öregek javát szolgálják és majdnem mind genitális „szankcióval“ (büntető záradék) vannak ellátva. A másik megjátszása az elfojtásnak a fogamzási elmélet. A fiú nagyon jól tudja, hogy mi a coitus és hogy ebből lesz a gyerek. Most azután jönnek az öregek és a szer-

tartás presztizsével fedezve megpróbálják vele elhitetni, hogy a gyermek nem a penisből megy az anyába, hanem a csurungából.

„Behüte Gott! wie sonst das Zeugen Mode war
Erklären wir für eitel Possen.
Wenn sich das Tier noch weiter dran ergetzt,
So muss der Mensch mit seinen grossen Gaben
Doch künftig höhern, höhern Ursprung haben.“

(Faust. Második rész, második felvonás.)

Mintha a vének azt mondanák a fiúnak: „Nélkülünk, azaz a csurunga nélkül nem lehetsz apává“. Most, amikor a legfontosabb dologban bekövetkezik a hivatalos felszabadulás, az öregek teljes erejükkel az elfojtásos pozíció megerősítésére sietnek.

Az elfojtás dramatizálásával együtt a felettes-énképződését is megjátssza az avatás. A circumcisio után a fiút kezdik beborítani az apák vérével, kezdi inni az avatók vérét. Ennek a ritusnak bevallott célja, hogy a fiú nagy, erős emberré (apává) fejlődjön. Voltaképpen ugyanez történik itt szimbólikusan, aminek valóságos lehetőségét borzalmas példa gyanánt állítják az avatástól elszökő fiú elé. Ha egy fiú nem jön az avatásra, akkor ördöggé változik, felrepül a levegőbe és megeszi az öregeket. Ezt teszi az avatásnál is, csakhogy szimbólikusan a vérivás szertartásában. A két folyamat között az a különbség mint a valóságos támadás és az azonosítássá szelídült aggresszívitás között.

Ennek az azonosításnak egy speciális módja a felettes-énképződésnek nevezett részleges azonosulás. Az én szerkezete most bonyolulttá, ellentétes erők ütközőpontjává válik. Valóban a fiú innentől kezdve két példányban van meg, mert amikor a csurungát átadják neki, azt mondják:

„Ez a te ősöd, ez a te második tested vagy képmásod.“ A csurunga apa jelentése egészen világos abból, hogy a fiúnak azt a csurungát adják át, amelyből ő maga keletkezett. Ez válik most második énjévé és ehhez a második énhez fűződik mindaz, ami egy ausztráliai életében a tiszteletet, a titokzatosságot, értéket és erkölcsöt jelent. Mivel pedig a felettes én nemcsak tiltó, hanem azonkívül az Ödipus-komplexumot szublimáltan kiélő része is a psychének, a csurunga megvalósítójává válik mindannak, ami a gyermeknek kívánatos volt és tilos. Most már láthatja az ős-jelenetet, sőt részt is vehet az ősjelenetben, de csak azzal a feltétellel, hogy ő is szolidáris az apákkal és az avatatlanok elől megőrzi a titkot. A társadalom úgy viszonylik a családhoz, mint a szublimált, kollektívvé kiterjesztett cselekvés az eredeti ösztönös megnyilvánuláshoz. A kunyhóban a szülők coitusa a misztérium és a gyermekek az avatatlanok. A törzs szintjére vetítve ugyanez a jelenet változik, fiú és apa együtt játszanak és a nő az, akit az élvezetből kizárnak. A jelenet tehát két tekintetben módosult. Először is deszexualizálódott, coitusból játékká, ritussá lett. Másodszor pedig a szereplők személyében állt be egy

eltolódás, mert az anya helyét a fiú foglalta el. Mindkét módosulás ugyanazt a célt szolgálja, hogy tudniillik az eredeti fantáziákat szalónképessé, a felettes-én számára elfogadhatóvá tegye.

Mert a felettes-én nehezen kiengesztelhető istenség és az álcázott kielégülés mellett folytatja az álcázott önbüntetést. A férfiak kimélyitik a subincisio okozta sebet, vért vesznek a penisből, egyszóval megismétlik a kasztrációt.

Van azonban az avatásnak egy oldala, amellyel még nem foglalkoztunk. Lelil-tukutu első álmában nem magyaráztuk meg a hasadt hegyet és a villám hasította fákat. De nem magyaráztuk meg az álom kezdő epizódját sem, a felhasadt penis mutogatását. Tekintettel már most arra, hogy a villám neve „víz penise", közelfekvő az a sejtés, hogy a hasadt fa és a hasadt hegy egyaránt a hasadt penist jelképezi. Tudjuk, hogy a hátrafutás, a felhasított vérző penis mutatása maga a ngallunga, az avatás csúcspontja. De vajjon miért? Nézzük hát újból a ngallunga-mondákat. Az egyiket már ismerjük, témája az apák és a fiúk közötti harc. A másik monda hősei Semen és Here, más szóval a nemi szerv. A történet maga mintha Ferenczi Sándor coitus-theóriájánakillusztrálásárakészült volna. A helynevek sorozata kivett testrészek sorozata, amelyek a fogaktól fokozódó érthetőséggel haladnak a nemzőszerv felé. A coitust kíséri a kasztrációs szorongás, amely magával

az ejakulációval kapcsolatos. Mindaz a folyadék, ami a testből a mondában kimegy, ugyanúgy az ejakuláció felé vezet, mint ahogy a kivett szív stb. epizódok a kasztrációban kulminálnának. Ámde ott, ahol ezt a coitust (kasztráció)* várjuk, helyette a subincisiót találjuk. Maga a subincisio eszerint éppen olyan rejtélyes marad, mint eddig.

Hogy a dolgot jobban megértsük, visszatérünk a női avatás témájára. Arandául mindkét szertartás neve araltakáma „felvágás", csakhogy az egyik penis-felvágás, a másik vagina-felvágás. A lurittya-törzseknél még tovább megy ez az egyezés; mindkét szertartás neve az urethra felvágása. Lehetséges volna, hogy mindkét ritusnak a célja is azonos? Vagyis, hogy a férfiakat előbb szimbólikusan nővé változtatják (kunkanyi), mielőtt férfisorba léphetnének? Vegyük figyelembe, hogy Leliltukutu álmában az asszonyt elkergetik és ő foglalja el annak helyét, hogy neki mutatják azokat a táncokat, amelyek egyébként az asszonyok jelenlétében szoktak lefolyni. Az ősjelenettel kapcsolatban mondottak is beleillenek ebbe az összefüggésbe, hiszen érthető volna, hogy az ujonnan avatott szimbólikus nővéválása után vehet részt az ősjelenetben. Fentebb már idéztük a subincisiónál használt dalt, de nem magyaráztuk meg a végsorokat.

* T. i. Ferenczi elmélete szerint a katasztrációs szorongás adva van magában a fiziológiai folyamatban, a féltett kéjokozó anyag, a semen elvesztésében.

Ó Irawa, látod a sok fügét,
Látod a szálló füstöt!
Hozd rendbe a matatit.

Irawanál ugyanis menstruáló nőket láttak az ősök, akik a menstruációs vérzést füstöléssel akarták elállítani. Ugyanígy állítják el ma is a subincisiós lyukból ömlő vért a penis füstölésével. Közelfekvő tehát az a feltevés, hogy ez a folytonos vérömlés a szertartásban voltaképpen a menstruáló nő utánzása. És itt tekintetbe kell venni, hogy az ausztráliaiaknak nem nagyon differenciálnak a genitáléből kiömlő folyadékok között, azaz, hogy ebben a tekintetben erősen infantilis fokon állanak. A férfiak például mindig valami nagy tisztelet hangján szokták mondani, hogy a nőnek milyen sok „i n i m b á"-ja van. Mig a férfinek csak a coitus pillanatában van inimbája, addig a nőnek mindig. Inimba ugyanis sement jelent, de voltaképpen minden genitális folyadék: inimba. Végül szorosan összefügg ezzel, hogy éppen az urethrát nyitják meg. Karakterük és ritusaik urethrálisak, olyan ez, mint a fiúk játéka, hogy ki tud többet vizelni. A kiömlő folyadék mennyisége a fontos, a sement még nem qualitative, hanem urethrálisan, quantitative értékelik.

Hogy a szertartásban ömlő vérnek valóban van ilyen értelme is, azt maguk a dalok bizonyítják. A dalokban ugyanis a subincisiós vágást, vagy általában a subincidált penist ismételten vaginának, a penisből ömlő vért pedig tejnek nevezik.

Ámde mi a célja az egész avatási szertartásnak? A fiút szociábilissé kell tenni, azaz el kell választani az anyától és **hozzá kell kapcsolni az apák társadalmához**. Hogyan történhetik ez? Csak úgy, hogyha az apák és fiúk közötti viszonylatban az aggreszszívitást a deszexualizált libido tartja féken, közérthetőbben szólva, ha apák és fiúk szeretik egymást. A ngallunga szó azt jelenti: „mi ketten barátok vagyunk". A ngallunga-szertartás pedig abból áll, hogy a fiúnak az öregek megmutatják a subincidált penist. Ha ezt a két adatot egybevesszük, megkapjuk a subincisio specifikus értelmét. Az apák a ngallungában, a hátrafutásban azt mondják a fiúknak, ne az anyát szeressétek, hanem minket, legyünk jó barátok, hiszen nekünk is van vaginánk.

Ez a felfogás megerősíti Bálint Alicenak egy régebbi feltevését. Szerinte a családapa, azaz a szerető, a jó apa kialakulása csak úgy vált lehetővé, hogy a tisztán destruktív, katabolikus férfikarakter konstruktív, anabolikus szeretésre irányuló női vonásokkal vegyült. És ime Közép-Ausztráliában, ahol minden sokkal nyersebben, kézzelfoghatóbban nyilvánul meg, mint másutt, a fiúnak mielőtt családapává válik, át kell élnie a kasztrációs szorongást, meg kell játszani a felettes-én kifejlődését és az elfojtás és végül a tisztán férfias karakter szelídülését, nőiesedését.

Még sok szempontból lehetne hozzászólni az avatási szertartás pszichológiájához. Feltünhet

például, hogy miképpen lehetséges, hogy a szertartás ennyire megfeleljen egy tudattalan pszichikus folyamatnak. Ezt csak úgy lehet megérteni, ha tekintetbe vesszük a szertartásban lépten-nyomon megnyilvánuló azonosítási folyamatot. A férfiakból a pubertás problémája kiváltja az ösztönös cselekedetek sorozatát és ezek a cselekedetek természetesen tükrözik saját pubertásuk problémáit. Azután kérdezhetjük, hogy milyen hatása lehet az ilyen pedagógiai eljárásnak. Amennyire az ausztráliaiak karakterfejlődését ismerjük, azt kell következtetnünk, hogy az emberré-válás problémáinak ez a kathartikus és traumatikus kezelése igen sikeres. Mi tette a kőkorszakbeli embert ilyen jó pedagógussá? Nyilván az egyetlen biztos kalauz a pszichológia terén, a tudattalan. Ma már megvan ugyan a ritusban a pedagógiai szándékosság, vagy tudatosság, de ez még nem olyan régi, nem annyira szisztematizált, hogy az ösztönös elemek hatását megronthatta volna.

Végül még a következő szempontot tartjuk említésre méltónak: A fehér fajnál a kisfiú háromtól ötéves koráig kezdi feladni a direkt szexuális kiélést. Ilyenkor „szégyenli“ magát, azaz beáll a kasztrációs szorongás és ennek nyomán az elfojtás. Kezd a gyermek játszani és abbahagyja az onániát. De hiszen ilyen onániából fejlett játék a totemisztikus szertartás is. Csakhogy a középausztráliai őslakónál a latencia periódus későbben jelenik meg, későbben kezdi magát szégyelni. Qualitatíve az a különb-

ség a mi latencia korszakunk és az avatás periódusa között, hogy minálunk a folyamat inkább endopszichikus, de mélyebb, a kőkorszakbeli társadalomban inkább dramatizált, de felületesebb.

Általában úgy szokták kifejezni a civilizált és primitív ember közötti különbséget, hogy az utóbbinál a nemiség, a pubertás sokkal korábban jelentkezik. Ámde, ha figyelembe veszszük a mondottakat, ezt a különbséget helyesebben úgy formulázhatnók, hogy a primitív embernél az énfejlődés, azaz a fékentartó erők kialakulása jóval lassúbb. Nem áll az, hogy a libido korábban jelentkezik, hanem az ellenséges haderők lassúbb felfejlődése folytán korábban foglalja el a csatateret.

Kétféle vallás

Sir Baldwin Spencer művei révén ismerték meg az ethnológusok a világi javakban olyan szegény, de mondákban és kultuszban hajdan olyan gazdag aranda népet. Spencer felismerte, hogy a mondák nem teljesen alaktalan tömeget jelentenek, hanem van egy vezető mondakör, amelyből az arandák mai életformájukat magyarázzák. Ez a mondakör a vadmacska ősök mondaköre.

Lamburknában keletkezett Nambakalla (öröktől fogva való), az összes vadmacskák őse. Neki még nem volt totemje, illetve övéi voltak az összes totemek, de ő jelölte ki, hogy melyik hely milyen totem birtokában legyen. Lamburknában megcsinálta a sziklában az első totembarlangot, annak földjére rajzolta az első ilpintirát. Az ilpintirán felállította az első kau-auwát,* azután ráfektette az ilpintirára az első csurungát — és így jött ki a csurungából a lélek és a lélekből lett az első vadmacskaember, a vadmacskák első főnöke. Ezután további lelkeket (kuruna) és ezekkel kapcsolat-

* A nankurun használt nagyobb nátandzsa (rúd).

ban csurungákat csinált olyképpen, hogy mindegyik kurunának (lélek) meg volt a maga csurungája és totemje. Ezeket átadta a vadmacskák főnökének szétosztás végett és megmondta neki, hogy melyik totem csurungáját melyik barlangba tegye. Később az eredeti csurungákat kettéhasították és a két felet most már mint külön csurungákat összekötözve vitték. Az egyik csurunga férfi volt, a másik nő.

Az eredeti vadmacska-csurungából keletkezett egy kisebb vadmacska-főnök. Ez a kisebb vadmacska-főnök a nagyobbiktól kapott két ambilia-ikurát. Ez az ambilia-ikura két csurunga egy zsákban. Csak a vadmacska ősök csurungáit tartották ilyen zacskókban, a többieké membának nevezett tartókban volt. Az ambilia-ikurából kivett egy csurunga-párt, az egyik férfi volt, a másik nő. A férfi csurungájából megint egy vadmacska-főnök lett, a női csurungából a labarindzsa, azaz egy fajta ördög-asszony. A vadmacska-főnök és az ördög-asszony együtt vándoroltak. Mikor lefeküdtek, a főnök a feje alá tette az ambilia-ikurát. Jobbra feküdt tőle a labarindzsa. Egy lélek kiszállt az ambilia-ikurából, behatolt az asszonyba és így született az első Malpunga. Másik éjjel megint kijött egy lélek az ambilia-ikurából és megint lett belőle egy Malpunga. Azután még egy lélek ment az asszonyba és ebből lett a második nő, Lungarinia. A vadmacskák főnöke vándorútja idején minden máig létező szertartás alapítója lett. Mikor az első

inkurát tartotta, a csurungákat kivette a két ambilia-ikura egyikéből és beletette a másikba. Az első számú ambilia-ikurában csak a két Malpunga csurunga maradt. Azután leült és melléje ültek az egyik oldalon Labarindzsa, a másikon Lungarinia, ugyanúgy, ahogy akkor feküdtek, mikor a lelkek kiszálltak az ambilia-ikurából és a két asszonyt teherbe ejtették. Ezt az eseményt ismétli a szertartás; a lélek megint kijön a tartóból, bemegy az asszonyokba, akik újjászülik az avatandókat és az avatandók feleségeit.

Az 1896-ban tartott inkura leírásánál Spencer részletesen leírja az ambilia-ikura szerepét. Két öregember egész éjjel lóbálta fel és alá különböző dalok kíséretében a két Malpungát jelentő ambilia-ikurát, míg az avatandóknak teljes mozdulatlanságban kellett feküdniök. Reggelig tart az ének és a dalok közül különösen fontos a denevérre vonatkozó dal. Azután átviszik a szent tárgyat az asszonyokhoz, de abban a pillanatban, amint odaérnek, már hasra is vágódnak a vének, úgyhogy teljesen eltakarják az ambilia-ikurát. A fiúk viszont rádobják magukat, csak a fejük látszik ki a fiúk alól.

Ha az öregek belefáradnak a lóbálásba és ellankadnak, ez az avatandók halálát jelentené.*

A vadmacska ősök döntő szerepe ebből a mondából kiviláglik, valamint az is, hogy szorosabb kapcsolatban vannak egy speciális dupla csurungával, amelynek megmutatása a keleti

* *Spencer and Gillen:* The Arunta, 1927. I. 289, 355.

arandáknál az avatási szertartás igazi csúcspontja.

A keleti arandák ma már jóformán megsemmisültek. Mikor én jártam az arandaföldön, az öreg Jirramba volt talán egyetlen tudósa a keleti arandák mondakörének. Ma már ő is ott nyugszik a szent barlangban, várva a reinkarnálódásra alkalmas anyát. Tőle a következőket tudtam meg az ambilia-ikuráról.

Araiaka, a denevér-totem főnöke volt a mbiljirkara őrzője. Ez a két egymáshoz kötött csurunga egy zacskóban. Imandában volt az inkura, ahol ezt bemutatta és az avatandók denevér- és vadmacska-ifjak voltak. A két egymáshoz kötött csurungából (ezeket úgy is mondja, erkurindzsa) fia keletkezett, aki ezért a mbiljirkara nevet kapta. Ekkor kidíszítette magát, megmutatta az avatandóknak a mbiljirkarát és azt mondta:

„Ebből a csurungából lett a fiam."

Az avatás befejezése után a vadmacskák tovább mentek, a denevérek pedig Araiaka Mbiljirkara és a többi denevérek ott helyben csurungákká változtak. Ezek mind kőcsurungák és mind irkurindzsák, azaz összeragadtak.

A részletekben való eltérést nem tartom fontosnak. Úgyis bajos volna eldönteni a nagyobb autencitás kérdését, mert hiszen Spencer ugyanazoktól az öregemberektől vette adatait, akik az öreg Jirrambát tanították. Az öreget ugyanis 1896-ban a Spencer jelenlétében lefolyt

szertartáson avatták. De már azt mégis tisztázni kellene, hogy ambilia-ikura a két csurunga tartóját jelenti-e, amint Spencer mondja, vagy pedig magát a két csurungát, ahogy Jirramba véli.

Ez pedig szorosan összefügg a szó magyarázatával. Spencer szerint ambilia = csecsemő, ikura = zsák, zacskó. Ambilia-ikura jelenti az amniont, a burkot. A nagy vadmacska ős ambilia-ikurája tele volt csurungákkal és lelkekkel és ezek úgy feküdtek a zacskóban, mint a gyermek anyja méhében. Strehlow szerint a két összekötött csurunga Malbanka és fia Albaramanta és nevük mbiljirkara = „az összetettek", vagy kwanjatara = „kettő egymásban", vagy „mbekewerinja", az „egymásratettek".* Mindkét szómagyarázatnak utána jártam a helyszínen, illetve a Strehlowénak nem kellett utána járni, mert a szót mindenki így értette és még hozzátették, mbiljirkara annyi, mint e r k u r i n d z s a = összetapadt. Már a Spencer-féle leírással és értelmezéssel baj volt, ambilia vagy rövidítve amba, mint gyermek, ezt megismerték, de hogy i k u r a az amniont jelentené, bármely aranda nyelvjárásban, ezt határozattan tagadták. Talán inkurát gondolom, azaz lyukat? És akkor átvitt értelemben először ilpa-inkura méhlyuk és így lehetne az ilpa elhagyásával ambilia-inkura a lyuk, amelyből kijön a gyermek. Viszont ha az ikura leíráshoz ragaszkodunk, akkor ambilia-ikurát

* Strehlow: Die Aranda und Loritja-Stämme, 1913. IV. 39.

így fordíthatnók: ambilia = gyermek, ikura = övé, tehát a „gyermeké“ és ebben az értelemben volna az uterus. Mindez nézetem szerint megdől azon a tényen, hogy a keleti arandát* beszélő Jirramba határozottan mbiljirkarának mondja ezt a szót és nem ambiljirkarának. Egyszóval saját kutatásaim, meg Strehlow nagyobb nyelvészeti felkészültsége alapján egyaránt fel kell tételeznem, hogy a szó valóban összeragadt-at jelent és a zsákban levő két csurungára vonatkozik. Az sincs teljesen kizárva azonban, hogy ettől függetlenül a két csurungát tartalmazó zacskót elnevezték gyermeklyuknak és csak a két név hasonló hangzása (mbiljirkara, ambilia-ikura) okozza a zavart.

Az én időmben a mbiljirkaránál is „divatosabb“ volt az erkurindzsa kifejezés. Ezt pedig már igen jól ismerjük a coitusban összeragadt kutyaördögökkel kapcsolatban. Ha még hozzávesszük, hogy a Spencertől közölt igen nagy jelentőségű monda szerint a zacskóban összeragadt csurungák egyike férfi, a másik nő és a kettő egy pár, akkor igazán nem lehet kétség aziránt, hogy mit mutatnak a fiúknak az öregek lankadatlan buzgalommal estétől hajnalig. Az eredmény az arandák inkurájánál ugyanaz, mint a nyugati törzsek nankurujánál, mithológiai síkra vetítve megmutatják nekik a tudattalan konfliktus magvát, az ős-jelenetet.

---

* A keleti aranda szókezdő a-t használ sok helyen, ahol a nyugati aranda mássalhangzóval kezdi a szót.

Ha az apa nem bírja tovább a „lóbálást", a fiúk meghalnak, mert hiszen ők kívánták, hogy az apa „ne bírja tovább". Érthető továbbá a mondának az az allegorizáló toldaléka is, hogy az avatandók mind a mbiljirkara gyermekei. Hiszen mindegyiknek a saját szülei coitusát jelenti a mbiljirkara, viszont az avatás célja éppen a szublimálás, hogy most már mind a csurunga fiai legyenek. A szublimálódás útja a libido átterelésének útja a nőktől el a férfiak felé. A monda más változataiban már nem férfi és nő, hanem apa és fiú vannak „erkurindzsa". Ez tenné érthetővé az arandák felfogását, hogy tudniillik a „mbiljirkara" célja az avatandók „megszelidítése". A tisztán genitális célú ösztönöknek kell megszelídülniök, szeretéssé, barátkozássá átalakulniok a férfiak társadalmában. Egy pillanatra felvillan a veszedelem, az asszonyok meglátják az ős-jelenetet ábrázoló csurungát, de rémülten vetik rá magukat az öregek és az öregekre a fiúk, elárulván a védő mozdulatban a lappangó aggresszívitást.

A finkeparti arandák és a velük határos lurittya törzsek hősmondájában Malpunga az első személy. A reája vonatkozó mondák végtelen tömegéből csak egy-két szemelvényt emelhetünk ki.

Ankarantánál a vadmacskák nagy nankurura készülnek, csurungáikkal seprik a földet. Nincsenek orrdíszeik, Malpunga feltalálja az orrba illeszthető csontot. Vándorlás közben az egyik „maliara" beleesik egy lyukba, de megint

kimászik. Malpunga mindig mögöttük jön a dal szerint „őrült“ állapotban. Ő is beleesik a lyukba és kimászik. Nehezen vonszolja maga után a szertartásos rudat, amelyet a dal ásó-botnak mond. Az ásóbot mindenütt nyomokat hagy a homokban. Ez a részlet azért fontos, mert egy másik mondában, ahol a vadmacska ős szintén az ásóbotot húzza végig a homokon, ez az ásóbot a penise. Vért vesznek az érből és egy paizsba eresztik. Amint mennek, Malpunga elejti a zacskóját stb.

Mindezek a mondai részletek minket most nem érdekelnek. De miért nevezik Malpungát „őrültnek“ vagy izgatottnak. Depitarinja és Wapiti egyaránt azt mondták, hogy Malpunga a csurungáját a lába között hordta, illetve, hogy folytonos erekcióban levő penise volt a csurungája. Mivel pedig Malpunga csurungája volt az első csurunga, ennél beszédesebb bizonyítékot el sem lehet képzelni egész felfogásunk igazolására. Minden vadmacskának nagy a penise és minden kultusz a vadmacskáktól, azaz szublimált genitalitásból ered.

Mindezek után pedig próbáljuk megmagyarázni, hogy miért adtuk ennek a fejezetnek a „kétféle vallás“ címét. Kétféle vallást találtunk a középausztráliai törzseknél; az avatottak totemisztikus kultuszát és az avatatlanok (gyermekek és asszonyok) démonhitét. Ha valóban úgy áll a dolog, hogy az egyén fejlődése rövidített ismétlése az ősök fejlődésének (biogenetikai parallelizmus), akkor azt kell felten-

nünk, hogy a totemizmus nem az emberiség legrégibb vallása. Erre a rangra inkább az ördögök tarthatnának igényt. Ilyen primitív formában, mint Ausztráliában, talán sehol sem találhatjuk meg azokat a képzeletbeli lényeket, amelyekkel az ősember fantáziája a vadont benépesítette. Kiindulópontjuk az ősjelenet, formájuk a phallikus óriás, tartalmuk a szorongássá torzult Ödipus-konfliktus. Ámde különös, hiszen a totemizmust, illetve a csurunga-kultuszt majdnem ugyanezekre a tényezőkre bontottuk fel. A csurunga is phallos és a ritus témája az ős-jelenet.

Tény az, hogy az ördögök és a csurungák között a szakadék nem áthághatatlan. Mikor Lelil-tukutu égni hallja nagyapja csurungáját a tűzben, megrémül és elkiáltja magát: mamu! (ördög). A csurunga mondakör főhősei, a vadmacskák éppen olyan phallikus lények, mint maguk az ördögök. Még feltünőbb, hogy a mondák rendszerint az ördögökkel együtt emlegetik őket.

Az ördöghöz hasonlóan ők is eltüntetik az emberek szeme elől a megsebzett vadat és gyakran az ördögökkel együtt tartják szertartásaikat. A nagy Malpunga, mikor megjelenik a szinen, párja már egy ördögasszony, Labarindzsa. Az öreg Tnyetika a Malpunga nevet így magyarázta: Malpu-nka = ördög felé. Ha ez népetimológiánál nem is több,* azért mégis

* T. i. Malpunga valószinüleg aranda. Az adott magyarázat lurittyául állja meg a helyét.

mutatja a Malpungához fűződő képzetek irányát. Úgy látszik, hogy a vadmacska ősök alkotják a hidat a kétféle vallás között.

A ritus legfontosabb eleme a coitusszerű rezgés, az alknantama. A piccsentárák ezt a mozdulatot kuntanka nguampának, a csurungához hasonlónak nevezik. Így rázkódik meg a démon-varázsló, hogy azután sashéjjává válva felrepülhessen a levegőbe és a szertartásban sashéjja-pehellyel borított alakok végzik az alknantamát. De hallgassuk meg azt is, hogy mit mondanak az asszonyok. Minden embernek van egy a csurungával összefüggő természetfeletti mása, a „ngancsa“, azaz rejtett. Az asszonyok ezeket nem nevezik ngancsának, hanem „mamu ngurra kututu“-nak, azaz „ördög hely örök“, szóval „genius loci“-nak, a hely szellemének.

Ezekután pedig vegyük közelebbről szemügyre a különbséget a két mondakör között. Az ördög-hit ott kezdődik, hogy a gyermek szorongva bár, de mégis meglátja az ős-jelenetet. Meglátja, de kivetítve, letagadva, idegenné, ördögivé téve. Az avatás után újból látja az ős-jelenetet, de most már a kultuszban szublimálva magáévá téve és elfogadva. Először a projekció útján próbál az emberiség szabadulni a tudattalan tartalomtól, majd pedig mikor ez nem megy, az introjekció útján. Először a tuanyiraka ördögről beszélnek, majd azt mondják a fiúnak, nincs tuanyiraka, a csurunga a te második tested, felettes-éned.

Ha ezen a nyomon tovább akarunk indulni, akkor a totemizmus őskorát is új szempontból próbálhatjuk megfejteni. A démonok között vannak láthatatlanok és láthatók, azaz olyanok, amelyeket csak a varázsló és olyanok, amelyeket mindenki megláthat. Az utóbbiak egy vagy más okból „démoni"-nak tartott állatok. Amíg a coitáló apát szimbolizáló állat csak szorongást támaszt, démonhitről beszélhetünk, de mikor ezt a szorongást felváltja a megjátszott azonosítás, a kultusz, ez volna a totemizmus, illetve a középausztráliai totemizmus eredete.

A mi gyermekeink gyakran játsszák, hogy ők lovak, vagy kutyák, vagy akármik. Nem különös-e, hogy a totemizmus klasszikus hazája nem ismeri ezt a „totemisztikus" játékot? Ott a gyermek azt játssza, hogy valami más, a külvilághoz tartozó tárgy az ő penise, saját személyiségének határait bővíti a külvilág felé. Csak mire felnő, jut el odáig, hogy állatokat játszik, illetve az állatokon keresztül fogadja vissza a kivetített Ödipus-konfliktust.

A társadalom

A középausztráliai népek egyik jellemző sajátsága a házassági osztályok intézménye. Minden ember a törzsön belül még többféle kisebb-nagyobb egységhez tartozik. A legszűkebb egység a család, ezenkívül még különböző funkciókat tölt be a hely, a horda, a totem és a házassági osztály.

Az arandák és a velük szomszédos északi lurittyák (ngatatara, jumu, pindupi) nyolc ilyen „osztályt" ismernek. Ezek az „osztályok" a következőképpen szabályozzák a házasságot:

Purula........ m	Panunga....... f	Kamara
Kamara ...... m	Paltara .... f	Purula
Ngala .... m	Knuaria ...... f	Mbicsana
Mbicsana ..... m	Pangata .... f	Ngala
Panunga ...... m	Purula .... f	Pangata
Paltara .... m	Kamara .... f	Knuaria
Knuaria ...... m	Ngala .... f	Paltara
Pangata ...... m	Mbicsana ...... f	Pananka

Tehát ha én egy mbicsana* csoporthoz tartozó aranda vagyok, csak egy pangatát vehetek nőül és a gyermekünk ngala lesz. Ez a ngala, ha fiú, elvesz egy knuariát és a gyermekük megint mbicsana, tehát az unoka egy csoportba tartozik a nagyapával. Ha azonban a házasságból leány származik, annak a férje knuaria lesz, gyermekük pedig paltara. Ha ez a knuaria megint leány, akkor egy ngala férjet kap és ezeknek a gyermeke mbicsana. Vagyis férfiutódoknál a házassági osztály az unokában, leányutódoknál az unoka unokájában tér vissza.**

A monda szerint az őskorban az emberré válás ideje előtt az őslények, akik r e l l a m a n e r i n d z s a (összenőtt emberek) voltak, két csoportra oszlottak. A purulák ngalák, kamarák és mbicsanák voltak, a szárazföldi népek (alarindzsa), a panungák, paltarák, knuariák és pangaták pedig a víziemberek (kwacsarindzsa).

Ez a mondabeli felosztás minket annyiban érdekel, mert régebbi időkre utal, amikor a törzs sok más ausztráliai törzshöz hasonlóan két félre oszlott. Tény az, hogy a purula, kamara, ngala és mbicsana ma is n a k a r a k i á-nak (a mieink) hívja ezt a négy osztályt és e t n a k a r a k i á-nak az ellenkező csoportot. Strehlow nézetem szerint helyesen magyarázza ezeknek az elnevezéseknek eredetét. Szerinte nakarakia

* Én magam a mbicsana osztályhoz és a ratapa (gyermek) totemhez tartozom és ezért veszem ezt kiindulópontnak.

** Ha a leszármazottak váltakozó nemüek, a helyzet tovább bonyolódik.

azt jelenti nuna = mink na = apa (elavult szó) és inkaraka = mind. Tehát: „mi, apáink és a mieink". Ugyanúgy, etnakarakia = „ők, apáik és az övéik". A hozzám tartozó négyes alcsoport másik neve, lakakia az ilaka szóból ered, amely azt jelenti: „mink ketten", de csak ha egy fiú mondja az apáról, vagy az apa a fiúról.

Nyilvánvaló tehát, hogy ebben az ősi társadalomban, amely állítólag nem ismeri a fiziológiai értelemben vett apa fogalmát, éppen a fiúk és az apák közötti közösség, együttműködés az, amelyen az egész építmény nyugszik. Csakhogy itt az embernek igen sok fia van és igen sok apja. Minden kamara apának szólítja a nála idősebb purulákat, illetve „apa nővérének", ha nők. A fiatalabbakat viszont „gyermek"-nek nevezi. Ennek folytán, bár a halandóság meglehetősen nagy és így sokan vannak, akiknek gyermekkorukban meghalt az apjuk, az egyik apa helyett mindig van egy másik. Sokszor előfordult, hogy az emberek párosával jöttek hozzám a mondanivalóikkal és ilyenkor az egyik büszkén mutatott a másikra: „ez az én fiam, én viselem gondját" és a másik szerényen vette tudomásul az apai gondoskodást. Mind a ketten öreg emberek voltak, alig lehetett közöttük pár év korkülönbség. Senki sem tudta megmondani, hogy mennyiben viseli gondját az „apa" a „fiú"-nak. Ez csak úgy van, hát az apja — ennyi az egész.

A házassági osztály mai formájában két lényeges társadalmi tendenciát fejez ki. Az

egyik a fiúk és apák közötti kapocs, a másik a szabad választás körének szűkítése a szerelem terén. Nyolc osztály fennállása azt jelenti, hogy csak minden nyolcadik nő a „feleségem“, azaz olyan nő, akit elvehetek, anélkül, hogy incesztust követnék el. Az aranda tankák azonban csak négy osztályt ismernek. Még pedig:

Purula........	Pananka.......	Kamara
m	f	
Kamara	Paltara........	Purula
m	f	
Pananka	Purula	Paltara
m	f	
Paltara.......	Kamara	Pananka
m	f	

Az északi arandáktól nyugatra találjuk a ngatatarákat, majd tőlük nyugatra a jumukat és végre a jumuktól nyugatra a pindupikat. Mindezek és rajtuk kívül még más törzsek az arandák nyolcosztályú rendszerét használják, azzal a különbséggel, hogy a férfiaknál a t a, a nőknél a n a praefixumot teszik az osztály neve elé (tapurula, napurula), úgyhogy itt látszólag tizenhat ilyen osztálynév van. De lényegileg nincs semmi különbség az északi arandák és az északi lurittyák rendszere között.

A lurittyául beszélő törzsek derékhadát az aranda tankákkal körülbelül egyvonalban a matuntarák és mularatarák alkotják. Ezek éppúgy, mint az aranda tankák, csak a négy házassági osztályt ismerik. A déli lurittyák,

azaz nguntiangunták, piccsentárák és kalurpatarák csak két osztályt ismernek. Mindegyik piccsentára önmagát, férfi- és nőtestvéreit, unokatestvéreit és unokanővéreit, feleségét nganantarkának (mink — csont), vagy nganamilcsanának (mink hús) nevezi. A nála egy generációval feljebb, vagy lejjebb levők, tehát apák, anyák, bácsik, nénik, fiúk, leányok neve tanantarka (ők csont), illetve tanamilcsanpa (ők hús). Ez a két osztály azonban éppen ellenkező szerepet tölt be, mint az eddig ismertetett házassági osztályok. Mindenki csak nganantarka nőt vehet el, azaz olyant, aki vele azonos csoporthoz tartozik. Itt tehát egy endogám kétosztályú törzsszervezetet találtunk, amelyben az alosztályok egyszersmind a változó korosztályok szerepét töltik be. Ilyesmit az ethnológusok már régen sejtettek, de a maga tisztaságában még sehol sem találtak. Ez a rendszer a szülők és a gyermekek közötti incesztust zárja ki, de a testvérek közötti incesztusnak nem vet gátat. Viszont a kétosztályú exogam rendszer, amelyből feltehetőleg további oszlás útján lettek a négy- és nyolcosztályú rendszerek, a testvérek és az egyik nemű szülő felé állít fel válaszfalat, de szabadon hagyja az utat a másik nemű szülő felé.*

A kérdés ezekután az volna, hogy hol keletkezett a nyolc osztály rendszere. Azután kérdezhetnők azt, hogy hogyan keletkezett, végül

* Patrilinearis leszármazásnál a fiú az apa törzsfelében van, tehát elvehetné az anyát. Matrilinearis leszármazás mellett ugyanugy az apa a leányát.

pedig, hogy miképpen funkcionál ez a rendszer?

Az öreg Mózes kijelentette, hogy az osztályokat jelző neveknek van értelmük. Tudnivaló azonban, hogy az öreg szenvedélyes nyelvész és mindig készenlétben van nála a szómagyarázat. Fenntartással vettem tehát a következő fejtegetéseit:

1. Purula = pu-rula = iknakalindzsa („azonosak", „mi magunk").
2. Kamara = kapita mara, szép fejűek, szépek.
3. Ngala = nga-lai = te menj.
4. Mbicsama = mba-csina = gyere barátom.
5. Pananka = pa-na-ankaj = ülj, beszélj. (Üljünk le beszélgetni).
6. Paltara = cipő. Ők készítették az első cipőt.
7. Knuaria = knuerama = elfelejteni. Elhagyták a csurungáikat.
8. Pangata = Panga = kőkés, atua = ember. (A kőkés embere).

Nyilvánvaló, hogy ez a rendszer a purulákból indul ki. Meg lehetne tehát próbálni, hogy etimológiáknak az osztályok közötti viszony alapján van-e értelmük? A purulának a pananka a felesége és így ha az „alknarincsa" helyzetet tételezzük, a vonakodó nőt, akkor van

valami értelme, ha a férj azt mondja: „ülj le, beszéljünk“. A kamara volna a gyermek és erre mondaná a purula, hogy szép. Ha feltesszük, hogy ezek a nevek először mint négyosztályú rendszer keletkeztek, akkor a negyedik név értelme is frappáns módon igazolható. A paltara, azaz cipő, a vérbosszúnál használt emutollakból vérrel összeragasztott bocskor, amellyel a bosszúra induló felismerhetetlenné teszi a lába nyomát. A gyász és a vérbosszú szertartásainál kiváltképpen fontos szerep jut a halott vejének és csakugyan négy osztály mellett a purula veje egy paltara.

Ha tehát feltesszük, hogy ezek a nevek ilyen szavakkal való játék gyanánt, a mondákhoz és az a n k a c s a k e r i n c s á h o z* hasonló módon keletkeztek, ebből két dolog következik. Először az, hogy az arandáknál keletkeztek és innen terjedtek el sugárirányban a szomszédos törzsek felé, mert aranda nyelven van értelmük. Másodszor pedig, ha ezek a szavak a mai szokások alapján keletkeztek, akkor ezek a szokások jóval régebbiek a házassági osztálynál. A házassági osztály eszerint nem is szabályozza a házasságot, csak rendszerbe foglalja a már fennálló szabályokat. A legfontosabb kérdés mindig az, ki lehet a feleségem és ki nem lehet? Az ember azt hinné, hogy a négyosztályú rendszer alapján éppen kétszer annyi az elvehető nők száma, mint a nyolc osztály alapján. Csakhogy a dolog úgy áll, hogy én az aranda tankáknál

* Az avatottak titkos nyelve.

a velem összeházasodó osztály nőinek egy részét „noá"-nak (feleség), egy másik részét „ankallá"-nak (unokanővér) nevezem és az unokanővéremet itt éppoly kevéssé vehetem el, mint az északi arandáknál. Eszerint itt mindegyik osztály a gyakorlatban két névtelen alosztályból áll, amely azután a nyolcosztályú rendszerben nevet kaptak.

Radcliffe — Brownnak az a megállapítása, hogy szociológiai szempontból nem az osztályok száma a fontos, hanem a házasság szabályozása, feltétlenül helyes. De hogy ezt megérthessük, előbb egy kissé meg kell ismerkednünk az osztályozó rokonsági rendszerrel.

Minden aranda a vele egy osztályba tartozókat kaljának, itiának, vagy arangának nevezi. Kalja a bátyám és a néném, itia az öcsém és a hugom. De azonkívül ugyanígy nevezem a velem egy generációba tartozó, de kissé idősebbeket is, a valamivel fiatalabbakat pedig itiának. Egy purula akkor nevezi a másik purulát arangának, ha az sokkal idősebb, vagy sokkal fiatalabb. Aranga a kölcsönös megszólítási forma nagyapa és unoka között, miután a házassági osztály a harmadik nemzedékben visszatér.

A kamarát a purula háromféleképpen szólíthatja meg. Ha férfiről van szó, akkor kata (apa), vagy alirra (gyermek), aszerint, hogy melyik idősebb, ha nő, akkor wunna (apa nővére), vagy alirra (gyermek) és így tovább végig a nyolc osztályon. A rokonságnevek logikusan következnek a fennálló házassági szokás-

ból, ha tudniillik elfogadjuk az **a z o n o s í t á s t**, amely az egész csoportképzési tendencia alapja. Mindazok, akik egymás nővérei voltak, nekem anyáim. De viszont a nővérek sem okvetlen nővérek, hanem olyan asszonyok leányai, akik egymás nővérei voltak, illetve a kiterjesztett értelemben egymást „nővér"-nek nevezték.* És így tovább ad infinitum.

A házasság szabálya pedig az, hogy az ember feleségül veszi a nagyapja hugának unokáját. Nem szükséges, de igen gyakori, hogy a kiindulás pontját képező pár valóságos testvérek. Ugyanezt úgy is kifejezhetjük, hogy én ugyan nem vehetem nőül az unokahugomat, de az én fiam felesége az unokahugom leánya.

Ez tudniillik annyiban bir jelentőséggel, mert a matuntarák és mularatarák négyosztályú rendszere egészen másképpen funkcionál, mint az arandáké. Itt az ember valóban az unokanővérét veszi feleségül, azaz az anyai nagybácsi, illetve az apai nagynéni leányát. Mert csak a különböző nemű testvérek leszármazottai unokatestvérek, az egynemüeké testvérek. A piccsentáráknál, dacára a két osztálynak, teljesen ugyanaz a házasság rendje, mint a mularataráknak. Másszóval a viszony e két csoport között ugyanaz, mint az északi arandák és az aranda tankák között. A piccsentárák a mularatarákhoz viszonyítva kétszer annyi nő közül válogathatnának, de tényleg csak ugyan-

---

* Ebben a könyvben az idézőjelbe tett rokonságnévvel mindig az „osztályozó" rokonságot, tehát a nem vér szerint valót jelzem.

annyi közül válogatnak. Nyilvánvaló eszerint, hogy a házassági osztályok már meglevő szokások alapján kifejlődött „osztályozások"-nak adott utólagos elnevezések.

A piccsentára osztálynevek a mainál régibb házassági szokást rögzítenek meg. A szülők és gyermekek közötti házasságot kizárják, de a testvérek közöttit nem. Később a fokozódó elfojtás ezt a házassági formát is kizárta és ebben az időben kell feltételeznünk az egész osztályozó rokonsági rendszer kialakulását. A gyermek először minden felnőtt férfiban „apát", minden felnőtt nőben „mamát" lát. Az Ödipus-beállítás szemszögéből nézve, a fiúnak „papa", a leánynak „mama" annyi, mint vetélytárs. A gyermek ösztönös megérzéssel észreveszi, hogy a sok „papa" közül némelyik másként viselkedik az anyával szemben. Nem kívánják, vagy talán a primitíveknél szertartásosan elkerülik. Ezekkel szemben a gyermek másként érez és így más nevet ad nekik. Így lesz az incesztus-elfojtás alapján az anya fitestvéréből „bácsi", az apa nőtestvéréből „néni", míg az apa férfitestvére, az anya nőtestvére megmarad apának, illetve anyának.

A rokonságnevek kialakulásában ilyképpen mindig a régi bort találjuk, de új kulacsokban. Mindig az Ödipus-helyzetben keletkező szeretés és vetélkedésből, kívánás és ellenségeskedésből kialakult konstelláció, de a sorozatos felhigítás, áttolás által egyre enyhülő formában. Az anya bátyja egy új apa, akivel könnyebb a gyermek-

nek magát azonosítani, mint az igazi apával, mert hiszen a nagybácsi nem férje az anyának. Így támad az új „szülői“ pár nagybácsi-nagynéni és ezt hangsúlyozzák ki a matrilineáris társadalmak, ahol a nagybácsi képviseli a tekintélyt és a nagybácsi után örököl az öcs. A piccsentára jelbeszédben a nagynénit és a nagybácsit egyaránt a szív felé irányuló nagy- és mutatóujj jelzi. Magyarázat gyanánt azt mondják, hogy a meg nem született gyermek először a nagybácsi szívébe megy be, innen átmegy a felesége szívébe, innen pedig, mivel a nagybácsi felesége az apa nővére, eljut az apába. Az apából kerül az anyába és így támad a gyermek. A monda megfordítja a pszichológiai folyamatot. A gyermek először az anyát szereti, majd az apát, végül eltol valamit érzelmeiből (szív) az új szülői párra. Az unokanővér itt válik el a nővértől és így keletkezik a tilossal, azaz incesztuózussal szemben a megengedhető házasság első formája. Később az elfojtás egyre szélesebb területre terjed ki, az unokanővér iránti vonzalmat is incesztusnak érzik és ehelyett a második unokanővérben találják meg a megfelelő feleséget.

Ami már most társadalmi funkcióját illeti, el kell ismernünk, hogy ez az Ödipus-komplexum felhígításából eredő rendszer a totemisztikus társadalomban valósággal alapvető szolgálatokat tesz. A mesékben, ahol az „indatoa“ (valódi ember) szemben áll a nananananával, szóval nem emberi lényekkel, láthatjuk az alapvető beállí-

tást. Meglát valaki egy férfit egy nővel, meg kell ölni a férfit, megcoitálni a nőt. Hogy ott „ördögök"-ről van szó és nem emberekről, egészen mellékes, mert végeredményben az az idegen ember a pusztában is „ördög" a benszülött szemében, amíg nem sikerül megállapítani, hogy ez egy „apa", vagy „nagyapa", vagy bármilyen más „rokon". Minden középausztráliai benszülött „rokona" a többinek és ez biztosítja közöttük a békés együttműködést. Az osztályozó rokonsági rendszer azt mutatja, hogy az eredeti csorbítatlan „vadság" megszelídítése* eredetileg a szűkebb család körén belül sikerült és ezt a családi komplexumot viszik át az azonosítások sorozatában felhígítva, a társadalomra.

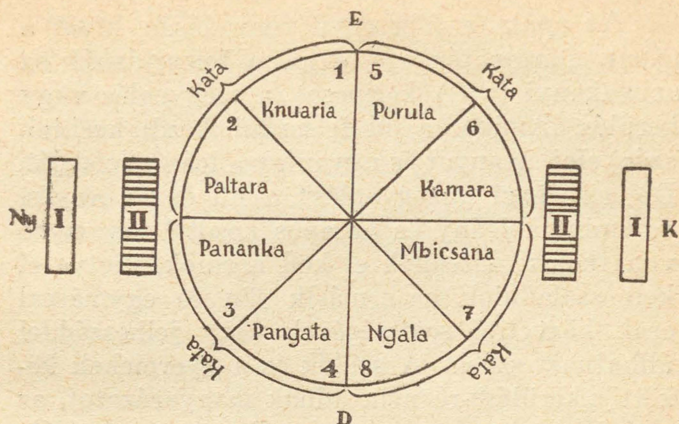
A gyakorlati életben, mondjuk például verekedésnél, a házassági osztály a legerősebb egység. Csakhogy ez az egység a m b i v a l e n s, kétértékű, mert a konfliktusok is az osztályon belül zajlanak le. Ha egy purula nőt rabol, a többi purulák segítik. Igen ám, de ki ellen? Megint csak egy purula ellen, mert ha a nő neki „noá"-ja, azaz olyan, akihez szabad közelednie, a férj csak purula lehet. Mi történik ilyenkor? Az osztályon belül a hely határoz és a ltalaltumai purulák az ő „testvérüket" segítik az amuldai purulák ellen. A lokális elv magábafoglalja a vérségi elvet is, az édes testvérek természetesen közelebb állanak egymáshoz, mint a többiek.

* Lásd a mbiljirkará-ról szóló részt. („Kétféle vallás.")

Ez az osztályozási rendszer intézményessé teszi az emberi cselekvések egyik legrégibb rúgóját, a testvérek közötti féltékenységet, írígységet. Mikor a kisgyermekek azt a kívánságukat fejezik ki, hogy a kis testvérkét „a gólya vigye vissza", a felnőttek mosolyognak rajta, pedig ez „halálosan" komoly dolog. Úgy a valódi, mint az „osztálybeli" testvérekkel való verekedés motívuma a bölcsőtől a sírig végigkíséri a középausztráliai benszülött életét. Verekednek egymással az étel miatt, később a nők miatt.

Nyingu-csilpi (Szürke könyök) fején valami forradásszerű anyajeggyel született. A nyinga (fagy) totemhez tartozik és az anyajegyet úgy magyarázták, hogy két fagy-ős verekedett ottan születés előtt az anyáért, hogy melyik menjen be Monacsi méhébe és szülessen onnan napvilágra. Az egyik testvér fejbevágta a másikat és ez látszik meg Nyingu-csilpi fején. Amikor a csurungahit értelmében a testvérek közötti rivalitást még a születés előtti korszakra viszik vissza, ezzel csak mithikusan túlozzák a valóságot, tudniillik azt, hogy az anyához való gyermekkori kötődés az az erő, amely a testvéreket mindvégig összetartja. Egy anyától jöttek, egy ételen osztoznak, egy nőért harcolnak.

A kívülállókkal szemben az egymást „apá"-nak, illetve „fiú"-nak nevező osztályok alkotnak egy szorosabb egységet. Kitűnik ez a táborozás rendjéből. A ngatatara, pindupi és jumu törzseknél a tábor rendje a következő:

A köralakban felállított tábor két oldalán van az alukura (II) és az anpiri (I), a leányok és a fiúk fekvőhelye. Az özvegyek visszamennek az alukurába, az özvegyemberek az anpiriba. Az átmenet a családi kunyhóból az ifjúság fekvőhelyére körülbelül annak felel meg, mikor a kisgyermek ágyát kiteszik a szülők szobájából. A leányok fekvőhelye közelebb van a főtáborhoz, nyilván a biztonság szempontjából. A körön belül vannak a családi kunyhók. Ha a kört négy részre osztjuk fel, azt találjuk, hogy egymás mellett mindig azok a csoportok ütnek tábort, amelyek egymást „katá"-nak (apa) szólítják. 1—4-ig terjedő osztályok alkotják az egyik féltörzset, ezeknek közös fiú- és leánytanyájuk van a tábor keleti oldalán és ugyanúgy a másik féltörzsnek a nyugati oldalon.

Az apák és fiúk együttmaradásán kívül a másik fontos tényező ennél a felosztásnál az ariwakanyi (= A kerincsa), a szégyenlés vagy kerülés. Amikor a fiú felserdül, kezdi kerülni, szégyelni az anyát és ugyanígy a leány az apját. De az igazi „szégyenlés“ a fiú és az anyós, valamint a leány és az após közötti viszonyra vonatkozik. Ezeknek el kell nézniök, illetve el kell szaladniok, ha a másik jön és egymással csak közvetítő segítségével, vagy jelbeszéddel állhatnak szóba. A szülők és a gyermekek közötti „kerülés“-re nem adnak magyarázatot, az após és az anyósra vonatkozólag azt mondják, hogy a kerülés célja az incesztus megakadályozása. Az egyneműek közötti „kerülések“ legfontosabbika a fiú és az após között áll fenn. Az após hajtja végre leendő vején a circumcisiót és ezen az alapon áll fenn a „kerüléses“ viszony. A tábor elhelyezkedését ezek a kerülések is befolyásolják.

Az após-vő viszonyból ugyanis a következő elkerülések származnak:

1 kerüli 7-et,
2 „ 5-öt,
3 „ 6-ot,
4 „ 8-at.

Ugyanígy a másik oldalon:
5 kerüli 3-at,
6 „ 1-et,
7 „ 3-at,
8 „ 2-t.

Szóval a nyugaton táborozó csoport számára a tábor keleti felében, a nyugaton levők számára a keleti fél részben van egy veszélyes sarok.

A legfontosabb női „kerülés" az anyós személye, a mozgási szabadság további lényeges korlátozását jelenti. A tabu itt a következő csoportok között áll fenn.

1 4
2 3
5 7
6 8

Az eredménye ennek a körnek egy újabb kettéosztása egy északi és egy déli félkörre. Másszóval a tilalmaktól akadályozatlan mozgás lehetősége csak a „kata" (apa) viszonyban levő osztályok között marad meg.

Az avatási szertartáson az após mintegy fiává fogadja a vőt. A hús elosztásánál is após és apa ugyanazt a szerepet játsszák. A vadász nekik viszik a zsákmányt, ők tartják meg maguknak a javát és a töbit felosztják. Az exogamián alapuló társadalom célja volna a már szublimált Ödipus-helyzet áttétele az új családra, de hogy ez csak tökéletlen módon sikerül, azt éppen a kerülések mutatják. Az új apát, aki a kasztrációt szimbólikusan végrehajtotta a gyermeken, el kell kerülni, hogy ezáltal elkerültessék a konfliktus lehetősége, az új anyát pedig azért, mert a találkozás a fel-

éledt incesztusvágy megvalósulását eredményezhetné.

Mindezek a kötődések, szabályok papíron sokkal félelmetesebbnek mutatkoznak, mint a valóságban. Az elfutás helyett a kerülésnél beérik a hátatfordítással és a házasságot szabályozó intézmények egy része is csak papíron létezik. A nyolcosztályú házasság területén is igen gyakori az unokanővérrel való házasság és ezt ellentétben a többi tiltott házassággal, „félig helyes“ házasságnak nevezik. Az ilyent elvben elítélik, de nem tesznek ellene semmit. Az arandák az ilyen házasságból származó gyermeket úgy osztályozzák, mintha a helyes osztályból való nőt venne el, míg a lurittyáknál ilyenkor az anya osztálya a mérvadó. A lurittyák azt mondják: „Mindegy, hogy ki az apa, a fontos csak az anya, ő hordta méhében!“ Viszont az arandák így okolják meg álláspontjukat: „Nevezd az apa szerint, az anya nem coitálhatja meg önmagát. Hogyan? Talán a sarkával? Az apától jött ki!“. Ez a két mondat sok szempontból jelentős. Először az ausztráliai ethnológia szempontjából. A „lurittyá“-nak nevezett nyelvek ugyanis közelebb állnak a dieri és más ma már kihalt délausztráliai nyelvekhez, mint az arandához. Eszerint a lurittyák ugyancsak matrilineáris szervezetű népek voltak a mai nyolcosztályú rendszer átvétele előtt, mint a dierik. A tágabb értelemben vett ethnológia szempontjából ez a kijelentés azért érdekes, mert eloszlatja hitünket merev

osztályozásaink hasznavehetőségében. Képtelenség, Gräbnert követve, egy ausztráliai „matrilinearis“ társadalmat egy kalap alá venni egy nem ausztráliai matrilinearis társadalommal, mert organizáció és pszichológia szempontjából az ausztráliai matrilinearis társadalmakban is ugyanolyan erős az apai hatalom elve, mint a patrilinearis csoportoknál. Harmadszor pedig azért érdekes ez a mondat, mert az arandák mondják ezt, akik állítólag tagadják a coitus és a fogamzás közötti kapcsolatot.

Vannak azonban másféle vétségek a házassági szabályok ellen, amelyeknél a közvélemény nem éri be a puszta „morgás“ jogával,* hanem előbb-utóbb cselekszik is.

Maliki elmeséli, hogy a kukáták (matuntárák) felfogása szerint mindennél rosszabb, ha valaki az „anyósát“ veszi el és ennél csak egy fokkal enyhébb eset a „leányá“-val való házasság. Az utóbbi eset néha előfordul különösen abban a formában, hogy az apa saját vérszerinti leányával közösül. Ha túlságos gyakran teszi ezt, akkor a leánytestvérei ölik meg. Kultu ngaitara (Borda ferdén) egy malaparai vadmacska-ember állandóan a leányával élt, ezért megrontották a rámutató csonttal és így féloldalasan, ferdén járt. De a varázsló, úgy látszik, nem jól célzott, mert azért életben maradt, csak ferde volt. Az emberek társaságát azóta kerülte, bevette magát a pusztába leányával és jó darabig senki se látta őket. De Icsul-

* „Morgás“-nak nevezik, ha az emberek valamivel elégedetlenek.

kánál egyszer rájuk akadtak, amint éppen gyíkokat sütöttek. „Őket megöltük, a gyíkokat pedig megettük“ — mondja Maliki.

Hasonló eset történt Mangarakával. Az öccse leányával élt és volt is egy kisfiúk, Malkunta. Ezek is egyedül kóboroltak, de egyszer meglepték őket és mind a hármat megölték.

Rungurkna, Jirramba és a többiek osztályozzák a házasságokat aszerint, hogy melyik milyen „rossz“. A legrosszabb, ha valaki elveszi a marrát, az anyóst. Kiindulópontnak vegyük megint a purulacsoportot és akkor ebből az következik, hogy a purulának abszolút tilos a mbicsana nő. Egy fokkal kevésbé tilos az alira, a leánya, azaz a purulának a kamara. Még valamivel enyhébb megítélés alá esik a wuna, azaz nagynéni. A wuna szintén a kamaracsoportba tartozik, de úgy látszik, az alirával való házasság azért súlyosabb, mert ez a csoport magában foglalja az ember valóságos vérszerinti leányát. Megint eggyel enyhébb bűn az amba (nővér leánya), azaz a purula esetében a paltara leány. Ilyen házasságok előfordulnak. Az ipmannával (nővér leányának leánya), azaz egy ngala leánnyal kötött házasság egészen tűrhető, végül az ankallával (unokanővér, knuaria leány) való házasság majdnem korrekt. Azért, mert valaki elveszi az ipmannáját, vagy az ankalláját, nem ölik meg.

Míg egyrészt, ha ezt az osztályozást vesszük alapul, a megengedhető házasságok száma egynyolcadról három- vagy négynyolcadra

emelkedik, másrészt feltűnő, hogy a saját osztályabeli nővel (nővér), vagy az anya osztályabeli nővel (anya) való házasságot meg sem említik. Ez már túlságosan borzasztó, inkább nem is jut eszükbe. Az „ankalla“ itt a „szabad“ listán van, de rögtön utána elmond egy esetet, amelyben egy Kura nevű ember, aki a valóságos nővérét vette el, meglakolt merészségéért. Ulencsában igen sokan voltak együtt. Kezdtek beszélni. „Itt van az az ember azzal az asszonynyal“. Hallotta a beszédet, odébb ment a feleségével és a pusztában töltötte az éjszakát. A testvérei is ott voltak a táborban, némelyik szóbaállt vele, némelyik nem. De volt ott egy ember, aki tovább is haragudott. Kura után lopódzott és éjjel átdöfte a szívét. Az asszony szaladt, a többi utána. Ütötték, verték.

Egy másik esetben, amelyet Jirramba mesélt, egy fehér ember is szerepel. Jirramba testvére a feleségét odaadta egy fehér embernek. A fehér embernél dolgozott aż asszony, de ugyanakkor csalta a fehér embert a saját vejével. A többiek megizenték a férjnek, hogy itt mi történik. A férj, aki nyugodtan adta át aszszonyát a fehér embernek, most szükségét látta a közbelépésnek. Fiával és öccsével együtt eljött a tett színhelyére. In flagranti találta a nőt, éppen coitáltak, mikor a férj megérkezett. Nyugodtan leült, nem szólt egy szót sem. Azután intett az asszonynak, hogy jöjjön vele. Az asszony követte, de a szerelmes vő, felbátorodva ezen a meglepően passzív maga-

viseleten, velük ment. Este szépen együtt vacsorázott az egész társaság, de éjjel azután a fiú és az öcs keresztüldöfték lándzsáikkal. Még futott a testében a lándzsával, de azok feldarabolták késeikkel. Temetetlenül hagyták ott a darabokat a patak medrében.

Körülbelül húsz éve lehet ennek. Renana esete a nagyapja idejéből származik. Nem messze Arolbmolbmától élt egy ember, aki minden nővel coitált. Megleste őket, mikor eleségért mentek, megragadta és erőszakot követett el rajtuk. Coitált a miá-jával (anya), az itiával (testvérhuga), az anyósával, leányával, apja nővérével, nővére leányával, egyszóval mindenkivel, akivel nem lett volna szabad! Saját rokonokkal éppúgy, mint a névleges anyákkal, leányokkal. Csak a saját édesanyját kímélte, de már a leányait, hugait nem. Négy állandó felesége volt, az egyik a törvényszerinti feleség, a „noa" és a másik három, a saját leányai. Nagyon erős ember volt és amellett nagy tnaputa. (Don Juan.) Végül is a törzsek megsokalták a dolgot és jöttek mindenfelől a tnenkák (hadi expedíció). Jöttek Csoricsából (Alice Springs), Nyeingukonából (Owen Springs) és Uratningában egyesültek az odavalókkal. A labrapuncsaiak főnöke, Inangimpera (Erős kar) volt a vezér. A mi emberünk tnatalarelama, a belével látta, azaz megérezte, hogy jönnek. Óvatosan kerülte a nagy tömegeket. De ők már tudták, hogy kell vele elbánni. Különváltak az asszonyoktól és az

asszonyoknak is meghagyták, hogy szóródjanak egy kissé széjjel. Arra számítottak, hogy ennek a csábításnak nem tud majd ellentállni és akkor majd az az egy, akivel coitál, fogvatartja, amíg a többi végez vele. Így is történt. Az asszonyok indzsiramagvakat kerestek, de azért óvatosságból egymás közelében maradtak. A férfiak visszahúzódtak Ullaparába. Csak ugyan előbújt, megfogta az egyik asszonyt, a maraját (anyós). Rögtön, ellentmondás nélkül lefeküdt, coitáltak. Erősen fogta a férfit, kézzel, lábbal. A többi asszony el volt rejtve a lombok mögé, kihegyezett ásó-botokkal. Előrerohantak, kiszúrták a szemét és azután döfték a testét, ahol érték, míg bele nem halt. Ennek emlékére költötték a dalt:

Kakatindzsika tupatuma
Dobogó léptekkel ütjük
Nancsu-nancsika tupatuma
Dobogva ütjük.

Mulda is tud egy hasonló történetet az ő gyermekkorából. Wantapari (Fakéreg) is ilyen ember volt. Látta egy asszonynak a lábanyomát, utána ment és ott találta, amint pondrókért túrta a földet. Letette a lándzsáját és bár tudta, hogy az asszony neki „mará“-ja, magával vitte Annapitibe, ahol már várt reá egy „nyurpma“ (szabálytalan) feleség. Nem ment a többiekhez, hanem távolabb csinálta meg a fekvőhelyét. Mikor bement a táborba körülnézni, elverték őt, az asszony pedig ezalatt elszaladt. Azután elvette az egyik „alirá“-ját. Nagyon fia-

tal volt, szűz volt még és kiabált, mert fájt neki. Azután Pumanangát (méz-hangya) vette el, a saját „nővérét". Coitált vele és otthagyta. Utána következett Jamalipina (magvak.) Ez az asszony „noa" volt, azaz törvényes, szabályszerű. De ezt is otthagyta és azután egy másikra akadt, aki neki „wuná"-ja volt (néni). Azután coitált a saját „anyjával", majd a nővérével. Azután megint összejött az első asszonnyal, a „mará"-jával és megint vele ment egy darabig. Senki sem akart velük szóbaállni, csak egy öregember adott nekik egy kis húst, de figyelmeztette Wantaparit, hogy baj lesz. Ezután két napig Nguljit tüntette ki, egy „noa" asszonyt. De nem maradt tovább az erény útján. Meglátta Tungarait, a nénijét és coitált vele. Idáig jutott el Mulda az elbeszélésben, mikor valaki a hallgatóság köréből közbeszólt: Mulda, miért nem fogtad meg és vágtad volna ki a heréjét! Az öreg nagyon elevenen éli át az elbeszélést. Mutatja, hogy Wantapari hogyan fogta meg a nőket és szidja a gonosztevőt. Megint egy „mara" asszonyt fogott el, mikor aztán az asszonyok Nyeingu-konánál mind összeálltak és megölték. Temetetlenül hagyták ott.

Egy másik ilyen esetről az öreg Mózestől hallottam. Ennek a hősét csak Csirkewarának, incesztus elkövetőnek hívják, mert tettei olyan borzalmasak, hogy emiatt nevére sem akarnak emlékezni. Saját anyjával, leányaival és nővéreivel élt. Nagyon ravasz volt és nagyon erős. Jóideig nem bírtak vele, míg végül a vének

cselhez folyamodtak. Megizenték neki, hogy anyja totemjének egy szertartását akarják neki megmutatni. Mikor mit sem sejtő hősünk a vének között leült, hogy majd a hátára csurgatják a vért és kidíszítik a tollakkal, agyonütötték és apró darabokra vagdosták szét a testét.

A kép, amelyet ezek az elbeszélések mutatnak, nem olyan régi és mégis mintha időtlen messzeségből villanna elénk. Egy ember a pusztában egyedül, vele az asszonyok mind, akiket megkíván, szemben vele a társadalom. Az ősapa képe ez, Freud őshordaelméletében. Freud felfogása szerint az ember eredetileg poligám hordában élő magasabbrendű majomféle volt. A poligám horda vezérhímje magának tartotta meg az összes nőstényeket és amíg erővel bírta, fiait elmarta a nők mellől. Végül azok, mint némely magasabbrendű emlősnél, egyesült erővel ölték meg a vezérhímet és valamelyik közülük, a legerősebb, vette át a szerepét. A két helyzet között az a lényeges különbség, hogy ez a feltételezett őskor még nem ismerte az erkölcsöt, a konfliktus magábavetítése révén keletkező lemondást. De azért a felettes-én organizálódása, az erkölcs, még nem lehet olyan nagyon régi folyamat a középausztráliai törzsek történetében, mert még elég gyakran akadnak olyanok, akik nem vetik magukat önként alá a korlátozó rendszabályoknak.

A totem, a hely és a horda valahogyan összeolvadnak. Mindenekelőtt az ausztráliaiak

nomadizmusa nem korlátlan. Tulajdonképpen azt kell mondani, hogy a terület megoszlik elvben az egyes helyi hordák között és ezek a helyi hordák azok, amelyek messze földre elvándorolnak. Éppen úgy, ahogy a vándorlás-mondákban leírják. Ahogy a mondabeli ősök éltek, úgy élnek utódaik is, hiszen éppen erre valók a mondabeli ősök is, hogy legyen kit „követni", azaz példaképnek, ideálnak elfogadni. A törzs ilyen helyi hordák sorozatából áll. A pindupik a következőképpen sorolták fel a törzsüket alkotó hordákat:

Wallu-nguru (Tűzhely) a pindupi törzs főhelye és ennek főnöke Wataru (Wataru bokor) „atunari puntu" (nagy főnök) az összes pindupik főembere. Nála valamivel kisebb Kurupuli-tara (Szem kővel). Tudniillik az ő ősét, egy emut, egy másik ős kővel szembevágta. Nyugatra Wallu-ngurutól van az ő lakóhelye, ennek neve Kő. Azután jön Kata-wilja (Törd el), Wallu-ngurutól délre Hangyalyuknak hívják az ő helyét. A pindupi helyek és totemek egyébként összekeverednek Ilpilánál a jumu helyekkel és totemekkel. A hely és a totem közötti kapcsolat igen szoros. Csak felületes kutatás alapján mondhatjuk egy szertartásról, vagy csurungáról, hogy ez emu, vagy kenguru csurunga, a helyes meghatározás, hogy ez ungutu-kwacsai emu, vagy ilpilai kenguru. Ha az ember meg akarja kérdezni tőlük a totemjüket, kérdezheti négyféleképpen. Először kérdezhetjük: mi a te ősöd? Erre a válasz volna: emu,

vagy kenguru stb. Azután kérdezzük, mi a te helyed? De pontosabban így kérdezzük: mi a te a l c s i r a helyed, azaz álom vagy mondabeli helyed és végül: mi a knánindzsád, azaz eredeted, totemed. A hely mint ideális kapocs keresztezi a totem kereteit. Így például Minguri, ámbár a kenguru-totemhez tartozik, a „kancsilpa"-mondát is magáénak vallja, mert ott, ahol ő inkarnálódott, kenguru-ősökön kívül kancsilpa-ősök is jártak. Urantukutu neve voltaképpen m é z ő s t jelent és így egy fajta méz az ő totemje. De azért megölték Pukuti-wara halála után mint kenguru-embert* és a kenguru szertartásokban játszott vezetőszerepet. Miért? A kenguru-ősök látták vándorlásaik közepette a mézet, amely csurungává változott és ámbár Urantukutu a méz csurungájából öltött testet, ez a lokális kapocs elég arra, hogy őt a kengurutotemmel egybefűzze.

A totem inkább kultikus, mint gyakorlati egység. Hagyományközösséget jelent, de nem jelent társadalmi kapcsolatot, mint a házassági osztály. A kultuszon kívül csak az étel elosztásánál jut szerephez, amennyiben például Urantukutu az urannak nevezett édes nedvet („mézet") egyáltalában nem eszi és a kenguruhúsból csak keveset. A totem evésénél az a szabály, hogy a totem tagjai ne egyenek belőle, vagy csak keveset, ezzel mutatva, hogy átengedik a többieknek. A főnök szerepe épp olyan bizonytalan,

* Erről másutt bővebben.

nem praktikus valami, mint a totemközösségé. Nagyon nagy az eltérés itt is a leírás és a való élet között.

A pindupik arra helyezték a fősúlyt, hogy az *atunari* hívja össze az embereket a szertartásra. Először Wataru küldi szét a követeit, azután Kurupuli-tara, végül Katawilja. Minden magyarázat, amelyet a főnök szerepéről kaptam, a szertartásokkal való kapcsolatot emeli ki. „Ha már nagyon öreg, csak csont és bőr (jenkua), akkor urumbulát is rendezhet." „A főnök rendelkezik az ő helyéhez tartozó csurungákkal." Renana így magyarázza a dolgot:

„A nagyapám vízember volt, mivel ő egy víz-őstől született ujjá. Minden vízember főnöke egy vízhelynek, minden vadmacskaember egy vadmacskahelynek és így tovább. De a legidősebb az igazi főnök. Én Arolbolmbmában vagyok *inkata* az apám révén és Illawarában a magam jogán, mert én ott inkarnálódtam." Kiderül tehát, hogy mindenki főnök éppen úgy, ahogy mindenki varázsló. Csakhogy némelyek, az idősebbek, nagyobb főnökök és némelyek, akik jobban tudják szuggerálni társaikat, illetve maguk inkább hajlamosak a víziókra, nagyobb varázslók.

A dolog lényege az, hogy mi, akik egy pontosan kodifikált törvények szerint élő társadalomban nevelkedtünk fel, alig bírjuk elképzelni azt az állapotot, ahol van ugyan szokás, de nincs törvény. Nincs egy pontosan megszabott határ, amelyen túl nem lehet szembeszállni a

közvéleménnyel,* egyéni dolog, hogy ki mennyit mer megkockáztatni. Elvben azt mondják, hogy tisztelni kell az öregeket, de azért az egyik fiatalasszony megrúgta öreg anyját, mert az lassan áll fel a fotografáláshoz és rákiáltott: „kelj már fel, te vén ördög!" A délutáni tejkiosztásnál, mikor az asszonyok is jelentkeznek abban a reményben, hogy ők is kapnak a tejből, a gyermekek dühösen rájuk förmedtek, ó ti véres vaginájuak, most jöttök elinni a mi tejünket!** A férfiakat talán valamivel jobban respektálják. De azért mégis megesett, hogy egy délután, mikor egy szertartást akartunk fotografálni, egyáltalában nem voltak meg az előkészületek. Szemrehányást tettem Pukuti-warának, mint aki igazán illetékes volt az ügyben, lévén ő éppen a kenguru-totem nagy főnöke, a készülő szertartás pedig a kenguru-totem szertartása. Megmondta nekik a véleményét, elmondta őket mindennek, csak jónak nem és rájuk parancsolt, hogy rögtön szaladjanak és hozzák a tollakat. Azok meg se mozdultak. Pukuti wara „morgott", azaz haragudott, ők hallgattak. Végül mégis elmentek, de inkább a fehér emberre voltak tekintettel, aki olyan messziről jött el hozzájuk, mint a híres-nevezetes főnökre és varázslóra.

Teljesen szabályok nélkül nincs emberi élet. De azért tudja isten — talán mi is beérhetnők valamivel kevesebb szabályrendelettel.

---

* Kivéve a valóságos incesztust vagy el nem nézhető kultikus bűnöket.

** Tejporból készült tejet adtunk a pusztában minden délután a gyerekeknek.

Asszony sorsa a férfi

Az öreg Puna-tari, az ilpilai jumuk főnöke, már jóideje feleségem páciense volt,* mikor elhívattam nejét, Napanát a sátorba. Elmondja, hogy őt kicsi korában igérték oda mostani férjének. Apja hajtotta végre a körülmetélés szertartását a férfivé serdülő Puna-tarin. Az elszenvedett fájdalomért jár kárpótlásul a körülmetélő leánya, vagy akárhogy is fogalmazzuk, a szabály az, hogy az após metéli körül leendő vejét. Ha nincs leánya, a később születendő leánygyermeket igéri a fiúnak. Szóval ő Puna-tarinak volt a menyasszonya, mikor még az eszét sem tudta. De a törvény tervez, a szerelem végez. Tupuru, Puna-tari testvére, mindig ide-oda hajszolta őt a sivatagban, míg egyszer csak elcsipte és elvitte magával messze földre. No és a vének mit szóltak ehhez? Semmit, az apja egy kicsit morgott, de ő bizony elkerült a mulatarák földjéről a jumuk országába és ezzel vége. Tupurut mi Puna-tari unokatestvérének mondanók, mert Tupuru anyja volt Puna-tari anyjának testvér-

* Kelés volt a nyakán.

nénje. De a világon mindenütt, ahol az úgynevezett „osztályozó“ (classificatory) rokonsági rend érvényes (tehát a legtöbb primitív népnél), két egynemű testvér gyermekei testvérek, míg két különböző neműé unokatestvérek. Csakhogy Napana nem jutott révbe. Először elrabolták, másodszor megbűvölték. Wincsirkiri a ngatatarák törzséből ilpindzsával (szerelmi varázsige) ráolvasott. Álmában villámot látott cikázni észak felől. Reggelre ébredve azt gondolta: „Mennem kell!“ És akkor hugával együtt, aki ugyanazt az álmot látta, elszöktek férjeiktől és három nap, három éjjel mentek, mendegéltek észak felé. Útközben minden éjjel ugyanazt az álmot látták. Ott állott Wincsirkiri (illetve a huga álmában Wincsirkiri testvére, Malkunta) fejdísszel ékesen és feje körül cikázott a villám. „Adstitit Aeneas, claraque in luce refulsit, os umerosque deo similis!“ Eljutottak végre a ngatatarák földjére Ilumbarába és ott mindegyik megtalálta az álomban látott férjet. Kérdésemre azután elmondja, hogy Wincsirkirit már csecsemő korában ismerte, Wincsirkiri játszott az aprósággal, hozott neki ennivalót, szóval ahogy ők mondják „onkalji“ (felnevelte), afféle pótapa szerepet játszott az ő életében. Ezért is szeretett bele és igézte meg őt a bűvös ilpindzsával — teszi hozzá az öreg Napana. Csakhogy azután Wincsirkiri egy bosszú-expedícióban elesett. Mikor ezt Puna-tari, aki jog szerint a férje lett volna, meghallotta, eljött érte és így lett ő az ilpilai törzsfőnök második felesége.

Mindezt pedig azért kellett ilyen részletesen idéznem, mert ez a három eset kimeríti a bennszülött nő három útját.

Az első út a törvény útja. A leány sorsát gyakran születése előtt döntik el, ez az „igérés“ (arandául: lelindzsa), mondhatók az „orthodox“, konvencionális házasság. Ehhez azonban meg kell érteni a törzs szervezetét. Mondottuk már, hogy minden középausztráliai törzs nyolc csoportra oszlik és mindegyik csoport egy másikkal házasodik össze. Vegyük például egy Ngala csoportbeli férfi esetét. A huga férjhez ment egy knuariához és született nekik egy fiúk, aki természetesen a Paltara csoporthoz tartozik. Nevezzük az első férfit A-nak, a másodikat B-nek. A tehát B-nek kamuni-ja, azaz nagybácsija. Mint igen sok primitív népnél, az anyai nagybácsi itt is olyan másodapa-féle szerepet játszik. Gondoskodik a fiúról, neveli, táplálja. Mikor azután a fiú feleségül vesz egy kamara leányt, ez a gondoskodás kiterjed az új asszonyra is. Ezt valamiképpen meg kell hálálni, az asszony tehát odaigéri születendő leányát férje bácsijának. Miután a leány knuaria, a férfi ngala, a házasság egészen rendben megy.

A rokonsági kapcsolatok részletes feltárása nem idevaló, ezt a példát csak annak igazolására hoztam fel, hogy a „szabályos“ házasságnál a férj rendszerint egykorú a leány apjával, sőt ebben az esetben a nagyapa korosztályába tartozik.

Minálunk, odahaza, ha egy idősebb ember elvesz egy fiatal leányt, kicsit kinevetjük, kicsit irigyeljük. De ha egy fiatal fiú elvesz egy öregasszonyt, azt mindenki lenézi. Eszerint tehát mi sem távolodtunk el olyan nagyon attól a társadalomtól, amelyben a nő élete végéig az apához van rögzítve és a férjben egy pótapát kap. A különbség azért mégis lényeges. Míg minálunk az egykorúak közötti házasság a normális, Ausztráliában ez a kivétel és az apa korosztályából való férj a szabály.

Ennek a gerontokratikus (gerontokrácia = öregek uralma) berendezkedésnek ellensúlyozására igen sokat tesz — az ősi virtus, az Erő és a Szerelem. Hiába volt odaigérve Napana Punatarinak, aki bírja, marja, Tupuru fogta — vitte.

A házasság szertartása abból áll, hogy a férfi megragadja a nő karját és vonszolja magával, amíg megcoitálja. A nő karján észreveszünk apró, kerek foltokat. Ezeket minden nő maga égeti a bőrére, hogy urának és parancsolójának kellemes legyen a kar tapintása, mikor „elrabolja“ a leányt. A dolog lényege tehát az, hogy az ausztráliai nő mindvégig kisleány marad, aki a férfiben a hatalmas és félelmetes apát látja.

Urkalarkiraka a következőképpen mondja el házassága történetét:

„Kisleány voltam még, amikor nénémmel és másik három kisleánnyal mendegéltünk Henbury felé. Ilpilambánál két férfi utólért minket. Mindegyiknek ott volt a hóna alatt a lándzsahajító (mera) és a kezében a lándzsa. Minden

leány tudja, hogy ez mit jelent. Jelbeszédből lefordítva a mondat értelme: „Odajövök és elrabollak". Ők persze elkezdtek kiabálni: „Menjetek". Azok el is mentek, de Tnakamaránál újból elébük kerültek. Melkna őt egy késsel fenyegette, de ő nem ijedt meg. Ellenben Arabínek sikerült karjánál fogva megragadni az egyik leányt és elvonszolni.

A két férfi felállásának a lándzsával van hivatalosan elfogadott neve. Úgy hívják ezt, hogy „meru makulja", azaz „lándzsahajítóval" és jelentése; a házasság. Ezzel szemben a nőnek úgy illik, hogy a botot tartsa a kezében, amellyel a földet szokták túrni. Ennek a neve „Wanapaccsil" (bottal) és azt jelenti: gyere ide, ha mersz. Mindez nemcsak jelkép, hanem sokszor igen komoly verekedés. Mikor Csicsitukura megragadta mbanja módon Aliumba csuklóját és elkezdte vonszolni, odarohantak a nők mind és botjaikkal ütötték a szerencsétlen kérőt. Aliumba még jóformán csecsemő volt és Csicsitukura el akarta vinni messze földre, hogy ott „nevelje" (onkalji), azaz megvárja felserdülését. Megmondták a dolgot a leányka apjának. Az öreg jónéhányszor belevágott a fiú lábába késével és azt mondta: „Menj vissza a te országodba, az nagyon messze van". Kérdeztem tőle, mi történt volna, ha Csicsitukurának akkor sikerül őt elragadni? Lehet, hogy a lábnyom után indulva megtalálták volna és azután lesből megölték volna. De az is lehetséges, hogy egyszerűen belenyugodtak volna.

Kicsit nagyobb volt már Aliumba, mikor Ngurupaja jött el érte. Mikor a karját megragadta és kezdte őt húzni, beleharapott úgy, hogy lejött a bőre. Eleresztette a leányt és elszaladt. A nagy lármára megjelent Aliumba apja és elverte bottal a kérőt.

Tulajdonképpen Paljinkának volt ő odaigérve, de ez csak várta az alkalmat, hogy az igéretet valóra váltsa. Egyszer megleste, mikor Aliumba fenn volt a fa tetején. Amikor látta a férfit a fa tövében, elkezdett kiabálni: „mama, mama!“ De Paljinka megragadta a csuklóját és vitte. Kiabált: „wanti, wanti!“ (hagyd, hagyd!). De ő csak cipelte, akárhogyan harapta a karját. A bokrok mögött azután megtörtént a coitus, de utána Aliumba megint visszaszaladt anyjához. Az apa megtudta, hogy mi történt és rögtön akcióba lépett. Néhány bumerangot odaröpített a fiú felé és a lábába vágott lándzsával fejezte be apósi tevékenységét.

Apák nem szeretik, ha elviszik a leányaikat és ámbár Paljinkának oda volt igérve Aliumba, apjának véleménye szerint még nem érett meg a házasságra.

De Paljinka mindig visszajött, amig végül sikerült neki. A leány éppen anyja ölében ült és a gyüjtött magvakat tisztogatta, amikor megint csak ott termett az állhatatos kérő. Megragadta a leány karját és elkezdte húzni. De az öregasszonynak is jutott egy kar és ő az ellenkező irányban húzta. Végre Paljinka győzedelmeskedett és a szó szoros értelmében belevon-

szolta Aliumbát a házasságba. Maga a mbanja szó voltaképpen egy mozdulatot jelent, azt a pillanatot, mikor a férfi jobbkarja megragadja a nő balcsuklóját. Fordítani lehet házasságnak, de lehet egyszerűen coitusnak is. Például este, amikor a tűz körül táncolnak és illegitim párok tünnek el a „bush“-ban, ennek a neve szintén „m b a n j a“. Ha az elbeszélő minden félreértést kizáró módon meg akarja magyarázni, hogy házasságról van szó, akkor hozzáteszi: „noata narama“ (házastársak maradtak). De akár egyszeri coitusról van szó, akár leánykérésről, a mbanja a férfias erőszak nélkül el nem képzelhető. A férj és felesége közötti későbbi coitus nem mbanja és a csábítást vagy a kölcsönös beleegyezést követő coitus sem nevezhető mbanjának.

Mythikusan túlozva találjuk meg a mbanját a mesében. Az öreg Mulda elbeszélte, hogy mi történik, mikor két malpakara (a mesevilág erotikus karaktere) egy asszonnyal találkozik.

„Mentek, mentek, míg egy táborra bukkantak. Egy indatoa (szép, derék ember) volt ott a feleségével. Elhatározták, hogy megölik a férjet és megszerzik a tneerát (szép asszony). A férfi megkérdezte tőlük: „Hát ti honnan jöttök?“ „Nagyon messziről jöttünk“, mondják. A férj adott nekik egy kis kenguruhúst és ők is adtak neki az ételükből. Reggel mindannyian elmentek vadászni, de az asszony a tábor közelében maradt magvakat gyüjteni. A malpakarák kerülő úton visszajöttek, a szép asszonyt megragadták és

egész testén mindenütt erőszakot követtek el rajta. Azaz, hogy mindenütt, kivéve a vagináját".

De a harmadik eset, a villámcsapásként támadó szerelem talán csak kivétel? Aligha, ha figyelembe vesszük, amit Napana a szerelem magyarázata gyanánt felhoz. A férfi beleszeretett, mert ő ringatta bölcsőjét, olyan volt, mintha apja lenne. Napana álmát el kell fogadnunk valóságnak, de már azt, hogy ugyanakkor a férfi is énekelte a bűvös igét a messzi északon, csak akkor hihetnők, ha a szerelem telepathikus hatalmát akarnók feltételezni. Ezt a lehetőséget tehát kikapcsoljuk és inkább azt mondjuk, hogy a nő érzi a régi szerelmet, amit a csöppség érzett az apával egykorú férfi iránt és ezt kivetíti a férfire. Psychologiailag igazat mond: a férfi „imago"-ja, emlékképe bűvölte meg. Közvetlen ezután elmondja élete első álmát. Öt-hatéves lehetett, mikor azt álmodta, hogy egy „wanapa" (idegen ellenség) üldözi és álmában anyjához menekült. Ez a „wanapa" Tapaljához hasonlított. Tapalja pedig az ő apja, igaz, hogy nem vérszerint való apja, hanem az apa öccse, de a benszülöttek ezt is apának nevezik. Az „üldöztetés"-hez pedig hozzá kell tenni, hogy ez a coitus-élmény típikus kifejezési módja, a nő fut, a férfi üldözi. „Kula-kula" jelenti az ilyen üldözést és a coitust. Ugyanígy a hajításra készen tartott lándzsa a jelbeszédben házasságot jelent. A kisleány első álma tehát az, hogy egy „apa" üldözi, erőszakot követ el rajta és ez az, amit a felnőtt asszony minden új élményben keres.

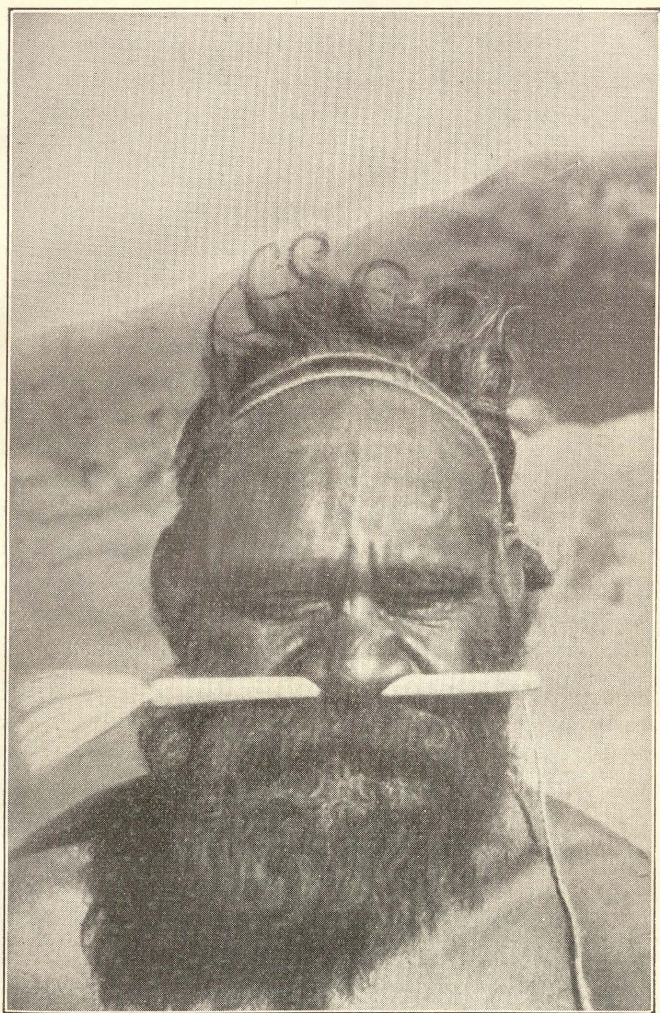
A vágyak asszonya

Az olvasó talán már túlságosan is írígyli a sivatag fiainak aranyszabadságát. Nem kell hozzá egyéb, mint egy bumeráng, erős kar és már megalapította családi boldogságát. Nos, a fák nem nőnek az égig — még egy totemisztikus társadalomban sem.

Mikor a fiúnak a circumcisio után átadják a namatunát, megmagyarázzák neki, hogy ha ezt megbúgatja a levegőben, az asszonyoknak mind hanyatt-homlok kell szaladniok. Ámde későbben azt is megmagyarázzák neki, hogy ugyancsak a namatunát kell használnia, ha azt akarja, hogy a nők ész nélkül rohanjanak, de nem el, hanem feléje. Csakhogy ehhez még az ilpindzsát is meg kell tanulni.

Ilpindzsa azt jelenti: „gátlás“, „körülkerítés“. A nő, akit ilpindzsával megbűvöltek, úgy érzi, mintha körül volna kerítve és csak egy irányban tudna menni: a bűvölő férfi felé. Sokféle ilpindzsát jegyeztem fel, de itt csak a leghíresebbről számolok be, a vadmacska-ősök ilpindzsájáról.

Először egy asszony képét rajzolják a homokba. Erre sorban leteszik a búgófát, a ma-

Ha a férfi asszonyt akar bűvölni, szépen „felöltözik". A „díszruha" kelléke az orrba dugott csont

tatit (penist fedő rojt), a csilarát (fejre való zsinór), a lalkarát (csont, amelyet az orrukba dugnak) és még néhány apróságot. Mindezekre azután ráolvasnak, azaz eléneklik a varázsige megfelelő sorait. A férfi, aki közben feketére festette homlokát és piros festékből karikákat rajzolt a szeme köré, lassanként felveszi mindezt. Most teljes díszben van, leül a földre méltóságteljesen és várja, hogy a többiek a testére olvassanak rá. Ha ez is megtörtént, felkel és a siker biztos tudatával megy az asszonyok közé. A nők, ha megpillantják, villámokat látnak a férfi feje körül. Cikázik a villám, körülveszi a férfit, jobbra-balra lecsap mellette a földbe. A leány vagy asszony, amikor ezt meglátja, hasra fekszik és csak úgy remeg a szerelmes vágyakozástól. Közbenjáró gyanánt elküldi valamelyik rokonát, de mindenesetre olyan leányt, akit a férfi a köztük levő rokoni kapocs miatt nem vehet el. A leány azt mondja a férfinak: „Ez az asszony szerelmes beléd“, mire a férfi adja a meglepettet. Így kívánja az illendőség, mert „si fecisti nega“. Az ilpindzsát nem szokás bevallani. „Hogy lehet az? Én semmit sem csináltam“, így illik felelni. De a közbenjáró ezt már ismeri. „Dehogy nem — azt mondja. — Úgy jöttél, mint a villám és ő beléd szeretett.“

Eszerint tehát az ausztráliai őslakó személyében a szerelem, megkülönböztetve az egyszerű nemi feszültségtől, nem természetes dolog. Csak varázslat magyarázhatja, hogy egy nőt éppen egy bizonyos férfi miatt „rázza a hideg“. De ha

meg van ez az érzés, akkor olyan ellenállhatatlan, mint a bűvölés és úgy csap be, mint a villám.

Amint már megjegyeztem, minden ilpindzsák leghatalmasabbja a vadmacska-ősök ilpindzsája. Érthető, hogy miért... A vadmacska-ősök mind óriási erigált phallossal jártakkeltek és utóvégre ez az igazi ilpindzsa. A vadmacska-ilpindzsához mindenekelőtt kell egy nátandzsa.* A nátandzsa végén bóbita gyanánt a farktollakból álló tara lebeg a szélben. Éjszakáról-éjszakára ülnek a nátandzsa körül és „dalolják“, azaz ráénekelnek. A dal életet ad. A nátandzsa emberré változik, a lebegő tollakból fej kerekedik, a lándzsából emberi test. Az újonnan lett ember képmása annak, aki az ilpindzsát énekli. Mert csak egy ember dalolja tulajdonképpen az igét, a többiek csak segítőtársai. De a képmás nem olyan, mint az élő ember a maga szürke hétköznapi mivoltában, mondjuk akkor, amikor vadászni megy. A képmás mindig olyan, mint a szerelmes férfi, mint a dalos, amikor feltette a csilárát (fejszalag), orrába szúrta a lalkarát (csont) és hódítóan festette ki magát... Ehhez a nátandzsa-emberhez viszi, vonszolja a nőket a cikázó villám. Ő csak ül és várja a vágytól hajtott nőket. Ezután a holdat éneklik meg és a hold is átalakul férfivé. A nátandzsa-ember hajtja, a hold meg vonzza a nőket. A dal, mint minden

* Emberhaj-zsinórral körülcsavart, sastollakkal ékes lándzsaköteg vagy bot.

ilpindzsa, mondai dal. Olyan, mint az európai néphitben az epikus varázsige, mert ősidőkbeli eseményt énekel meg és ezáltal az esemény megismétlődését idézi elő. Lássuk a szöveget. A dal szerzője maga Malpunga, a phallikus kultusz főhőse, aki ezt énekelte, amíg saját magán hajtotta végre a subincisiót. Lássuk a szöveget:

„Malli fánál ül gondolkozva,
Gondolkozva ül,
Négykézláb megy zörgő bumeránggal,
A kemény földön lábát dörzsöli össze!
Ó kettős szivárvány! Ó kakadu hangja,
Ifjú legény vagyok én!
Ijedten ülnek le az alknarincsák!
A bokrokat veti szét!
A nátandzsával a bozótot szórja szét,
Csillog a matati!
Villan a csilára!
Beszél a penis,
Mozog a nátandzsa!
Ijedten ül az alknarincsa
Egy helyen maradva,
Kinyújtott lábakkal,
Egy helyen maradva.
Amint ül, úgy erősödik,
Alknarincsává válik,
Amint ül, folyik a vagina,
Amint guggol,
A folyadék áramlik,

Jönnek rohanva,
Ömlik a vérük,
Nyers húst esznek,
Holdember kergeti,
Vörösen villogva,
Én csak ott ülök,
Ifjú legény vagyok én!
Én csak ott ülök,
Vörösen csillogva,
Zúg a bugófa,
Mozog a nátandzsa,
Vágyódva jönnek,
Boldogan jönnek,
Ugrálva jönnek,
Jönnek a lányok,
Én meg várok!
A vörös homokon
Felcsap a villám,
Felcsap a földről
Felcsapó villám!"

A phallikus dal nyitját a büszke refrain adja meg: ifjúember vagyok én! A beszélő penis erigált penist jelent és a dalt betetőző felcsapó vagy emelkedő villám szimbólikus betetőzése az érzelmi alaptónusnak. A villámot az arandák a víz penisének nevezik és a villám „emelkedése" kétségkívül a szimbólizált tartalom átvillanása a fedő jelképen. A fehér fejdísz (csilára), a rojtos penis-fedő (matati), a búgófa és a nátandzsa mind ugyanazt a vágyat szim-

bólizálják. Ami azonban magyarázatra szorul és amiért voltaképpen az egész dalt leközöltük, az az alknarincsa. Alknarincsa azt jelenti: „szemet elfordító". Ugyanis, ha az ilyen nő meglátja a férfit, elfordítja a szemét, fut, rohan, amerre lát. De éppen ezért, minden férfinak legfőbb ambíciója, hogy egy ilyen alknarincsa nőt hódítson meg. Közönséges nőnél elég a nyers erő, de egy alknarincsánál búgófa kell és varázsige, azaz ilpindzsa. Ha az ember megkérdezi, hogy láttál-e már alknarincsát, kétféle választ kaphat. Vagy azt mondják, hogy nem, ők nem ismernek olyan nőt, aki alknarincsa volna, ilyen csak a mesében fordul elő. Vagy pedig azt válaszolják, hogy igen, minden nő alknarincsa. Mindkét válasz szószerint igaz. Mert valóban a házasság előtt minden nő alknarincsa, de egy sem marad végig alknarincsa, azaz mindegyiknek van férje. De hát akkor mit jelent az, hogy a fiú alknarincsát akar szerezni a búgófával, ha minden nő alknarincsa? Először is egy alapvető különbséget jelent a férfi beállításában. Vi et armis akarja meghódítani a nőt vagy varázslattal: hős vagy poéta? Jelenti továbbá, illetve ezzel kapcsolatban a fantázia túltengő mivoltát, szemben a realitással. Az alknarincsa ugyanis rendszerint egy messziről jött nő, aki, amint a dalból látható, egy ellenállhatatlan erőnek engedve, oly sietséggel, hogy a húst is nyersen eszi meg, fut, rohan a villámok dicsfényétől övezett ismeretlen férfi felé. Alknarincsa az a nő, aki nem akar. Az ilyen nőt varázs-

igével lehet megszerezni. De ha az ember azt kérdi tőlük, hogy mitől válik egy nő alknarincsává, a válasz megint csak az, mert valaki egy ilpindzsával alknarincsává bűvölte. Az ilyen alknarincsa minden férfit visszautasít, mert csak arra az egyre vágyódik, aki az ilpindzsát dalolta.

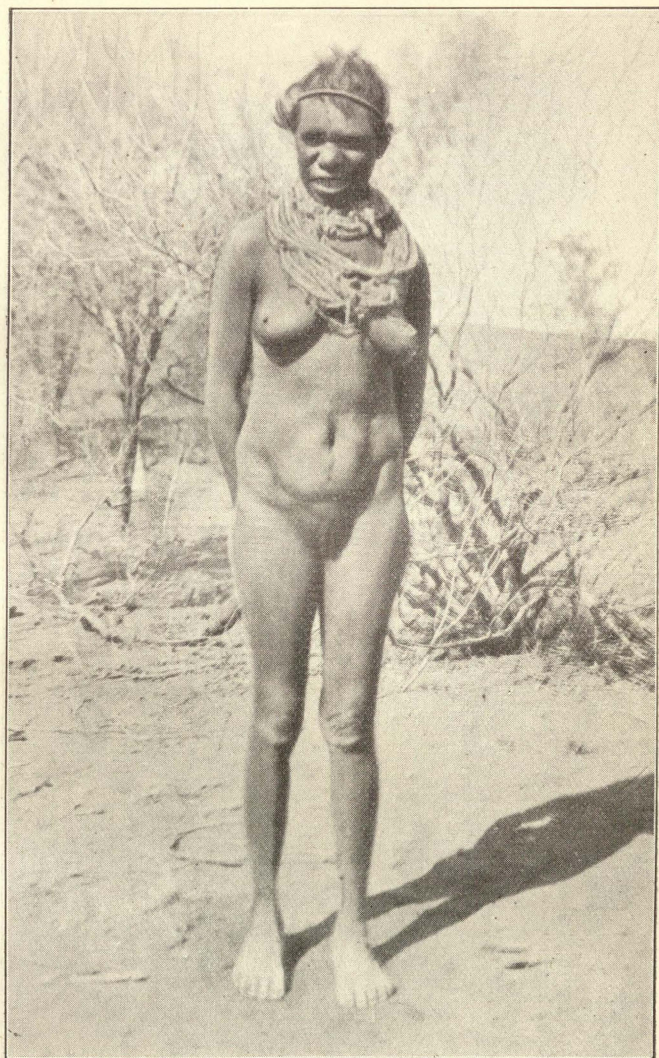
Tehát még sincs frigiditás, illetve a frigiditás (alknarincsa) voltaképpen egy férfi személyéhez való rögzítődés.

Az alknarincsa fogalmában eszerint benne van a vágy, ámbár a visszautasítás leple alatt. A kettősséget a dalban az egyhelyben maradás és a rohanás, az erősödés (azaz ellenállás erősödése) és az „áramlás“ ellentét-párjai mutatják. Végül is most már tudni szeretnők, hogy voltaképpen mi az alknarincsa, ki hát a sivatagban a vágyak asszonya?

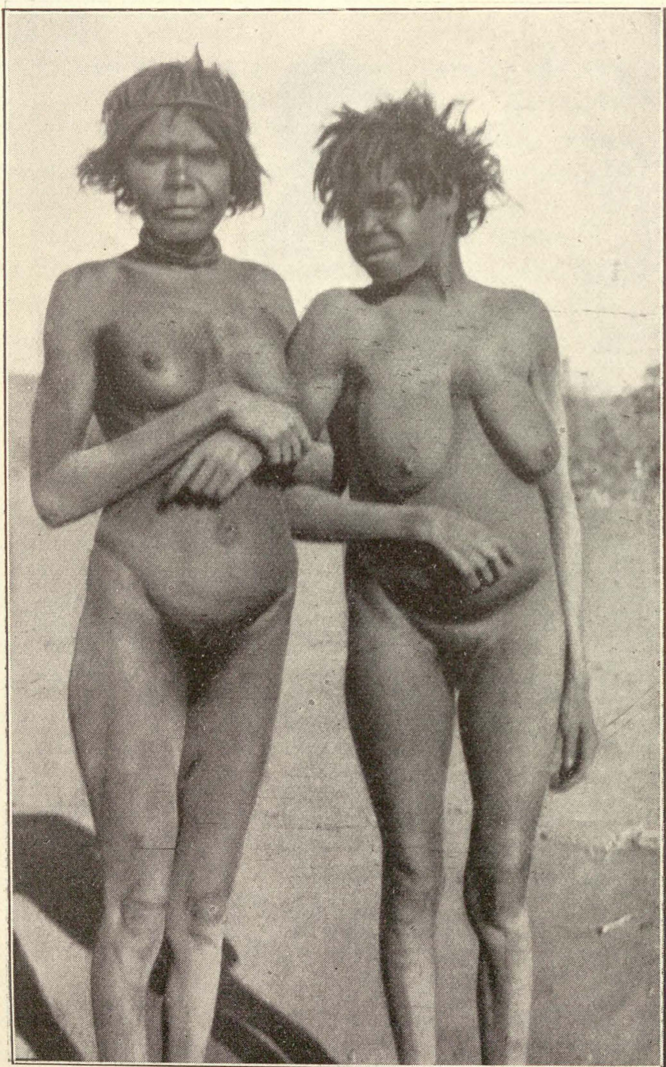
1929 március közepe táján az öreg vak Jirramba a következő álmot mesélte:

„Nagyon sok alknarincsa nő volt ott és ezek hívtak, hogy csatlakozzam hozzájuk. Féltem, nem akartam velük menni.

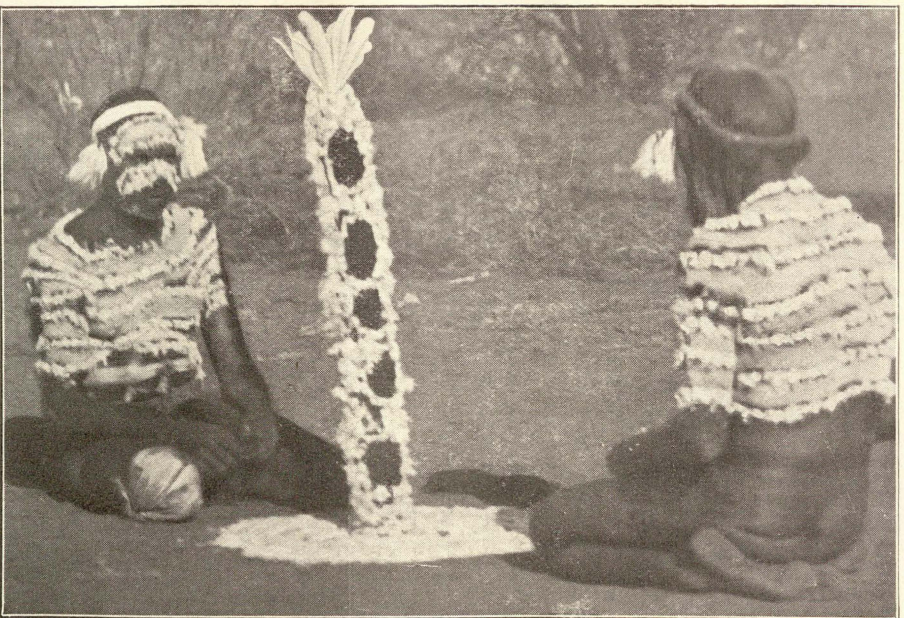
Megint ott voltak az alknarincsák és némelyek magvakat gyüjtöttek, mások a kurrát kergették a tűzbe, hogy azután odaadják egy öregembernek, aki középen térdelt. Az öregember egy Pulji (köldök) nevű lapos szikla mellett térdelt és mellette egy fa emelkedett ki a földből. Én azalatt egy bottal túrtam a földet. Azután én és az alknarincsák kidíszítettük magunkat és alpitákat (farkakból készült dísz)

Pacsili, Urantukutu felesége

Barátnők. Tuma és Murika

Az alknarincsa nőket a szertartásokon szintén férfiak ábrázolják. A képen látható alknarincsák a menstruációs vért törlik le testükről. Közöttük az ilpintira és a nátandzsa

akasztottunk magunkra. Az öregember pedig szertartást mutatott be.

Én pedig most dörzsöltem a lábamon a hajat, hogy a szertartáshoz készítsem a zsinórt. Én a nőkkel együtt díszítettem ki magamat és búgattuk a búgófát. A középen térdelő öregember szertartásokat mutatott be. Mellette egy hatalmas kauaua (szertartásokhoz való rúd, mint a nátandzsa) emelkedett. Most én az alknarincsa asszonyokkal együtt odamentem a rúdhoz és mind átöleltük. Azután mindannyian, az öregember, az alknarincsák és én a rúdon csüngve elsüllyedtünk a földre és csurungává változtunk."

Az asszonyok mind nagyon szépek voltak. Szőke volt a hajuk,* fehérre volt festve a testük, olyanok voltak, mint a fehér asszonyok. Mégis kihez hasonlítottak. Egy benszülött asszonyt említ, aki a misszió tanítójánál tölti be a szakácsnői szerepkört. Ez az asszony neki „anyja." Persze csak az osztályozó rokonsági rendszer értelmében, mert hiszen ő vagy húsz évvel idősebb „anyjánál". Hozzáteszi: jelen voltam, amikor született** és ezzel világosan mutatja, hogy az anyaság a születés képzete a tudattalanban valóban egybe fűzi az igazi anyával ezeket a pótanyákat.

Most azután a valódi anyjáról kezd beszélni. Elmondja, hogyan ölte őt meg a rontás (arunkulta; ebben az esetben influenza-

* Fajtiszta benszülöttek között is akad szőke.
** T. i. „az anyja".

járvány) az ő kis hugával és bátyjával együtt. „Milyen jó hely az anya szülőföldje, mennyi ott a víz és a vad! Mikor jön vissza a feleséged? — kérdezi.* Mindig adott nekem enni, olyan jó volt hozzám, mint az anyám."

Az álom megértéséhez ezúttal ethnológiai ismeretek is kellenek. Tudnunk kell, hogy mi a kurra (bandicoot), amelyet az álmodó, illetve az alknarincsa nők visznek a szín közepén térdelő öregnek. Ez a csaurilja a szertartás bemutatásáért járó ajándék. Aki kapja, valóban egy öregember, de aki adja, csak fiatal legény lehet. Mert a szertartás nem tűri meg a nőt, annak ilyenkor messze el kell kerülnie a szent helyet. Ha tehát az álomban mégis alknarincsákat, nőket, találunk az avatandók helyén, arra kell gondolnunk, hogy az avatási szertartás voltaképpeni funkciója micsoda. A fiúkat el kell választani az anyáktól és szeretetüket át kell vinni az apákra. „Ezentúl minket szeressetek", ami a tudattalan nyelvén női beállítást jelent.

Megkérdezem tőle, hogy ki az az öregember, aki ott térdel az álomban. „Az az apám" és gyanus sietséggel teszi hozzá: ott voltam, amikor meghalt, gondját viseltem.

Szóval a szín közepén az apa jelenik meg. Az apa térdel és az arandáknál ez úgy a coitusnak, mint a szertartásnak a tipikus helyzete. Köldöknek hívják a helyet, ahol térdel és a köldök a szakrális nyelvben a vagina vagy az

* Vissza kellett mennie Adelaidebe a fogorvoshoz.

anyaméh. A vagina mellett térdelő, azaz coitáló* apa, mellette az égnek meredő phallikus szimbólumok, semmi kétség, hogy az álom latens tartalma az ős-jelenet, a szülők coitusa.

Mert hát ki az alknarincsa, a nő, aki szemét elfordítva visszautasítja a fiú szerelmét? Az asszociációk világosan mutatják, hogy az alknarincsa, a vágyak asszonya, a gyermek első szerelme: az édesanya. Ha az álom szokásos technikája sok sok példányban varázsolja is elénk ezt az ősi emléket, azért fel tudjuk ismerni a pluralitás alatt lappangó egységet.

Nézzük már most az álom utolsó jelenetét. Úgy végződik, mint egy aranda mythos, mert a szereplők mind csurungává változnak. Milyen érzés csurungává lenni? kérdezem az öreget. — Az nagyon jó, olyan, mintha az ember valami puhába belesüpped. Csipa-csipa voltam. Mi az a csipa-csipa? Erre elmagyarázzák, hogy csipa-csipa boldogságot jelent, extázist, olyasmit, amit az ember coitusnál érez.

Az álom tehát azzal végződik, hogy a kisfiú részt vesz az apa és az anya örömében. A gyermeket kizárták ebből az örömből, azért kellett álmodnia. Azaz, hogy előbb alighanem egyebet csinált. Az öreg Jirramba az álomban egy kis Jirramba, míg a szülők coitálnak, ő valamit fúr, valamit dörzsöl. A gyermek ilyenkor onanizálni szokott és ez az onaniás fantázia válik azután tudatlanná, az álom latens tartalmává. Az apróságnál még meg van az Ödipus-

* Lásd „A nemiélet".

komplexum mindkét oldala, beállítása ingadozó, hol azonosítja magát az anyával (mikor ő maga is úgy díszíti ki magát, mint egy alknarincsa), hol pedig kívánja az anyát (mikor a búgófát zúgatja, azaz ilpindzsát dalol, bűvöli az alknarincsa szerelmét). Az álom végén az összes elképzelhető infantilis vágyak teljesülnek. Együtt vannak apa, anya, gyermek a coitusban.

Az alknarincsa a vágyak asszonya, az anya. Kettős értelemben, alknarincsa. Először, mert a fiú vágyait nem teljesíti. Másodszor szeretné, ha alknarincsa lenne — de az apával szemben. Továbbá: az alknarincsa-képzet lényege a mozdulatlanság: „alknarincsa mborka (b o r k a) napajanama“, azaz „alknarincsa teste (illetve alknarincsa f á r a d t) mozdulatlan“.* Jól ismert vonása ez az álom-technikának, hogy a cenzurázott mozgást, éppen az őslátomást, mint mozdulatlanságot ábrázolja. Hiszen ezt láttuk a dalban is, mert a „mozdulatlan“ alknarincsa nemi izgalmában nagyon is mozog, fut, rohan. Most már azt is megértjük, hogy az alknarincsa ilpindzsával oda van bűvölve, rögzítve a férfihez, tudniillik az apához. És végül talán nem is ő az alknarincsa, hanem a fiú, a néző, akinek nem volt szabad oda néznie.

Mert bárhogy győz is bátorság, nyers erő és férfikar, a lélek mélyén ott marad a vágyak asszonya.

---

* Mborka = test. Borka = fáradt. A szöveg változik.

Élet a sivatagban

Reggeltől estig nagy darab utat tesz meg az ember a sivatagban, ha a lovaglásra szánt tevékkel maga mögött hagyja a karavánt. Homok, kövek, néha bokrok; a vadkutya lábnyoma, de élet alig mutatkozik. Víz nincs, fű volna ugyan, de száraz, tüskés. És itt mégis élnek emberek?

Férfilátogatóimmal nem beszélgethetek ilyesmiről, mert nem értenék meg, hogy ez érdekli a fehér embert. Az álombeli ősök viselt dolgai, epos és tragédia, ez férfihez méltó társalgási téma és aki ez iránt érdeklődik, azt mingyárt maguk közé valónak érzik. De az asszonyok, azok csak úgy fecsegnek. Hallgassuk meg, hogy miről.

Penina a feleségem főtámasza a háztartásban. Magunkkal hoztuk a misszióról és itten a pusztában találkozik egy rokonával, aki régebben szintén a missziós benszülöttekhez tartozott. Leülnek egymással szemben a homokban és elkezdenek játszani a tevék excrementumaival. Dobálják, nézegetik, rakosgatják, mint a mi gyermekeink, ha a homokban játszanak. Végül

elkezdenek beszélni. Mi minden történt, mióta eljöttünk Ndariából. Tegnap láttunk egy nagy goannát (gyíkfajta). Ilpaliurka odavágta a lándzsáját, de nem találta el. Mielőtt elindultunk Ndariából, rengeteg kukacot evett. Milyen új ennivalókat hozott az új fehér ember az ő hazájából és mikor evett utoljára kenguruhúst, mindezt elmondta Penina pusztabeli rokonainak és csak azután tért át egyéb eseményekre.

Mert az ennivaló mindenütt fontos, de különösen itt, ahol nem könnyű megszerezni. A régi szabású evolúciós tétel szerint az ember mindjobban alkalmazkodik a környezethez, a valósághoz. Ez a felfogás valahogyan nem állja meg a sarat, ha a mi jumu barátainkra alkalmazzuk. Ők boldogok ott, ahol mi elpusztulnánk. Hazát jelent a tikkadt homok, megrakott tálat a nekünk ijesztő külvilág.

Igaz, hogy az étel megszerzése leköt igen sok energiát és a bőséges lakoma kedves emlék, átélt ábrándvilág. Egyszer azt mondtam a gyermeknek: meséljetek valamit, akármit. Azt hittem, hogy a mi értelmünkben vett mesét fogok hallani, de ebben tévedtem. Nyiki beszélt és azt mesélte, hogy ma délután fogott egy gyíkot és megette. Azután talált különféle kukacokat, azokat is mind megette. Meglátta a kenguru nyomát, a nyomot követve, elérkezett a legelésző állathoz. Lándzsájával elejtette, hazahozta a táborba. Útközben még meg is fürdött a folyóban és rengeteg sok halat fogtak.

A kenguruig az elbeszélés egészen hihető volt. A kengurunál már kezdtem kételkedni a dologban, hogy ilyen kisfiú hogy tudna elejteni egy olyan nagy állatot. De mikor a folyóról meg a fürdésről beszél, nyilvánvalóvá válik, hogy ábrándozik. Az ő életében nem volt annyi eső, hogy a folyóban fürödhetett volna, de anyja mesélt neki a régi jó időkről, amikor a Finke valóban folyó volt és ahol ma csak lefelé lejt a homok, ott annyi hal volt, hogy el sem tudták fogyasztani.

Minden ember szokott az életnek egy bizonyos fáziásában ábrándozni: „Tagtraum" a német neve az ilyen ábrándnak, azaz nappali álom. „Éhes disznó makkal álmodik", azaz a vágyfantázia közös eleme fűzi össze ezeket az ábrándokat az álommal. Minálunk a kisfiú arról ábrándozik, hogy generális lesz vagy király, a leány pedig a mesebeli királyfiról, de az ausztráliai gyermek légvárainak témája sok-sok kukac, bogyó, gyökér, mézes hangya és kenguruhús.

Urkalarkiraka ma lehet úgy hatvanéves. Gyermekkoráról mesélt. Jó idők voltak, sok eső esett és a Finke-ben lehetett úszni. A nénjével járkált és találkoztak egy férfival, aki jó kövér kenguruhúst adott nekik. Jalkát is sokat találtak.* Annyit ettek, hogy tovább már nem birtak. Még haza is hoztak egy tele taná**-val, alig bírták cipelni. Ezt nagyon izgatottan meséli,

* Krumpliszerű vadon termő gumó.
** Fából vájt tál.

egészen beleéli magát a multba. Feláll és úgy mutatja, hogy milyen halmozott tál volt. Úgy mutatja, mintha az étel a mellbimbó kiterjesztése, kidudorodása lett volna. Azután mondja is, annyit ettem, hogy ekkora lett a mellem! Sok ember sok étel, ez jelenti a régi boldogabb időket.

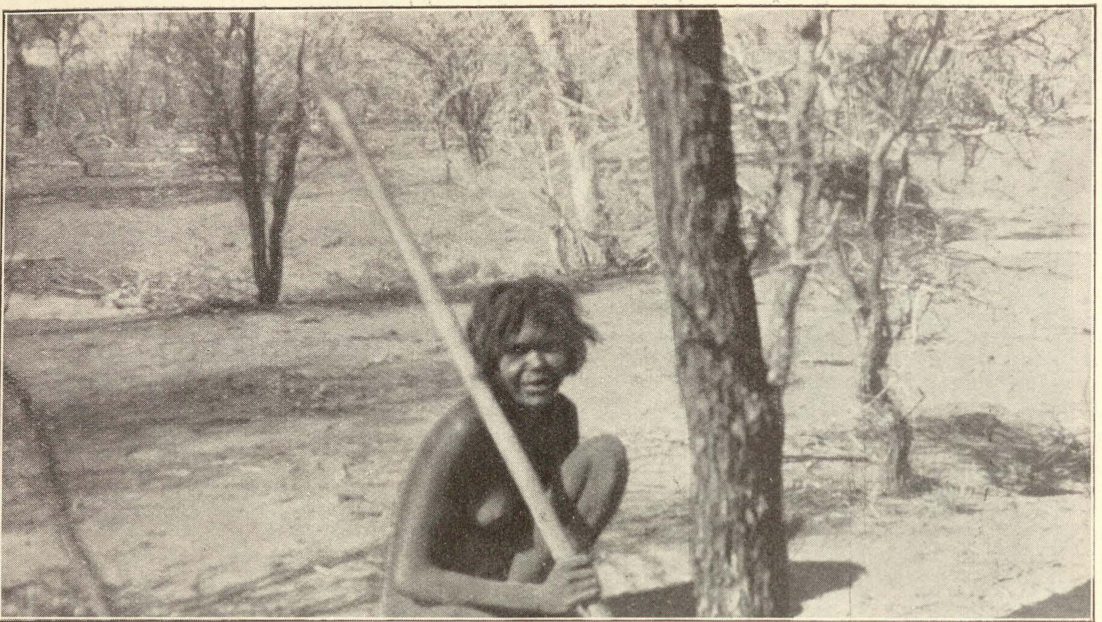
„Kisleány voltam és nagyon sokan voltunk Maitukában — meséli Aliumba. — Mind elmentünk Wanarokába, apám, anyám, testvéreim. Ott nagyon sok mangata volt.* Magvak is voltak bőven. Alunungába mentünk ott még több magvat találtunk. Malkunta itt egy leányt rabolt el. Ugyancsak Malkunta összeverekedett a „fiával", Okilával, mert az nem adta meg neki az őt megillető részt a kenguruból. A kenguru farkát, a hátgerincét és a zsíros beleket mindig az apa vagy az após kapja. A verekedés után nagyon sok kengurut ejtettünk el. Az asszonyok hajtották, a férfiak pedig lesből dőfték le lándzsáikkal."

A nagy vadat a férfiak többnyire az asszonyok segítsége nélkül ejtik el. Reggel a táborban már lehet látni, hogy mire készülnek. A lándzsán a kőhegyet megigazítják. Ha csak favége van a lándzsának, beteszik a forró hamuba úgy egyenesítik. A kenguru rendszerint az árnyékban legel, vagy pihen, amikor meglátják. Lassan kell megközelíteni az állatot hátulról. Ha véletlenül „nguncsi" jött, azaz úgy, hogy az állat esetleg megpillanthatja megint

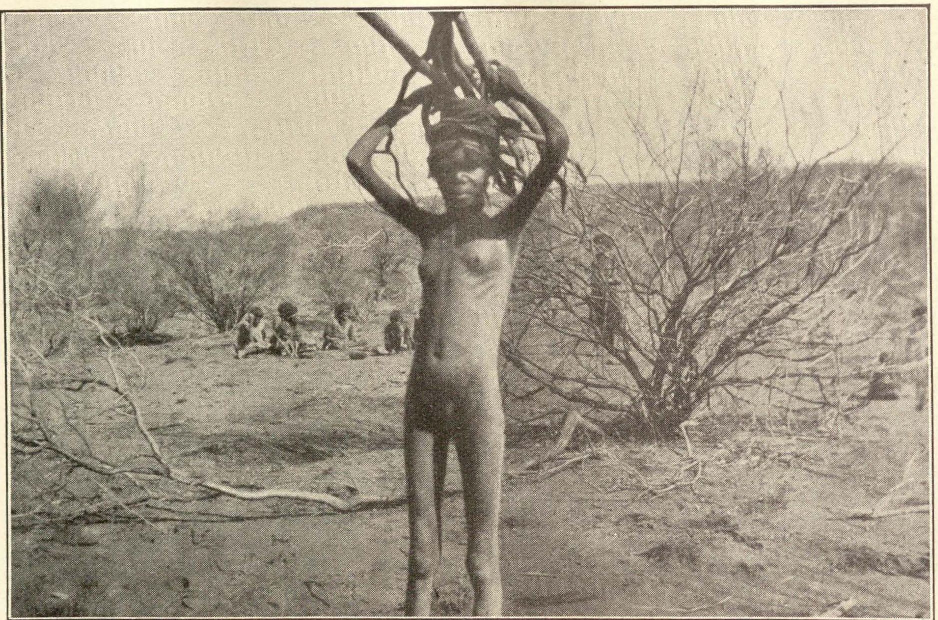
* A fehérek által „vad narancs"-nak nevezett gyümölcs.

A vadász a fején hozza haza az elejtett kengurut

Az asszonyok az ásásra használt bottal a fák gyökereiben keresik a kukacokat

A tűz jelenti az emberi lakást. Naripanta hozza a tűzrevaló fát

visszavonul. Ha sikerül az állat közelébe férkőzni, kirepül a lándzsa a célzásra készen tartott womerából.* Körülbelül tíz méternyire lehet a vadász a kengurutól, amikor eldobja a lándzsát. Az is előfordul, hogy egészen az állat közelébe csúszik, elkapja a farkát és egy kővel vagy bottal fejbeüti. Ha a lándzsa eltalálta a kengurut, de nem halálosan, mondjuk a bordába akadt, az állat elfut és a vadászok addig hajtják, amíg holtan összeroskad. Az elkészítésnek is meg van a maga módja. Amíg az állat agonizál, nem megy a közelébe. Azután megfogja a kenguru „karját“ (mert a kengurunak karja van, nem lába) és az árnyékba vonszolja. Most a kenguru karját a saját karján át hajlítja, úgy töri el (olutunanyi). A letört karból kiveszi a velőt tartalmazó csontot és ezt beledöfi az állat húsába. Ha ezt nem tenné, a hús megmerevedne és igen nehéz volna cipelni. Azután az oldalát felvágja a kőkéssel és a beleket kihúzza. A belekből kinyomják az ürüléket, azután megint visszateszik a beleket a hasba, mert a zsíros beleket nagyon szeretik. A belső részeket úgy viszik a gyomorban, mint valami zsákban, tudniillik a gyomorba döfnek egy botot és ezen lógatva viszik. Ha kanalá-t ejtettek el (kisebb fajta hegyi kenguru), azt a fejükön viszik haza, ha pedig malu-t (nagy kenguru), akkor a vállukon.

Tegyük fel, hogy a család éppen víz mellett ütött tábort. Ahol már kenguru van, ott valami-

---

* Womera vagy mera a hajítófa, amelybe a lándzsát illesztik. Nagyobb lendítőerőt ad.

féle víznek is kell lenni. Végre hazajött a vadász. Nagyon fáradt és nagyon melege van. Először vizet merít a forrásból vagy tócsából és kiöblíti a száját, mert ha enélkül látna az evéshez, kihányná a húst a nagy forróságban. Azután magára fecskendezi a vizet és csak most iszik. Lefekszik az árnyékba, pihen és csak most lát neki a tűzhely elkészítésének. Hosszú gödröt ás és ezt kibéleli száraz ágakkal, fűvel. Letöri a kenguru lábát a bokájánál olymódon, hogy ő maga a földön ül és lábát az állat fenekéhez támasztja. Azután egy botot szúr be az állat lábába és kihúzza az inakat, mert ezeket felhasználja zsinórnak. Rácsavarja az inakat egy botra és elteszi. Most következik a tűzgerjesztés. A lándzsahajító élével fűrészszerű mozdulatokat végez a fapajzs hátán, egy-két percig tart az egész. Megfogja az állatot a lábánál és a heréjénél és a tűz felett himbálja, hogy a szőrt lepörkölje. Ha az ember kengurubőröket akar gyűjteni, jó előre meg kell nekik mondani, hogy a bőrért kapnak valamit, mert ez a készítési mód tönkre teszi a bőrt. Letöri a kenguru lábát és külön lerakja a tűz mellé. A farkát az izületnél töri le és a megmaradó törzset beborítja forró hamuval. Először kiveszik a beleket, megsütik és megeszik. A zsírt a véneknek adják; ez az ő részük. Ha ketten voltak és az egyik elejtette a kengurut, míg a másik csak segített neki, a második egy kis darabot kap a zsírból és a belekből. A beleket megeszi, a zsírt apjának adja. Mikor a beleket kihúzzák, isszák a

frissen kiömlő édes vért. Nem győzik ecsetelni, hogy ez milyen jó és hogy az ember ettől milyen erős lesz. „Olyan ez, mint amikor az egyik ember vérét adja a másiknak, hogy az megerősödjön, a fiú az apjának, öcs a nagybátyjának, unoka a nagyapának“. Még sok aprólékos részlet fűződik a kenguru elkészítéséhez és szétosztásához. Minket itt nem a részletek érdekelnek, hanem maga a fontosságot jelző körülményesség.

Majdnem ekkora esemény egy emu elejtése. Ha meg van a friss emu nyom, lassan lopódznak utána. Minden homokhalom mögött megállnak, óvatosan körülnéznek. Az emuvadász úgy gondoskodik fedezékről, hogy maga előtt tol egy egész bokrot és a „birnami erdő jön Dunsinanra“. Azt is látnia kell, hogy az emu merrefelé néz, nehogy elfogja a pillantását, mert akkor persze odébb áll az állat. Hogy miképpen lehet egy emuval „szemezni“, azt bizony magam sem tudom, de hát — relata refero. A fegyver a szárnya alatt hatoljon be az állatba és amellett nagyon kell vigyázni; a haldokló madár erős karmaitól jó meszire el kell kerülni. Erősebb a kengurunál és még arra is képes, hogy a lándzsát a saját hasából kihúzza és a vadász hasába döfje. A lándzsával oldalában a madár szalad, amíg élettelenül összeroskad. Sok embert megölt már az emu, úgyhogy a belébe döfte a saját húsából kitépett lándzsát. Mikor a vadász hazaérkezett, az emut eldugja egy bokor mögé. Iszik egy kis vizet, nem szól egy szót sem. De a vének már nagyon nézik, mert látják a vérfoltot a

lándzsa hegyén. Végre megszólal: „Hoztam valamit! K u k a k u j a k u j a (rossz, silány hús). Odadobtam a bokor mögé". Most mind boldogok, hogy látják az emut. Ez még a kengurunál is jobb étel. Az öregek megérintik kézzel és azt mondják: „N y i t i (zsír) p u n t u (nagy) n a n a m b a (nekünk vagy a miénk). A zsíros részeket csak a vének ülik körül. Először az apa nyúl hozzá, azután hívja az apóst és a sógort. De a vadásznak nem szabad a hús közelébe menni. Végül az öregek odaviszik neki az egyik „vállcsontot".* A nyakát a vadász édesanyja kapja, más silányabb részek más rokonoknak jutnak, de a zsírja a vének osztályrésze.

Nincs mindennap ünnep és a hétköznapi élet rendje inkább az apróbb állatokhoz, vadon termő gumókhoz, fűfajtákhoz, bogyókhoz fűződik.

Az emberréválás óta még csak egy fokozat a változás. Amit az asszonyok, gyermekek összeszednek, az alig tér el anthropoid őseink étlapjától. Apró állatok, bogyók. A férfi kezében már ott van a lándzsa, az első fegyver és már olyan állatot tud elejteni, amin van mit elosztani. Már van is, aki jogot formál rá és van, aki enged a konvencióknak.

A mindennapi életnek már tápérték szempontjából is legfontosabb eledele a maku, azaz hernyó. A bokrokat kell figyelni és ahol látják a lárvát, amiből kirepül a pillangó, ott kell turni a földet. Mert a hernyó a gyökerekben él. A

* Combot. Az emu nekik nem madár, hanem állat.

gyökéren kívül csak a hernyó ürüléke látszik. Azután bottal el kell törni a gyökeret és a vastag gyökér belsejében találják a hernyót. Megsütik a hamuban, de a gyermekek nyersen is megeszik. Sokféle a bokor, sokféle a hernyó és mindegyiknek más a neve.

A hernyónál a zsír a fontos, a hangyánál a potrohában levő édeskés váladék. Az öreg Jirramba leírta, hogy a tanát (fatál) telemerítik hangyákkal és hogy ez milyen jó. Az ember csak úgy habzsolja a fatálból a hangyákat. „Knyericsa", azaz a p á m mondja, közben jelezvén, hogy ez olyan jó dolog, hogy az ember még apjától is sajnálja. Így magyarázza Jirramba a dolgot, de hát azért mégis csak feltünő, hogy ő éppen a mézhangya totemhez tartozik. Úgy látszik a totemisztikus tilalmat nem vette nagyon szigorúan. Igaz, hogy egy mondabeli szereplőről van szó, de hát olyan igazi átéléssel mesélte el a mondát, hogy kétségtelenül ismeri a mézhangya ízét. Mikor a mézhangya ember eszi a mézhangyát, azt mondja „apám", az emuról úgy beszélnek, mintha ember volna, a kenguruvér ivását az embervér ivásához hasonlítják.

Nemcsak kenyérrel él az ember és a táplálék megszerzése, értékelése, elosztása csak akkor érthető teljesen, ha ezzel számolunk.*

* Lásd az étel szétosztását a „Felnőttek és gyermekek" című fejezetben.

A nemi élet

A hátralévő fejezetekhez úgy érzem, hogy kell egy kis előljáró beszéd. A felvevőgép most odébb megy és a képen egy hirtelen elhúzás mutatkozik. Eddig a téma, az anyag adva volt és annak a pszichológiai magyarázat volt a mi feladatunk. Ezután pszichológiai fogalmakból, a klinikai analízisből eredő theoretikus egységekből indulunk ki és ezeken át vizsgáljuk az anyagot. Elkerülhetetlen, hogy egynémely olyan téma, amelyről már szó esett, más szemszögből nézve ismét meg ne említtessék. Mégis úgy vélem, hogy ezekben a fejezetekben éri el a könyv voltaképpeni célját és a pszichoanalitikus ethnologia azt a maximális teljesítményt, amelyre ezidőszerint képes.

A pszichoanalizisben a psziche megfigyelhető működését három tényező összjátékából szoktuk levezetni. Öröklött ösztönmegnyilvánulásaink halmazatát, a külvilágtól nem befolyásolt énünket nevezzük ösztön-énnek, a külvilág reális tényezőihez való alkalmazkodás eredményét én-nek és a külvilág erkölcsi követelményeinek elfogadásából, magába vetítéséből

keletkezett tendenciákat erkölcsi vagy felettes-énnek. Ha megnézzük a tartalomjegyzékben a következő fejezetek címeit, rögtön látjuk, hogy ennek a fejezetnek a címe voltaképpen így hangzana: „Az ösztön-én“.

Az „ösztön-én“ fogalma alá a pszichoanalizis két nagy ösztöncsoportot foglal össze. Az élet- és halálösztönt, a felépítő és a romboló tendenciákat egymással ellentétes irányban ható erőknek szoktuk felfogni, amelyeket voltaképpen csak összetett formáikban ismerhetünk meg. A halálösztön létezését Freud csak jóval később fedezte fel, illetve az ösztönök bizonyos tapasztalatilag felismert sajátságaiból az ismétlési tendenciájukból regresszív, azaz már elfoglalt poziciók felé visszafutó mivoltából következtette. Azóta a halálösztön szinte nélkülözhetetlen elméleti segéd-konstrukcióvá vált a pszichoanalizisben. A kifelé és az önmaga felé viszszafordított aggresszívitásokban látjuk egyik legkézzelfoghatóbb megnyilvánulását a halálösztönnek. Csakhogy még ez a megnyilvánulási mód is, amelyben egyébként némelyek külön aggresszív ösztönt látnak, annyi más tényezővel komplikálódik (libido, felettes-én), hogy tárgyalása az ethnológiai anyag segítségével igen bonyolult volna.

Maradna tehát az élet-ösztön, illetve a libido. De ezzel megint úgy vagyunk, mint a halál-ösztönnel. Mindenütt jelenvaló, semmitől el nem választható. Mint megoldás ott volt mindegyik fejezetünkben, mégis most újból tár-

gyalás alá vesszük szublimált formáitól különválasztva, mint megoldandó, azaz speciális megjelenési módjában leírandó valamit.

Tudjuk, hogy a csecsemő libidója, élvezete elsősorban a táplálék felvétele körül koncentrálódik, azaz még igen szoros kapcsolatban van az én-fenntartó funkciókkal. A táplálékra való várakozás valóságos elő-kéjérzeteket ébreszt fel, a mellbimbó szájbavevése és a szopás azt a szerepet játsszák, amit később a coitus és az orgazmus, míg a várt kielégülés elmaradása, akárcsak a coitusnál, fantáziákkal kapcsolatos pótkielégülésre (újjszopás) vezet.

Figyeljük meg tehát a barna apróságot az anyához való viszony első szerelmi kalandjaiban. Ugyanúgy indul el az élet útján, mint fehér testvére. Anyja mellén csüng és ha már táplálékot nem kaphat, akkor legalább gyúrja, harapja, húzza az emlőt. Mindenesetre kevesebb csalódást kell elviselnie ezen a téren, mint a fehér apróságnak, mert itt nincs elválasztás. A gyermek három-négyéves koráig szopik és csak akkor hagyja abba, amikor már nem izlik neki az anyatej. Még az sem akadály, ha a saját anyjának nincs teje, mert odamehet bármelyik másik asszonyhoz is, egyik sem fogja tőle megtagadni a táplálékot. Tuma a kisfiát szoptatta az ajtónk előtt, Aldinga meg benn volt nálunk és egész nap hihetetlen mennyiségű húst, tojást és jamet meg kenyeret fogyasztott el. Ez azért nem akadályozta abban, hogy oda ne szaladjon és Tuma másik melléből ne mentse,

ami menthető. Tuma pedig igazi piccsentára módjára egy percig sem gondolt arra, hogy a táplálékot saját gyermekének tartsa fenn. Még attól is alig kell tartania az aranda vagy piccsentára gyermeknek, hogy megváratják az élvezetre. Nincsenek nevelési elvek, hogy hányszor és mikor kell a kicsinek a nap folyamán szopnia, annyiszor csinálja, ahányszor jólesik.

A libido fejlődési vonalának egyes fázisait sohasem haladja meg teljesen. Intenzitásukból veszítenek, céljuktól más célok felé terelődnek, de teljesen meg nem szünnek. Mi lesz az oralis libidóval az élet további folyamán? Fennmarad mindenekelőtt a szimbolikában, azután az előkéjt szolgáló, a coitust előkészítő cselekedetekben és végül karaktertulajdonságokban.*

Ilpaltalaka álmában megjelent három ember. Ketten kenguruhúst adnak neki, a harmadik felmegy egy hegyre. Kenguruhúst evett akkor is, mikor az első terhességet észrevette. Az álomban a kenguruhúst két bácsija adja neki, akik apja halála után gondoskodnak a kisgyermekről. A harmadik, aki felmegy a hegyre, férjének vér szerinti testvére és igen jó barátja. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a férj testvérét az asszony szintén férjnek hívja, továbbá, hogy ha egy legény egy leánynak húst ad, abban mindig van bizonyos célzatosság és végül, hogy a hely, amelyre felmegy a férfi, Manangananga hegye, ahonnan a hermannsburgiak hite szerint a gyermekek jönnek, akkor alig lehet kétséges,

* Az utóbbiról lásd „Felnőttek és gyermekek".

hogy a mai felnőtthöz mért libidinózus vágy az álomban a régi gyermekkori formára regrediál. A coitust az álom azért fejezi ki az evés képével, mert az incesztuozus gyermeki erotika korszakában ez volt a kéjszerzés legfontosabb módja. Ennek megfelelően unta ilkukabaka? ettél-e már? azt jelenti, hogy coitáltál-e, egy „megfőtt" leány annyi, mint egy felserdült leány és „nyers" azt jelenti éretlen, serdületlen. A dalokban „vizet inni" azt jelenti: coitálni és káromkodásokban kunna csikintaku! (idd meg a vaginát) jelenti a coitust. Depitarinja játék közben elmeséli, hogy a kígyó (ő maga) hogyan tépi ki és eszi meg a majom (anya) vagináját.

Ez az összefüggés figyelmeztet minket arra, hogy a szájerotika korszakának jellegzetes vonása mindkét nem eredetileg passzív beállítása az anyával, illetve az emlővel szemben. Ez a passzívitás azután mihamarabb átváltozik aktívitássá, a csecsemő keresi és harapja az emlőt. A leánygyermek megtartja az eredeti passzív beállítást, de felcseréli az objektumot, a fiú viszont a passzívitást aktívitássá alakítja át, de megtartja az eredeti objektumot, az anyát. Ahogy a nőben igen gyakran találunk férfiassági tendenciát, úgy a férfi is az incesztuózus vágyteljesedés elleni védekezésből, vagy a gyermekkori passzív beállítás feléledése gyanánt megjátssza a nőt és a saját penisét az anya emlőjének veszi. Depitarinja megtölti vízzel a játékgumipisztolyt és pontosan a peniséhez illesztve kifecskendezi belőle a vizet. Azután a

pisztolyt maga elé fordítva szájába lövelli a vizet, mondván: ipi! (tej).

Ismerik-e a csókot és milyen szerepet játszik a szájerotika coitus előkészítésében, vagy esetleg önállósult perverziókban? A mi értelmünkben vett csók ismeretlen fogalom, ellenben helyette ott van az aruncsima. Ha egy anya száját, orrát hozzáérinti a csecsemőhöz anélkül, hogy az ajkakkal csókmozdulatokat végezne, az a r u n c s i m a. Ha a fiú ujjával jár a tilosban (vagina vagy anus), az is aruncsima. Végül a direkt cunnilingust szintén aruncsimának nevezik.

Az ilyesmi a gyermekek között igen gyakori dolog és csak mérsékelten szégyenletes. A férfiak ellenben erősen tagadják a cunnilingust, bár kétségtelen, hogy mégis gyakorolják. Renana elbeszélt egy mondát, amelyben volt egy idevágó epizód és a hallgatók pirulása, nevetése mutatta, hogy tisztában vannak a dologgal. Az asszonyok sokkal könnyebben bevallották és egészen általánosnak mondták a fellatiót.

A messziről jött ember számára a középausztráliai őslakók analis és urethralis szokásai igen meglepőek. Tudjuk, hogy az európai gyermek fejlődésének egy bizonyos fokán a kiürülési funkciókkal kapcsolatban egészen nagy mennyiségű libidót köt le és ennek a lekötöttségnek a hatása alól azután sokszor egész életében nem tud szabadulni. Analizisben egy huszonöt éves leány egy egész fantáziát, illetve regényt mond el az excrementumok országáról, ahol, amint ő

mondja, „annak kell analizisbe menni, aki a rendes úton akar szeretkezni". Egy negyvenéves férfi álma a fejedelmi menyegzőről szól; a hozzáfűződő asszociációk mutatják, hogy a királyi nász színhelye a klozett és ő maga a menyasszony, aki az apának szüli az excrementumot, a gyermeket. Ha az ember a mi gyermekszobánkat összehasonlítja a nagy sivataggal, valahogyan azt kell sejteni, hogy az analis és urethrális impulzusok nagy szerepe az erotikában és karakterfejlődésben nem magyarázható pusztán biológiai alapon, mint a genitalitás egyik fejlődésfokának csökevénye,* hanem részben annak a túlzott ügybuzgalomnak tulajdonítandó, amellyel a felnőttek a csecsemőknek ezeket a funkcióit körülveszik. Ebben a tekintetben az ausztráliaiak igen szabadok. Elvben úgy áll ugyan a dolog, hogy a szükséglet elvégzése végett éjjel ki kell menni a kunyhóból, de a gyermeket az ilyesmiért sohasem büntetik és a felnőttek sem veszik a dolgot nagyon szigorúan. A rendes dolog az, hogy a kunyhóban maguk alá egy kis lyukat kaparnak és ebbe végzik szükségleteiket. Befedik homokkal ugyan, de csak nagyon felületesen. Hermannsburgban minden nap megfigyelhető a következő jelenet: Az „Esshaus"** előtt ülnek a vénasszonyok a homokban és esznek. Közben maguk alá vizelnek és a sarkukkal a homokot ügyesen rákaparják.

* Bár ennek jelentőségét egyáltalán nem tagadom.

** Igy nevezték el a német missziónáriusok a konyhát és ételkiosztóhelyet.

Minálunk a konyhában az aranda-leányok állva vizeltek és közben végezték a dolgukat, beszélgettek. Egyáltalában nem zavarta őket, hogy valaki jelen van. A szertartásokkal kapcsolatban a férfiak különösen gyakran vizeltek és ilyenkor nem tartották szükségesnek, hogy elforduljanak. A gyermekeket nemigen tisztogatják, amit a kicsike csinált, az egy darabig úgy is marad.

Az urethrális impulzus mindvégig igen szoros kapcsolatban marad a szexualitással. A fiúk a Finke medrében versenyt vizelnek és a leányok a partról nézik. A dalokban kumpu (vizelet) a coitust helyettesítő euphemizmus. A semennek quantitatív, azaz urethrális értékelése világosan kiolvasható a szertartásból, hiszen az urethrából veszik a vért, amelynek tömeges kiáramlása a szertartás leglényegesebb eleme. A szexuális életben a szag révén szerepel és az „ilpindzsa" dalokban a nőkből kiömlő minden folyadék (vizelet, menstruációs vér) az izgalmi állapotot jelzi.

Az anusnak kétségkívül fontos szerepe van a szépségideál kialakulásánál, amint azt még látni fogjuk. A coitus előkészítő fázisaiban ellenben nem játszik semmiféle szerepet. Azt a legendát, amely szerint a primitíveknél és különösen az ausztráliaiaknál a coitus a posteriori volna a közösülés szokásos módja, az ethnológusok (Basedow) már megcáfolták. Viszont, hogy egyáltalában nem fordul elő, vagy hogy csak az európaiaktól tanulták, azt szintén nem lehet állítani. A

mesékben a „m a l p a k a r a" így coitál a nőkkel és ekképpen tolja őket előre. Mint homoszexuális kielégülési mód, a gyermekeknél elég gyakori, különösen Hermannsburgban, ahol az európai „ésszel" gondolkozó misszió mindent megtesz a kétnembeli fiatalság elkülönítésére. Mindezek után azt kell mondanunk, hogy az arandák és a nyugati törzsek viselkedése ebben a tekintetben teljesen „normális", azaz ami a gyermekkorban mint külön öncélú erogén zóna szerepel, később nem tartja meg ezt a különállását, hanem erogeneitása a genitáléra tevődik át. A nyelvben megtaláljuk a tudattalan azonosítás bizonyítékát, mert „atna" aranda nyelven és „kunna" a luritytya nyelvjárásokban egyaránt jelenti a vaginát, az anust, sőt az excrementumokat is. Ha anust akarunk mondani és az összefüggésből nem világlik ki az értelem, hozzátesszük, hogy alcsura (lyuk), ugyanígy a vagina jelzésére hozzátesszük „kelcsa" (hasadék).

A gyermekkori szexualitásra vonatkozó kutatások később kiderítették, hogy az erogeneitásnak a nemi szervben való összpontosulása sokkal hamarább történik, mint azelőtt hittük. Az urethrális zóna a kisfiúnál többé-kevésbé egybeolvad a phallikussal. A phallikus fejlődési fokot a valódi tárgyszeretéstől az különbözteti meg, hogy a libido itt magára a nemi szervre, magára az aktusra, nem pedig a szeretés tárgyára, a nőre irányul. Ha egy népnél erősen előtérben van a penis = fegyver egyenlet, a coitusnak összekapcsolása az erőszakkal,

vagyis az infantilis szadisztikus felfogás, ha a szerelmi életben kevés a romantika és inkább a tömeg a fontos, mint a minőség, akkor mondhatjuk, hogy annak a népnek fejlődési foka a phallikus fázisnak felel meg.

Az aranda és lurittya dalokban a lándzsa egyik leggyakoribb szimbóluma a penisnek. A fiúk játékaiban is megtaláljuk a penisnek fegyver gyanánt való szerepeltetését. A coitust a gyermekek úgy játszották le, hogy a kígyó (mint penis) kitépi és megeszi a vaginát. A házassági ajánlatot a jelbeszédben a lándzsahajítófa jelzi és a házassági szokásokban is a lényeges az, hogy a nő ellenáll, a férfi erőszakot követ el. Az arandák az egyetlen ismert nép, amelynél a szerelmi bűvölés nem egy bizonyos nőre, hanem általában a nőkre irányul.*

Ennek a phallikus foknak kulminációs pontját Freud a latencia korszak előtti időre teszi. A lappangási időszakban elfojtott phallikus beállítás és incesztuozus szerelem jön azután vissza a pubertás előtt, de most már kedvező fejlődés esetén mint exogam** és genitális beállítás.

Ha már most figyelembe vesszük, hogy a lappangási időszak a középausztráliaiak életéből kimarad, természetesnek fogjuk találni, hogy a Freud által leírt átalakulás sem történik meg és a másik nemhez való beállítás min-

---

* Emellett a differenciálatlan nemi vágy mellett azért itt is van individualizáló szerelem.

** Endogamia = törzsön belüli, exogamia = törzsön kívüli házasság.

dig megmarad bizonyos „fius“ fokon, amelynek teljesen megfelel a phallosban való büszkélkedés (csurunga-kultusz) és a nők lenézése.

Milyen nő tetszik az aranda vagy piccsentára férfinak? Erre nézve a szakértői vélemények meglehetősen egybehangzók. A kukáták szépségideálját Maliki a következőképpen írja le: „Egy i n t u t a (szép) asszonynak szőke a haja, kerek az arca, hegyes az orra, nagyok a szemei, kerek a natese, kerek a keble, nagy, kövér a teste. Kövér legyen a mons pubis és dús a crines pubis.“ Mutatott is egyet, aki megfelelt az ő elképzelésének; fehér ember szemével nézve, egyáltalában nem volt szépnek mondható. Nagy, kiálló szemei voltak és egyébként semmi különös ismertetőjele. Az arandák részéről Renana körülbelül ugyanilyen követelményekkel állt elő. A szemek laposak legyenek, a szemgödör ne legyen túlnagy, arc, keblek, nates, mons pubis, mind kövér legyen és a crines pubis legyen nagy és sűrű. Az utóbbi körülményre nagy súlyt helyezett és magyarázat gyanánt hozzátette, hogy így nem látszik ki az arappa (labia) és a cselia (clitoris).

Talán egy meztelen nép szépségideálja megkönnyíti a meztelen valóság megtalálását, tudniillik a női szépség fiziológiai magyarázatát. A labia és a clitoris eltakarása azért fontos, mert ennek meglátása erekciót, az erekció pedig szégyent, illetve kasztrációs szorongást okozna. A másik fontos elem a szépségideálban a dagadó kebelről az egész testre átvitt gömbö-

lyűség; nyilvánvaló, hogy itt az első tárgy tudattalan emléke lappang a háttérben. A szép nő az anyai emlőt jelenti, a csecsemő zavartalan boldogságát, a szorongás kiküszöbölését.

A mularatarák és piccsentáráknak körülbelül ugyanaz tetszik, mint a többieknek. „Kuru pulka (nagy szemek), mula iri (hegyes orr), mana pulka (nagy nates), ipi pulka (nagy emlő), ngani pulka (nagy crines pubis), ngatin pulka (nagy mons pubis)." Urantukutu azt hangsúlyozza, hogy az emlő igazán nagy legyen ám! (mamu = igen nagy, ugyanaz a szó, mint ördög).

A részletekben még mindig marad elég, ami magyarázatra szorul. Miért kell az orrnak nagynak, hegyesnek lenni? Miért tartják a szőkét szebbnek a feketénél, holott faji típusuk természetesen a fekete, bár a tiszta vérű bennszülöttek között is akadnak világosszőkék? Mit jelentenek a szemre vonatkozó különleges szabályok, különösen a szem kiálló vagy nem kiálló voltát illetőleg? Mindezt nem tudom biztosan, a puszta találgatásnak pedig nincs célja.

Az udvarlás, illetve a nő megközelítésének módját már tárgyaltuk. De a nő után futó férfi és a végletekig védekező „alknarincsa" csak a tipikus, szabályos helyzetet jelenti. Egyéni eltérések azért akadnak. A nő gyakran maga teszi meg a kezdeményező lépéseket, illetve felbátorítja a férfit az „üldözés"-re. Első eszköze a „szemezés". A szeme sarkából kacéran

hunyorít, az arandák ezt w i l k i l a m á-nak, a lurittyául beszélők n a l i r i n g a n y i-nak nevezik. Ha a férfi közeledik, elkezdi riszálni a csípőjét, sőt azt is megteszi, hogy felszólítás nélkül lefekszik és coitus-mozdulatokkal izgatja a férfit, de mikor az komolyan veszi a dolgot, mégis elszalad. Az incesztus szabályokat nem respektáló férfinak* női megfelelője is akad, bár nem olyan gyakran. Az ilyen nőről úgy beszélnek, mint egyébként a férfiakról. Azt mondják, hogy „elfogja", „megkapja" a férfit.

A rabláson, illetve az erőszaktevésen kívül van még legalább elméletben a nő átadásának egy ünnepélyes, szabályos módja. Az átadás napján mindketten fekete vonalat rajzolnak a szemöldök fölé és a férfi orrába dugja a csontot, a m u l a l k i r i t. A nőnek is van ilyen orrcsontja, az i l p i r i, csakhogy a női orrcsont lapos és nincs toll a végén. A leány a kantạt, azaz a zsinórból készült fejgyűrűt viseli és a gyűrűről lelóg a kenguru-patkány farka, az alpita. Anyjába kapaszkodik, mintha nem akarna a férfihez menni. Reggel mindegyik elindul a maga útján. A férfi vadászni megy, a leány magvakat gyüjteni. Este a férfi ad neki a vadászzsákmányból és ő odaviszi a húst anyjának. Ezután a leány visszajön, leül a férfi mellé, de nem szól egy szót sem. Aznap este már a férfi tüze mellett fekszik, de csak addig, míg a férfi hazajön. Azután szép csendesen felkel és visszamegy anyjához. Ezt két-három éjszakán át meg-

* V. ö. „A társadalom."

ismétli. Végül a férfi csak éppen hozzányúl. Most már kezd a leány lecsendesedni (ngulturingu) mert eddig „vad“ volt, azaz félős. Mikor már kezdi leküzdeni a szégyenkezést, egy jó szárnyékot csinál,* ezzel jelezve, hogy most már hajlandó ittmaradni. A férj messziről meglátja a quendzsát (L. j u) és siet haza a vadászzsákmánnyal.

Első éjjel két külön tüzet raknak és hátat fordítanak egymásnak.

Végre az asszony megfordul és lábát keresztbe átteszi a férfin. Érzi a testén a crines pubist és a nagy emlőket. Akkor tudja, hogy a leány vágyódik utána, megfordul és consumálja a házasságot.

A nambucsik leírásában a kiemelkedő mozzanat a leány ellenállásának leküzdése. Szerintük azért jó, ha a leány még csecsemő, a férfi pedig felnőtt, mikor az eljegyzés megtörténik. Így azután van ideje megszokni a férfit és megbarátkozni vele. Már nagyocska leány, de még mindig fél tőle. A férfi kezd türelmetlenkedni és annak jeléül, hogy várja a leányt, a többiektől elkülönítve rak tüzet. Ha a leány erre sem mozdul, akkor valamelyik rokona odakíséri és ketten leülnek a férfi tüze mellé. Csak egy kicsit ülnek ott, azután visszamennek. Megint jön valamelyik i n y u t a** férfi és azt mondja neki:

* A szárnyék (szélfogó) a voltaképpeni normális emberi lakás; a kunyhó csak külön védekezés erős esőzés idején.

** Közös neve mindazoknak a férfiaknak, akiknek a leány nem kuri (elvehető), akik tehát nincsenek személyesen érdekelve az ügyben.

„ti ketten együtt alusztok, ne szaladj el". Megfogja a leány karját, odaviszi a férfi tüze mellé. Leülnek, a leány keservesen sír. Sír, mert hiszen ő aninpa (alknarincsa). De már erre a férfi is megsokallja a dolgot és azt mondja: „Ne bőgj, mert elverlek". Mikor a férfi elalszik, a leány hazaszökik anyjához. Második éjjel ugyanígy folynak le az események. Harmadik éjjel a férfi a leány után megy és azt mondja: „Hoztam egy kis húst az anyádnak". Arra a leány elveszi a húst, hoz egy kis tüzifát és tüzet rak a férfinak. Most már együtt fekszenek le aludni, de hátat fordítanak egymásnak és köztük ég a tűz. A leány külön lyukat kapar magának a homokban és a lábát mindig szorosan összetartja. Végre enged a férfi hívásának és átmegy az ő oldalára.

Ha Strehlow és Spencer könyveit vesszük alapul, ehhez hasonló leírásokat találunk bennük, de a mbanjá-ról, azaz a nőt erőszakkal elhurcoló férfiről jóformán semmit. Hogy lehetséges ez? A régebbi ethnológia nem ismerte az egyént, csak egy séma megállapítására törekedett. Ha az ember a bennszülöttektől megkérdezi, hát hogyan történik a házasság, akkor valóban ehhez hasonló leírásokat kap. De ha az egyes emberekkel jobban megismerkedik és mindegyiktől külön-külön megtudja, hogy miként szerzett asszonyt, vagy a nőktől, hogyan ment férjhez, akkor egészen más képet kap. A leány támogatva anyjától és a többi nőktől, ellenáll, a férfi nem győzi türelemmel és

erőszakhoz folyamodik. Úgy látszik, hogy a nő ünnepélyes átadása egy olyan postulatum, amelyből sohasem lesz valóság, mert amíg csak lehet, nem adják. A hozzátartozók és a nő együtt valahogyan kiprovokálják a vi et armis elintézést.

Hogy a társadalom, a közösség alapjában véve mindig és mindenütt szembenáll a szerelmesekkel, az kitünik a coitus leírásából is. Lássuk tehát, hogy miképpen történik a dolog.

„Ők ketten először egymás szemébe néznek, azután a férfi megy titokban, hogy a tömeg ne lássa, de az asszony az látja, hogy a férfi megy. Erre az asszony felkel és elindul titokban. Mindketten mennek és egy helyen találkoznak. Az asszony közelebb jön a férfihez és összedörzsölik a mellüket. A férfi szól: Hozzám jöttél? Az asszony felel: igen, hozzád jöttem, én téged szeretlek. Erre a férfi elviszi a nőt oda, ahol sűrű a bozót és ott lefekteti. A férfi közelebb megy, a nő szétveszi a combját, a férfi térdel és így coitál vele. Kezével tartja a nőt az anus felett és megemeli testét. A nő pedig lábával és karjával kapaszkodik a férfibe. Amikor mindketten befejezték a coitust, elkezdenek beszélni. Megint eljössz hozzám? Azután mindketten újból csinálják úgy, mint először. Végre együtt maradnak (mbanja), de egy másik táborba költöznek. Ettől kezdve kuta noata narama (állandóan házastársak maradnak). Akadnak azután, akik meghallják a dolgot és megharagszanak. Mikor ez a kettő visszajön a táborba, ők megpróbálják

őket szétválasztani. Néha sikerül is nekik, néha pedig nem és azok ketten egymást szeretve végleg együtt maradnak."

A térdelő helyzet a coitusnál úgy látszik általában jellemző a primitív népekre. W. E. Roth a queenslandi törzseknél írja le a coitusnak ezt a módját. A férfi a hátán fekvő nő előtt guggol, azután magafelé húzza, illetve derekánál átfogva kissé megemeli a nőt. Roth szerint a lényeges a dologban, hogy a vagina közvetlenül a penis alá kerül, úgyhogy dacára a subincisiónak, a semen nem mehet félre.* Csakhogy a Trobriand-szigeteken nincs subincisio és Malinowski mégis ezt a coitus helyzetet írja le. A szomáliaknál is guggol, illetve térdel a férfi, míg a nő oldalt fekszik. Határozottan kijelentették, hogy ha a nő a hátán fekszik, azt már az araboktól tanulta, viszont ha a férfi nem guggol, vagy térdel, ez a fehér ember szokása szerint van. A juma indiánok mind a két helyzetet szokásosnak, azaz normálisnak mondták. Viszont a duauiak csak az úgynevezett „európai" helyzetet ismerik.

Amíg nem tudunk valamivel többet erről a kérdésről, bajos dolog pszichológiai magyarázatra törekedni, azaz valamelyik népnek a coitusnál elfoglalt helyzetet az illető nép pszichoszexuális karakterével kapcsolatba hozni. Ha igazolható volna, hogy a térdeléses helyzet, amelynél a férfi és a nő felsőteste egyáltalában

---

* W. E. Roth, Ethnological Studies among the North West Central Queensland Aborigines. 1897, 179.

nem érintkezik, vagy csak felületesen, a primitív népek jellemző helyzete, akkor arra lehetne gondolni, hogy ezeknél a népeknél inkább csak a genitale a fontos, mint a személy, hogy az aktusra helyezik a súlyt és nem a szeretésre, szóval, hogy szexualitásuk nagyjából phallikusnak nevezhető. Nagyjából ugyanez Malinowski véleménye is, csak egy kicsit másképpen megfogalmazva. Az a tény, hogy a duauiak az európai helyzetben coitálnak, nem mondana ellent ennek a feltevésnek, mert a duauiak abban is elütnek sok primitív néptől, hogy náluk van szerelmi költészet és romantikus szerelem.

A másik specifikum ebben a leírásban, hogy a coitus bevezető része a mellek összedörzsölése.

Európában a coitushoz vezető út a csók és ha ezt a két helyzetet egy képpé tesszük össze, megkapjuk a csecsemő első életnyilvánulását az anyai emlőn. Eszerint a fehér fajnál mindkét nem inkább a gyermekkel, az ausztráliaiaknál pedig az anyával azonosítaná magát.*

A leírás harmadik pontja, hogy valaki mindig akad, aki haragszik és ezért szükséges egy időre nászútra menni. Valóban akár csak coitusról, akár házasságról van szó, valaki, azaz a társadalom mindig haragszik. A házasságnál a közhírrétevés, azaz a képzeletbeli együttélvezés lehetősége enyhíti ezt a beállítást, amely különben mindig szembefordul a szexualitással.

* Ezt a két következtetést (coitushelyzet, előkéj) magam is teljesen hipothetikusnak érzem.

Arandák, jumuk, pindupik, piccsentárák és nambucsik, szóval mind a nyugat-középausztráliai törzsek, az újszülött fiú penisére és az újszülött leány clitorisára egy százlábút tesznek, illetve a nagymama sarkával nyomja vissza a penist, vagy clitorist. „W i p u n k a w a t u t u n a n y i" (penisre rátenni), ennek a lurittya neve és a célja, hogy a penis kicsi maradjon. Ha ezt nem teszik, akkor a férfi bármilyen asszony láttára erekciót kap. Az ilyent az arandák t n a p u t á-nak, a lurittyák k u l a n t á-nak, a nambucsik k e r i n c s u-nak nevezik.

Európai ésszel az ember eleinte nem érti, hogy ezeknél a nagy penis szégyen, a kis penis pedig olyasvalami, amivel az ember bátran dicsekedhet. Gyakori dolog volt, hogy a férfiak egymással tréfáltak; „Te Jirramba folyton a lányok után szaladgálsz, neked nagy a penised!" És Jirramba felelt: „Ó nem, én pultara vagyok, nekem kicsi a penisem". Pukuti-warával és Kanakanával nagy munkában voltam, mikor egy újabb kontingens érkezett. Ez természetesen megzavarta őket, mire Kanakana „odaszólt" nekik: „Menjetek coitálni, mi most el vagyunk foglalva." Az öreg Rungurkna egy darabig a misszión nálunk a háziszolgai szerepkört töltötte be. Így azután az ő kötelessége volt arról is gondoskodni, hogy minden nap legyen kivel dolgoznom, illetve, hogy a mesélésre vállalkozók csakugyan meg is jelenjenek. Merilknával igen sok baja volt, mert az mindig ide-oda szaladgált. Megszólalt az öreg nagy mérgesen: „Ez a Me-

rilkna egész nap coitál, nem tudok vele boldogulni". A mesében a libidót, a hatalmas potenciát és az obscén elemet a malpakara képviseli. Ha valaki azt mondja, hogy a malpakaráról fog mesélni, az egész társaság már előre nevet. Nos ez a malpakara mindig nevetséges ügyefogyott alak, akinél a coitusban való jártasság egyenes arányban van a vadászatban való járatlansággal. A társadalomnak ezt az elfojtó tendenciáját mutatja Mulda megjegyzése. Szerinte a malpakara csak addig marad malpakara, amíg át nem esett az avatáson. Az avatás után rendes emberré válik. Hiszen az avatás célja nyilvánvalóan az, hogy a fiúban a felettes-ént, mindazt, ami szemben áll a szexualitással, megerősítse, illetve, hogy a libidónak új szublimálódási lehetőségeket nyujtva, csökkentse, redukálja a konfliktus-anyagot.

Azt, hogy valakinek nagy a penise, lehet tréfálkozva és lehet haragosan mondani. Az utóbbi lehetőséggel már elérkeztünk a káromkodások témájához. Ebben a tekintetben a középausztráliaiaknak jól felszerelt és szívesen igénybevett raktár áll rendelkezésükre. Még pedig:

atna tataka = vagina rubra
atna tuta knarra = vagina, introitus uteri magnus
atna taraltara = vagina cum clangore (post coitum),
atna nira nira = vagina cupiditate magna,
atna arappa knarra = vagina, labia maiora magna,

atna kelcsa knarra = vagina, introitus magnus,
alkna terka terka = szem zöld (akinek a szeme zöldet lát, amikor coitál, azaz nappal coitál a fűben, ahol más is megláthatja),
atna ndalkauatna = vagina, folyó hozta szemét,

(Tudniilik a folyók árja mindenféle fát, levelet sodor magával és a folyóhoz viszik le a férfiak a nőt),

atna ankalankala = vagina „kis gömbök a húsban".

A húsban, a magyarázó szerint kis gömbök találhatók. Ezek össze vannak keveredve a hússal és ezért jelenti a reájuk való hivatkozást, az összekeveredettséget, az incesztust.

A férfiakra vonatkozók:

para lendzsa
knarra = sulcus coronarius penis magnus,
para kapita
knarra = glans penis magna,
illita knarra = testes magni,
para kurrentora = penis parvus,
para takia = penis erectus,
unta maialila
ntajuka = futue matrem tuam,
ata ngana kacsia ramangaraka = láttalak, amikor megszülettél.

Ezt a listát végignézve, szembeszökő, hogy az átkok, szidalmak nagy részét egyszerűen így lehet lefordítani: „te coitálni akarsz!" Megvan persze az anyával való incesztus is, amit általános elterjedtsége miatt valóban az emberiség

fundamentális káromkodásának lehetne nevezni. Az obscen szavak meg káromkodásokról Ferenczi Sándor régen megírta, hogy azok voltaképpen mind kívánságok. Különös, hogy az ember éppen annak mondjon jó kívánságokat, akire haragszik. Az incesztusnál még megérthetjük a dolgot, ennek a kívánása annyira el van fojtva, hogy csak megfordítva, mint a legnagyobb veszedelem képe válhat tudatossá. De miért átok a coitus?

A helyzetet kell figyelembe venni, amely ehhez a kitöréshez vezet. Valaki haragszik, kivetíti magából azt az aggresszívitást, amit magába vetített. Ez pedig nem más, mint a coitusszal szembeforduló felsőbb hatalmak haragja, a felettes-én. Ugyanakkor azonban fel is lázad a felettes-én ellen, mert éppen azt emlegeti, amiért az „Über-Ich“ őreá haragszik. A coitus emlegetése tehát mégis csak a felettes-énnel kapcsolatban érthető meg, mert nem magát a coitust, hanem a felettes-énnel szembenálló elfojtott coitus vágyakat jelenti.

Az obscen káromkodás eszerint két oldalról determinált szimptóma, amelyben a haragvó ember a saját haragvó felettes-énjének szerepét játssza, de egyszersmind egy szexuális fantáziával kárpótolja magát az elszenvedett sérelemért.* A kifejezés egymagában még nem jelent semmit, a hangsúly a fontos. Ezért lehetséges, hogy a kis penis is átok, míg máskor

* Különös a „láttalak megszületni", mint átok. Ugy látszik, hogy ez az anyával való coitus megfordítása.

valaki önmagáról mondja ezt, mint erényének bizonyítékát. A gyermekek dühösen mondták a nőknek: kunna nurkatara (véres vagina), de ugyanezt Minguri nagy szeretettel mondta hároméves kisleányának, mikor a kicsike fel és alá mászkált rajta. A társadalom, illetve a társadalmat a pszichében képviselő felettes-én szemben áll a libidóval, hiszen a férfi az alknarincsát, az anyát bűvöli a búgó namatunával. Ez a szembeszegeződés az egyénben, mint a felettes-én magvát alkotó kasztrációs komplexum jelentkezik. A vagina forró, mondta Kanakana és a penis minden coitusnál meghal. Azután persze újból feltámad (az erekcióban), de az erekció befejezése a penis halála. Ennek a szorongásnak megszemélyesítője a labarindzsa (bokrok között rejtőző). A labarindzsa nő éppen olyan „vad“, mint az alknarincsa, illetve még olyanabb. A következő dal egy labarindzsa szertartáshoz tartozik:

Kavics, forró homok
Ott vannak a forró homokban,
Fekete a vaginájuk,
Feketének látjuk,
Feketének látjuk.
Fekete kakadu tolla
A vad nők !
Mink ketten vadak vagyunk !
A magvakat dugd a lyukba,
A magvakat dugd a lyukba.
A zsíros magvakat,

*Hegyes a vaginájuk a labia felé**
A botokat összeütjük,
Mink ketten összeütjük!

Két férfi játssza a szertartásban a labarindzsa nőket és a botok összeütése a szokásos kísérőzene. A monda szerint két allaparindzsa** nagy csurungákkal a fejükön és ilyipával (zsinór) a nyakukon elindult Ljalapuncsából (Kavicshely) és mentek Indora (Forró) felé. Ott magvakat őröltek. Azután eljutottak Ljipába (Zsinór) és egy zsinórt készítettek. Jutában (tüskés fű) szertartást rendeztek és csurungává váltak. A labarindzsa kettős értelemben mondható „vadnak"; először, mert ez is egy fajta alknarincsa, aki elfut a férfiak elől, másodszor, mert ha mégis összetalálkozik egy férfivel, azt megöli. Aki velük coitál, az meghal, mert a r u n k u l t a (gyorsan ölő varázserő) van a vaginájukban.

A labarindzsa mint a kasztrációs szorongás megszemélyesítője, mégis azonos a vágyak asszonyával, az alknarincsával, azaz az anyával. Az utóbbiról még van egy kis mondanivalóm. Miután az álom és monda analízisek alapján már tudtam, hogy az alknarincsa az anya, egyszer egészen váratlanul az álom-magyarázatok nő képében jön és ha az ember nem ébred fel, kapcsán megint erre terelődött a beszélgetés. Alknarincsával álmodni igen rossz, mondta Mulda és Wapiti, az öregek azt mondják, hogy ilyenkor az embernek rögtön fel kell ébrednie.

---

* Káromkodás, mint a fentiek.
** Allaparindzsa csoricsa tájszólás. Ebben a könyvben rendszerint az aranda ulpma, azaz nyugati aranda kiejtés szerint írom a szavakat.

Miért? Kérdeztem. Azért, mert az alknarincsa mindig egy nyurpma (incesztuózus, tilos) nő képében jelenik meg az álmodónak és ha az nem ébred fel idejében, az alknarincsa megfordított helyzetben coitál vele. A coitus inversus az egyetlen gyakori eltérés a térdelő helyzettől,* bár Kanakana nagyon megijedt, mikor erről hallott és azt mondta: hiszen úgy eltörhet! A misszión a mi időnk előtt volt egy nő, aki erről volt nevezetes, valamint arról is, hogy egy férfinak sem volt tőle nyugta. Az ilyen esetek ritkák. A coitus inversust természetesen szégyenlik, mert hiszen, amint mondták, ebben a helyzetben a nő tölti be a férfi szerepét. Történt azután, hogy Aliumba, Nyiki anyja elmesélte egy álmát. A saját testvére futott utána egy baltával és ő nagyon megijedt, futott előle. „Mikor felébredtem, Nyikin feküdtem.“ Kiderült azután, hogy az asszonyok gyermekeiken szoktak feküdni és így aludni. Fiú vagy leány, az mindegy, az anya úgy alszik, hogy könyökére támaszkodva maga alatt tartja gyermekét a születéstől kezdve körülbelül hét-nyolcéves koráig. Védi a hideg ellen — azt mondták. — Hogy jobban megértsem, miről van szó, hozzátették: „Úgy fekszik rajta, mint a férfi a nőn a coitusnál.“ Ha tehát az alknarincsa az anya, ha továbbá az alknarincsa álomban a positio inversá-ban coitál a férfival, akkor a lánc ezzel az adattal bezáró-

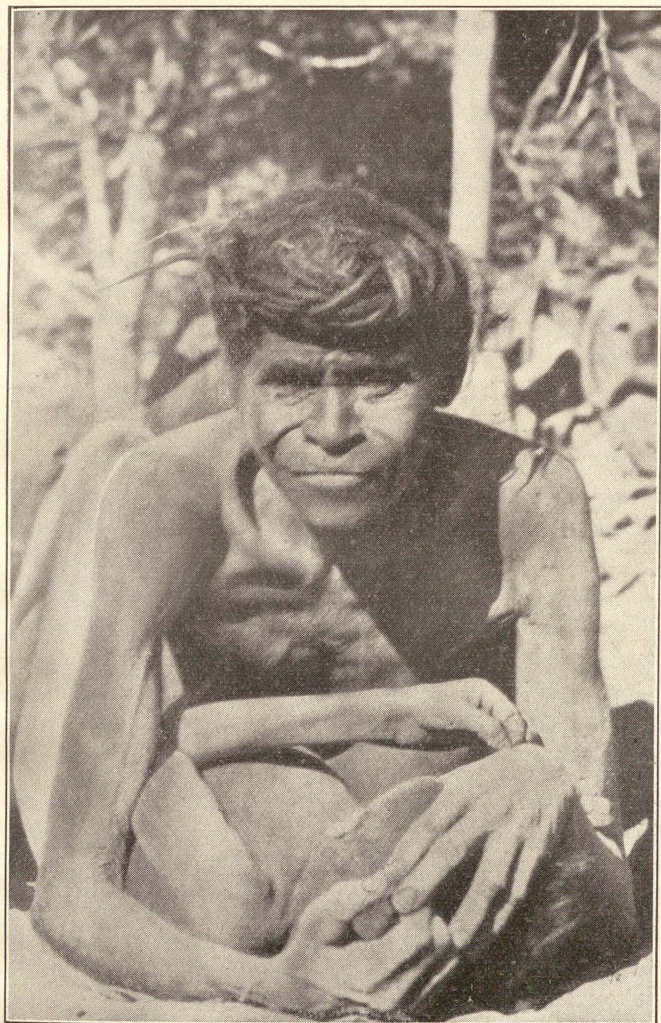
* Az a posteriori helyzetnél mindenesetre gyakoribb. Az úgynevezett „európai" helyzet teljesen ismeretlen.

dik, hiszen az anya volt az, aki gyermekkorában a fiún feküdt. Ne felejtsük el, hogy mindketten teljesen mezítelenek és hogy a fiúnak nincs latencia periodusa. Nyilvánvaló, hogy a fiú erekciót kap és hogy ezt nem veszik tudomásul, valamint azt is, hogy immisszió nem fordul elő. Az aranda vagy piccsentára kisfiú majdnem átéli Ödipus sorsát, illetve annyira megközelíti, amennyire csak lehetséges a teljes megvalósulás nélkül.

Ennek fontosságát csak akkor érthetjük meg kellőképpen, ha tisztában vagyunk mindazzal, amit a pszichoanalízis a gyermekkori traumák jelentőségét illetőleg kiderített. Freudnak talán első nagy felfedezése az volt, hogy a hisztériás, értelmetlennek látszó cselekedeteiben voltaképpen elfojtott, tudattalanná vált eseményeket mond el. Vele történt valami, illetve őt érte valami, egy erős külső hatás, egy trauma. A trauma kétféle lehet: fenyegetés vagy kísértés. Egy kisfiúnak vizelés közben a kakas a penise felé kapott vagy talán meg is érintette. A gyermek nagyon megijed, a trauma kiváltotta belőle az Ödipus beállításával összefüggő kasztrációs szorongást. Az eseményt magát elfelejti, azaz „elfojtja“, mert az emléket nem bírja elviselni. De ez a tudattalanban lappangó élmény befolyásolja egész életét, mert ezentúl mással nem akar foglalkozni, mint a baromfiudvarral. Játékaiban elmondja mindazt, ami a szívét nyomja. Megöli a kakast, ő maga válik kakassá és kukorékol. Kijelenti,

hogyha felnő, sok felesége lesz és főtt tyúkot akar. Az egyik tyúk, amelyet meg akar enni, az anya, a másik a szakácsnő — ezt a kisfiú maga mondja. (Ferenczi Sándor.) Még gyakoribb eset, ahol a trauma kísértés formájában éri a gyermeket. A gyermek még fejletlen organizmusa elfojtással reagál egy túlkorai és ezért még tulajdonképpen megvalósíthatatlan csábításra. Egy huszonnyolc éves leány életében és karakterének fejlődésében döntő hatású volt nagy érzékenysége, az a vágya, hogy minden férfi szeresse és hogy minden konkurrensénél szebb legyen. A gyermekkori trauma, melyet elfojtott és amely felé mindig visszavágyódott, az apának és a többi férfihozzátartozóknak az a szokása volt, hogy a kisleány alá nyúltak és amikor felemelték a levegőbe, érintették a vaginát és az anust. Egy másik esetben a karakter döntő jellemvonását egy mondatban lehet összefoglalni. Őt nem szeretheti senki, még pedig amint az analízis kideríti, azért, mert látta a szülők coitusát, látta, hogy az apa mást szeret.

Az analízis később kissé elhajlott az infantilis traumák témájától, míg újabban Ferenczi kutatásai újból kiderítették a gyermekkori élmények elhatározó fontosságát. Mikor ez a kapcsolat az alknarincsa nők és a gyermekkori helyzet között kiderült, kezdett bennem kialakulni az a felfogás, amit ma a kultura ontogenetikus elméletének neveznek.

Ankalajana fekszik gyermekén

A neurózis bonyolult szövevényét egy korai esemény vagy helyzet, eseménysorozat determinálja. Minden pszichikum alapja az Ödipuskonfliktus, de annak korai kialakulása tükröződik a neurózis egyéni mivoltában. Van egy csomópont, amely felé a neurózis szálai összefutnak és azon túl egy általánosan emberi adatottság.

Hogy viszonylanak a népek neurózisai az egyes kultúrák, az emberiség egyetemes neurózisához, magához a kulturához? Az egyes ember karakterfejlődése vagy neurózisa elintézési formája valaminek, ami azzal az egyénnel történt. Ha a kultúrák egyes elemeit (mondákat, szokásokat, ritusokat) analizáljuk, ott is ugyanazokat a latens tartalmakat kapjuk, mint mondjuk az álmok vagy neurotikus tünetek analízisénél. Feltehető tehát, hogy az elemek szövevényének (neurózis, kultúra) itt is, ott is ugyanaz a jelentősége. Eszerint valószínű, hogy a kultúra is valaminek az elintézése, ami az illető néppel történt. Csakhogy a dolog itt éri el a misztikum határait. Mert egy néppel nem történik semmi, csak egyénekkel. A klimatikus viszonyok hirtelen megváltozása,* földrengés, háború, éhinség, szóval külső kataklizmák, legfeljebb egyénekre hatnak és ezeken át a következő nemzedékre. Ezenkívül viszonyuk a kultúra strukturái mögött felderített libidinózus tényezőkhöz igen homályos és bizonytalan, úgyhogy, azt hiszem, hogyha a kultúrákat, a népek

* Eltekintve attól, hogy nem is fordul elő.

karakterét akarjuk megérteni, akkor sokkal kevésbé impozáns, de hatásukban ismert és felmérhető tényezőkhöz kell folyamodnunk. Nem Zeus mennyköve, nem Ares lándzsája, de Aphrodite mosolya alakítja az ember sorsát.

A kultúrák azonban mégis csoportokban kiélt neurózisok. Ha tehát nem olyan traumák elintézései, amelyek, a szokott értelemben véve a szót, a népeket érték, akkor mi magyarázza az elintézési mód csoportos lefolyását? Ethnológiai kutatásaim folyamán Közép-Ausztráliában, Normanby szigetén és a juma indiánoknál kiderült, hogy vannak szokásszerű traumák vagy vezető traumák, események a gyermek életében, amelyek a törzs vagy társadalom keretein belül gyakran ismétlődnek és amelyek így az egy csoportban élő egyének neurózisainak egy közös irányt adnak. Ezáltal válik lehetségessé a neurózisok összefoglalása egy közös kultúrában. Eddig semmit sem tudtunk arról, hogy miképpen viselkednek a felnőttek a kisgyermekekkel szemben a különböző népeknél, illetve csak nagy általánosságban tudtunk valamit, de nem ismertük a jelentéktelennek feltűnő apró szokásokat. Kiderült már most, hogy egy ilyen gyakran előforduló trauma vonásai felismerhetők a kultúra egész strukturájában, hogy mint a neurózisnál, itt is adódik egy (vagy több) csomópont, gyermekkorban gyakori* élmény, amely felé a szálak összefutnak.

* Ez az egy szó, hogy „gyermekkorban előforduló" vagy „gyermekkorban gyakran előforduló" különbözteti meg a kultúrális strukturát a neurózistól.

Az aranda kisfiú tehát majdnem átéli az Ödipus-komplexumot, de invertált helyzetben. Játék közben Depitarinja egyszer ráfektette az öregasszonyt jelentő babát az egyik leánybabára és kijelentette: „elveszi feleségül“. Hogy lehetséges az — kérdeztem tőle, — hiszen mind a kettő nő? Igen ám, de ez itten anya, nagy hasa van, terhes. Az összefüggés világosan felismerhető, a fiú van alul a traumatikus helyzetben, tehát az anya, férfi. A monda szerint az őskorban az alknarincsa asszonyoké volt a búgófa, a csurunga (a penis), tőlük kapta Malpunga, aki nekik alirájuk volt (alira = „fiú“). Ebben a traumatikus helyzetben a fiút két veszedelem fenyegeti. Az egyik az invertált Ödipus beállítás megerősödése, a másik, ezzel szoros kapcsolatban a kasztrációs komplexum.* Mindkettőt kollektív szimptóma-képződéssel intézi el, illetve az előbbit valamivel, ami már egyéni karaktermódosulás jellegével bír. Értem ezen a „férfias“ vonások túlzó kihangsúlyozását, a mbanja erőszakos coitus jelenetében és a voltaképpen éppen nem „alknarincsa“ nő alknarincsa voltát. A kasztrációs komplexum grandiózus csoport-elintézése pedig nem más, mint az avatási szertartás. Minden fiú kap egy namatunát és ezzel a természetfeletti penisszel igézi meg az alknarincsát, az anyát. Vagyis az avatás az alap-trauma eliminálását célozza, de záró mozzanatával az alap-traumát ismét megmutatja. A latens tartalom éppen azzal válik kultúrát

* T. i. a vagina felfedezésével kapcsolatban

formálóvá, hogy el nem veszett dinamikája a védekező szublimálások sorozatát teszi szükségessé. Nézzük, hogyan alkalmazható ez a felfogás a mi esetünkben. Először adva van az alap, a kiinduló pont, az anya fekszik a fiún. Az avatás tendenciája a fiút szégyenlőssé tenni, az anyától elválasztani, a döntő traumát annulálni. De mit hoz az avatás záradéka? A fiúnak kezébe adja a namatumát, a bűvös penist, amely valamikor az alknarincsáké volt, hogy vele messze földről bűvöljön magának egy új anyát, egy alknarincsát. Azért hangsúlyozom ezt a két szót, hogy messze földről, mert ebben benne van az egymást követő fázisok kompromisszumos jellege. Megint hozni egy anyát, de messze földről. A majdnem realizált Ödipus helyzet tartja fenn a nyolc házassági osztály phobiás exogamiáját és ugyanez teszi szükségessé a férfi különválásának és fölényének a társadalomban és a szertartásban történő állandó kihangsúlyozását.

Az alknarincsa, akire vágyódnak és a labarindzsa, akinek a vaginája halált hoz, egy és ugyanaz az alapképzet világosabb és sötétebb színekben. A coitusról magáról még további részleteket tudunk meg. Az előkészítésben az asszony szükség esetén használja a kezét, de csak addig, míg a glans penishez ér. Ezt az asszonynak nem szabad megérintenie. A glans penishez, illetve a subincisiós hasadékhoz fűződik a legnagyobb szégyen és szorongás.

Az „a l p a l l a“, azaz rojtok célja nem a penis, hanem az a r a l t a k i n d z s a (subincisiós nyílás) eltakarása, mert az rettenetes dolog volna, ha az asszonyok ezt meglátnák. Az erre vonatkozó átkozódás (para aralta knarra = penis subincisiós nyílás nagy), igen súlyos dolognak számít. Ha avatatlan használja egy avatottal szemben, azaz olyannal szemben, akinek tényleg van subincisiós nyílása, halállal büntetik érte. Ennek az egészen speciális komplexumnak a magyarázatára még visszatérünk.

A kasztrációs komplexummal kapcsolatban megemlítem a rövid és a hosszú penisű népekről szóló mondákat. A piccsentáráktól délre az ethnológiai térképen a k a l u w i r u r u nevet találjuk. A szó azt jelenti, hogy p e n i s r ö v i d. Az öreg Depitarinja egy déli aranda, aki csak rövid ideig tartózkodott Hermannsburgban, azt meséli, hogy a k a l u w i r u r u k, a piccsentárák és a kalurpataráktól délre laknak és ugyanúgy avatják a fiúkat, mint mások. Van circum és subincisio, de utána még egy műtétet hajtanak végre, hogy a fiú penise rövid legyen. Bedugnak neki egy botot p e r r e c t u m, amíg elől kijön a penisen át. Azután azt mondják neki, ha látsz kengurut, gyíkot vagy más állatot, öld meg, azután menj vele a vízhez, ott vár reád egy leány. Az asszonyok fogják odahozni. Te azután szereted a leányt (lericsima), közösülsz vele, együtt maradtok. Azután visszajössz a táborba, mi a tűzre fektetünk téged és megsütjük a testedet.

Ezalatt az asszonyok hasonló jókat ígérgetnek a leányoknak. Csakugyan találkoznak is, vissza is mennek a táborba, ahol persze nem történik semmi. Csak ijesztgetés volt az egész. Mások a „rövid penis“ névhez azt a magyarázatot fűzik, hogy ezek a lándzsát megmelegítik és úgy döfik be a kisgyermek húgycsövébe, hogy a penis rövid maradjon.

A délnyugati lokalizálást — körülbelül a nguntianguntákon túl — elősegíti az a véletlen, hogy ezen a tájékon tényleg él egy-két hermaphrodita és ezekből következtetnek azután egy egész népre. Mindazonáltal bátran levehetjük ezt a népet a néprajzi térképről és áttehetjük őket a fantázia birodalmába. Depitarinja ugyanis azt mondja, hogy fő totem-állatjuk a goana (nagy gyíkfajta), azután jön a kenguru és egy másik gyíkfajta. Végül is Kanakana adta meg ezúttal igazán félve és suttogva a valódi magyarázatot. Kaluwiruru valójában ezt jelenti: tali (fejen), wirurungu (hordani). Ugyanis a piccsentárák, mularatarák, kalurpatarák és nguntiankunták a goana-totem kultuszából valami titkos társaságfélét fejlesztettek ki. Ezeknél fordul elő egy nagy vályuhoz vagy fatálhoz hasonló fejen hordott csurunga. Mindenki rettegve beszél a t u t u (vörös agyag) emberekről, mert vörös agyaggal kenik be magukat. Nehéz megérteni, hogy ez a szertartás miért nagyobb titok a többinél. Talán azért, mert messze földről szerzik az avatandókat, mindig két fiút és megölik őket, ha elárul-

ják titkukat. Többet nem is lehetett megtudni a dologról és Kanakana nagyon csodálkozott, mikor kiderült, hogy már ezt is tudom. Úgy tettem, mintha sokkal többet tudnék a dologról, mint amennyit tényleg tudtam, gondolván, hogy akkor majd nyugodtan beszél tovább. Ez egyszer csalódtam. A másszor oly készséges Kanakana egy szóval sem mondott többet és kijelentette, hogy ez is sok. Ha megtudnák, hogy ő ezt nekem elmesélte, feltétlenül megölnék őt a „tutu" avatottjai.* Annyit azonban mondhat, hogy ami a kaluwiruru (rövid penis) verziót illeti, az nguncsi (hazugság) olyasvalami, amit az avatatlanoknak mesélnek.

A másik ilyen mesebeli nép lakhelyét az arandáktól keletre, a teljesen lakatlan pusztaságba teszik. Ezek a mangara-punja atua, azaz légy-emberek. Hosszú penisüket a nyakuk köré csavarják, olyan, mint egy öv. A coitusnál csak fél immissio lehetséges.

Az ős-jelenet elhatározó fontosságát a középausztráliai kultúra, illetve a vallás kialakulására már több kapcsolatban hangsúlyoztuk. Így azután természetes is, hogy a perverziók közül a voyeurség az, amelyre nagyon hajlamosak. Négy-öt ember összeáll, megfognak egy nőt és elcipelik a „bush"-ba. Azután sorban coitálnak vele és a többiek, akik várnak, folyton buzdítják azt az egyet, aki éppen coitál. Unokanővérek között a mutuális

* Eszerint diszkréciót kérek Kanakana érdekében, ha olvasóim közül valaki netalán a piccsentára földre téved.

clitoris onania igen gyakori. Utána az egyik ráveti magát a másikra és a férfi szerepét játssza. Ha két unokanővér feltűnő gyakran tűnik el együtt, a férfiak ezt megfigyelik és ilyenkor valamelyik lesbe áll. Végignézi az egész jelenetet és azután megcoitálja a nőket.

A voyeurségen kívül a homoszexualitás bír fontossággal. Hiszen maga a társadalom a heteroszexuális iránytól eltérített és deszexualizált libido-mennyiségből alakult ki, mi sem természetesebb, minthogy ezek a quantumok az átalakulás kezdetleges fokán még könnyen visszanyerik eredeti szexuális jellegüket. Hiszen a kultusz maga a csurunga körül lefolyó, a nőket kizáró játék nem egyéb, mint szublimált homoszexualitás. A férfiak közötti homoszexualitás neve kwalingama, lurittyául meni punganyi (coitus üsd). A crines pubis helyettesíti a váginát vagy pedig a két penis szerepel. A coitus per rectum ritkább lehet.* Érdekes volt megfigyelni az emberek viselkedését, mikor ez a téma szóba került. Én kihúznám a ngambuját (testis), mondta Kanakana, azután leszúrnám lándzsával. A szokás másik neve ancsipana, azaz a „zsírral megkent". Ancsipanának hívják ugyanis az arandák a mbanát, vagyis sógort. Az ilyennel lehet homoszexuális viszonyt folytatni, mert hiszen ugyanabba a házassági osztályba tartozik, mint a feleség. Ha két ilyen mbana mindig együtt jár-kel, egy tűznél alszanak és egyik a

* Gyermekeknél főleg a misszión gyakori. (Lásd fentebb.)

másikat zsírral kenegeti, a dolog gyanussá válik. Ilyenkor az egyik, aki a passziv szerepet játssza, mindig egy worra (avatatlan, fiú), a circumcisio után a sógor elengedi.

Egyébként ezzel a témával már több helyütt, különösen az onániáról szóló fejezetben foglalkoztunk.

A női homoszexualitás még általánosabban elterjedt jelenség. Külön kis pálcákat készítenek (ininti) és a rácsavart zsinór segítségével egy penishez hasonló formát adnak nekik.

A szexuális élet terén a kutatás különösen nehéz, hiszen ha valahol, akkor itt hajlandók az emberek a dolgokat letagadni, illetve azokat nem tudomásul venni, elfojtani. Bajos dolog tehát azt mondani, hogy valami nincs meg, mert könnyen lehetséges, hogy csak nem sikerült megtalálni. Mindazonáltal, mivel a kérdés fontossága miatt a témát sokszor elővettem, merem állítani, hogy a sadizmust és a masochizmust mint a coitustól különvált perverziót, a primitívek nem ismerik. Sem Közép-Ausztráliában, sem a Normanby-szigeten, sem a szomáliknál nem sikerült idevágó pozitív adatokat szerezni.* Ez nem jelenti azt, hogy ilyen tendenciák nem nyilvánulnak meg a coitusszal kapcsolatban, hiszen a férfi bumeránggal veri bele az asszonyt a házasságba, a nő pedig coitus közben gyakran beleharap a férfi nyakába. Azonban más az aggresszivitásnak belevegyülése a libidinózus impulzusba és megint más a sadiz-

* A juma indiánok többé-kevésbé gyanusak. De erről másutt.

mus vagy masochizmus, mint a megjátszott büntetés, amely a coitust megelőzi vagy azt helyettesíti. Azt a tényt, hogy a primitívek ezt nem ismerik, csak a pszichoanalitikus teória segítségével tudjuk kellően értékelni. Mert amint azt Alexander Ferenc világosan kimutatta, a perverziónak ez a formája a felettes-én* beavatkozását jelenti a genitális aktusba és éppen a felettes-én kifejlődésének a foka, illetve qualitása az, amelyben a primitívek leglényegesebben különböznek a kultúrnépektől.** Ugyanez a különbség, az önbüntető tendenciák kollektív rituális elintézése magyarázza meg azt a tényt, hogy Közép-Ausztráliában nincs pszichikusan impotens férfi,*** sem frigid nő.**** Ejakulációs zavarok ismeretlenek.

Összegezve a mondottakat, azt látjuk, hogy a kép, amelyet így kapunk, igen kedvezőnek mondható. Az ausztráliai férfi potenciája jóval „normálisabb" a kultúremberénél***** és ezt annak köszönheti, hogy jóval csekélyebb mértékben volt része a „nevelés áldásaiban". A férfi az anyához való szexuális vonzódást elfojtja ugyan, de ez az elfojtás nem olyan intenzív és nem idéz elő olyan mélyreható eltolódásokat,

* V. ö. F. Alexander, Psychoanalyse der Gesammtpersönlechkeit. 1927.

** Mindez csak a felettes-énről szóló fejezetben válik teljesen érthetővé. Lásd „A tilalmak eredete".

*** Hermaphroditákról fentebb szóltunk.

**** A női frigiditás analizisen kívül oly nehezen megállapítható valami, hogy erről sohasem tudhatunk biztosat. De az alknarincsa nem frigid, hanem az apához való rögzítés miatt a coitust elkerülő nő. Senki sem marad végig, illetve magában a nemi aktusban alknarincsa.

***** Ez nem jelenti azt, hogy többször egymásután tud coitálni. Közvetlen egymásután megismételt coitusok belső kényszeren alapulnak és éppen nem vallanak igazi potenciára. A primitíveknél ismeretlen jelenség.

mint a kultúrnépeknél. A szexuális élet és általában az egész kultúra specifikus vonásai itt is összefüggenek a determináló gyermekkori élményekkel. Ezek közül kettőt kell különösen kiemelnünk mint olyanokat, amelyek az egyén és a csoport további kialakulását erősen befolyásolják. Az egyik az ős-jelenet, amelynek származékait látjuk a voyeurségben, homoszexuális tendenciákban, ördöghitben és a totemisztikus kultuszban. A másik az anyák szokása, hogy a fiaikon feküdjenek, ez kihat a társadalom legnagyobb intézményében, az avatási szertartásban, a phobiás szerkezetű exogámiában (nyolc osztály, messziről jött alknarincsa nő), a részben reaktív eredetű nagyon hangsúlyozott férfiasságban, a coitus inversusban és természetesen az anyával való azonosítás révén a homoszexualitásban is.

Még valamit röviden a női szexualitásról. Az adatok egybefoglalása a fejlődés elején egy erős clitoris erogeneitást és az anyához való rögzítettséget mutat. A férfiak sikeresen kezelik a bajt, gyengédséggel és férfias erővel. Gyengédséggel, hiszen a kisgyermeket a „férj“ ölébe veszi, dajkálja, eteti, kenegeti; a jövendő „családapa“ egy személyben játssza az apát és anyát. (Bálint Alice). De erővel is, hiszen az első emlék többnyire az erős, hatalmas és erőszakos apa képét vetíti elénk. Az eddigi adatokhoz most közlöm még három asszony „analizisének“* legfőbb eredményeit.

* Lásd az előszót.

Chinche-wara álmainak visszatérő motívuma a feléledő emberi vagy állati hulla. A tipikus álom latens tartalma az apa penise és a halált okozó valami a saját vaginája. Erős benne a kasztrálási tendencia, letépni és megtartani az apa penisét, férfivé változni.

Urkalarkiraka is meglehetősen aktív beállítással indult el az életben. Úgy látszik, hogy annyira „szerethette“ anyját, hogy ez még a világ legtürelmesebb lényéből, egy aranda anyából is kiváltotta a visszautasítást. Ez a visszautasítás előmozdította libidójának áttevődését az apára. Tudattalanjában a coitus erőszak, amelyet a férfi elkövet a nőn, kísértés, amelynek incesztuózus volta miatt nem szabad engedni.

Ilpaltalaka „nőiesebb“ a másik kettőnél. Uralkodó tendencia elejétől végig a „lelcsa“, az „ismeretlen ellenség“ álarcában fellépő támadó apa. Az apa mint „ördög“, vagy emberevő, az ős-jelenet megleséséből ered, amelyben az apa „megeszi“ (coitálja) az anyát.

Az énről

A pszichoanalizis voltaképpen ott kezdődik, mikor Freud felfedezi, hogy sok mindent kívánunk, akarunk, amiről nem tudunk. Van bennünk valami, amit megtagadunk, elfojtunk, aminek az énnel való kapcsolatát el nem ismerjük. Ez a tudattalan, illetve a teória mai formájában az ösztön-én. Mindaz, amit a felszínen látunk, két ellentétesen működő erő kompromisszumának eredménye. Ebben a viadalban az egyik lovag leeresztett sisakrostéllyal harcol, a másik az, akinek arcát ismerjük. Az első az ösztön-én, a második az, amit a pszichoanalízis énnek nevez.

Az „én“ tehát az a része a személyiségnek, amely a mindennapi életben a külvilághoz való viszonyunkban érvényesül. Freud későbben bizonyos jelenségekből, amelyek a baj felismerése ellenére a gyógyulást megnehezítették, arra következtetett, hogy az én-ben egy részben tudattalan tendenciát kell megkülönböztetni, amelyet külön műszóval én-ideálnak, később felettesénnek nevezett. Míg tehát az ösztön-én nagyjából az öröklött és így tudattalan, továbbá az

elfojtott és ezáltal tudattalanná vált libidinózus ösztönöket jelenti, a felettes én a belénk nevelt erkölcsöt, az én maga a külvilághoz való viszonyunk.

Ha történelmi sorrendben nézzük ezt a három szereplőt, azonnal belátjuk, hogy a külvilághoz való alkalmazkodás (az én) olyasvalami, ami a fejlődés folyamán az eredeti ösztönök rovására alakult ki. Az én fenntartás érdekeit szolgáló autonóm ösztön csoport önállóan lép fel, hol aktív, hol passzív módon, még pedig három irányban. Az ösztön-énnel szemben, a külvilág felé és a felettes-én irányában. Azt lehet mondani, hogy az én egy közlekedési rendőr szerepét tölti be. A rendőr három út csomópontján áll és az a feladata, hogy a háromfelől összefutó automobilok összeütközését ügyesen meggátolja. Az egyik automobil a felettes én felől jön, a másik a külvilágot jelenti, a harmadikat az ősi ösztönök fűtik. Kettős feladatot kell megoldanunk, ha látni akarjuk, hogy az én milyen technikai fogásokat használ az összeütközés elkerülésére, illetve a három másik tényezővel szemben és megkíséreljük az én konstitutiv elemeinek megállapítását.

Az ösztön-énnel szemben a magunkba vetített apa-imagót képviselő felettes-én és az én együttesen lép fel, még pedig az úgynevezett elhárító mechanizmusok formájában.

Az állatok világában a párzási időszakban a test felső részén is észlehetünk bizonyos elváltozásokat. Ilyen például a szarvasok agancsa,

a madarak díszesebb tollazata. Feltehető, hogy ezek az átalakulások, miután a libido fellépésével egyidejüek, libidinózus kémiai elváltozásokkal kapcsolatosak. Másszóval a cél felé törő szexuális energián túl még fennmarad egy bizonyos többlet, amely felfelé tolódik el. Ugyanez a jelenség az embernél most már időhöz nem kötötten és az organikus megnyilvánulásokon túl pszichikus formában is megfigyelhető. Álmokban és a szimbolikában a szem jelenti a penist, vagy a vaginát, az orr a penist, a száj megint a női genitalét. A pirulás hasonló felfelé való eltolás, mint az állatoké, az arcon ábrázolt erekció.

Úgy is megfogalmazhatjuk a dolgot, hogy a felfelé való eltolás a libido genitofugalis tendenciájának egy speciális esete. A test minden részében felhalmozott libido az egyén fejlődése folyamán (pubertás), valamint időszakonként (coitus) a genitale felé összpontosul (genitopetalis libido), vagy pedig a genitaletől visszaáramlik a test egyes részei felé, ahol egy másodlagos megszállottság áll elő.

Figyeljük meg már most a középausztráliai totemisztikus szertartást. A férfi fején mindig van valami dísz,* a lyanpa, a waninga** de tipikusan és voltaképpen a csurunga. A csurunga pedig egy penis szimbólum, hiszen a csurungából jön ki a gyermek, innen hatol be az anyába. De a szertartás másik „tárgyi“ eleme az andatta,

---

* Hajlított koronaszerű dísz, kiálló ágakkal.
** Két keresztbe tett fára feszített hajzsinór-alkotmány.

a saspehely jelentőségében nem kevésbé világos. A gyermek a csurungából vagy az andattából jön ki és az andattát a penisből vett vér ragasztja a testhez. Hogy van az, hogy éppen ez a két tárgy szerepel a szertartásban, amelyből az asszonyok ki vannak zárva? A szertartás funkciója a társadalomban, hogy a libidóval szemben egyensúly-helyzetet teremtsen. Célja, hogy libidót vonjon el a nőtől, a direkt kielégüléstől és hogy ezeket az irányuktól eltérített libido quantumokat az én és a felettes-én szolgálatába állítsa. Az eszköz, amelyet erre a célra felhasznál, a libido genitofugalis iránya. A genitalétől elvont libidóval az én a testet genitalizálja. Az alknantamá-ban, azaz ceremoniális vonaglásban az egész test játssza a penis szerepét és ezeknek a mozgó peniseknek nézése mindig újból pótolja az ős-jelenetet.

Az elhárító mechanizmusok közül talán az elfojtás az, amely a pszichében a döntő szerepet játssza. Elfojtásnak speciálisan azt a folyamatot nevezzük, amelynek révén egy tudatelőttes megszállottság elszakad a tudattalan tendenciától. A tudatelőttes megszállottság elvonása lehetetlenné teszi a tudatossá válást, másszóval mivel a tudat tartja kezében a motorikus elintézést, lehetetlenné teszi a tudattalan tendencia tettéválását. Az elfojtás nem azt jelenti, amit a köznyelvben, hanem azt, hogy valamit elfelejtünk, mert nem akarunk róla tudni. A tendencia, az akarás megmarad a tudattalan-

ban, de nincs megfogalmazva, szavakba foglalva.*

A kerincsa, azaz az anyós és egyéb rokonok ceremóniális kerülése ilyen dramatizált elfojtás. Az anyósra nem szabad nézni, el kell fordulni, nem szabad vele beszélni. Rosszindulatú anyósok visszaélnek a helyzettel, hirtelen megjelennek, amikor a vő vadászzsákmányát akarja elfogyasztani, mire az hanyatt-homlok menekül és ők nyugodtan megeszik a húst. A kerincsát a bennszülöttek ugyanúgy magyarázzák, mint Freud, a cél az incesztus elkerülése. Ha az elfojtás egy belső menekülés, a kerincsa viszont egy dramatizált elfojtás. Szembeszökő az analízisben konstatált és a Közép-Ausztráliában megfigyelt folyamat közötti analógia. Mindkét esetben szemben áll egymással az incesztuózus libido és a libido célpontjának meg nem látása, mint elhárító rendszabály. De míg a civilizált ember a belső észrevevést („tudatelőttes megszállottság“) vonja el a libidóval telített képzettől, az aranda egész személyét vonja el a libido tárgyától. Nyilvánvaló, hogy a motorikus lereagálás lehetősége szorosan összefügg az elfojtás mélységével, intenzitásával. Azt, hogy az anyósával akarna közösülni, nem tudja az aranda, de azt tudja, hogy el kell szaladnia, mert az anyósával nem szabad érintkeznie. Míg a valódi elfojtásnál az egész folyamat a tudatta-

* A szavakbafoglalást, azaz elgondolást nevezzük a pszichoanalizisben tudatelőttes megszállásnak. A tudatelőttesben az elgondolt, de pillanatnyilag nem tudatos képzetek vannak, szemben a tudattalannal, amelynek tartalma „el sem képzelhető”.

lanban játszódik le; itten még cselekvés az, ami később belső történéssé válik.

Mindez érthetővé válik, ha tekintetbe veszszük a lappangási időszakról mondottakat. Minálunk a gyermek a szülők kasztrációs fenyegetésére, vagy annak felfogott cselekedeteire azzal reagál, hogy a „bűnös“, mert veszélyes akarást elfojtja és a genitalis ösztön csak szimbólikusan a gyermekjátékban jut kifejezésre. De a piccsentára gyermek, ha anyjánál kudarcot vallott, a genitális libidót játszótársaira viszi át. Az Ödipus-komplexum itt is el van fojtva, de a pótlékok nem esnek olyan messze az eredeti célkitűzéstől, mint a mi társadalmunkban.

Az elfojtás inkább a neurózisok, a projekció vagy k i v e t í t é s inkább a pszichózisok jellemző mechanizmusa. Az elfojtással az én szembefordul az ösztönökkel, a pszichózisban azonosítja magát velük és letagadja a külvilágot. Bizonyos fokú elfojtás azért vele jár a kivetítés mechanizmusával is, hiszen ennek lényege, hogy az én megtagadja a közösséget a kifogásolható tendenciákkal és azokat a külvilágba kivetíti.

A klasszikus projekciós megbetegedés a paranoia vagy üldözési mánia. A beteg hangokat hall és cselekedeteket lát, de ezek a hangok csak az ő képzeletéből erednek, ezek a cselekedetek soha meg nem történtek. Ellenségeket lát, akik őt meg akarják rontani, vádlókkal van körülvéve, akik róla hallatlan dolgokat állítanak. A vádak lényege az, hogy a beteg homo-

szexuális, a veszedelmeké, hogy a beteget kasztrálják, nővé változtatják. Ami a betegben játszódik le, azt megtagadja, illetve másoknak tulajdonítva vallja be. Az üldözők mögött könnyen felismerhető a gyermekkor legnagyobb hatalma, az apa és maga az üldöztetés átcsap egy szerelmi viszonyba. Másszóval a paranoia kiindulópontja a negatív Ödipus-konfliktus kivetítése.

A paranoiás betegek gyakran egyes társadalmi vagy politikai csoportokat tesznek felelőssé minden bajért, amely őket éri. Ilyen „üldözők" lehetnek például a zsidók, a szabadkőművesek, a szocialisták vagy a jezsuiták, a nemzetközi klerikalizmus, a ku-klux-klan stb. Ámde, ha jobban megfigyeljük a „normális" politikusok működését, kissé racionálisabb formában bár, de lényegileg itt is ugyanezt a tendenciát találjuk. Az ország balsorsáért a kormánypárt felelős, vagy az ellenzék, szóval a társadalmi együttéléshez úgy látszik kell egy bűnbak, akit minden bajért felelőssé téve, tulajdonképpen természetfeletti, csak a gyermekkori apaideálnak járó hatalommal ruházunk fel. A politika mentalitását a pszichózistól csak az összefüggések nehezebben felismerhető, mert szublimáltabb, deszexualizáltabb volta különbözteti meg. De ha egy primitív társadalmat vizsgálunk, amilyen például a középausztráliaiaké, azonnal észrevesszük, hogy azok a deszexualizált energiák, szeretések és ellenségeskedések, amelyek a társadalmat összetartják, itt még jóval közelebb áll-

nak eredeti mivoltukhoz. Az elhárító mechanizmusok, a projekciónak sokkal nagyobb szerep jut, mint a kultúrember lelki háztartásában.

Minden betegséget, bajt a varázslók okoznak a rámutató csonttal. Az egy kenguru, vagy emu lábszárcsontja, vagy egy hegyes fadarab, amellyel a varázsló ellensége irányába döfő mozdulatokkal láthatatlan rontóanyagot löveli a levegőn át áldozatába. Akit így elvarázsoltak, az álmában látja támadóját, amint a testéből kimegy a rámutató csont. Mutatták, hogy hogyan, a penisszel egyirányban a scrotum alatt feleúton az anus felé. Mintha egy második penis volna. Azután még elmagyarázták, hogy az álombeli megrontó előbb port szór a levegőbe áldozata felé, hogy az mély álomba merülve ne tudja őt felismerni. A rontó varázsló az anusába nyúl és onnan excrementumokat szór az áldozat felé, azután a peniséből sement vesz és azt szórja. Schreber híres esetében az „isteni sugarak“, amelyeknek a beteg az ő nővé való átváltoztatását, illetve megrontását tulajdonította, voltaképpen sperma-sugarak voltak és az ausztráliai rámutató csont sem egyéb, mint egy penis. A másodlagos átdolgozás aránylag igen csekély, csak annyi, hogy voltaképpen előbb jön a „rámutató csont“ behatolása a testbe, azután „veszi ki“ a varázsló a sement a penisből. Az elvarázsoltatás egy megcoitáltatás és az egész egy passzív homoszexuális fantázia, amelynek a kivetítés paranoid jelleget ad. Az excrementumok szerepeltetése az aggresszívitás szerepével

függ össze. A paranoiában az üldözők meg akarják coitálni, de meg is akarják ölni áldozatukat, nyilván azért, mert az eredeti kiindulópont mégis csak a pozitív Ödipus-konfliktus, amelyben a fiú nem szeretni, hanem megölni akarja az apát. A két alaptendencia (pozitív és negatív Ödipus-komplexum) azután egymást ellensúlyozva, takargatva jelentkezik kivetített formában. Az ausztráliai varázsló halálos fegyvere is egy analis penis, mert az analis és a destruktív ösztönök között benső kapcsolat áll fenn.

A törzs keretein belül előfordul ugyan, hogy egyik a másikat vádolja a rámutató csonttal, de rendszerint mégis az idegen varázslók azok, akik minden bajért felelősek. Az idegen törzsbeliek az elképzelésben úgyis összefolynak az ördögökkel, ami az aggresszív impulzusnak kivetítése révén meglehetősen megkönnyíti a hordán belül való együttműködést. De nagy különbség van egy paranoia és az arandák varázshite között. Minálunk az elmebajost az általa alkotott „rendszer" elszakítja a társadalomtól, Közép-Ausztráliában adva van egy közös kivetítési mód, egy készen adott és nem túlságosan szublimált rendszer, amely mellett senkinek sem kell egyéni paranoiákhoz folyamodnia. A kivetítés a tipikus elhárító mechanizmus. Az asszony, akinek incesztus vágya a házasságban nem elégül ki, állandóan „üldözőket" vár a nagy penisszel megjelenő ördögökben, akik egyszersmind a valódi emberek „rejtett" (ngancsa) képmásai. Az anyja keblén csüngő kis emberevő

saját aggresszívitását a szülőknek tulajdonítva, emberevő ördögtől fél. A mindennapi életben a kivetítés igen gyakori és témája, azaz a kivetített tartalom majdnem mindig a coitus. Két kisfiú órák hosszat szórakozik azzal, hogy elsorolja az összes nőket, akikkel a másik coitálni fog. Ámbár amint mondtuk, a kivetítés tartalmaz elfojtást, azért ez mindenestre az elfojtásnak egy enyhébb formája, mert hiszen még mindig coitusról van szó. Az eredeti tartalom megmarad, csak a szereplő személy visel álarcot. Úgyszintén igen fontos elhárító mechanizmus a sorozatképződés, az Ödipus-konfliktus felhigítása. A kisgyermek aránylag könnyen elviseli az apa vagy az anya halálát, mert nem sok különbséget tud egy „apa“ és a másik, egy „anya“ és a másik között. Az emberek viselkedése is általában egy bizonyos „juste milieu“ felé tendál, a gyermekkel mindenki türelmes, viszont a szülők „rajongása“ ismeretlen jelenség. Míg a mi társadalmi berendezkedésünk a fiút aránylag soká kapcsolja össze (és ezért állítja szembe) a vérszerinti apával, ott az apa szerepét az apák veszik át.

Ha tehát azt látjuk, hogy az ösztön-énnel való küzdelemben az én könnyebb vértezettel száll síkra, kevésbé mélyreható változtatásokat kényszerít ki, valószínűnek látszik, hogy a külvilághoz való alkalmazkodásban viszont nagyobb energia-quantumok állnak majd rendelkezésére. Ez a kérdés szoros összefüggésben van egy másik problémával. Az ethnológusok, sőt még a

pszichoanalitikusok is általában felteszik, hogy a kezdetleges ember a külvilággal szemben kevésbé tudja megállni a helyét, mint civilizált utódja. Ha már be is kell ismernünk, hogy sokat veszítettünk az ösztönkiélés boldogságából, vígasztalhat bennünket mindaz a siker, amit a természettel való küzdelemben elértünk. Lassan, küzdelmesen bár, de mindig jobban alkalmazkodunk a realitáshoz.

Üljünk fel tevéinkre és járjuk be a középausztráliai sivatagot szárazság idején; mintha egy kihalt világba jutottunk volna. Vizet nem látunk, csak köveket. Száraz homok, meg tüskés fű. És a benszülött mégis megél ezen a földön és ha a kenguru kipusztul, az ember még talál alsóbbrendű állatokat, amelyekkel jóllakhat.

Nagy tévedés volna azt hinni, hogy a nomád ősembernek nincsen hazája. Figyeljük csak meg, milyen boldogan mosolyog az öreg Mulda, vagy Piti-piti, ha szóba kerül a mondákban az a hely, ahol az ő „inkarnálódása“ megtörtént. Az én helyem — mondja — Tmara knarra nagy hely, mondja az aranda, ngurra puntu-ról beszél a lurittya. Eleinte nem értettem a dolgot, mert hiszen a „nagy hely“ kifejezésnek csak letelepült népnél van értelme. Nagy hely, mondjuk egy nagy falu, vagy város. De Ilpila azért mégis „nagy hely“, szintúgy Ltalaltuma. Gondoltam, talán a természeti adottság, mondjuk a forrásvíz jelenti a nagy helyet. De ha az ember odaér, gyakran alig lát egye-

bet, mint egy pár fát, vagy sziklát. Kiderült végre, hogy a „nagy hely“ tisztán mithológiai fogalom és hogy a hely jelentőségét mondai szerepe határozza meg.

Az egyén kapcsolata a környezetével érzelmi tényezőkön épül fel. Ilpila a fehér embernek talán csak sivatag, Ltalaltuma egy kis pocsolya, de a jumunak Ilpila annyi, mint a franciának Párizs és az aranda olyan büszke Ltalaltumára, mint az angol Londonra.

A csurungák felületén a helyet a koncentrikus körökből álló ornamentum ábrázolja. Embereink megmagyarázzák, hogy ez itt Labrapuncsa, ez itt Arolbmolbma, minden kör egy helyet jelent. De ugyanezeket a koncentrikus köröket a földön is megtaláljuk és ilyenkor a koncentrikus kör neve csalupalupa. Csalupalupa köldököt jelent, de hozzáteszik, hogy ez csak az avatatlanoknak szóló euphemizmus, mert valódi jelentősége vagina. A földön ábrázolt koncentrikus kör másik neve ilpintira valószínűleg összefügg az ilpa szóval (Ilpa = uterus. Ilpintira = ilpa indora = az uterus legbelseje). Hiszen az egyik dalban a körrajz neve ilpa mara = jó uterus. Az avatandók testén újból feltűnik a koncentrikus kör és pedig megint más néven. Apmoará-nak hívják ezt a jelent és apmoara megint uterust jelent. Depitarinja ott játszik előttem a homokban, a földet fúrja a játékpisztollyal. Közvetlen előtte arra használta a játékpisztolyt, hogy a leányokra vizet fecskendezzen belőle és közben részletes előadást tartson

arról, hogy Nyiki kivel és hogyan coitál. Mikor az öreg Jirramba álma végén csurungává változik, úgy érzi, mintha belefúródna a puha földbe. Most ő csipa-csipa, azaz boldog, mint a coitusnál. Az ausztráliai sivatag nem termékeny kert vagy szántóföld, de a sivatag fiainak a hely, ahol az anyaméhben emberré váltak, ahol megszülettek, mégis csak az anyaméh, a nő az anya szimbóluma. Földanyánk mindenütt földanyánk marad nem azért, amit fiainak nyújt, hanem a hozzá fűződő érzelmek révén. A koncentrikus kör mutatja, hogy a „hely“ egy női genitale és hogy a sivatag fiait a környezethez a szexuális célkitűzéstől eltérített, de genitalis eredetű libido kapcsolja.

A földön mászkáló apróság hamar átviszi érdeklődésének, szeretésének egy részét első környezetéről a másodikra és a homokban játszva, valóban már tanulja is mindazt, amire az életfenntartására szüksége lesz. Meglátja a gyíknyomot, a kukacok nyomait és mire felnő, mestere lesz ennek a tudománynak. Kell is, hogy az legyen, ha nem akar elpusztulni. Megtalál mindent, ami ehető és odaadó ügyességgel pótolja a természet mostohán mért adományait.

Tudjuk, hogy az ember fegyvere és szerszámai mind a test egyes részeinek megismétlései, kivetítései. A paizs neve (alkuta) vállcsontot jelent, a bumeráng egy lábszár, a kés köröm, a nyele ököl. De mindennél fontosabb szerszám a lándzsa. Ha utazásra készülnek, először megnézik, rendbevannak-e a lándzsák. Jó-e

a súlyelosztás, egyenes-e a lándzsa hegye stb. Mert a lándzsa a fegyver az ellenség ellen és a megéhetés biztosítéka, a vadászat legfőbb eszköze. Már pedig akár álomban, játékban vagy a kultuszban a tudatos szimbolikában és a káromkodásokban a lándzsa jelenti a penist, a lándzsahajítófa a scrotumot. Ha tehát a sivatag az anyaméh szimbóluma, a létfenntartás legfőbb eszköze pedig a penist jelképező lándzsa, kétségtelen, hogy az én a külvilággal szemben főleg a céljaitól eltérített genitalis libidóval érvényesül.

A primitív embernek, már van tárgyi kultúrája, azaz bizonyos fokig a maga igényeinek megfelelően módosítja a külvilágot. A vizet nemcsak tenyeréből issza, hanem a tenyér mintájára formált fapohárból. A magvakat fatálban hordja és fogai helyett kővel őrli. De azért állati bőrökből készült takaró helyett az anya fekszik a gyermekre, ragasztóanyag az ember saját vére, zsinór és mindenféle díszek emberhajból készülnek. Csak a karakterfejlődéssel kapcsolatban érthetjük meg, hogy milyen áron sikerült nekünk a környezet átalakítása. Ámde itt még egy kérdéssel kell foglalkoznunk, tudniillik az emberben jelentékeny szerepeket játszó destruktív ösztönök felhasználásával.

Tudjuk, hogy Freud felfogása szerint a destruktív ösztönök másodlagosak és a bennünk levő bomlásos tendenciák (halálösztön) kifeléfordításából, kivetítéséből erednek. Minél jobban sikerül ez a kivetítés, azaz minél több kié-

lési lehetőség áll a destruktív ösztönök rendelkezésére, annál kevésbé fognak azok az ösztönénben, vagy a felettes-énben felhalmozódni és annál könnyebben tarthatjuk fenn a pszichikus értelemben vett egészséget. Különösen kedvező azonban a helyzet, ha ezek a destruktív tendenciák az én, azaz a realitás szolgálatában állanak. Az ausztráliai férfi és részben a nő is, gyermekkorától fogva folyton pusztít valami élő állatot. Valószínűleg jogunk van ezt a tételt általánosítani és kimondani, hogy egy vadásznépnél apriori valószínűbb az „én" kedvező kifejlődése, mint egy földmívelő vagy más gazdasági formákban élő népnél. Ami azonban egyáltalában nem azt jelenti, hogy a „gazdasági rendszer" alakítja a pszichét, hanem ellenkezőleg, egy bizonyos pszichikai tendencia alakítja ki a neki megfelelő én-fenntartási módokat.

Úgy látszik tehát, hogy az én mindkét* fronton sikeresen veszi fel a harcot, még pedig olyképpen, hogy az egyik tábor (ösztön-én) rohamcsapatait (genitalitás, aggresszívitás) a másik tábor ellen küldi a támadásba. Ámde az én és az ösztön-én nemcsak ellenfelek, hanem jóbarátok és amint látjuk, szövetségesek.

Az én vizsgálata nem volna teljes, ha nem foglalkoznánk a narcisszizmus, az önszeretés problémájával.

Természetesen mindenki nagyon szereti saját magát, ezt úgyis tudjuk. Azonban megfigyelhetjük, hogy a pszichopatológia körébe tar-

---

* A felettes-énhez való viszonyról lásd a következő fejezetben.

tozó esetektől eltekintve, a gyermek és a primitív ember, sőt még az ókor civilizált embere is jobban szereti magát, mint a mai művelt ember, illetve természetesebben, ösztönösebben meri nyilvánítani ezt az érzelmét. Úgy látszik sok egyében kívül ettől a természetes kiélési módtól is a felettes-én fokozatos megerősödése fosztott meg bennünket.

Az európai néphitben a tükör és a képmás körül csoportosuló szokások, jóslások, babonák, ilyen fokmérői, szimptomái a narcisszizmusnak.* Tükrük természetesen nincsen a benszülötteknek, arra is alig nyílik alkalmuk, hogy a víz tükrében meglássák saját képmásukat, de nekünk voltak tükreink és így megfigyelhettük a tükör által kiváltott reakciókat. A konyhánkban lógott egy fali tükör és azon mindig látszott egy-két száj lenyomata. Ott ültek az aranda leányok órák hosszat és szenvedélyesen csókolták a tükörbeli képmásukat. Depitarinja a játéknál használt kis tükörben nézegeti, csókolgatja saját képmását. Minden aranda vagy lurittya nagyon meg van elégedve önmagával úgy szellemi, mint testi tekintetben. Az álmokban megjelenő ősökkel kapcsolatban természetesen meg szoktam kérdezni, hogy kire emlékeztetik az álmodót és ilyenkor igen gyakran kaptam azt a választ: „Szép ember volt, olyan mint én (mondja Mulda) vagy mint Wapiti fiatal korában.“

* Róheim: Spiegelzauber, 1919.

Ez az álomban megjelenő tökéletes* formájú lény a n g a n c s a, azaz a képmás. Minden aranda vagy piccsentára kettős életet él. Mint rella ndurpa, azaz látható, valódi ember, naphosszat mászkál a sivatagban a wallabyk vagy gyíkok nyomában, hogy este fáradtan megegye a zsákmányt a tűz mellett vagy vigyáz a fehér ember marhájára és kapja ezért liszt, tea, cukor formájában a civilizáció áldásait. Születik, avatják, szeret és harcol, megöregszik, meghal. De mint r e l l a n g a n c s a, azaz rejtett ember, ott él a totem barlangjában, a „patta alcsurá"-ban, a csurunga tőszomszédságában. Bizonyos értelemben azonos a csurungává vált alcsiranga-micsinával, bizonyos értelemben a lélekkel, de mégis mindkettőtől különbözik. A kísértet (ltana) is hasonlít az emberhez, de tetőtől talpig vörös vagy csupa csont, szóval mindenképpen ijesztő jelenség. De a ngancsa inkább egy ideális kép, amilyen az ember szeretne lenni. A ngancsa olyan, mint az ember ifjúkorában ereje teljességében, de míg az ember megöregszik, meghal, a ngancsa jelenti a halhatatlanságot és az örök ifjúságot. Mikor az ember a búgófával varázsolja a nőt, a ngancsa ugyanezt teszi és ezt a ngancsát látja álmában az ilpindzsával megbűvölt nő. Odarohan ahhoz, aki elvarázsolta és mikor már egy darab ideje együtt élnek, újból álmodja ugyanazt az álmot, látja a ngancsát, amint búgatja

* Az indota (A mara) szó oly sok értelmű, hogy szépnek, jónak, tökéletesnek vagy normálisnak is fordíthatjuk.

a namatunát. Ezúttal az álom egy gyermek születését jelenti. A gyermek kijön a namatunából, azaz alknerama „szemet kap", látóvá válik. De ugyancsak az öreg Tnyetika, ma, Jirramba halála után, az egyetlen tekintély az arandák között ilyen ügyekben, kijelenti, hogy az is meg lehet, hogy az asszony a kurunát (lélek) látja álmában a namatunával. Mind a ngancsa, mind a kuruna voltaképpen teljesen olyan, mint a rella ndurpa, a valódi ember. Csakhogy míg a kuruna mindig kíséri az embert, állandóan vele van, a ngancsa a barlangban tartózkodik és csak időnként jelenik meg az emberek világában. Többnyire akkor látják a ngancsát, amikor éppen kijön a barlangból.

A piccsentárák meg mularatarák, ha egy más ember képmásáról beszélnek, azt mondják: paluru nguanpa (hozzá hasonló), a saját képmás neve ngaiulu nguanpa (hozzám hasonló).

Az új élet a barlangban elrejtett kuntankából (= csurunga) indul ki. Két kisgyermek (iti-iti) jön ki a kuntankából. Olyanok, mint a valódi gyermekek, kis botokkal dobálják egymást, meg a madarakat, játszanak. Végül meglátják jövendőbeli apjukat és akkor az egyik gyermek odaül a vállára. A másik a paluru nguanpa, azonban folytatja a játékot, mászkál ide-oda. A kisfiú azután az apából bemegy az anyába és elkezd nőni az anyaméhben. Amint a gyermek nő az uterusban, képmása is úgy nő a barlangban. De ez a párhuzamosság csak addig tart, míg a gyermek ifjúvá serdül, mert

a későbbi módosulásokban a paluru nguanpa már nem vesz részt. Mikor már mindketten felnőttek, a paluru nguanpa követi az embert és figyelmezteti, ha veszedelem közeledik. A vadász a hátában valami lúdbőrös hideget érez, megáll, körülnéz, éppen egy mérges kígyóra akart lépni és a képmás volt az, aki figyelmeztette a veszedelemre. Ha a gyermek meghal, a nguanpa megint az apa vállára ül* és bemegy az anyába. Ugyanaz a gyermek újból megszületik és a csurungából leválik egy új nguanpa. Ha egy felnőtt ember hal meg, képmása csatlakozik a testvére képmásához és így két védőszellem kíséri. Kanakana alszik a tűz mellett, Pukuti-wara látja a nguanpaját, amint ugyanannál a tűznél ül. Míg a lélek az álomban kiszáll a testből és mindenféle különös dolgokat lát, a nguanpa ott marad a test mellett és megvédi az alvót az ellenségtől. A nguanpának mindig van még tartalékban másik kurunpája és ha az egyik elvész, ebből a tartalékból pótolja. A nguanpa olyan, mint egy szikla, amely tele van lelkekkel.

Az eddigi leírásból nyilvánvaló, hogy a képmás valami biztonságérzést ad az embernek. A lélek elveszhet, idegen varázslók megehetik, megölhetik, de az embert nem érheti semmi baj, mert a „nguanpa“ kifogyhatatlan tárháza az új lelkeknek.

A gyermek keletkezéséről szóló hitben meg-

---

* Szószerint így mondja : „megint". Voltaképpen először nem a nguanpa ült az apa vállára. De a kettő mégis azonos.

találjuk azt a különös vonást, mint a képmásnak a lélekhez való viszonyában. Két dologról van szó, amelyek azonosak és mégis eltérők egymástól. A gyermeket vagy egy természetfeletti felnőtt lény csinálja az ős, az alcsiranga micsina (tukutita) vagy egy gyermek, a ngancsa, aki azonban valahogyan mégis azonos az őssel. Mert Pukuti-wara és Kanakana ugyanazt a történetet más alkalommal másként mondták el. Az ős először átváltozik csurungává és ez a csurunga tele van inkarnálódásra váró gyermekekkel (itiiti). De mikor ez az iti-iti kijön a csurungából, egy felnőtt alakjában jelenik meg, még pedig annak az ősnek a képében, aki ott csurungává változott. Mikor az ős be akar menni az anyába, újból gyermekké változik és így tűnik el az uterusban. A pindupik és jumuk szerint is először adva van az ős, aki a búgófát búgatja. Ezután jön ki a búgófából két gyermek, az egyik az anyába megy be, a másik a barlangba. A barlangban a földön vannak az emberek csurungái és a csurunga alatt az élő emberek képmásai.

Álomban az ember lelke elmegy a „rejtett én"-hez vagy képmáshoz. Urantukutu álmában látta, amint két ilyen képmás mindegyik egy csurungával díszesen kergetőzik a barlangban. Azután a hátán feküdt és a képmások wamuluval (saspehely) díszítették testét. Az egyik képmás olyan volt, mint ő maga, a másik pedig olyan, mint az öccse.

Sajátságos jelenség az álomban vagy a

A férfiak hátán látszik az uterust jelképező koncentrikus kör, az apmoara

mithoszban fellépő autoszimbólikus (önmagát jelképező) vagy funkcionális — lelki jelenségeket ábrázoló — szimbólika. A lélekben csakugyan van egy ilyen belső hasadás, egy ilyen leválás, még pedig valószínűleg éppen a megszületéssel kapcsolatban. Ekkor kényszerül az újszülött, aki embryo-korában az anyaméhben (a barlangban) még tisztán ösztönös életet élt, egy új beállításra, a külvilághoz való alkalmazkodásra. A tisztán kéjszerzésen (Lustprinzip) alapuló, realitástól mentes csurungából levált egy új lény, az én. De valami, még pedig éppen a személyiség, halhatatlan, mert egyénfeletti része ott marad a penisnél a vaginában, a csurunga mellett a barlangban. Ez a tudattalan, amely a realitással mit sem törődve, az idő fogalmát nem ismerve, örökké fiatalon szövögeti tovább ábrándjait. Voltaképpen a „rejtett-én", amely az énnel is azonos, de az ősökkel is, nem puszta ábránd. Mindenki meglátja, ha Mulda, a törődött, vak aggastyán kifesti, kidíszíti magát és a szertartásban megifjodva ábrázolja a mondavilág hőseit. A szertartásban, a színjátékban eltűnik a valóság és csupa természetfeletti „képmás" mozog a mithológiai színpadon.

Mivel az ösztön-én magva, kristályosodási pontja a genitalitás, a „ngancsa" ott marad a csurunga közelében. Valójában nem is egyéb, mint a megszemélyesített csurunga vagy penis. A dalokban a penisnek van szája (az urethra), homloka (a glans penis), füle (a subincisio folytán kétoldalt lelógó bőr), szóval egy valóságos

személy en miniature. Ami a dalban csak az avatatlanok félrevezetésére szolgáló metafora, itt tudattalan folyamat. A nők, úgy látszik, meztelenebben látják a valót, mikor a férfiak képmásait az őket „üldöző“ phallikus ördögökkel azonosítják.

Azt mondtuk, hogy az én a külvilággal való küzdelmében felhasználja az ösztön-én genitális eredetű energiáját. Csakugyan így van, hiszen a képmás, a ngancsa védi meg az embert a külvilág veszedelmei ellen.

A képmás azonban mégis csak azonos az őssel, az apával. Amikor az ős bemegy az anyába, kisgyermekké válik, mert a coitusban az ember, a test, azonosítja magát a nőbe behatoló penisszel,* és a spermával (Ferenczi). De azonkívül mutatja ez a felfogás a ngancsa kettős jellegét. Nemcsak ösztön-én, hanem azonkívül felettes-én, apa is, amely a veszedelem ellen megvédi a „rella ndurpát“ (a valódi embert), a gyermeket.

A felettes-énről tudjuk, hogy ez a tiltó szülőknek a tudattalanban mutatkozó tükörképe. Mivel az eredeti szeretések és a tiltások is ugyaninnen indulnak ki, az ösztön-én szükségszerűen szoros kapcsolatban van a felettesénnel és maga a ngancsa is egy olyan kivetített kép, amely voltaképpen magába foglalja mind a kettőt.

* Gyermek = penis (az álomban).

A tilalmak eredete

Renana, akit ma Natanielnek neveznek, eladott nekem egy pár csurungát. Az öreg a keresztény arandák egyik főembere, prédikálni is szokott a templomban. De azért, ha szombattól hétfőig bejön Hermannsburgba, gyakran fáj a feje és kedvetlen. Az ő dolga ugyanis, hogy néhányad magával a missziónak Arolbmolbma tájékán legelésző nyáját őrizze. Mindig siet vissza Arolbmolbmába, alig lehet hétfőn át ott tartani. Ha odakünn van, soha sincs semmi baja. A különbség az, hogy ott, Arolbmolbmában még folyik tovább a régi élet, ott ő még inkata (főnök), a csurungák őrzője. Renana már felnőtt volt, átesett az avatáson, mikor a kereszténységben a Nataniel nevet kapta. De az új név alatt megmaradt annak, aki volt. A csurungák átadása után a következőket álmodta:

„Álmomban megjelent az apám és azt mondta: vidd vissza a három csurungát az arknanauába." Én feleltem: „Nem, ki akarom vinni őket. Vett egy tüzes botot és elégette a hátamat."

A csurunga, amelyet Renana nekem hozott,

az ő arangája, azaz nagyapja volt. A méz-hangya-totemhez tartozó csurungáról van szó. Még pedig apja csurungájáról, azaz arról a csurungáról, amelyből apja „ratapává vált“. Ezért „nagyapa“ neki a csurunga. Fiatal korában az apa azt szokta neki mondani: „Ne menj a ltatara. (tánc). Ne vedd el másoktól a leányokat, meg fognak ölni. Te csak a neked ígért (lelindzsa) leányt vedd el, a többit hagyd nyugton. A csurungát ne vedd ki a barlangból.“

Egy-két héttel később a következő álmot hozza:

„Nagy tömeg ember jött délről a folyón felfelé. Vezetőjük Kapiloru (Örökös víz) volt a híres főnök, a déli lurittyák főnöke. Kiabálnak: pau-pau, azután két csoportra oszlanak, hogy megtámadjanak minket. Kettős waninga volt a fejükön. Egy öregasszony kiabált: hai! hai! Menjetek vissza! Erre ők visszavonultak. Az öregasszony utánuk ment és elégette a waningákat.“

Kapiloru, a déli lurittyák híres főnöke, az apa jó barátja volt. Az ő beleegyezése nélkül nem lehetett nankuru-t* tartani, vagy vérbosszúhadjáratot indítani.

Megint elmult két hét. Az öreg azt álmodta, hogy nyugatról egy nagy felhő jött és egy eukaliptuszfába lecsapott a villám. A tűz az ő testét emésztette, forró volt az egész teste. Nem tudott mozdulni. Azután négykézláb ment egy kis kunyhóba. A teste tele volt kelésekkel. Hám-

* Az avatási szertartás befejezőrésze.

lott róla a bőr. A sebekre egy asszony vizet fecskendezett és hamuval borította a nyílt sebhelyeket. Azután két nagyon magas ember jött, mindegyik egy emut hozott. Azután bekenték az emu zsirjával és ott hagyták a húst. Mindegyik adott neki két lándzsát, két emu-csurungát, meg az emu farka-tollát. Felébredt, látta, hogy a teste ég, nincsenek kelései.

Az álomban megjelenő emberek olyanok, mint Qualoka. Ez a Qualoka egy nagyarcú, hosszúhajú, hosszúszakállú ember. Még az orrából és a füléből is szakáll nőtt ki és a bőre nagyon fekete. Qualoka Patatungából (Emu lármája) való volt és a patatungai emu-csurungát hozta neki. A saját csurungáját adta át neki. Félszemű ember volt, vastag, erős, nagy hasú. A testét egészen beborította a szőr, mintha ruha lenne. Nagyon „aknara" volt, azaz vad, szemtelen. Híres verekedő volt, lándzsával, késsel egyaránt. „Apám is emu-ember volt.* Qualoka barátja. Sok embert megölt és nagy főnök volt Lalkarában, Patatungában, Kapaljában és Paurában." Később egy kígyó-csurunga átadása után a következő álmot meséli:

„Két teve volt egymással szemben. Az egyik kétpúpú volt, nagyon hosszú, a másik egész kicsi. A nagy teve beszélt, mint egy ember, az arca olyan volt, mint a kutyáé és egy kis kutya volt a lába között, ott, ahol a penis van (mutatja). A teve azt mondta a kutyának:

* Az apa voltaképpen mézhangya ember volt. De ha valamelyik rokonától örökölte a patatungai emucsurungák felügyeletét, akkor az emu-totemmel való kapcsolata révén emu-embernek is nevezhető.

„menj, harapd meg azt az embert". Odébb mentem, de már nem volt kutya, hanem egy vén hím kenguru."

A teve olyan volt, mint egy erincsa (ördög). Az erincsák is a tenger felől jönnek, az ördögök is. Apja beszélt neki az erincsákról. Mondta, hogy van közöttük olyan, mint egy nagy kígyó. Belefúródik az emberbe, beteggé teszi, megeszi. Azután van egy emu formájú erincsa, az felnyitja az ember hasát, beleteszi a lábát a nyitott hasba és ott táncol. A gyermekeket szokták vele ijesztgetni. A kutyaformájú ördög ketté harapja az embert. Apja szokta mondani: „Ne kiabálj éjjel, mert jön az ördög." Mások ellopják a gyermeket és elviszik tatarába, az ördögök sziklás hazájába. Eszébe jut egy gyermekkori álom. „Felmásztam egy sziklára, leestem, eltörött a lábam."

A csurunga eladása után megmozdult benne a régi énje, illetve a lelkiismeret. Hiszen az apa annyiszor mondta, hogy a csurungát nem szabad kivenni a barlangból. A másik tilalom az volt, hogy nem szabad betolakodni mint harmadik a fiú és a leány közé. A csurungát kivenni a barlangból annyi, mint a penisét kivenni a leány vaginájából. Hiszen a csurunga az apa penise és így a két tilalom voltaképpen ugyanazt jelenti: a gyermek ne tolakodjon a szülők közé, az apa penisét ne vegye ki az anya vaginájából. Az apa jelenti az álomban a törzs erkölcsének legfőbb parancsát: ne vedd ki a csurungát a barlangból. A fiú álomban és való-

ságban egyaránt nyiltan szembeszáll ezzel a paranccsal, de az álomban elszenvedi a büntetést. A tüzes bot megfelel a harmadik álombeli tűznek, amely először villám alakjában csap le a fába, azután az ő testét égeti el. Az asszony, aki az álomban testét vízzel locsolja, valamint az is, aki tüzes bottal égeti el, Kapiloru (Örökös víz), waningáit anyjához hasonlít. Anyja még él, nagyon öreg, az apa halála óta együtt élnek. A tűz és víz jelentőségét illetőleg többé-kevésbé találgatásokra vagyunk utalva. Tény az, hogy az álmokban általában tűz és víz, különösen ha együtt szerepelnek, az urethrálisan felfogott nemi ingert jelentik. Arandául villám neve: „víz penise“ és „örökös víz“ az apa jó barátja. A teve álomban a veszedelem, a nagy teve (apa) penise, amely kutya alakban harapja meg a kis tevét. Bűnökre és ijesztgetésekre, vagyis a felettes-én szerepére utal a többi álom is. Ha éjjel lármázol, elvisz az ördög, mondta az apa. Az ördögök felsorolása megfelel az álmok, illetve az álmokkal kapcsolatos asszociációk anyagának. Először ott van a kígyó-ördög, mert kígyó-csurungát adott el. Azután a kutyaördög, amely az álomban is szerepel. Végül az emu-ördög, az emuhússal kapcsolatos álomra utal.

A törzs erkölcseinek másik tengelye a csurungán kívül az ételre vonatkozó szabályok sorozata.*

A java étel az öregeket illeti meg, ők oszt-

* Lásd a következő fejezetben.

ják szét a vadászzsákmányt. Ha különös kitüntetésképpen, vagy mert elérkezett az ideje, fel akarnak valakit menteni a tilalom alól, megkenik az illető állat zsírjával. Most már szabad azt tennie, amit az apa tesz, hiszen a büntetést az álomban előre elszenvedte, az apa penise elégette a testét. A büntetéssel kapcsolatos a bűn, az anya, aki sebes testét ápolja. Most már felnőtt ő is, ehetik emuhúst és lehet vad, mint az apa és lesz neki emu-csurungája. Kapiloru támadása is ugyanerre a témára utal. Évekkel ezelőtt megtörtént, hogy a misszión az egyik fehér ember gondatlanságból megengedte, hogy gyermekei játsszanak a csurungákkal. Így a házában dolgozó aranda leányok is meglátták a csurungákat és a dologból nagy baj támadt. Az emberek sokat fecsegtek és a déli lurittyák (piccsentárák) megtudták a dolgot és azt az üzenetet küldték a misszióra, hogy legközelebb megtámadják őket a csurungák megszentségtelenítése miatt.

De a reális veszedelem egy infantilis, ma már tudattalan veszedelem szimbóluma. Éjjel nem szabad lármázni, mondta az apa a kisfiának. Most már látjuk, hogy miért lármázott. Az apa valami nagyon veszélyesnek látszó dolgot művelt — a csurungájával, a tüzes fával, a penissel. A gyermek félt, az anyjához menekült. Az anya tűzzel pusztítja el a támadó waningáját, mert hiszen a coitusban a penis meghal a forró vaginában.

Renana álmainak magyarázata két irányba

utal. Az egyik az, amit már kifejtettem az avatási szertartással kapcsolatban, hogy a csurunga egy materializált felettes-én. Valóban, ha meggondoljuk, hogy a csurunga szimbóluma mindannak, ami a gyakorlati élettől elkülönített, ami szent, akkor ezt a megállapítást nem találhatjuk meglepőnek. A köznapi életben olyan könnyen kezelhető, gondtalan és jókedvű emberek mingyárt aggodalmaskodóvá válnak, mihelyt csurungákról és szertartásokról van szó. A csurungát minden áron el kell különíteni a nőktől, hiszen a felettes-én vagy az erkölcsi-én az eredeti céljától eltérített genitalis libidóból keletkezett. A csurunga miatt háborúra készek, elég a hír, hogy valahol a szertartás körül valami nem volt rendjén és már kész a baj.

De ha a csurungát egy materializált felettes-énnek tekintjük, akkor éppen materializált volta az, ami benne figyelemreméltó. A felettes-én egy idegen test lelki szervezetünkben, itt a fejlődés elején látunk egy kísérletet, hogy ezt az introjiciált ellenséges hatalmat magunkból ismét kivetítsük, projiciáljuk. Mint ahogy a neurotikus szimptóma bizonyos mértékben megköti, körülhatárolt területre szorítja a bajt, a csurunga és a vele kapcsolatos ritusok csoportja is ad egy elkülönített valamit az embereinknek, amelyen belül lejátszhatják szorongásaikat. Ha egy egész kultúra analízise ilyen meglepően egybehangzó eredményekre vezet és ha ezek az eredmények azonkívül a klinikai tapasztalatokkal is egyeznek, akkor megkockáz-

tathatjuk azt a különben szokatlan eljárást, hogy ethnológiai anyaggal próbáljuk megközelíteni a pszichoanalitikus elmélet eddig még homályos problémáit.

A felettes-énről tudjuk, hogy lényege az apával való azonosításban rejlik és hogy ezt a magábavetítést egy másik korszak előzi meg, amikor ez a magábavetítés csak nagyon felületes módon történik meg és a befogadott apaimágók rögtön ki is vetülnek szorongásos formákban. Már most az arandáknál és a nyugati törzseknél egészen hasonló dolgokat figyelhetünk meg. A gyermek mit sem tud a csurungákról, csak a levegőben repülő, coitusban összetapadó félelmetes kutya-ördögökről. Később következik el a második vallás, az ördög, illetve a fiú „megszelídülése", a csurunga, amelyben a szorongás már átalakult erkölccsé, társadalmi szolidaritássá. A levegőben repülő ördögök az ős-jelenet kivetített formái, a csurunga-kultusz ugyanaz, de szublimálva, résztvevéssel enyhítve, szalónképessé téve.

Mi következik mindebből a felettes-én kialakulására? Tudjuk, hogy a felettes-én lényegében nem más, mint a pszichébe befogadott Ödipus-konfliktus. Kialakulása természetesen csak fokonként képzelhető el. Minden kísérlet egy élvezet elérésére, ha meghiúsul, nyomot hagy a gyermek lelkében, egy visszavonulást, megtorpanást jelent és a visszavonulások mögött ott van az apa, aki az anyát birtokolja. De mindezek a kudarcok egy helyzetben érik el

a tetőpontjukat, teljes kifejlettségüket. Ez a helyzet az ős-jelenet. Ha az Ödipus-konfliktust úgy vesszük, mint egy általános keretet, amelyben a gyermek pszichéje kialakul, kétségtelen, hogy az Ödipus-konfliktus magvát alkotó trauma — az ős-jelenet. Az ős-jelenet révén adott helyzet érthetővé teszi a felettes-én két ellenkező irányban futó alapvonalát. „Légy olyan, mint az apa“, másszóval coitálj az anyával és „amit az apa tesz, azt nem szabad tenned“, vagyis a coitus tilos, bűnös dolog. A gyermek megijed, meg akarja támadni az apát, aki az anyát bántja. Ugyanakkor a coitus izgalmat vált ki belőle. El akarja foglalni az apa helyét, de az apa erősebb, levágná a penisét. Ez a kasztrációs szorongás megindítja az egész jelenet elfojtását. De a jelenet dinamikája olyan nagy, hogy elfojtása csak az introjiciálás segélyével történhetik meg. Az elfojtott elem visszatér az elfojtásból (Wiederkehr des Verdrängten) és maradandó nyomot hagy a psziche szerkezetében. A psziche libidinózus része ezentúl kettéhasad egy szorosan összefüggő (egymással coitáló) párra. A felettes-én szereti és mégis bünteti az ösztön-ént, mert a kisfiú a coitusban az apa támadását látja az anya ellen. Az ösztön-én szeretése a szülők felé irányul, de a szülők kizárják a gyermeket az örömből. Tehát úgy jár el, mint a melankóliás, aki az elveszített szerelmi objektumot önmagába vetítve szerzi vissza. Csakhogy időközben az objektum jellege megváltozott. A szerelem a teljesedés megtaga-

dása folytán gyűlöletté lett és az egyénben magában kialakult egy önbüntető tendencia.

A melankólia keletkezése és a felettes-én közötti analógia (Freud) csak egy nehézségbe ütközik. A melankóliánál a magábafogadott idegen elem az ellenkező nemhez, a felettes-énnél ugyanazon nemhez tartozik (Jones). Ez a nehézség csak látszólagos. Mindenekelőtt a felettesénben nemcsak az apát, hanem, bár kisebb mértékben, a magát megtagadó anyát is felismerhetjük. A kisgyermekben még relatíve nagyobb mértékben megtalálható az ambiszexuális Ödipus-beállítás és ezt használja fel a felettes-én kialakulásánál. A fiú szeretete mindkét szülő felé irányul, de az apa felé irányuló libido az, amely a felettes-én képződésénél felhasználódik, illetve szublimált libidóvá „azonosítássá“ alakul át. Homoszexuális férfiaknál ez a fejlődés megfordul, az anyával azonosítja magát és az apát szereti. Az ős-jelenetben a fiú első megmozdulása, megtámadni az apát és elfoglalni a helyét. De az eddigi kisebb traumák sürített lerakódása gyanánt ezt elnyomja a szorongás, amelynek tartalma: „ha ezt próbálnám, az apa úgy bánna el velem, mint az anyával, kasztrálna engem.“ Mert hiszen a kisfiú érzése szerint minden élőlénynek van élvezőképessége, azaz penise. Egy napon arra a megdöbbentő felfedezésre jut, hogy az anyának hiányzik ez a fontos szerve. Mindebből kialakul az ős-jelenet fantáziaszövevényének egyik eleme, hogy az apa a penisével kasztrálta az anyát. A vágy és a szoron-

gás közötti kompromisszum gyanánt fellép egy új fantázia, a fiú el akarja foglalni az anya helyét a coitusban és magába fogadni az apa penisét. Ez a fantázia sem maradhat tudatos ugyanazon okból, mint az első, a pozitív Ödipus-fantázia, mert a benne levő kasztrációs képzetek megindítják az elfojtás mechanizmusát. De azért tovább él szublimáltan és funkcionálissá válva; a fiú lelkileg magába vetíti az apa penisét, a csurungát, mint ahogy az anya ezt testileg teszi meg a coitusban. Az „erkurindzsa" csurungák az őskorban egy összetapadó pár voltak, férfi és nő, ma a szertartásban apa és fiú.* A férfi „ngancsát", rejtett képmást, azonosítást lát ott, ahol a nő erincsát, azaz phallikus lényt. Az ősjelenethez fűződő pozitív Ödipus-fantázia karakterológiai átdolgozása lenne az ideálképződés: „légy olyan, mint az apa", a negatív Ödipus-beállítás lerakódása pedig az erkölcsi én tiltó része, amit az apának szabad, az neked tilos.

Freud egy régi, híres esetével kapcsolatban felállította azt a követelményt, az analízis nincs befejezve, amíg az ős-jelenetet nem tettük tudatossá. Ferenczi pedig a felettes-énnel való leszámolásban látja az analízis voltaképpeni célját. Mindaz, amit az ausztráliai kultúra elemzéséből kiindulva megtudtunk, arra vall, hogy a két célkitűzés közel rokon egymással és hogy az ős-jelenetben kell látnunk a felettes-én kialakulása felé vezető folyamatot, legfontosabb formatív elemét.

* V. ö. „Kétféle vallás."

De bár a felettes-énben mindenütt felismerjük a közös élmény-magot, azért kialakulása, az életben megnyilvánuló hatása a szülők viselkedésétől függ, hiszen az ő képmásuk tükröződik benne. A kultúrember „ideges“, ha a gyermekről van szó, azaz elfojtott aggresszívitását a pedagógiai gondosság álarcával igyekszik felismerhetetlenné tenni. A piccsentára szülőknél az aggresszívitásnak megvan a maga természetes levezető csatornája. Minden második gyermeket megesznek, de a megmaradókat legalább nem nevelik agyon! Hirtelenek, lobbanékonyak, gondolkozás nélkül odavágnak, ha a kicsike túlságosan molesztálja őket, de ettől eltekintve a gyermeknek minden meg van engedve. Nem alakulhat tehát ki egy olyan korai és mélyreható átalakulás, mint amilyent a lappangási időszakban látunk a civilizált népeknél. Ennek a lassú és kevésbé mélyreható folyamatnak dramatizálása az avatási szertartás, a maga felettes-én képződést megjátszó menetével: szimbólikus kasztráció, ős-jelenet ábrázolása, azonosítás (vér-ritus, csurunga), elfojtás („a dogma“, hogy nem a coitusból lesz a gyermek). A felettes-én megnyilvánulási formái sokkal rikítóbbak, a valódi kasztrációhoz közelebb állnak, mint minálunk, mert hiszen ez a kevéssé álcázott forma tükrözi a szülők viselkedését, de a kör, amelyet felölelnek, nem olyan nagy, mint a civilizációban. Viselkedésük közelebb áll a természeteshez, nem ismerik az érzéseknek azt a kifordítottságát, a szenvedésnek azt a huzamos és

kiterjedt kiélvezését, amely, sajnos, olyan mélyen begyökeresedett sajátsága kultúránknak.

A felettes-én kialakulása egy kultúrában már kb. azonos a kultúra kialakulásával. A középausztráliai kultúrát jellemzi a kivetített stabilizációs helyzet. Amíg a csurunga ott nyugszik a barlangban, az apa penise az anya vaginájában, nincs baj, gondtalan gyermekek járják a végtelen sivatagot. De időnként meg kell ismételni az ős-jelenet érzelmi forradalmát, a csurungákat ki kell venni a barlangból, az apát el kell választani az anyától. Ezután a gondtalan gyermekek megkomolyodnak, önbüntetések (penisből vett vér) és szorongások (védekezés a nők ellen) közepette újból eljátsszák az ős-jelenet felettes-énné való átalakulását. („Alknantama"; férfiak együttérzése a kultuszban.) Miután így megismételték az eredeti folyamatot, megint mentesítették magukat egy időre a felettes-én gondjától és a csurungát visszateszik a totemisztikus anyaméhbe.

Felnőttek és gyermekek

Az emberrel foglalkozó tudományok újabb időben mintha egy pont felé konvergálnának. Észrevettük, hogy egyes emberektől, adott helyzetben ugyanazt a cselekvést, vagy ugyanazt a beállítást várhatjuk el és hogy az emberek csoportjai ezen a téren bizonyos hasonlóságokat mutatnak. Ezt a tipikus cselekvésmódot, vagy beállítást nevezzük egy ember karakterének. A karakter tanulmányozása tehát voltaképpen a lényege minden olyan tudománynak, amely az embert igyekszik megérteni. Legyen az ethnológia, vagy történelem, kultúrtörténet, szociológia, vagy irodalomtörténet, ez végeredményben mind pszichológiai disciplina, amelynek célja megérteni, hogy miért vagyunk olyanok, amilyenek vagyunk. Népszerűen szólva az emberek fösvények, vagy pazarlók, könnyelműek, vagy önkínzók, hiúak, vagy szerények, erőszakosak, vagy szelídek, szóval eltérnek egymástól és bizonyos csoportok bizonyos tulajdonságokban egyeznek egymással. A közhit úgy véli, hogy nemcsak az egyeseknek, hanem a nemzeteknek is van bizonyos karakterük. Az angol hidegvérű,

a skót takarékos, a francia szellemes, a porosz mindenben szereti a rendszert, az olasz temperamentumos és így tovább.

Mindaz, amit ezen a téren a tudomány produkált, inkább szubjektív benyomásoknak többékevésbé ügyes csoportosítása volt egészen 1908-ig, amikor Freud „Charakter und Analerotik" című cikkében a karakter első dinamikai magyarázatát adta. Az analizis folyamán meg lehetett figyelni, hogy a karakternek bizonyos vonásai infantilis élményeknek felelnek meg, illetve szublimált megismétlései ezeknek az élményeknek. Freud megfigyelte, hogy pácienseinek egy csoportja olyan rendszerető, hogy az már pedantériába, bogarasságba csap át; olyan takarékos, hogy az már sokszor beteges fösvénység és olyan következetes, hogy az már makacsság. Ezekben az esetekben mindig kiderült, hogy az illető páciensek gyermekkorában a defekáció nagy szerept játszott. Ez volt az a becses anyag, amellyel olyan takarékosan bántak és míg makacsságuk a szülők vagy nevelők elleni ellenszegülés folytatása, a rendszeretet ugyanannak az élménynek, tudniillik az időhöz kötött defekáció követelményének a túlzott elfogadása. Freud nyomán Ferenczi, Jones és Abraham alapozták meg a pszichoanalitikus karakterológiát, amelynek lényege az, hogy az én cselekvésmódjai a libido rögzítési pontjainak szublimálódásai. Ilyen alapon beszélhetünk oralis, analis, urethrális és genitális karakterről, vagy ha részletesebben akarjuk kiépíteni ezt a

karakterológiát, még hozzátehetjük a phallikus és a narcisztikus karaktert.

A kisgyermek az anya kebelén találja meg első kielégülését. Beállítása eleinte inkább receptív, passzív, az emlő valami, amit a szájába kell adni. Csakhamar megváltozik a helyzet, mert ő maga keresi és el is éri ezt a boldogságot. Az életben oralis tipusnak nevezzük egyrészt azokat az embereket, akiknél az oralis funkciók mindvégig megtartják erősen libidinózus jellegüket, mondjuk szeretnek sokat beszélni és élvezik a szavakkal való játékot, másrészt olyanokat, akiknek törekvéseiben az állandó és biztos ellátottság, fix állás vagy jövedelem játszsza a főszerepet, szemben az inkább hazardőr analis tipussal (excrementumokkal való játék). Oralis alapon kifejlődhet és döntő fontosságúvá válhat akár egy pesszimista, akár egy optimista beállítás. Az oralis pesszimista olyan ember, aki nehezen bírja elviselni az elválasztás traumáját. Ha az a borzasztó dolog megtörténhetett vele, hogy elvesztette az anya emlőjét, az anya szeretetét, akkor az életben már nem várhat semmi jót, illetve mindig csak további veszteségekre lehet elkészülve. Igaz, hogy ez a pesszimizmus még korábbi keletű is lehet, mert az anya minden vonakodása, minden feszültség, amit a gyermek érez, míg pillanatnyi vágyát csillapíthatja, kiindulópontja lehet egy ilyen oralis alapon kifejlődő félénkségnek. Ennek ellentéte az oralis optimista, a voltaképpeni hamisítatlan oralis típus. Gyermeki bizalommal nézi a külvilágot és

meg van róla győződve, hogy a világ mint egy jó anya teljesíti minden kívánságát.

Amennyiben azután az oralis optimizmus még egy adag tettrekészséggel, aggresszívitással és kegyetlenséggel is párosul, feltehetjük, hogy az ilyen emberek sokat megőriztek a fogzás időszakát jellemző, az anyai emlőbe beleharapó, belefúródó magatartásból és beszélhetünk egy oralis szadizmusról. A negyedik oralis karaktertípus mechanizmusa már valamivel komplikáltabb. A gyermeki boldogságot az introjekció révén próbálta megőrizni, azonosította magát a szoptató anyával. Az ilyen emberek igen közlékenyek, anyatej helyett szavakat adnak, egyébként is adakozó természetűek. Ez a jellemvonás gyakran kapcsolódik a fokozott vizeleti ingerrel, hiányzik náluk a sphincter funkció, a visszatartás, a feszültségek elviselése. Ezeknél tehát az anyával való azonosítás, továbbá az oralis és urethrális tendenciák jelzik a karakter alapvonalait.

A sivatag fiai nem ismerik a reális gondot, csak a szorongást, a félelmet. Bár igen gyakran előfordul, hogy a nagy szárazságban az emberek éhenhalnak, itt senki sem fél az éhhaláltól, legfeljebb az ördögöktől. Itt nincs gazdag és szegény, csak jóllakott és éhes ember. Minden eltehető vagyon abból áll, amit egy étkezésen el tud fogyasztani, de viszont ha jóllakott, sohasem töri a fejét a következő étkezés problémáján. Vegyük például az öreg Jirramba esetét. A misszión vagyunk, ahol naponta kiosztják

nekik a lisztadagot. Ezt az öreg is megkapja úgy, mint a többiek. Azonkívül minden reggel megjelenik Albrecht tiszteletes úrnál, ahol külön kap reggelit. Albrecht ugyanis nem tudja, hogy nálam egész napi kosztja biztosítva van az öregnek, mint legfőbb ethnológiai szakreferensnek. Ha szertartást rendez, külön csaurilja (étel-ajándék) jár neki a fehér embertől éppen úgy, ahogy a pusztában jár ez az ajándék az öregeknek a fiataloktól a totemisztikus szertartás bemutatásáért.

Az öreg vak ember csak ravaszabb, okosabb a többi öregnél, de egyébként a törzs véneinek, sőt általában az egész törzsnek, illetve társadalomnak tipikus beállítását, az oralis optimizmust képviseli. Emberek, akiktől nemcsak a saját anyjuk, hanem általában a törzs anyái sohasem tagadják meg, amit kívántak, akiket soha el nem választottak és az anyatej ivását a maguk jószántából fokozatosan hagyták abba, sohasem tartanak attól, hogy a külvilág, szülőhelyük rosszabb anya lesz az elsőnél. Hogy van az, hogy a bőven termő trópusokban az elraktározott terméssel rendelkező pápua állandóan fél az éhségtől annyira, hogy még külön varázslatot is talált ki az étvágya elrontására? Hogy neki ünneppel kell jóvátenni azt a szomorú eseményt, ha valaki egyszer vacsora nélkül tért nyugovóra? A piccsentára vagy jumu nem ismeri az ilyesféle gondot. A különbséget a gyermekkor teszi — a pápua anya szoptatás közben énekelve úgy lóbálja a gyermeket,

hogy az az emlőt minden percben kiejti a szájából. A pápua gyermeket egyéves korában elválasztják, van tehát a multjában elfojtott tudattalanná vált trauma mint tapasztalat, amelynek megismétlődésétől tarthat.

Az oralis eredetű, a fogak keletkezésével kapcsolatos aggresszívitás vagy szadizmus a mindennapi élet hajtóereje. A gyermek első felfedező útjait az anya testén teszi meg és a sivatag puha homokján folytatja. A cél is ugyanaz, a táplálék megszerzése. Önállóságuk korán kifejlődik és apja távollétében a nyolcéves Jankicsi már családfenntartónak érzi magát. Az asszonyokat (anyját és apja másik feleségét) a tűz mellett hagyja a kis Aldingával, ő meg megy a wallaby után és hozza haza a fején, mint ahogy apja szokta a kengurut.

Látjuk tehát, hogy az oralis traumákat folytató aggodalmas karaktertípus teljesen hiányzik ebben a környezetben. Másik feltünő tulajdonságuk, amelyet majdnem mindenki megemlít, akinek volt velük valami dolga, hihetetlen altruizmusuk.

Itt senki sem lakhat jól, ha a másik éhes. A folytonos osztogatás ennek a társadalomnak alaptörvénye. A csecsemő rögtön odaadja, ami a kezében van, ha valaki kéri tőle. Aldinga kapott nálunk egy kis eperlekvárt. Beledugja az ujját és szalad az egybegyült vénekhez, mindegyikhez sorban, hogy nyaljanak le egy kis lekvárt az ujjáról.

Az egyik öregasszony nálunk a mesélésért

mindig teát és cukrot kap. Két lépést sem tett és már nem maradt neki semmi a honoráriumból. Az egyik markába kapta a teát, meg a cukrot, ott várnak már rá a rokonok, mindegyiknek jut egy ujjnyi tea és ugyanannyi cukor.

Az ethnografus csakhamar megtudja, hogy az étel elosztásának vannak bizonyos szabályai, ahol pedig szabályok vannak, ott a pszichoanalitikus már feltételezheti az e r k ö l c s i, v a g y f e l e t e s - é n s z e r e p l é s é t.

Az elosztás neve aranda nyelven e r a n b i l a m a, a mularataráknál p i l a l k u n a n y i. Az ilyesmi az öregemberek, a főnökök, az apák joga és kötelessége. Depitarinja főnököt játszott, mondják a gyermekek, azaz egy varjút zsákmányoltak és ő szétosztotta. Ha valaki elejtett egy kengurut, először is odaviszi az apának, aki azután szétosztja. A zsírt, a beleket, a farkát magának tartja meg, illetve megosztja a többi „apákkal". A vadász „testvérei" kapják az egyik combot. A test felsőrészét a fejjel együtt (ezt így együtt nevezik n a n p a l i n a k) az „apósok" és „anyósok" kapják. Anyjának csak a mája jut, a vadásznak pedig tulajdonképpen semmi, de az apja ad neki egy keveset a bélből.

Az emuból csak a vének ehetnek, a fiatalok csak egy kis darabkát kapnak. Ha mégis eszik akár ebből, akár más tiltott állatból engedély nélkül, az öregek „a r u n k u l t á"*-val megrontják, elvarázsolják. A sashéjja is csak az öre-

* „Gyorsan ölő" = a rontó varázserő neve.

geké, a fiatalember megőszül, ha eszik belőle. Ha valaki két wallabyt hoz haza, az egyiket apjának adja, a másikat megtartja. Ha csak egyet, akkor a felső felét megeszi, az alsót adja az apának. A déli arandáknál a tüskés hangyász, a „k u n i a“ kígyó, az emu, a kenguru, a hegyi kenguru, az oposszum és a wallaby vannak a „t i l o s“ listán, ami azt jelenti, hogy ezeket oda kell vinni az apának szétosztás végett. Ha egy emut ejt el, megeheti a fészekben maradt tojásokat. A többi állattal tehet amit akar, azaz megtarthatja magának. De a szív, a gyomor, a belek és a hátulja melletti zsír, bármilyen állatról legyen szó, csak az egész öregembereket illetik. Úgyszintén az emu combja: nagyon öreg embernek kell lenni, mielőtt ehetik. Renana álmából látjuk, hogy miképpen történik a felszabadítás. Az öregek odajönnek és a fiút bekenik az állat zsírjával. Minden tilos állati testrésznek megvan a maga külön „arunkultá“-ja, amely a fiú megfelelő testrészében mutatkozik. Ez a kijelentés fontosabb, mint ahogy az ember vélné. Rendszerint ugyanis azt szokták mondani, hogyha a fiú ezt vagy azt eszik, ilyen vagy olyan baj éri. De most látjuk, hogy ez nem egy automatikusan működő tabu, hanem például, ha az emu lábát eszi, az öregek rontják meg a lábát elsorvasztó varázslattal.

Urantukutu és öccse, Malutukutu, a pindupik és jumuk tiltott ételeit, illetve a tilalmakért járó büntetéseket a következőképpen sorolták fel:

A fiúknak a circumcisio után tilos a tüskés hangyász (csilkamata), mert ha ezt eszik, a subincisiónál a penisük nagyon kemény lesz, nehéz lesz bevágni. A kunnia és a többi kígyó azért veszedelmes, mert a penis bőre olyan lenne, mint a kígyó bőre, a kés alig fogná. A fehér hangya „hegyeit“ (hangyaboly) kerülje el messzire, mert a penise olyan durva felületű lesz, mint ezek a hangyabolyok. A hangyalyuktól maradjon távol, mert a hangya bemehet a penisébe és megharapja.* A circumcisio előtt a fiú nem eheti az u n g e n i n y i t (az eukaliptuszfán termő pondró), mert a penise a circumcisio után nagyon megdagad. A muta nevű patkányt, mert tele lesz kiütéssel. Az oposszum a circumcisio után tilos, mert nem nő meg a fiú haja, szakálla. A terhes asszony tilalmai körül is elsőnek említik a tüskés hangyászt, mert a gyermek nehezen jön ki, a szülés fájdalmas lesz. Ha kígyót eszik, kígyó lesz a méhében és ez megharapja őt, vagy a gyermeket. A gyíktól viszont lesoványodik.

Lelil-tukutu, ugyancsak a pindupi törzsből, a gyík zsírját tartja m a r i n k a r á-nak (kerüld el). A circumcisio után maradó bevágás helye megpuhul, olyan lesz, mint a zsír. A t a u a l p a egy fekete patkányféle, azért veszedelmes, mert a subincisio után a penis hasadéka fekete lesz, holott az az egészséges, ha nagyon piros. A t a k a n p a (másik patkány-féle) ismét a cir-

* A célszerű tartózkodás itt a kasztrációs szorongás alapján kialakult rendszernek egyik mellékterméke.

cumcisióval függ össze. Az előbőr levágása után keletkező sebeket egy pörk borítja. Ha takanpát eszik, a pörk túlságosan gyorsan válik le a sebről és a helyén egy lyuk marad. A ninutól* megkeményedik a penis, a tüskés hangyásztól, valamint egy gyíkfajtától (tatari) szintén. Az oposszumnál előbb kell, hogy az öregek beavassák őt az oposszum-szertartásba, ezzel ugyanis elnyeri azt a jogot, hogy a csurungán használt díszítést oposszumfoggal kirajzolhassa. Ha előbb enne belőle, az öregek bedobják őt a tűzbe. A kígyó, ha enné, ördög-kígyóvá változna és megharapná a penisen a seb helyét.

A piccsentárák és mularatarák szerint a kígyóhústól a fiú sovány lesz. A mindaka nevű gyíktól ugyanez a baj éri: a subincisio után kétfelől lelógó bőr durva lesz, mint ennek a gyíknak a bőre. A fiatal wallaby nagyon szőrös állat, ha a fiú ebből eszik, szőrös lesz a homloka. A talku patkánynál az öreg nőstény kerülendő, mert vaginája keletkezik, olyan lesz, mint egy asszony. Az endurkina kígyó bőre nagyon kemény, ha a fiú ezt eszi, a penis bőre olyan lesz, mint a kő. Ugyanezért tilos a tüskés hangyász is, de ennek a bőrét a leányok sem ehetik, csak a zsírját. Kuna-kanti (vagina kő) lenne, nem volna férfi, aki coitálni tudna velük. A kurkati gyíknál a fiú a nőstényt nem eszi, mert a seb a circumcisio után nem gyógyulna be, durva lenne, mint a kurkati „méhe“ (azaz belseje). A muta patkánytól megkeményedik a penis és

* Ennek a patkánynak a farkát használják mani-nak, azaz dísznek.

a sashéjjától a fiú kerek szemet kap és lesoványodik.

A probléma tehát az, hogyan keletkezett a primitív népek altruizmusa? Azt utóvégre még sem tehetjük fel, hogy az ember természettől fogva olyan angyal, hogy a betevő falatot mindenképpen meg akarja osztani a társával és hogy az önzés csak az „átkos kapitalizmus“ velejárója. Hiszen a kutya is morog, ha valaki el akarja venni a csontját, az pedig nem tőkepénzes. De már maga az a tény, hogy a dolog szabályokba van foglalva, mutatja, hogy keletkezésénél a felülről jövő nyomásnak volt szerepe. A tilos ételnél szembeszökő, hogy ez rendszerint a java étel, azután meg az, hogy az apának kell vinni szétosztás végett. Hasonló szokásokat már némely majomfajtánál is megfigyeltek, az étel javát a legöregebb, vagy legerősebb hím magának tartja meg.* A kettő között az volna a lényeges különbség, hogy a majom csak akkor engedelmeskedik a vezérének, ha az jelen van, ha fogaival és karmaival védi meg előjogait. De a társadalomban élő embernek van felettes-énje, erkölcse automatikussá, lelki tényezővé változtatta az egykor reális félelmet. Csakhogy ezt sem állíthatjuk olyan teljes biztonsággal. Néha úgy tünik fel a dolog, mintha maga az étel lenne valamilyen okból veszedelmes és bizonyára ők sem gondolnak mindig a veszedelem mögött álló külső hatalomra. De azért ennek a hatalomnak

* Hermann Imre előadása a Magyarországi Pszichoanatikai Egyesületben.

a külső mivolta még fennáll. Az apák teszik rontó varázslatukat az ételbe, amelynek megevésével a fiú éppen az apa, az elosztó, a főnök privilégiumát sértette meg. A majomhorda vezérhimje megkezdte útját a szublimálódás felé, már akkor is félelmetes, ha nincsen jelen, nemcsak fogakkal rendelkezik, de varázserővel is. Még hosszú utat kell megtennie, míg a varázserőből „kategorikus imperativus“ lesz.

A tilalmak megértéséhez még közelebb jutunk, ha a bűn és a bűnhödés egymáshoz való viszonyát megvizsgáljuk. Feltűnő, hogy a tilalmak legnagyobb része a circumcisióval függ össze és a bűnhödés majdnem mindig a penisen mutatkozik. A felsorolt állatok listája többékevésbé állandó volt, de majdnem mindig a tüskés hangyász volt az, ami először jutott eszükbe. A tüskés hangyász egyébként is kiváltságos állat. Elkészítésének meg van a maga módja és szertartása. Először leöblítik vízzel, azután forró hamuba teszik és a tüskéket kőkéssel lekaparják. Mikor a húst elfogyasztották, a csontokat szétverik porrá és így énekelnek:

Kerüld ki a köveket!
Ó te szegény,
Te szegény, kerüld ki a tüskés füvet,
Te szegény, a meredek sziklán leesnél!

Főleg akkor kell ezt mondani, ha az állatnak az orra vérzett, mert ha ezt nem mondják, az „inarlinga“* szól a kőnek.

* Tüskés hangyász (Echidna) aranda neve.

Te az én orromat megütötted, vér ömlik belőle, te eltörted, engem megütöttél, te is úgy járj, lábujjad körme leesik, ott fekszik a homokban. De ha ezt a verset elmondják, a halott inarlinga azt mondja:

„Te jó vagy, lábad soha véresre ne üsd, úgy maradjál."

A mondáknak meg van a magyarázata, hogy miért jár az inarlingának több ceremónia, mint másnak. Az inarlinga-ős volt az, aki a fiúkat az őskorban avatta, csakhogy a circumcisiót úgy ejtette meg, hogy mingyárt az egész penist vágta le. Ezért a többiek nagyon megharagudtak és addig dobálták rá a lándzsáikat, míg azok beborították testét. Ezek a lándzsák tüskék formájában ma is láthatók benne. A lelke azonban kiszállt és abból lett a tuanyiraka, a búgófa. Ha tehát a búgófa azonos a tüskés hangyásszal, akkor az eddigiek után bátran mondhatjuk, hogy a tüskés hangyász jelképezi az apa penisét. Most már érthető, hogy miért mutatkozik elsősorban a penisen a tilalmak átlépésének hatása. Egy szerveződő félben levő felettes-én, egy apa derivátum védi, illetve kényszeríti ki ezeket a tilalmakat és mivel a felettes-én a kasztrációs szorongásból kristályosodik ki, a tilalmak első képviselője a tüskés hangyász, aki az őskorban a fiúkat kasztrálta. Valóban igaza volt az öreg Jirrambának, mikor azt mondta, hogy a tüskés hangyász, azaz a kasztrációs komplexum, a felettes-én maga a lélek. Amint a majomhordában a vezérhím főleg a nők és az étel körül érvé-

nyesíti a maga jogait, a felettes-én is ezen a két ponton organizálódik és az első ismert emberi társadalmak főtörvényei az étel elosztása és az incesztus tilalma. Hogy azután az étel nemcsak ételt jelent, hanem szimbólikusan a nőt is (ilkuma = enni vagy coitálni), a tápláló anyát, azt a büntetés kasztrációs jellege bizonyítja.* Sőt az is lehetséges, hogy a t a l i o ma már magától értetődőnek látszó principiuma szintén a kasztrációs komplexum keretében alakult ki. Az étel-tilalmak és a penisen mutatkozó büntetés magyarázata eszerint az volna, hogy bárhogyan törik át az ifjak az öregek tilalmait, veszik el, ami azoknak jár, ezzel tudattalanul kasztrálják az öregeket és ezért kell elszenvedniök a megfelelő büntetést. Úgy látszik tehát, hogy az első emberi társadalomnak csak egy nagyfokú, de kevés pontra koncentrálódó nyomás révén alakulhattak, illetve maradhattak fenn. Az ifjakban bizonyára igen erős az impulzus, hogy minden nőt magukévá tegyenek, ezért kell oly messzemenő phobiás óvórendszabályokkal körülbástyázni az incesztus lehetőségét és a levezető csatorna gyanánt intézményesíteni a nőcserét. Ha a kasztrációs szorongás, az öregek varázsereje, nem védené az étel javát, a tehetetlen vének menthetetlenül éhen halnának és a törzsnek hiányozna a tapasztalt, sok mindent látott vezető. De mi az a varázserő, ami az öregek és így közvetve a törzs

* Az, hogy a penis túlkemény lesz, egyrészt csak túlkompenzálása a kasztrációnak, másrészt a subincisióval kapcsolatban a fájdalom fokozását jelenti.

fennmaradását biztosítja? A csauriliját, az ételajándékot az öregek azért kapják, hogy megmutassák a totemisztikus szertartást, a szublimált ős-jelenetet. Az öregek varázsereje az, amit egykor tudtak, mikor a gyermek még nem tudott, hajdani potenciájuknak az infantilis látásban idealizált származéka. Emlékezünk, tehát emberek vagyunk.

A mesékben még a mainál is kezdetlegesebb társadalmi organizációs formák tükröződnek. Csurunga kultuszról itt nem igen esik szó, csak az avatásról. A vadászat természetesen mindennapi téma itt is, hiszen a mesében is szerepelnek emberek, akiknek enniök kell. De szabályozott elosztásról itt nincs szó.

„Két sovány malpakara fiú jött nyugatról. Találtak egy kenguru-hullát; a vadkutya ölte meg. Megették a hullát, pedig már büdös volt. Mentek megint, találtak egy kenguruhullát, de ez friss volt. Megették és addig mentek, míg víz mellé értek. Ott tábort ütöttek.“

A vándorlás ezekben a mesékben és részben a valóságban is olyan kis csoportokban történik, hogy az elosztási szabályokat nem lehet mindig érvényesíteni. De hogy nem is akarják mindig érvényesíteni, annak bizonyítéka az étel miatti verekedés gyakori volta.

Ikatakában Urantukutu és Punatari kölcsönösen lándzsákkal szúrták át egymás lábát, mert Punatarinak az volt a véleménye, hogy Urantukutu keveset adott neki a vadászzsákmányból. Vagy az egyik testvér nem ad a

másiknak semmit és ebből azután nagy verekedés lesz. Megjegyzendő, hogy a testvérek közötti ételelosztás voltaképpen nem is tartozik a szabályozott ételelosztások közé, hiszen ennek mindig az apák vagy az apósok csoportján át kell lefolynia.

Ha közelebbről vizsgáljuk ezeket a szokásokat, rájövünk, hogy az osztás két oldalról van determinálva. Az egyik tényező a felettes-én, a magába vetített apa. Leliltukutu meséli, hogy egész kisgyerek volt még, mikor egy kengurut ejtettek el. Keserves bőgést csapott, hogy neki a zsíros bele kell az állatnak. Anyja azt mondta neki: „Azt nem kaphatod, mert az apádé." Az ételszabályok egy részének éppen ez a kiindulópontja, hogy a gyermek nem kapja meg a legbecsesebbet, azt, ami az apáé (az anyát). De más részük nyilván valódi altruizmuson, igazi adniakaráson alapul. Minden férfi és minden asszony emlékeiben szerepelnek gyermekkori játszótársak, egykorú vagy idősebb rokonok, akikről ezzel a stereotyp mondattal emlékeznek meg: „Nagyon jó volt, mindig adott nekem ennivalót." Ne felejtsük el, hogy az elosztási kényszer csak az „ünnepi" ételekre vonatkozik és ezek quantitative nem olyan nagy részét teszik ki az egész rendelkezésre álló tápláléknak. A növényi ételre, magvakra, bogyókra nincs elosztási kényszer, sem a halakra, pondrókra, hangyákra és más kisebb állatokra. Mégis folyton adogatják, osztogatják ezeket is, nyilván azért, mert szeretnek adni, illetve adás-

sal fejezik ki a szeretést. Utolsó nap, mikor már menőfélben voltunk, Ilpaltalaka elénk állott, kerekre nyitotta ki a szemét és úgy mondta: „Konja (kár, sajnálom), hogy elmentek. Ti olyan jók voltatok. Kaptam tőletek lisztet, teát, cukrot". Valóban más jele nem is képzelhető a jóakaratnak, mint az adás. Tény az, hogy a benszülötteket egy kis étellel az ember rögtön megbízható barátaivá teheti, de ezt nem úgy kell felfogni, hogy ezzel az ember „megfizette" őket, hanem úgy, hogy ők az ajándékozás tényében jóindulatot látnak és ezt jóindulattal viszonozzák. A leendő férj, de más felnőttek is, ölükbe veszik, etetik a kis csecsemőleányt, szóval anyát játszanak. A középausztráliaiak altruisztikus jellemvonásai tehát kétfelől determináltak. Egyrészt úgy kell őket felfognunk, mint a primár önzés meghátrálását a felettesénnel szemben, de másrészt van bennük egy libidinózus elem, amely a szoptató anyával való tudattalan azonosításon alapszik.

A gyermek még egészen kicsike, mikor egy ilyen ételelosztási jelenetet lát, ami azután az élet folyamán még többször ismétlődik. Tudjuk, hogy a piccsentáráknál a gyermekevés szokása rendszerré vált, amennyiben minden páros gyermeket megesznek és azt hiszik, hogy ezáltal a páratlan számúak, akiknek szintén jut egy rész a kis testvérből, kétszeres erőre tesznek szert. A misszión, ahol túlnyomóan arandák és ngtatatarák táboroznak, Csincsewarát (matuntara) emlegették, mint aki megette a gyer-

mekét. Csincsewara már nagy leány volt, mikor anyja odaadta neki újszülöttjét, hogy egye meg és erősödjön, fejlődjön. Iwanának van két felnőtt leánya és nemrégiben megint másállapotban volt. Nem várták be a dolgok lefolyását, hanem nyomással abortust idéztek elő. Leírják, hogy a magzatnak már volt keze, lába, feje. Ez is azért volt, hogy a két leány szép nagyra nőjön.* Az is előfordul, hogy kihúzza az embryót a fejénél fogva és maga mingyárt meg is eszi. Pukuti-wara családjában Urukulu, Jankicsi, Aldinga és egy negyedik időközben elhalt gyermek mind megette egy-egy testvérét. Az anya azért eszi meg, mert éhes, különösen pedig „húséhségből“. Ha nagyobb fiúról van szó, mint például Jankicsi vagy Aldinga, akkor már az apa öli meg. Fejbevágja a fiát egy bottal és elmegy, nyilván nem akarja látni, mikor haldoklik. Egy idő mulva visszajön és ha még él, megint fejbekólintja. Így megy ez addig, míg a gyermek bele nem hal. Az apa nem eszik belőle, hanem átadja az anyának és a többi gyermekeknek.

Tudjuk, hogy a testvér elleni írígység, vagyis az a kívánság, hogy a kis testvér, aki elveszi tőle az anya szeretetét, haljon meg, egyike a gyermekkor legerősebb impulzusainak. Sok mindent mutat nekünk a piccsentára szokás. Először is látjuk, hogy az aggresszivitásnak ilyen korai lereagálása hogyan könnyíti meg az altruisz-

* Ezek nambucsík, itt nincs meg a rendszeres „minden másodikat" motívum.

tikus beállítást. Az apa hatalma mint „osztó"-é, valószínűleg részben ezen az ijesztő hatású gyermekkori élményen alapszik. Az anyában nyilván van egy jó adag kannibálisztikus, oralis bekebelezésre, elpusztításra törő libido, amelyet azután azonosítás révén ad át gyermekeinek. Egyszóval ételt adnak egymásnak, ahelyett, hogy részint szeretetből, részint gyűlöletből megennék egymást.

Ezek volnának tehát az orális vonások a sivatag fiainak életében, karakterében. Aki az eddigieket figyelmesen olvasta, az rájöhet arra, hogy egy ösztön megnyilvánulásból karaktervonás kétféle úton fejlődhetik, mint az ösztön megnyilvánulás egyenes vonalú folytatása vagy mint reaktív jellemvonás. Egyenes vonalú továbbfejlődés például, ha az oralis élvezet bőbeszédűséggé változik át, de reaktiv, a felettes-én hatása alatt álló karaktervonás volna, ha az oralis élvezet a szófukarság álarca mögé rejtőzne el. A középausztráliaiaknál az oralis karaktervonások nagy szerepet játszanak a karakter, illetve az én kifejlődésében. Túlnyomóan egyenes vonalban kifejlődött tulajdonságokról van szó, de a felettes-én szerepe és az anyával való azonosítás révén reaktív vonások is találhatók.

A civilizáció legjellemzőbb képviselője az anális karakter. Az ilyen embereknél a defekáció és az excrementumok valamikor az örömszerzésben nagy szerepet játszottak. Azonban a szülők igen korán és nagy energiával fogtak

hozzá, hogy a kisgyermek „piszkos“ szokásait megszüntessék. A gyermek, aki valamikor nagy gyönyörűségét lelte az excrementumokkal való játékban, túlzásba viszi a szülők iránti engedelmességet és olyan emberré válik, aki nagy rendszerességet fejt ki a kézmosások terén, aki testének tisztántartására aránytalanul sok időt és energiát fordít. Valamikor nagyon nem tetszett neki a meghatározott időkben végzendő defekálás feladata, most olyan emberré válik, aki kétségbe van esve, ha pontos időbeosztásában a legcsekélyebb eltérés áll be. Valamikor megakadályozták abban, hogy az excrementumokat „gyüjtse“, azaz tetszése szerint visszatartsa, mint kisgyermek lázas buzgalommal gyüjt bélyegeket, rovarokat vagy bármi mást, később pedig ugyanígy gyüjt, tezaurálja, visszatartja a pénzt vagy általában a tulajdont.

Azt már láttuk a nemi életről szóló fejezetben, hogy az aranda vagy piccsentára gyermekkel szemben tisztaság dolgában a felnőttek nem támasztanak túlságos igényeket. Az eredmény teljesen megfelel várakozásainknak, mert az analis karakter jellemző sajátságai itt teljesen hiányoznak.

Nagyon ritkán fordul elő, hogy mosakodjanak. Hiszen a víz túlságosan ritka és becses jószág, ilyesmire nem pazarolhatják. Maguktól értetődőnek találnak olyan dolgokat, amelyektől az átlagos európai undorodik. Hogy a tetveiket leszedik egymás fejéről és megeszik, ez természetes, ezt minden primitív nép megteszi.

Az öreg Csincse-wara egyszer vezető gyanánt csatlakozott egy pár fehér emberhez, akik Hermannsburgból kirándultak Arolbmolbmába. Innivaló víz nem igen volt, csak esővíz egy sziklamélyedésben, körülbelül annyi, amennyi egy ülőkádban elfér. Az öregasszony elkéri a poharat, hogy ő majd felmászik a sziklán és merít vizet. Megcsúszik és belepottyan a vízbe. De azért nyugodtan merített és nagyon csodálkozott, mikor a fehér ember nem akart inni. A tulajdont illetőleg szintolyan kevéssé civilizált álláspontot foglalnak el. Még a misszión sem tanulták meg a fix értékmérő fogalmát. Rungurknának vettünk a misszió boltjából egy nadrágot. Egy-két napig viselte, azután megint csak a régiben jött. „Hol a nadrág?“ kérdeztük. Elcseréltem Ilpaliurkával. Úgy, hát mit kaptál érte? Egy konzerv befőttet. Most elkezdtük neki magyarázni, hogy a boltban két shilling a befőtt ára és tizenöt shilling a nadrágé. Nem látta be a dolgot. „Ő megkívánta a nadrágot, én megkívántam a befőttet“ és ezzel az üzlet teljesen rendben van. Még eredetibb volt Arukula felfogása a pénz jelentőségéről. Arukula az egyik nambucsi, aki a sivatagból velünk jött a misszió területére. Ott azután „eladott“ nekem egy csurungát, azaz ő adott nekem egy csurungát, én meg adtam neki egy ezüst kétshillingest. A csurungákat ugyan voltaképpen nem szabad kihozni a barlangból, csak ceremóniális célra. Mindazonáltal szokás, hogy egymással baráti viszonyban levő törzsek egy-

másnak kölcsön adják vagy elcserélik a csurungáikat, a fő csak az, hogy az átadó biztos legyen benne, hogy aki a csurungát kapja, kellő tisztelettel fog vele bánni és nem mutatja meg az asszonyoknak. Szóval Arukula átadott nekem egy csurungát és kapott érte két shillinget. Pár nap mulva jelentik, hogy Arukula rettentően meg van ijedve. Mi történt? Elvesztette a kétshillingest a homokban. Azt hittem, hogy másik ezüstpénzt akar tőlem kapni, de kiderült, hogy nem ez a baj. Félt, hogy a fehérek elviszik őt a börtönbe, mert elvesztette a saját pénzét. Más szóval nem értette meg a pénz szerepét. Neki az nem egy eszköz volt, amelynek ellenében lisztet vagy cukrot kaphat, hanem egy fehér csurunga, egy önmagában értékes varázserejű tárgy és ahogy a törzs vénei őt elvarázsolják, ha a csurungát nem kezeli a kellő gondossággal, a fehérek is éreztetik vele hatalmukat, vigyázatlansága miatt. Vegyünk egy másik példát. A misszión az emberek fel vannak ruházva. A lutheránus misszió német híveinek szemet szúrt a nagy meztelenség és elhatározták, hogy ebben a tekintetben is megmentik a szerencsétlen pogányokat a kárhozattól. Az ausztráliai német földművesek negyedévenként felküldik Hermannsburgba levetett ruháikat. Az arandáknak tetszett a dolog; új és érdekes tárgyak. De tovább adni éppúgy szeretik a ruhákat, mint kapni és így történik azután, hogy valahol messze a nyugati pusztákon felbukkan egy

ötvenéves szoknya, mint felsőkabát vagy egy nadrág foszlánya, mint turbán.

Ha az ember a homokdombok között sétál, előfordul, hogy egy teljesen ép állapotban levő bumerángot vagy más ilyesféle tárgyat talál. Kiderül, hogy tulajdonosa nem vesztette el, csak egyszerűen elhagyta, mert megúnta. „Most majd készítek egy másikat.“ Az idő éppen úgy nem jelent értéket, mint a tulajdon. Aldinga megígéri, hogy holnap eljön bemutatni egy szertartást, amelyet csak ő mutathat meg nekem, mert az ő álmán alapul. Eltűnik és egy hónapig nem hallok róla semmit. Egy hónap mulva nyugodtan beállít, mint akinek teljesen rendben van a szénája. Igen, az úgy volt, hogy este eszébe jutott, hogy már régen nem látta a fiát, hát elment Alice Springsbe látogatóba.

Hogy valaki hány éves vagy hány nyár mult el egy bizonyos esemény óta, azt már csak azért sem tudják megmondani, mert csak négyig tudnak számolni. Négyig a számnevek így mennek:

tara	=	egy
ninta	=	kettő
tara ma ninta	=	egy meg kettő
ninta ma ninta	=	kettő meg kettő.

Amiből látható, hogy voltaképpen csak az egyes és a kettes szám képzete régi, a többi újabb keletű. Ha valaki jelenti az embernek, hogy „nagy tömeg ember érkezett“, az öttől százig akármennyi lehet. Előrelátásról, a holnapról

való gondoskodásról, az étel beosztásáról vagy eltevéséről szó sem lehet. Az egyik fehér telepes mesélte, hogy mikor még csak pár éve volt Közép-Ausztráliában, aranda gazdasszonyára bízta a kamara kulcsát. Megymagyarázta neki aprólékosan, hogy figyelmeztesse őt, ha a liszt fele elfogyott, mert Alice Springsbe kell küldeni érte, az pedig két hetet jelent, míg a liszt megérkezik. Múltak a hetek és ő nem törődött tovább a lisztkérdéssel. Egyszer kiadja az utasítást, hogy az asszony süssön kenyeret. „K a l a“, elfogyott, mondja az. De hát miért nem szóltál idejében, nem megmondtam neked?“ „Reggel még volt“ — így hangzott a válasz.

A készleteket beosztani, a következő étkezésről gondoskodni, a jövőre gondolni, csupa olyan tulajdonság, amelyek az analis jellemmel kapcsolatosak és a középausztráliai ember természetrajzából teljesen hiányoznak.

Felvethetjük tehát a kérdést, hogy az azonnal elfogyasztható ételtől eltekintve van-e egyáltalában tulajdon, van-e valami a külvilágban, amit a piccsentára vagy jumu különösen értékel és aminek az elvesztését igazi bajnak érzi? Lándzsáikat, bumerángjaikat elhanyagolják, de amikor az egyik fehér „rendőr“ kifosztotta az egyik szent barlangot és a csurungákat elvitte, ezt nemzeti csapásnak érezték. A csurungát szeretik, gondját viselik, vörös földdel befestik, repedések ellen megóvják. Jirramba egyik álmában előfordul, hogy megsiratja a csurungákat. „Konja, konja“ („ti szegények“), veletek már

senki sem törődik! Más az, ha nekem adnak egy csurungát, mert érzik, tudják, hogy ez nekem is fontos, mert kellő reverenciával és érdeklődéssel veszem át tőlük, de ha szentségtörő kézzel nyúlnak hozzájuk, az nagy szomorúság.

Ha tehát ebben a primitív társadalomban a tulajdon képzetét még leginkább a csurunga képviseli, akkor kérdezhetjük, mi a tulajdon? És egyben meg is feleltünk rá: olyan része a külvilágnak, amely egy bizonyos libido-töltést kapott, amit szeretünk és így másokkal szemben megvédünk, féltünk. Csakhogy míg a civilizált társadalomban a tulajdon koncentrált képviselője a pénz, tehát egy excrementális szimbólum* a totemisztikus társadalom phallikus libidóval szállja meg a külvilágot. Ezenkívül van még egy „tulajdonuk," amihez erős érzelmi szálak fűzik őket, tudniillik a kutyájuk.

A vadkutya (dingo) hímjét, nőstényét agyonütik és a kölyök-kutyákat az asszonyok szoptatják. Az ilyen emberi dajkától szoptatott kutya nagyon merész lesz, jól vadászik és megharapja az embereket. A kis kutyákat éppúgy megfüstölik, mint az újszülötteket, mert ha ezt nem teszik, a kutyából nem lesz rendes „emberi" kutya, hanem „mamu" (ördög). Ha egy kutya meghal, sebekkel borítják fejüket éppen úgy, mintha egy embert gyászolnának.

A legények külön tartanak maguknak egy közös kutyát és ha az ilyen állat ügyes vadász-

* Nagyon messzire vezetne, ha ezt igazolni akarnám. De ezt minden analizis megmutatja.

kutyának bizonyul, azt Nyitijará-nak (Ifjú legény) szokták nevezni. Ha az ilyen kutya meghal, nagyon meggyászolják, addig verik a fejüket, míg egész testüket vér borítja.

Ha sok kutyakölyköt fognak el egyszerre és nem akarják őket felnevelni, akkor agyonütik és rendesen eltemetik, meggyászolják őket. A nambucsik megcsinálják a halott kutya fészkét fenn a fa koronájában éppúgy, mint egy embernél. Az asszonyok hegyes botjaikkal léket vernek saját koponyájukba, a férfiak sírnak és össze-vissza vagdossák magukat. A pindupik és jumuk lándzsát vernek a saját lábukba, ha a kutya elpusztul. Előfordul az is, hogy mikor a kutya hajtja a wallabyt, a tulajdonos eltéveszti a célt és saját kutyáját öli meg. Mind nagyon sajnálják a kutyát és lándzsákat döfnek a vigyázatlan vadászba. Előfordul, hogy valamelyik kutya húst lop és a tulajdonos haragjában lándzsáját beleveri a kutyába. Erre a kutya tulajdonosa rendszerint nekimegy a másiknak és ilyenkor egész rokonsága segíti. Érdekes az is, hogy a kutyák üzekedését egészen úgy értékelik, mintha emberekről volna szó. A szuka tulajdonosa lándzsát dob a kan kutyára és a kan kutya tulajdonosa ilyenkor nem védi meg a magáét; miért volt „kulanta“ (üzekedő), úgy kell neki! A kutyakölykök együtt szopnak az emberi kölykökkel és a kutya a gyermek szerepét játssza az ősi társadalomban.

A külvilághoz, illetve a tulajdonhoz való viszonyuk egyik magyarázata tehát a reaktív

alapon kifejlődött analis karakter teljes hiánya. Ebben a tekintetben a pápuák, juma-indiánok és szomálik sokkal közelebb állnak mihozzánk, mint Közép-Ausztrália őslakóihoz. Csak azokról a népekről beszélek, akiket személyesen ismerek, mert ilyen kérdésekben az ethnográfia irodalmára nem bízhatom magamat. Nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy pszichológiai szempontból az ausztráliai mennyivel primitívebb sok más úgynevezett primitív népnél.

Az eldobott, mert megunt bumeráng történetét, illetve azt a tényt, hogy náluk nem fejlődik ki a tulajdon és a materiális kultúra, libidoeloszlásuknak még egy vonása teszi érthetővé. Saját testüket szeretik, magukat díszítik. Erősen narcisztikus a karakterük, a libido nem marad sokáig a külvilágban, rögtön visszaáramlik eredeti kiindulópontjára.

Az urethrális impulzus a karakterben a mi társadalmunkban főleg mint ambíció, a többiekben tultenni-akarás jelentkezik. A kisfiúk versengtek egymással abban, hogy ki tud messzibbre vizelni, a felnőtt életében döntő fontosságúvá válik, hogy ki viszi messzebbre. Egy másik kevésbé ismert urethrális karaktertípus ellenkezője az analisnak. Nem fejlődött ki a visszatartás (sphincter) funkciója, folyton ad, mert nagyfokú narcisszizmusa miatt nem bír el semmiféle feszültséget.

A középausztráliai társadalmakban megtaláljuk ugyan a kiindulópontot, a fiúk versengését, de a folytatás már „szocializált“ formát

öltött. Itt mindenki egyenrangú, a társadalom egész struktúrája lehetetlenné teszi a versengést. De a szertartásban együtt, egymás kedvéért és egymásnak mutogatva ömlik ki a vér, még pedig éppen az urethrából. Az eredeti élvezet itt a hozzáfűződő fantáziák folytán „kasztrációs“ (büntetés) formát öltött, amit világosan láthatunk a szertartással kapcsolatban szokásos tréfélkozásból. Az egyik odakiáltja a másiknak: „A bácsid“, vagy: „a nagyapád“, vagy „Kamuru csina watawara“. „A bácsi lába hosszú“. Mire neki rögtön rá kell vágni: „Kalu watawara“ (Penis hosszú). Ha ezt nem teszi, a megszólítónak joga van őt megverni, vagy a tenyerébe vizelni és azután a vizeletet saját kezéről a szájába dobni. Ezt a szokást a lurittyák „kintingiri“-nek, az arandák „tamulá“-nak nevezik. (Kérdezés.) Egyébként is feltünő, hogy a szertartással kapcsolatban milyen gyakran mennek vizelni. Azt lehet mondani, hogy míg az urethrális versengés vonását a szertartásban szublimálták, az urethrális-narcisztikus „eleresztő“ elemet átvitték a mindennapi életbe. Kevés erőfeszítés, semmi rendszer és könnyen-adás az ausztráliai ember jellemző sajátságai.

A karakterfejlődés ideális, mindenképpen kielégítő esetét nevezzük „genitalis“ karakternek. Jellemvonásai az Ödipus-komplexum sikeres elintézése, az eredeti narcisszizmus és aggreszszívitás helyébe a realitásban való kiélés és a tárgyszeretés előtérbe nyomulása. A fiúgyermek számára a vagina vágyat és szorongást jelent,

de a tárgyszeretéssel (Objektliebe) kapcsolatos genitalis fejlődési fokon a szorongás átalakul gyengédséggé és a gyengédség, a szeretet, az erotikával, a szerelemmel azonos cél felé törekszik.

Ezt az ideált az arandák és szomszédaik nem érik el. Az életben igen kevés gyengédséget mutatnak egymás iránt és bármilyen jó is egy házasság, a férj két nap mulva már elfelejtette gyászát. Azt lehet mondani, hogy jók egymáshoz, de inkább úgy általánosítva, nem személyes módon és hogy a halott helyett hamar találnak pótlékot. Kivétel csak a szülők és a gyermekek közötti viszony és a kis Aldinga bizony elpityeredett, ha valaki megemlítette* halott apját. A gyengéd érzelmek helyett a vaginával kapcsolatos szorongás, a nővel szemben való szadisztikus, aggresszív beállításban vezetik le, vagyis azt a fejlődési fokot érték el, amelynek erotikus kiindulópontja az erigált penis, de amelynek a coitus még harc, a nő legyőzése. Ezt a fejlődési fokot nevezte Freud phallikusnak.

Az eddigi eredményeket összefoglalva, úgy látszik, hogy a libido oralis, urethrális, narcisztikus és phallikus formái játszanak szerepet a középausztráliai ember karakterének kialakulásában. Jellemző az analis karakter hiánya, valamint a reaktív, azaz a felettes-én hatása alatt álló jellemvonások kisebb fontossága.

Újabban a pszichoanalitikus irodalomban

* Jobban mondva, a feleségem említette, mert náluk a halott neve tabu.

egy másirányú karakterosztályozás kezd kialakulni. Beszélünk hisztériás, kényszerneurotikus vagy paranoiás karakterről, aszerint, amint az illető betegség jellegzetes vonásai én-tulajdonságokká átalakulva, azaz az én által elfogadva jelentkeznek.* A primitív totemisztikus társadalomban ezeket a klinikai egységeket nem találjuk meg. Például kényszerneurotikus karakter nem alakulhat ki, mert a felettes-énnek nincs meg az a messze kiágazódó hatása, az a szimptómahálózat, amely a kényszerneurózist jellemzi. Paranoid karakter előfordulhat (Pukuti-wara), de szocializált volta miatt nem veszti el a realitással való kapcsolatot. A paranoia rendszere, a mágia rendszere: Pukuti-wara tehát nem válik társadalmi értelemben véve beteggé, hanem híres varázslóvá.

A civilizáció másik jellemző sajátsága, hogy nagy számban akadnak olyan emberek, akiknek az életben semmi sem sikerül és akik ezt a sikertelenséget tudattalan okokból maguk idézik elő. A felettes-én nyomása folytán nem engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy egészségesek legyenek és minden, az analízisben elért haladásra egy visszaeséssel reagálnak. A siker vagy az egészség a gyermekkori Ödipus-vágyak teljesedését jelentené és éppen ezáltal válik elérhetetlenné. Mindig elveszítenek valamit, amire az életben szükségük volna, azaz mindig elszenvedik az Ödipus-vágyak büntetését, a

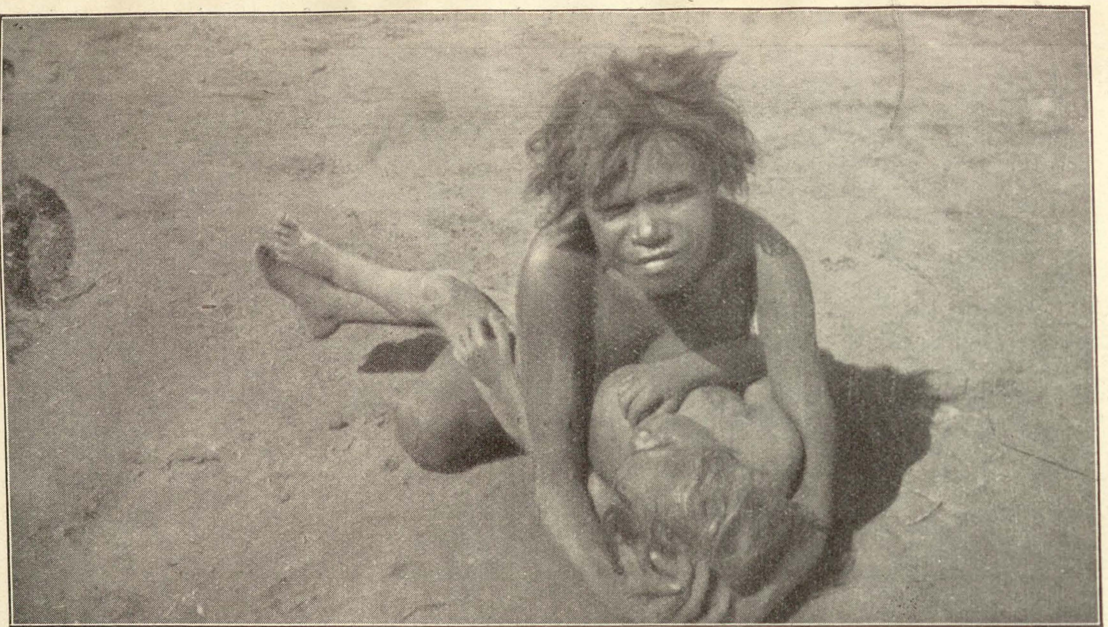
* V. ö. D. Feigenbaum, Character Diseases and the Neuroses. 1930.

kasztrációt. Az ilyen kasztrációs karakterek egy totemisztikus törzsben teljesen elképzelhetetlenek. Még a vak ember sem érzi magát kisebbnek a társainál, még az ő karakterében sem találjuk meg az elkeseredett alaphangulatot. A misszión már rég nem ettünk friss húst és mivel nekem volt egy-két puskám, ezeket ki szoktam osztani a hozzáértők között, hogy próbálják meg, talán akad estére egy-két kenguru. Egy szép napon jelentkezik az öreg Mulda, neki is adjak puskát, megy kengurut lőni. Nagyon csodálkoztam azon, hogy egy vak ember hogy fog kengurut lőni. Elmagyarázta, hogy Incsirilaka neki „testvére“, ők együtt mennek, illetve Incsirilaka kézen fogva vezeti az öreget. Az állatot Incsirilaka veszi célba, ő süti el a puskát, de azért Muldáé lesz a fele zsákmány, mert hiszen ők „együtt“ ejtették el a kengurut. Szintúgy nem fordulhat elő az sem, amit Bernfeld újabban Tantalus helyzetnek nevezett, hogy tudniillik az egyén számára objektív helyzet, gazdasági válságok, vagy efféle igazolják az Ödipus és kasztrációs képzetek alapján kifejlett szorongásokat. (Bernfeld.) Nem kell nagyon meszire menni, hogy ezt a lényegbevágó különbséget meg tudjuk magyarázni. Az ausztráliaiak tényleg majdnem kasztrálják az ifjakat az avatási ritusban, így azután nem kénytelenek őket egy egész életre szóló „kasztráltság“-ra, megfosztottságra ítélni. A kis törzs keretein belül a kölcsönös jóindulatot lehetővé teszik az aggresszívitásnak olyan „vad“ kiélési módjai, mint például a gyermek,

illetve a testvér megevése. A primitív embert az jellemzi, hogy a szeretet és a gyűlölet nem keverednek egymással olyan mértékben, mint a kultúrában, nem szolgálnak egymás ellensúlyozására. Ahol az egész élet az aggresszívitás kiélésén alapul (vadászat, háború, verekedés, szertartások), ott az aggresszio nem válik a felettesénen keresztül karakterbeli tulajdonsággá, nem kénytelen az én ellen fordulni. Mivel úgyis megesznek minden második gyermeket, nem kénytelenek a fennmaradókat „nevelni“, mivel úgyis megkínozzák az ifjakat az avatásnál, nem alakult ki egy olyan társadalom, amelyben vannak privilegizált és előnyöktől megfosztott tömegek. Lényegében azonban az analitikus karakterkutatás a gyermekkori traumák felkutatása. Az analizis folyamán kiderül, hogy a gyermekkori szituáció, amelynek megismétlésétől az én nem tud szabadulni, döntő hatással lehet egész életére. Így például előfordulhat, hogy az ős-jelenet meglátására a gyermek ijedséggel reagál, a takaró alá bujik, hogy ne lásson meg semmit és ezt a menekülést egész életében ismétli, valahányszor szembe kellene nézni a valósággal. Az expedíció folyamán többször előfordult, hogy a véletlen tudomásomra hozott valami különleges szokást a gyermekekkel való bánásmódban és hogy ugyanakkor villanásszerűen megértettem a kapcsolatot az illető kultúra vezetőszimptómája és a gyermekkori esemény között. Mindazokban az esetekben, amelyeket ismerek, arról van szó, hogy a felnőttek a gyermeket egy

olyan libidinózus feladat elé állítják, amelynek az nem tud megfelelni: bánásmódjukkal egy olyan helyzetet idéznek elő, amelyre az én elfojtással reagál. Miután azonban az ösztön-én ehhez a korai kielégülési formához mégis ragaszkodik, az elfojtott trauma kerülő utakon tér vissza. A trauma visszatérése két úton képzelhető. Az egyik esetben a trauma az én-struktúra részére karakterbeli vonássá válik és az én sorsát egy társadalom keretein belül károsan befolyásolja. Ezt látjuk a klinikai analízisben. A másik esetben a trauma a felettes-énen keresztül érvényesül. Nem ártalmas kórokozó anyag többé, amely az egyént a társadalomtól elválasztja, hanem maga válik társadalmi valósággá. A primitív kultúrák keletkezésében ez az utóbbi eset forog fenn. A trauma kollektív, kollektívnek kell lenni az elintézés módjának is. A primitív kultúrák ilyen elintézési módját és funkcionális jelentőségüket éppen a lappangó trauma lereagálása adja meg. Vegyük megint elő a középausztráliai kultúra tipikus traumáját. Kiderült, hogy a „szemét elfordító", messze földről idevarázsolt alknarincsa voltaképpen a gyermekén fekvő anya kivetítése. De a kultúra ontogenetikus elmélete csak akkor alakult ki bennem, mikor a traumatikus helyzetnek a ritussal való szoros kapcsolata nyilvánvalóvá vált.

A középausztráliai kultúra jelképe a csurunga és ahol csurunga van, ott nőnek nem szabad lennie. A csurungának eszerint fontos funkciója a nők távoltartása, illetve egy olyan szo-

Igy fekszik az anya gyermekén

Minguri és családja. A sárga festék az asszonyon és a gyermekeken mutatja, hogy este tánc lesz

rongás megkötése, amely szoros kapcsolatban van a nővel. Sejthetjük, hogy miről van szó. „A vagina forró, a penis meghal benne“, mondta Kanakana.

Ha a csurungát már most mint néprajzi tárgyat nézzük meg, észrevesszük, hogy jellegzetes ornamentikája a koncentrikus körök sorozata. A koncentrikus körök a fiúk testén is megjelennek az avatásnál is és ez esetben apmoarának, azaz uterusnak nevezik őket. De a csurunga a penist szimbolizálja, ha tehát egybefoglaljuk a tárgyat és az ornamentikát, akkor a csurunga magyarázata megegyezik a traumatikus helyzettel; a vagina borítja, takarja a penist, az anya a fiút. A felettes-én és az én szempontjából a csurunga jelenti a nő távoltartását, az elfojtást, de az ösztön-én, a libido, benne szublimáltan találja meg az ős-helyzetet.

Próbáljuk meg még egyszer az aranda nők ráfekvéséből adódó libidinózus helyzet rekonstruálását. Az anya alatt fekvő fiú erekciót kap az anyával kapcsolatban, vagyis majdnem realizálja az Ödipus-konstellációt. Csakhogy ez a realizálás két szempontból is alkalmas arra, hogy a negatív, azaz invertált Ödipus-komplexumot és a vele kapcsolatos kasztrációs szorongást erősítse meg a pozitív férfias beállítás rovására. Mert „az anya úgy fekszik a fiún, mint a férfi a nőn“ és mert közvetlen közelben érzi a vaginát, vagyis felfedezi, hogy vannak élőlények penis nélkül, hogy a penist el is lehet veszíteni. Mivel felel erre a kultusz? A felfedezést ábrázolja,

átformálja és letagadja. Ábrázolja, mert vagina ornamentika borítja a penis szimbólumot, a csurungát, a földet és az avatandó fiút. Átformálja, mert a férfiak egy vaginát csinálnak a penisükön. Az avatás kulminációs pontja a ngallungának nevezett szertartás. A férfiak hátrafelé futnak és mutatják a fiúnak a subincisiós bevágást, a „kunnát“ (vagina). Az apák átformálják az ős-traumát és a phallikus anya helyett magukat mint „vaginális apákat“ kínálják a fiúnak. Minket szeress, nekünk is van vaginánk — ez volna a ngallunga értelme a tudattalan nyelvén, mert „ngallunga“ azt jelenti: „mink ketten barátok vagyunk“.

Harmadszor pedig letagadja a vagina traumatikus erejű felfedezését. A mondákban az alknarincsa nőknek három penisük van és maga a csurunga, azaz búgófa (namatuna) eredetileg az alknarincsa nőké volt. Valóban a csurunga kultuszában van valami a fetisizmusból és Freud kifejtette, hogy a szerelmi életben a fetis* az anya hiányzó penise, illetve a vagina letagadása. A csurunga, amely a nemek közötti szétválás céljait szolgálja, így voltaképpen szublimált formában kifejezi mindazt, ami ellen a kultúra védekezik, az apa és az anya genitaleját.**

A kultusz azt jelenti, hogy a felettes-én által szentesített szimptóma képződés révén szabadul-

---

* Például fetis lehet a nő zsebkendője, vagy szőrme, vagy bármilyen élettelen tárgy, amely a nemi tárgyválasztásban nagy szerepet játszik.

** A vaginát letagadva, penisszé átírva.

nak a karakter-átformálódás veszélyétől. Az ős-trauma más elintézésmódja lehetett volna az anyával való azonosítás, egy feminin karakter-képződés. Bizonyos fokig ez meg is történik az ételosztogatás szokásában és a férjnek jövendőbelijével szemben való „anyai" beállításában.* De lényegileg a férfi megtartja a biológiai adottságnak megfelelő aggresszíven férfias phallikus karaktert, aki lándzsával hódít és bumeránggal tartja fenn uralmát.

Boldogok-e az arandák? Egy nép, amelynél még a felettes-én és az én strukturájában is döntő fontosságú a phallikus tendencia, amely társadalomban élhet és a reaktív ösztöneltorzítások minimumával éri be, joggal mondható boldognak. Az arandák még kevéssé tették magukévá azokat a korlátozásokat, amelyek a társadalom lényegét alkotják. A tabu éppen nem egy önmagában büntető szankcióval bíró valami, hanem egy olyan tilalom, amelynek megszegéseért más valaki haragszik. „M o k u n e r a m a", amellyel a „szent" dolgokat jelölték, tulajdonképpen azt jelenti, hogy haragudni. A dolgok vallási jelentőségét az öregek haragja határozza meg, nem azért tartózkodnak a tüskés hangyász húsától, mert azt enni bűn, nem is azért, ami ugyanazt jelenti, de a tudattalan szempontjából, mert megárt, hanem mert az öregek haragusznak és rontó varázslatukkal elpusztítják a tilalom ellen vétőket. Az introjekció még nem

* Ebben a tekintetben a specifikus trauma egy általános élménny) szopás) olvad össze.

ment nagyon messzire, még külsőnek érzik a veszedelmet, amely elől meghátrálnak. A különbség köztük és a majomhorda között az, hogy a fiatal majom azért mond le az étel javáról, mert a jelenlevő vén hím erre kényszeríti. A piccsentára már félig pszichikussá változtatta ezt az ellenséget, hiszen a vének rontó varázslata akkor is jelen van, mikor ők maguk nem láthatók. De még nem jutott el egészen odáig, hogy ne is akarjon enni a tiltott gyümölcsből.

Beszélgetés közben Lelil-tukutu és Urantukutu kijelentik, hogy avatás előtt a fiúnak nem szabad közösülnie, vagyis, hogy az első közösülés a házasságban történik. Ez nagyon ellentmondott egyéb adataimnak és megfigyeléseimnek, így hát megkérdeztem, hogy mi történik, ha a fiú mégis megtalálja az utat a leányokhoz. „Az öregek megölik őket“, felelték nagy meggyőződéssel. „Csakugyan megölik?“ „Hát talán nem ölik éppen meg, de az öregek lándzsát döfnek a lábába“. Kiderült azután, hogy ez a veszély fennforog ugyan, de ez nem akadályozza meg a fiatalságot a nemi ösztön kiélésében. Vállalják a kockázatot és nem büntetik vágyaikért önmagukat, majdnem elszenvedik a kasztrációt az avatásban, de nincsen közöttük olyan ember, aki állandó „kasztrációval“ (veszteségekkel) büntetné önmagát tudattalan vágyaiért. Bár kétségtelen, hogy az ausztráliaiak sem teszik meg mindazt, amire lelkük legmélyén vágyódnak, emberi mértékkel mérve boldogoknak mond-

hatók, mert a pótlékok, amelyekkel beérik, nem különböznek túlságosan az eredetitől.

Mikor a lutheránus hittérítők az álombeli emberek (alcsiranga micsina) utódainak elmagyarázták az eredendő bűn fogalmát és azt, hogy minden ember születésétől fogva gonosz, az arandák felháborodva utasították vissza ezt a rágalmat.

„Aranda inkaraka mara."

„Az arandák mind jók,"

felelték. Valóban így is van, az arandák mind jók, mert nem próbálnak nagyobb jóságra törekedni, mint amennyit természetük elbír, nem túlnagy a távolság a társadalmi ideál és az ösztönélet követelményei között.

Még egy-két szót a kultúra ontogenetikus felfogásáról. Ezzel voltaképpen már átléptem azt a határt, amely az ethnológiát elválasztja a szociológiától, vagy a történelem-bölcselettől. Míg a történelmi materializmus az emberi cselekedetek rúgóit kizárólag az énben (gazdasági célok, praktikus haszon), a szellemtörténeti irány kizárólag a felettes-énben (eszmék, ideális célok) keresi, addig a kultúra ontogenetikus felfogása az analizis klinikai tapasztalataira és a primitív kultúrák analizisére támaszkodva, az ösztönénben látja a formatív erőt, amely az ember sorsát irányítja és amelynek a külvilággal kötött megalkuvásaiból alakul ki egy kultúra praktikus része, társadalomképessé szublimált formáiból pedig az ideológia. Ádám azt hiszi, hogy új

eszmékért küzd, de valójában Évát keresi, „minden élőlény anyját“ (Genesis 2. 20).

A pszichoanalizisben járatos olvasónak talán feltünt, hogy e könyv folyamán nem igyekeztem tisztázni állásfoglalásomat az őshorda-elmélethez. Tudvalevő dolog, hogy Freud zseniális művében („Totem und Tabu“), amelyben a pszichoanalitikus ethnológia alapjait megvetette, a primitívek szertartásait és szokásait más szemszögből nézi. A ritus itt olyan események csökevénye gyanánt szerepel, amelyek az emberiség őskorában játszódtak le, nem pedig azoknak az embereknek életében, akik a ritust ma gyakorolják. Búcsúszó nélkül hagynám el a pszichoanalitikus Camelotot és Guinevert, akiért annyiszor törtem lándzsát? Úgy vélem, a primitívekre is áll az, amit Freud Junggal szemben a neurózisok eredetéről ír. Ráérünk a philogenetikus teóriákkal akkor, ha már az ontogenezisben működő erőket alaposan ismerjük. Ma is azt hiszem, hogy az őshordaelmélet közelíti meg legjobban az emberréválás homályos folyamatát. De egyelőre lesz elég dolgunk, hogy az élő primitíveket megérthessük és majd ennek alapján valamikor újból felvehetjük az őskor felé irányuló elméletfűzés fonalát.

Másrészről azonban nyilvánvaló, hogy a kultúra ontogenetikus elmélete inkább deskriptív, mint kauzális elmélet. Mert hiszen mondhatjuk ugyan, hogy a mi kultúránk bajai a nevelésben adagolt burkolt szadizmusból erednek, vagy hogy a matrilinearis pápua kultúra

egy védekezési forma az apa túlságos és libidinózus aggresszívitásával szemben, vagy hogy a középausztráliai csurunga-kultusz megmagyarázható az infantilis traumából, azaz abból, hogy az anya a fiúra fekszik, de akkor természetesen felmerül a kérdés, hogy hát miért neveli úgy az európai ember a gyermekeit, ahogy tényleg neveli, hogy miért viselkedik az apa egy bizonyos módon Duauban, hogy miért fekszik az anya a fián az arandáknál? Az ausztráliaiaknál valószínű, hogy a nők erős klitoris erogeneitása, azaz a bennük lévő még nőiessé át nem alakult libido-tendenciák teszik számukra ezt a pozíciót különösen kívánatossá. Sejthetjük, hogy az infantilis helyzetet diszpozicionális momentumok alakítják ki, amelyek azonban csak az infantilis helyzet, azaz az Ödipus-szituáció révén válnak pszichikusan és szociálisan érezhetőkké. Az embert önmagában véve is nehéz megérteni, csoportban még nehezebb. A primitív társadalmak egyszerűbb struktúrája mégis áttekinthetőbb, mint azok az egységek, amelyeknek mi is részesei vagyunk. Meg azután — sokkal könnyebb másoknál felismerni az igazságot.

SZÓMUTATÓ

A szövegben többször előforduló aranda és lurittya szavak jegyzéke.

Az aranda és lurittya szavakat magyar kiejtés szerint írom. (L.) jelenti, hogy a szó valamelyik lurittya tájszóláshoz tartozik.

Alcsira : 1. Álom. 2. Mese. 3. Ős. 4. A gyermekek és asszonyok játéka az eukaliptuszfa leveleivel.

Alcsiranga micsina : Alcsira = álom, nga = ból, ből; micsina = örök. Az örök álombeliek.

Alknantama : A szertartásokon a szereplők testüket megremegtetik ; ezt nevezik a.-nak.

Alknarincsa : „Szemét elfordító", olyan nő, aki fut a férfiak elől. Lásd i l p i n d z s a.

Alpala : A penist diszítő rojt. Lásd m a t a t i.

Ambilia-ikura : Lásd m b i l j i r k a r a.

Ankacsa kerincsa : „Szavak kerülők." Az avatottak titkos nyelve.

Apmoara : A koncentrikus kör az avatottak testén, az anyaméh.

Araltakama : „Felvágás" para araltakama = a penis felvágása, a subincisio, atna araltakama = a vagina felvágása.

Ariwakanyi : (L.) Szégyenlés vagy kerülés.

Atna : Vagina, anus, excrementum.

Atunari : (L.) Főnök.

Csilara : A kenguru vagy wallaby bőréből készült fehér fejszalag.

Csurunga : Földi pályafutásuk befejezése után az álombeli ősök (alcsiranga micsina) csurungákká változnak és a csurungából rajzanak ki az asszonyokba a születendő gyermekek. A csurunga anyaga kő, vagy fa, alakja a haléhoz hasonló. Az egyes totemek (lásd knanindzsa) szent barlangjaiban őrzik a cs.-kat.

Erincsa : Ördög, illetve emberevő természetfeletti lény.

Erkurindzsa : „Összetapadva" (t. i. a coitusban). Igy lebegnek az erincsák a levegőben.

Etnakarakia : „Ők, apáik és az övéik." A törzs másik fele.

Ilpintira : Saspelyhekből álló koncentrikus körök a földön. Jelentősége azonos az apmoaraval.

Inkata : Főnök (= atunari. L.)

Inkura : Lyuk. Az avatási szertartás befejező része (= nankuru L.).

Ilpindzsa : Szerelmi ráolvasás, amellyel egyrészt meg lehet szerezni egy alknarincsa szerelmét, másrészt alknarincsává lehet bűvölni a nőt.

Kalu : (L.) penis.

Kauaua : A szertartásokon használt rúd, amelyre a csurungákat akasztják.

Knánindzsa : Eredet, azaz totem. Minden gyermek egy bizonyos állatfajjal (növény vagy természeti jelenség) kapcsolatban levő csurungából ered.

Kuntanka (L.) = csurunga.

Kuruna : Lélek.

Lalkara : Az átlyukasztott orrsövényen átdugott tollal diszített csont neve.

Lelcsa : Vérbosszúra induló ellenség.

Lelindzsa : „Igérés" az újszülött, vagy születendő leány eljegyzése egy felnőtt férfivel.

Maliara : Fiatal legény, különösen az avatás idején.

Malpakara (L.) Mesebeli alak, csunya fiatal legény, aki semmihez sem ért, csak a coitushoz.

Mamu : (L.) Lásd erincsa.

Mandagi : (L.) Lásd namatuna.

Matati : (L.) Lásd alpala.

Mbanja : Házasság, nőrablás, a csuklófogás mozdulata.

Mbiljirkara : Az „összetettek" az avatáson bemutatott két egymáshoz tett csurunga.

Nakarakia : „Mink, apáink és a mieink", a törzsnek az a fele, amelyhez a szóló tartozik.

Namatuna : A nők bűvölésénél (ilpindzsa) használt kis csurunga.

Nankuru : (L.) Lásd inkura.

Nátandzsa : A szertartásokon használt rúd vagy lándzsaköteg, emberhajzsínórral, vérrel, saspehellyel borítva.

Nganesa : „Rejtett” minden ember örökifjú képmása a szent barlangban. (Lásd paluru nguampa.)

Nganantarka : (L.) „Mink csont” a piccsentáráknál a velem egykorúak és a két nemzedékkel idősebbek, vagy fiatalabbakból álló törzsfél.

Noa : Feleség, illetve a feleség csoportjába tartozó nő.

Nyurpma : (L.) A noa (L. Kuri) ellenkezője, minden tilos nő.

Onkalji : (L.) Ápolni, becézni, felnevelni.

Paluru nguampa : (L.) „Hozzá hasonló“, lásd ngancsa.

Pukuti : (L.) Az avatásnál a fiú haját p.-ba, kontyba fésülik. A kontyot vendéghaj tartja.

Tanantarka : (L.) „Ők csont” a piccsentáráknál a törzsnek az a fele, amelyhez szüleim és gyermekeim tartoznak. (Lásd nganantarka.)

Tarpanyi : (L.) „Bemenni“, a mondákban az ősök mennek be a barlangba.

Walupanpa (L.) A dísznek használt hosszú zsinór.

Wanapa : (L.) Lásd lelcsa.

Waninga : Fára kifeszített emberhajzsinórból készült jelkép. Jelentősége a csurungáéhoz hasonló.

TARTALOMJEGYZÉK.